

А. К. Киклевич, А. А. Кожина

ПОЛЬСКИЙ ЯЗЫК

ТетраСистемс

А.К. Киклевич
А.А. Кожина

ПОЛЬСКИЙ ЯЗЫК

Издание 2-е, стереотипное

МИНСК
ТетраСистемс
2001

УДК 808.4 (076.1)(075.4)

ББК 81.2 Пол я7

К38

Авторы:

*доктор филологических наук,
профессор кафедры теоретического и славянского языкознания
Белорусского государственного университета А.К. Киклевич;*

*доктор филологических наук,
доцент кафедры теоретического и славянского языкознания
Белорусского государственного университета А.А. Кожина*

Рекомендовано к изданию

*кафедрой теоретического и славянского языкознания
Белорусского государственного университета*

Киклевич А.К., Кожина А.А.

К38 Польшкий язык. – Изд-е 2-е, стереотип. – Мн.: ТетраСистемс,
2001. – 320 с.

ISBN 985-6577-86-1.

В книге изложен курс современного польского языка. Описываются важнейшие фонетические, морфологические и синтаксические особенности языка, рассматриваются русско-польские языковые соответствия. Содержит необходимую информацию о словообразовании и синтаксисе польского языка, нормах языкового этикета и речевых типах высказываний, о правилах польской орфографии и пунктуации, о распространенных в текстах массовой информации буквенных сокращениях и др. Для практического освоения польского языка предназначаются упражнения, тексты, польско-русский словарь, краткий словарь грамматической сочетаемости глаголов, а также список наиболее употребительных нерегулярных форм глаголов. Даны ответы к упражнениям.

Предназначена в качестве пособия при изучении польского языка. Может быть использована в качестве самоучителя польского языка, а также как руководство по курсу польско-русского перевода. Рассчитана на читателей, желающих практически изучить польский язык.

УДК 808.4 (076.1)(075.4)

ББК 81.2 Пол я7

ISBN 985-6577-86-1

© Киклевич А.К., Кожина А.А., 2000

© НТООО «ТетраСистемс», 2000

К читателю

Встреча с польским языком – всегда праздник, ведь это – встреча с великой славянской культурой, с многовековыми традициями письменности, книжности, с искусством слова и воплощенным в слове богатством мысли и духа. Поэтому вполне закономерен неугасаемый интерес к Польше, к польской культуре и языку – языку нобелевских лауреатов Генрика Сенкевича, Владыслава Реймонта, Чеслава Милоша, Виславы Шимборской.

Польский язык – официальный государственный язык Республики Польша, на котором говорит около 40 млн. человек. По числу носителей польский занимает третье место среди славянских языков (после русского и украинского). Польский язык распространен и за пределами Польши – в странах, где проживает значительное количество польских эмигрантов: в США, Латинской Америке, Австралии, Англии, Франции, в странах бывшего СССР – в России, Литве, Украине, Казахстане. В Беларуси проживает более 400 тыс. поляков. Здесь действует общественная организация «Союз поляков» (*“Związek Polaków”*), в рамках которого работают 10 обществ, издаются польские газеты и журналы.

Активные экономические и культурные связи между Польшей и странами СНГ обуславливают необходимость изучения польского языка, поэтому в крупнейших вузах России, Украины, Беларуси активно развивается полонистика. Польский язык изучается также в средних школах, гимназиях и лицеях.

Вместе с чешским, словацким, верхне- и нижнелужицким польский язык образует западную группу славянских языков. В VIII-IX вв. произошло ее разделение на лехитские, лужицкие и чешские диалекты. Лехитские диалекты, которые легли в основу польского языка, охватывали территорию между Балтийским морем и Карпатами на севере и юге и между Эльбой и Бугом на западе и востоке. Со второй половины IX в. начинается объединение лехитских племен, создание Польского государства и образование единого польского языка. Возникновение польской письменности относят к началу XII в., когда была написана

Гнезненская булла – послание папы римского Иннокентия II, в котором определялись территории, подвластные гнезненскому архиепископу. Булла была написана на латыни, но в ней содержалось более 400 польских географических названий и личных имен, отражавших фонетические, лексические и морфологические особенности польского языка XII в. В XIII-XIV вв. появляются письменные памятники на польском языке: религиозная песня “*Bogurodzica*” (XIII в.), Свентокшиские проповеди (XIII-XIV в.) и Флорианская псалтырь (XIV в.).

В XVI в., который считается «золотым веком» польской культуры, польский язык вытесняет латынь из художественной, политической и религиозной литературы. Появляются орфографические трактаты (С. Заборовского и С. Мужинковского), в 1564 г. – “*Lexicon Latino-Polonicum*” («Латинско-польский словарь») Я. Манчинского. В 1568 г. была издана написанная на латыни первая грамматика польского языка П. Сарториуса-Стоенского.

В XX в., когда Польша после нескольких разделов вновь обрела государственность, наблюдается расцвет польской культуры и литературы: произведения польских писателей С. Пшибышевского, Ю. Тувима, Л. Стаффа, Б. Шульца, М. Хороманьского, С. Выспанского, С. Виткевича (Виткацы), Я. Ивашкевича, С. Лема, А. Кусьневича, Т. Парницкого, Т. Ружевича, Р. Капустинского, С. Мрожека и др., включая уже упомянутых лауреатов Нобелевской премии, вошли в золотой фонд мировой литературы. Польский язык как государственный охватил все сферы общественной жизни. В этот период создаются капитальные словари, фундаментальные грамматики польского языка. Симптоматичным фактом является и то, что возникают институты польского языка и культуры для иностранцев, польский язык становится объектом, интересующим не только этнических поляков из-за границы, но и широкий круг специалистов, занимающихся экономическими, политическими и гуманитарными проблемами Центральной Европы.

Эта книга содержит описание системы современного польского языка – его графики и фонетики, словоизменения и словообразования, синтаксиса и лексики. Материал излагается не по

поурочному принципу (что стало модным в последнее время), а тематически, в чем и преподаватель, и обучаемый найдет несколько преимуществ. Во-первых, в зависимости от аудитории, уровня ее подготовки и профиля преподаватель может в оптимальном виде сформировать программу, при этом часть I и часть II планируются на первый, а часть III – на второй год обучения. Во-вторых, тематическое расположение материала более удобно при использовании книги в качестве справочника, оно дает возможность сконцентрировать внимание на конкретных, наиболее важных темах.

Учитывая дефицит обучающей литературы по польскому языку, авторы включили в книгу не только теоретическую, но и практическую информацию, например, наиболее распространенные польские аббревиатуры, буквенные сокращения, правила польской пунктуации, нормы польского языкового этикета и др. Особенностью этой книги является то, что авторы не ограничились описанием грамматических форм слова, а представляют польский язык как средство коммуникации, поэтому такое большое место в книге занимает синтаксис – правила сочетаемости слов в связном тексте. Специальный раздел «Тексты» отражает воплощение польского языка в разных литературных жанрах и содержит информацию о традиционной и современной культуре и обычаях польского народа.

Используя свой многолетний опыт педагогической работы в Белорусском государственном университете, авторы учли типичные ошибки в устной и письменной речи студентов, изучающих польский язык. Польский материал подается в книге на фоне русского, польские слова и синтаксические конструкции сопровождаются обычно русскими переводами, что дает возможность использовать книгу в качестве пособия по теории и практике польско-русского перевода.

Для практического освоения польского языка предназначены сопровождающие каждый раздел упражнения, а также тексты, польско-русский словарь, словарь грамматической сочетаемости глаголов, список нерегулярных грамматических форм глаголов и список наиболее употребляемых буквенных сокращений. В конце книги приводятся ответы к некоторым упражнениям.

Авторами разделов являются: «Графика», «Синтаксис», «Тексты», «Польско-русский словарь», «Грамматический польско-русский словарь глагольной сочетаемости», «Грамматические формы глаголов» – А.К. Киклевич; «Фонетика», «Морфология» – А.А. Кожинова.

Часть I

ГРАФИКА. ОРФОГРАФИЯ. ФОНЕТИКА

1. Графика и орфография

1.1. Алфавит

Основу польской графики составляют 32 буквы латинского алфавита:

Буква	Название буквы	Буква	Название буквы
A, a	a	M, m	em
Ą, ą	o nosowe	Ń, ń	en
B, b	be	Ń, ń	eń
C, c	ce	O, o	o
Ć, ć	cie	Ó, ó	o kreskowane
D, d	de	P, p	pe
E, e	e	R, r	er
Ę, ę	e nosowe	S, s	es
F, f	ef	Ś, ś	eś
G, g	gie	T, t	te
H, h	ha	U, u	u
I, i	i	W, w	wu
J, j	jot	Y, y	y
K, k	ka	Z, z	zet
L, l	el	Ź, ź	ziet
Ł, ł	eł	Ż, ż	żet

В некоторых заимствованных словах (прежде всего в фамилиях и географических названиях) встречаются также буквы *Q/q, V/v, X/x*, например: **quorum** (употребляется также **kworum**),

quasi, quo vadis, requiem (употребляется также **rekwiem**), **vademecum** (употребляется также **wademecum**), **xero** (употребляется также **ksero**), **taxi, Verdi, rendez-vous, Velasquez, Volkswagen, Express, Roxana** и др.

1.2. Диграфы

Кроме отдельных букв для передачи некоторых звуков употребляются диграфы – комбинации из двух букв. В польской графике насчитывается семь диграфов.*

Диграф	Транскрипция	Примеры
cz	[č]	czysty ‘чистый’, człowiek ‘человек’, lecz ‘но’
dz	[dz]	władza ‘власть’, widzę ‘вижу’, sadza ‘сажа’
dź	[dź’]	niedźwiedź ‘медведь’, dźwięk ‘звук’, chodźmy ‘давай пойдем’
dż	[dż]	jeżdżę ‘езжу’, dżdżysty ‘дождливый’, dżuma ‘чума’
ch	[x]	chory ‘больной’, pech ‘неудача’, chłopski ‘крестьянский’
rz	[ż], [š]	morze ‘море’, krzesło ‘стул’, drzewo ‘дерево’
sz	[š]	szósty ‘шестой’, Warszawa ‘Варшава’, czaszka ‘череп’

Каждый из польских диграфов **dz**, **dź**, **dż** обозначает смычно-щелевой звук того же типа, что и русский звук [ц]. Впрочем, и в русской речи встречается звук [дз], например, в фамилии *Шеварднадзе*, в сочетании *отец дома* (мы произносим [атедздома]). Но в некоторых случаях диграфы **dz**, **dż** обозначают не один, а два звука, например:

nadzwyczajny [nad-zwučajny] – чрезвычайный

podzamcze [pod-zamčɛ] – посад

* Здесь и в дальнейшем используется международная фонетическая транскрипция. Обращаем внимание читателя, что знак [č] соответствует русскому звуку **ч** (твердому), знак [š] – звуку **ш**, знак [ż] – звуку **ж**, знак [x] – звуку **х**, знак [w] – белорусскому **ў**.

odzyskać [od-zyskačʰ] – найти, отыскать
odznaka [od-znaka] – награда, отличие
odzwierciedlić [od-zv'erč'edl'ičʰ] – отразить
podżartować [pod-żartovačʰ] – пошутить
podżegać [pod-żegačʰ] – подталкивать
podżywić [pod-żyw'ičʰ] – подкармливать

Диграф **rz** чаще всего обозначает согласный звук [ʒ], например, в словах **rzadko** ‘редко’, **rzecz** ‘вещь, дело’, **porządek** ‘порядок’, **marzec** ‘март’, **rzucać** ‘бросать’.

Обратите внимание!

После глухих согласных **rz** всегда произносится как глухой звук [ʃ], например: **przeźreń** [pʃeʂtʃeɲ] ‘пространство’, **trzeba** [tʃeba] ‘надо’, **powietrze** [pov'etʃe] ‘воздух’, **krzyk** [kʃyk] ‘крик’, **chrzan** [xʃan] ‘хрен’. Это правило сохраняется и для буквы **w**: после глухих согласных она читается как [f], например: **twój** [tfuj] ‘твой’, **twardy** [tfardy] ‘твердый’, **czwarty** [čfarty] ‘четвертый’.

Но в некоторых случаях **rz** надо произносить иначе – как [rz]: **marznąć** ‘мерзнуть’, **zmarzły** ‘замерзший’, **erzac** ‘эрзац’, **zmierznać** ‘опротивить’, **zmierzły** ‘противный’.

Диграф **ch** в сочетании с буквой **s** в некоторых заимствованных словах произносится как [sxʰ], например: **schizofrenia** ‘шизофрения’, **schizofrenik** ‘шизофреник’, **ischias** (вариант написания: **iszjas**) ‘ишиас’ (произносится также как [iʃjas]), **schizma** (устаревший вариант написания: **szyzma**) ‘схизма, раскол’ (произносится также как [ʃyzma]).

1.3. Диакритические знаки

Для передачи некоторых звуков польского языка на письме используются также надстрочные и подстрочные диакритические знаки:

Ą, ą	[ɔ]
Ę, ę	[ɛ]
Ć, ć	[čʰ]
Ł, ł	[l] или [w]

Ń, ń	[nʲ]
Ó, ó	[u]
Ś, ś	[šʲ]
Ż, ż	[žʲ]
Ź, ź	[ʒ]

В заимствованных словах (в первую очередь, в фамилиях и географических названиях) могут использоваться диакритические знаки других графических систем, например, немецкие или французские: **Brückner, Kronenbürger, Göring, Köln, attaché, variétés.**

1.4. Обозначение мягкости согласных звуков

В польском языке, в отличие от других славянских языков, имеется довольно большое число мягких согласных. Для их обозначения на письме используются разные способы:

а) на конце слова и перед согласными мягкость обозначается с помощью надстрочного диакритического знака, который называется *kreska* ‘черточка’ (*ć, ń, ś, ź*), например:

ćwiczyć – упражняться

dziś – сегодня

pończocha – чулок

iść – идти

część – часть

ćmić – темнить

dźgać – пороть

tańczyć – танцевать

babuleńka – старшука

tańszy – более дешевый

groźba – угроза

rzeźba – скульптура

б) перед гласными *a, q, e, ę, o, ó, u* мягкость обозначается с помощью буквы *i*, которая пишется между согласной и гласной буквой, например:

bielizna – белье

lakier – лак

mięso – мясо

ziemia – земля

wiosna – весна

ciągle – постоянно

biuro – бюро

dziecko – ребенок

pięć – пять

wiele – много

nauczyciel – учитель

inżynier – инженер

В русском языке в аналогичной ситуации употребляются буквы *e, ě, ю, я*. В польском языке вместо них используется или сочетание буквы, которая обозначает гласный звук, с буквой *i* – после согласных (например: **siano** ‘сено’, **ciebie** ‘тебя’), или сочетание с буквой *j* – после гласных или в начале слова (например: **moja** ‘моя’, **jądro** ‘ядро’, **język** ‘язык’, **zając** ‘заяц’).

в) перед *i* мягкость согласного, как и в русском языке, никак не обозначается, потому что уже сам факт нахождения звука в такой позиции свидетельствует о его мягкости, например:

filizanka – чашка

kino – кинотеатр

pismo – журнал, письмо

widmo – привидение

zima – зима

bigos – бигос

liczny – много

miłość – любовь

nikt – никто

glupi – глупый

prosić – просить

dzisiaj – сегодня

1.5. Правописание заимствованных слов

Для польского языка характерно сохранение оригинального написания заимствованных слов, в первую очередь – имен собственных: **Schiller** ‘Шиллер’, **Bill Clinton** ‘Билл Клинтон’, **Strauss** ‘Штраус’, **Stuttgart** ‘Штутгарт’, **Schubert** ‘Шуберт’, **Chile** ‘Чили’, **Chikago** ‘Чикаго’, **Churchil** ‘Черчилль’, **Chomsky** ‘Хомский’, **Chagal** ‘Шагал’, **Chopin** ‘Шопен’, **Curie** ‘Кюри’, **Don Juan** ‘Дон Жуан’, **Jan Jakub Rousseau** ‘Жан-Жак Руссо’, **Goethe** ‘Гёте’, **Baumarchais** ‘Бомарше’, **Charles Chaplin** ‘Чарльз Чаплин’ и др.

Сохраняют свое исходное написание и некоторые интернациональные термины: **scherzo** ‘скерцо’, **intermezzo** ‘интермеццо’, **staccato** ‘стакатто’, **démarche** ‘демарш’, **résumé** ‘резюме’, **en face** ‘анфас’, **charleston** ‘чарльстон’, **jazz** ‘джаз’, **judo** ‘дзюдо’, **junta** ‘хунта’, **hall** ‘холл’, **hobby** ‘хобби’ и др.

Некоторые часто употребляемые заимствованные слова получают полонизированное графическое оформление, например: **makiżajz** ‘макияж’, **komputer** ‘комьютер’, **biznes** ‘бизнес’,

lider ‘лидер’, **dżem** ‘джем’, **kowboj** ‘ковбой’, **Paryż** ‘Париж’, **Londyn** ‘Лондон’, **Rzym** ‘Рим’ и т.п.

Некоторые слова допускают двойное – оригинальное и адаптированное написание, ср.: **wademekum** – **vademecum** ‘справочник’, **weto** – **veto** ‘вето’, **wiledziatura** – **wilegiatura** ‘дача’, **adadžio** – **adagio** ‘адажио’.

При передаче на письме слов, которые в оригинале написаны кириллицей, обычно используется транслитерация – передача графических знаков одного языка их эквивалентами в другом языке, например: **F. Skaryna** ‘Ф. Скарына’, **Szyszkow** ‘Шишков’, **Katajew** ‘Катаев’, **Karatkiewicz** ‘Караткевич’, **Maładzieczna** ‘Маладзечна’, **Słonim** ‘Слоним’ и др.

Запомните написание следующих географических названий:

Mińsk, Obwód Miński	– Минск, Минская область
Brześć, Obwód Brzeski	– Брест, Брестская область
Witebsk, Obwód Witebski	– Витебск, Витебская область
Homel, Obwód Homelski	– Гомель, Гомельская область
Grodno, Obwód Grodzieński	– Гродно, Гродненская область
Mohylew,	– Могилев,
Obwód Mohylewski	Могилевская область

Обратите внимание на различия в польских и русских вариантах написания и произношения некоторых географических названий (жирным шрифтом выделен ударный звук):

Algieria [al'g'er'ja]	– Алжир
Anglia [angl'ja]	– Англия
Arabia Saudyjska [arab'ja saudyjska]	– Саудовская Аравия
Bałtyk [bawtyk] (Morze Bałtyckie)	– Балтийское море
Białograd [b'awograd]	– Белград
Białoruś [b'aworuś']	– Беларусь
Bliski Wschód [bliski vsxut]	– Ближний Восток
Brazylia [brazyl'ja]	– Бразилия
Brześć [bžeš'č']	– Брест
Bukareszt [bukarešt]	– Бухарест
Cambridge [kembrič]	– Кембридж

Cannes [kan]	– Канн
Chiny [xiny]	– Китай
Chorwacja [xorvacja]	– Хорватия
Cypr [cypr]	– Кипр
Czarnobyl [čarnobyl’]	– Чернобыль
Czeczenia [čečen’ja]	– Чечня
Daleki Wschód [dalek’i vsxut]	– Дальний Восток
Drezno [drezno]	– Дрезден
Etiopia [et’jop’ja]	– Эфиопия
Europa [europa]	– Европа
Francja [franc’ja]	– Франция
Genewa [geneva]	– Женева
Hamburg [xamburg]	– Гамбург
Himalaje [x’imal’aje]	– Гималаи
Indie [ind’je]	– Индия
Izrael [izrael’]	– Израиль
Jordania [jordan’ja]	– Иордания
Kercz [kerč]	– Керчь
Kijów [kijuf]	– Киев
Kiszyniów [k’išyn’uf]	– Кишинев
Kopenhaga [kopenxaga]	– Копенгаген
Kraków [krakuf]	– Краков
Libia [l’ib’ja]	– Ливия
Lipsk [l’ipsk]	– Лейпциг
Londyn [l’ondyn]	– Лондон
Los Angeles [l’os andžel’es]	– Лос-Анджелес
Lubeka [l’ubeka]	– Любек
Lwów [l’vuf]	– Львов
Macedonia [macedon’ja]	– Македония
Madryt [madryt]	– Мадрид
Maroko [maroko]	– Марокко
Mediolan [med’jol’an]	– Милан
Meksyk [meksyk]	– Мексика и Мехико
Mińsk [m’in’sk]	– Минск
Monachium [monax’jum]	– Мюнхен
Montreal [montreal’]	– Монреаль

Niemen [n'emen]	– Неман
Niemcy [n'emcy]	– Германия
Nowogród [novogrut]	– Новгород
Nowy Jork [novy jork]	– Нью-Йорк
Petersburg [petersburk]	– Петербург
Polesie [pol'eš'e]	– Полесье
Polska [pol'ska]	– Польша
Poltawa [powtava]	– Полтава
Port Arthur [port artur]	– Порт-Артур
Prusy [prusy]	– Пруссия
Quebec [kwebek или kebek]	– Квебек
Ren [ren]	– Рейн
Rosja [ros'ja]	– Россия
Rumunia [rumun'ja]	– Румыния
Ryga [ryga]	– Рига
Rzym [žym]	– Рим
Sahara [saxara]	– Сахара
Sekwana [sekvana]	– Сена
Sewilla [sev'il'l'a]	– Севилья
Slowacja [swovac'ja]	– Словакия
Somalia [somal'ja]	– Сомали
Syberia [syber'ja]	– Сибирь
Szanghaj [šanxaj]	– Шанхай
Szkocja [škoc'ja]	– Шотландия
Sztokholm [štokxol'm]	– Стокгольм
Szwajcaria [šfajcar'ja]	– Швейцария
Tajwan [tajvan]	– Тайвань
Tanganika [tangan'ika]	– Танганьика
Tauryda [tawryda]	– Таврида
Tien-szan [t'jenšan]	– Тянь-Шань
Ural [ural']	– Урал
Waszyngton [vašyŋkton]	– Вашингтон
Watykan [vatykan]	– Ватикан
Wenezuela [venecuel'a]	– Венесуэла
Węgry [veŋgry]	– Венгрия
Wiedeń [v'eden']	– Вена

Wielka Brytania [v'elka brytan'ja]	– Великобритания
Wietnam [v'jetnam]	– Вьетнам
Wilno [vil'no]	– Вильнюс
Wimbledon [wymbledon]	– Уимблдон
Włochy [vloxy]	– Италия

1.6. Правописание *u* – *ó*

Буквы *u* и *ó* обозначают один и тот же звук [u]. Их написание может быть объяснено особенностями исторического развития польского языка. Буква *u* обозначает исконный звук [u], тогда как буква *ó* обозначает звук, который произошел из гласного [o] (в других славянских языках, например, в русском, [o] сохранилось). На этой закономерности основываются конкретные правила написания *u* – *ó*:

а) *ó* пишем в словах, если возможно чередование [u//o], например:

sól – soli	Bóg – Boga
stój – stoi	ósmi – osiem
nie bój się – boi się	zawód – zawody
ból – boli	wytwór – wytwory
uspokój się – uspokoi się	wiózł – wiozę
nóg – noga	podróż – droga

б) *ó* пишем тогда, когда в похожих по звучанию словах в восточнославянских языках (русском, белорусском или украинском) этой букве соответствует *o* или *a*, хотя чередование [u//o] в польском языке не наблюдается, например:

chór – хор	prócz – кроме
miód – мед	równy – ровный
góra – гора	różny – разный
klócić – колотить	stróż – сторож
król – король	tchórz – хореk
krótki – короткий	róża – роза
mózg – мозг	włóczyć – тащить
plótno – полотно	włókno – волокно
póki – пока	wróbel – воробей

póty – до тех пор
późno – поздно
próba – проба

wrózba – ворожба
źródło – средство
żółty – желтый

И с к л ю ч е н и е : **ogórek** – огурец.

в) ó пишем в окончаниях:

-ów (в географических названиях)	Tarnów, Kraków, Chorzów, Janów
-ów (как окончание род.пад. мн.ч. существительных)	chłopców, domów, bloków, projektów
-ówna	Rodziewiczówna, Hłakowiczówna, Bednarzówna
-ówka	mieszkańówka, placówka, żarówka, pocztówka

Буква **u** пишется:

а) в большинстве польских слов, которым в других славянских языках соответствуют слова со звуком [u], например:

artykuł – статья, бел. ‘артыкул’	futro – мех, бел. ‘футра’
szukać – искать, бел. ‘шукаць’	ucho – ухо
suchy – сухой	ulica – улица

б) в многочисленных суффиксах:

-un	zwiastun, opiekun
-ulec	hamulec, budulec
-uchna	matuchna, córuchna
-utki	malutki, skromniutki
-unek	wizerunek, stosunek
-uch	leniuch, pastuch
-uszek	staruszek, garnuszek
-us	dzikus, lizus

в) в формах глаголов, которые заканчиваются на **-ować**, например: **studiować** – **studiuje**, **rysować** – **rysuje**, **projektować** – **projektuje**.

Обратите внимание!

Есть и некоторые отступления от этих правил. Запомните правильное написание польских слов, в которых на месте буквы **u** в русском языке находится буква **o** (в соответствии с правилом должно быть **y**):

dlugi – долгий

zasuwać – засовывать

skuwać – сковывать

bruzda – борозда

dluto – долото

kluc – колоть

plukać – полоскать

pruć – пороть

but – ботинок

rum – ром

sum – сом

rumianek – ромашка

1.7. Правописание ż – rz

Буква **ż** и диграф **rz** обозначают один и тот же звук [ʒ] (при оглушении – звук [š]), различие же их написания, как и в случае букв **ó** – **u**, обусловлено особенностями исторического развития польского языка.

Буква **ż** обозначает [ʒ] общеславянского происхождения, ее эквивалентом в русском языке выступает буква **ж**, ср.: **żelazny** ‘железный’, **żona** ‘жена’, **ważny** ‘важный’ и др. Правила, которым подчиняется написание буквы **ż**, таковы:

а) пишем **ż**, если в других формах того же слова или в словах с тем же корнем происходят чередования [ʒ//g], [ʒ//dz], [ʒ//z], [ʒ//s], [ʒ//ż], [ʒ//h], например:

trwożnie – trwoga

pieniążek – pieniądz

grożę – groza

obrażać – obraźliwy

narożnik – narożnik

drużyna – drużyna

mrożenie – mróz

podwyższenie – wysoko

przerażenie – przerażenie

zweżać – wąsko

б) в словах, которые заканчиваются на **-aż**, **-eż**, например: **sprzedaż** ‘продажа’, **bandaż** ‘бандаж’, **witraż** ‘витраж’, **młodzież** ‘молодежь’, **odzież** ‘одежда’, **grabież** ‘грабёж’;

в) в частице **-że**, **-ż**, например: **tenże** ‘этот же’, **baǳże** ‘будь же’, **stańże** ‘стань же’, **cóż** ‘што ж’, **czyż** ‘разве ж’, **gdyż** ‘если же’;

г) в заимствованных словах после буквы **n**, например: **aranżować** ‘организовывать: аранжировать’, **branża** ‘область’

(промышленности или торговли)’, **oranżada** ‘апельсиновый охлаждающий напиток’, **rewanż** ‘реванш’.

Диграф **rz** пишется в соответствии с правилами:

а) когда в разных формах одного и того же слова или в однокорневых словах происходит чередование [ż//r], например:

reformatorzy – reformator	radarzysta – radar
w literaturze – literatura	dworzanin – dwór
w komputerze – komputer	maturzysta – matura
tworzyć – twórca	dworzec – na dworcu
powtórzyć – powtórka	lekarz – lekarstwo
wzorzec – wzorca	ślusarz – ślusarski
o charakterze – charakter	harcerz – harcerstwo

б) когда в восточнославянских языках польскому звуку [ż] соответствует [r] или [r’] (это касается и тех польских слов, которые не допускают чередования [ż//r]), например:

rzeka – река	rzemień – ремень
rzadko – редко	rzemiosło – ремесло
orzech – орех	Rzym – Рим
korzeń – корень	wierzba – верба
porządek – порядок	wierzch – верх
rząd – ряд	

в) после букв, которые обозначают согласные [v], [b], [p], [d], [t], [g], [k], [x], например:

wyprzedaż – распродажа	wytrzymać – выдержать
potrzeba – потребность	skrzydło – крыло
chrześcijański – христианский	brzmienie – звучание
wrzątek – кипяток	wydrzeć – вырвать
przekonanie – убеждение	ugrzęznąć – погрязнуть

Обратите внимание!

Исключения:

- слова **pszenica** ‘пшеница’, **pszczola** ‘пчела’, **kształt** ‘форма’, **bukszan** ‘самшит’, **wszystko** ‘всё’, **wszędzie** ‘везде’, **zawsze** ‘всегда’ и др.;
- формы сравнительной степени прилагательных: **głupszy** ‘более глупый’, **krótszy** ‘более короткий’, **rzadszy** ‘более редкий’;

- слова с буквой *ż* в начале корня после приставок *ob-*, *od-*, *pod-*, например: **obżerać się** ‘объедаться’, **odżałować** ‘оплакать; не поскупиться’, **odżyć** ‘ожить’, **nadżółkły** ‘пожелтевший’;
- слова, которые заканчиваются на *-że*, например: **dajże** ‘дай же’, **zróbże** ‘сделай же’, **także** ‘также’, **skądże** ‘откуда же’.

г) в словах, которые заканчиваются на *-mierz* и *-mistrz*, например: **Kazimierz**, **Włodzimierz**, **sztukmistrz**, **zegarmistrz**, **kuchmistrz**.

1.8. Правописание *ch* – *h*

Заднеязычный звук [x] может обозначаться в польском языке буквой *h* или диграфом *ch*. Диграф *ch* пишется:

а) когда возможно чередование [x//š], например: **mucha – muszka**, **suchy – suszyć**, **duch – dusza**, **piechota – pieszo**;

б) в конце слова, например: **mech**, **ruch**, **w oczach**, **strach**, **gmach** (исключения: **Boh**, **druh**);

в) после буквы *s*, например: **pascha**, **schemat**, **scholastyka**, **schudnąć**;

г) в заимствованных словах, если в языке-источнике пишется *ch*, например: **charakter**, **chaotyczny**, **charytatywny**, **chemia**.

Буква *h* пишется:

а) если возможны чередования [x//g], [x//z], [x//ż], [x//dz], например: **wahać się – waga**, **ważyć**, **druh – drużyna**, **blahy – blazen**, **wataha – watadze**;

б) если существуют вариантыные формы слов без начального [x], например: **harfa** или **arfa**, **Hanusia** или **Anusia**, **Hanna** или **Anna**, **Hindus** или **Indus**;

в) в словах, которые начинаются с *hiper-*, *hipo-*, например: **hiperbola**, **hipochondria**, **hipoteka** и др.;

г) если польскому звуку [x] в русском соответствует [g] или отсутствие звука, например:

historia – история
honor – гонор
hamak – гамак
higiena – гигиена

nahajka – нагайка
Bohdan – Богдан
Himalaje – Гималаи
Mahomet – Магомет

holota – голота
hrabia – граф
hulać – гулять
alkohol – алкоголь

Holandia – Голландия
huragan – ураган
gehenna – геена
Hipolit – Ипполит

Исключение: **hokej** – хоккей.

Запомните часто употребляемые слова с буквой **h**:

hamować – тормозить
harmonia – гармония
hart – закалка
hasło – лозунг
hazard – азарт
herbata – чай
hermetyczny – герметичный

hierarchia – иерархия
honorarium – гонорар
horyzont – горизонт
hotel – гостиница
humanizm – гуманизм
nihilizm – нигилизм
rehabilitacja – реабилитация

1.9. Правописание **j** – **i**

Звук [j] может обозначаться буквами **j** и **i**. Буква **j** пишется:

а) в начале слова, например: **jezioro** ‘озеро’, **jesień** ‘осень’,
jutro ‘завтра’, **język** ‘язык’, **jeść** ‘есть’;

б) после гласных, например: **nadzieja** ‘надежда’, **zajac** ‘заяц’,
moja ‘моя’, **pije** ‘пьет’;

в) после согласных **c, z, s**, например: **stacja** ‘станция’,
operacja ‘операция’, **Rosja** ‘Россия’, **poezja** ‘поэзия’, **dygresja**
‘экскурс’;

г) после приставок **nad-, ob-, od-, pod-, przed-, w-, zd-**, например: **nadjechać** ‘подъехать’, **objąć** ‘обнять’, **objętość** ‘объем’,
odjechać ‘отъехать’, **wjazd** ‘въезд’, **zdjąć** ‘снять’, **zdjęcie** ‘снимок’.

Буква **i** для обозначения звука [j] пишется перед гласными после согласных (кроме **c, z, s**), например:

kopia – копия
utopia – утопия
premiera – премьера
chemia – химия
 premia – премия

studiować – изучать
sympatia – симпатия
bariera – барьер
materia – материя
liana – лиана

fiolek – фиалка
fiasko – фиаско
miniatura – миниатюра
linia – линия
mania – мания
dialog – диалог
dieta – диета
radio – радио

felieton – фельетон
lilia – лилия
aziotaż – ажиотаж
legion – легион
kiosk – киоск
hiacynt – гиацинт
monarchia – монархия
teoria – теория

1.10. Правописание *gie* – *ge*

Сочетания букв *gie* и *ge* могут произноситься одинаково – как [g'e]. Их написание регулируется следующими правилами. Сочетание *gie* пишем:

а) в словах польского происхождения, например: **ogień** ‘огонь’, **drugie** ‘другое’, **dlugie** ‘долгое’;

б) в именах собственных литовского происхождения, например: **Jagiello**, **Giedymin**, **Olgierd**;

в) в существительных, которые заканчиваются на **-giel**, **-gier**, **-gierz**, например: **cyngiel** ‘курок’, **żagiel** ‘парус’, **ogier** ‘жеребец’, **szwagier** ‘шурин’;

г) в словах **Algeria** ‘Алжир’, **Algierczyk** ‘алжирец’, **Algierka** ‘алжирка’, **algierka** ‘вид мужского пальто’, **algierski** ‘алжирский’, **Angielka** ‘англичанка’, **angielski** ‘английский’, **angielszczyzna** ‘английский язык’, **Archangielsk** ‘Архангельск’, **gielda** ‘биржа’, **megiera** ‘мегера’, а также в словах, образованы от них.

Сочетание букв *ge* (с мягким звучанием согласного) пишется в словах иноязычного происхождения **germanista** [g'ermanista] ‘германист’, **general** [g'eneraw] ‘генерал’, **geometria** [g'eometrja] ‘геометрия’, **algebra** [alg'ebra] ‘алгебра’, **geografia** [g'eografja] ‘география’, **georgina** [g'eorg'ina] ‘георгин’, **geranium** [g'eranjum] ‘герань’. В некоторых заимствованных словах *ge* в соответствии с нормой произносится как [ge], т.е. с твердым согласным, например: **gehenna** [gexenna] ‘геена’, **getto** [getto] ‘гетто’, **gejsza** [gejša] ‘гейша’, **generacja** [generacja] ‘поколение’, **gest** [gest]

‘жест’, **gestapo** [gestapo] ‘гестапо’, **gestykulacja** [gestykulacja] ‘жестикуляция’, **tragedia** [tragedja] ‘трагедия’, **geneza** [geneza] ‘генезис’, **genealogia** [genealogja] ‘генеалогия’. В последнее время твердое произношение [g] перед гласным [e] под влиянием письменных текстов расширяется. Так, наряду с произношением [g’eneral] или [alg’ebra] распространяется произношение [general] и [algebra].

1.11. Правописание *ę* – *en*, *em*, *ą* – *on*, *om*

В позиции перед взрывными согласными буквы *ę* и *ą* произносятся как [em], [om] – перед губными или [en], [on] – перед переднеязычными, т.е. фактически они не отличаются от произношения сочетаний *em*, *om* и *en*, *on*. Чтобы избежать ошибок в написании этих букв и этих сочетаний, надо учитывать следующие правила.

Буквы *ę*, *ą* пишем:

а) в словах польского происхождения, например: **dąb** ‘дуб’, **dębowy** ‘дубовый’, **kraąg** ‘круг’, **kąą** ‘угол’, **piąą** ‘пятый’, **ciąąąć** ‘тянуть’, **wąą** ‘усы’, **ząą** ‘зуб’, **bęązie** ‘будет’, **ęąsty** ‘густой’, **ręąka** ‘рука’, **prąąąć** ‘желать’. В русском языке им соответствуют звуки [a] и [u];

б) в окончаниях и суффиксах некоторых форм существительных, прилагательных, местоимений и глаголов, например:

Часть речи	Грамматическое значение	Окончание или суффикс	Примеры
Существительное	вин.пад., ж.р., ед.ч.	-ę	siostrę, studentkę, zimę
Существительное	тв.пад., ж.р., ед.ч.	-ą	siostrą, studentką, zimą
Существительное	им.пад., ср.р., ед.ч.	-ę	cielę, imię, prosię, plemię
Прилагательное, местоимение	вин./тв. пад., ж.р., ед.ч.	-ą	moją siostrę, moją siostrą
Глагол	1-е лицо наст. и буд.вр.	-ę	idę, piszę, wezmę

Часть речи	Грамматическое значение	Окончание или суффикс	Примеры
Глагол	3-е лицо наст. и буд.вр.	-ą	idą, piszą, wezmą
Глагол	причастие, деепричастие	-ąc-	pragnący, pisząc, idąc
Местоимение	вин.пад., ед.ч.	-ę	cię, się

в) в некоторых заимствованных, но полностью освоенных словах: **brąz** ‘бронза’, **ład** ‘суша’, **flądra** ‘камбала’, **paşowy** ‘пунцовый’, **cegi** ‘щипцы’, **kolęda** ‘колядка’, **peźzel** ‘кисть’, **wędrować** ‘путешествовать’.

Сочетания букв **em, om, en, on** пишутся в заимствованных, но не полностью освоенных словах, которым в русском языке соответствуют слова со звуками [em], [om], [en], [on], [an]. Ср.:

kompas – компас
kompres – компресс
kompozycja – композиция
kompetencja – компетенция
kombinacja – комбинация
temperatura – температура
stempel – штампель
embargo – эмбарго

emblem – эмблема
kontrola – контроль
koncert – концерт
kalendź – календарь
konkurencja – конкуренция
kongres – конгресс
konfiskacja – конфискация
konstrukcja – конструкция

1.12. Правописание прописной и строчной букв

Польские и русские правила написания прописной и строчной букв, в основном, совпадают. Особенность польской графики заключается в том, что названия национальностей начинаются с заглавной буквы:

Amerykanin – **Amerykanka**
Anglik – **Angielka**
Arab – **Arabka**
Austriak – **Austriaczka**

американец – американка
англичанин – англичанка
араб – арабка
австриец – австрийка

Belg – Belgijka	бельгиец – бельгийка
Białorusin – Białorusinka	белорус – белоруска
Bułgar – Bułgarka	болгарин – болгарка
Chińczyk – Chinka	китаец – китайка
Czech – Czeszka	чех – чешка
Duńczyk – Dunka	датчанин – датчанка
Europejczyk – Europejka	европеец – европейка
Fin – Finka	финн – финка
Francuz – Francuzka	француз – француженка
Hiszpan – Hiszpanka	испанец – испанка
Holender – Holenderka	голландец – голландка
Japończyk – Japonka	японец – японка
Litwin – Litwinka	литовец – литовка
Niemiec – Niemka	немец – немка
Norweg – Norweżka	норвежец – норвежка
Polak – Polka	поляк – полька
Rosjanin – Rosjanka	русский – русская
Rumun – Rumunka	румын – румынка
Słowak – Słowaczka	словак – словачка
Szkot – Szkotka	шотландец – шотландка
Szwajcar – Szwajcarka	швейцарец – швейцарка
Szwed – Szwedka	швед – шведка
Ukrainiec – Ukrainka	украинец – украинка
Węgier – Węgierka	венгр – венгерка
Włoch – Włoszka	итальянец – итальянка
Żyd – Żydówka	еврей – еврейка

Другой особенностью польского языка является написание названий журналов, газет, издательств, организаций, учреждений и т.п., если эти названия состоят из нескольких слов, например:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych	– Министерство внутренних дел
Uniwersytet Warszawski	– Варшавский университет
Wydział Filologiczny	– филологический факультет
Uniwersytetu Jagiellońskiego	Ягеллонского университета
Teatr Ludowy	– народный театр
Biblioteka Narodowa	– Национальная библиотека

Большая буква также употребляется при вежливом обращении к адресату в письмах. Ср. разные возможные варианты начала письма:

Официальное письмо	Неофициальное письмо
Właśnie otrzymałem Pański list i natychmiast odpisuję, ponieważ...	Właśnie dostałem Twój list i natychmiast odpisuję, bo...
Przepraszam Panią Profesor ogromnie za długie milczenie...	Przepraszam Was ogromnie za długie milczenie...
Dziękuję Pani Docent za szybką odpowiedź na mój ostatni list.	Dziękuję Ci za szybką odpowiedź na mój ostatni list.
Bardzo się ucieszyłem, kiedy dostałem dziś list od Państwa.	Bardzo się ucieszyłem, kiedy dostałem dziś list od Was.
Od tak dawna nie mam od Państwa żadnych wiadomości, że zdecydowałem się...	Co się z Tobą dzieje? Od tak dawna nie mam od Ciebie żadnych wiadomości, że zdecydowałem się...

УПРАЖНЕНИЯ*

1. Прочитайте слова, обратите внимание на произношение диграфов *sz*, *rz*, а также букв *f* и *w*.

szwagier, kolokwium, tworzyć, sweter, swój, pluskwa, potomstwo, świat, lekarstwo, świnia, utwór, chwalić, chwila, Litwa, kwiat, twar-dy, twarz, doświadczenie, święto, uchwała, łatwy, martwy, krzesło, uprzejmy, krzyk, chrzan, skrzydło, przyjaciel, przez, przyczyna, skrzyżowanie, wywietrzyć, trzeci.

2*. Вставьте нужный графический знак *h* или *ch*.

...usta, mni..., ...ować, ...istoria, ...omonim, ...ytry, dmu...ać, ...eretyk, ...oroba, ...arfa, ...andra, ...rzan, ...uragan, bo...ater, wy...owanie, szla...etny, wierz..., o...yda, a..., zes...ły, ...aotyczny, ...isteryczny, ...igieniczny, ...ipnoza, ...ipoteza.

* К упражнениям, которые отмечены знаком «*», в конце книги даются ответы.

3*. Поставьте букву *и* или букву *ó*.

b...l	pl...cienna bl...za
B...g	wn...czka J...zefa
b...t	sk...rzane b...ty
b...r	z...pa og...rkowa
b...k	ż...łta sk...ra
b...j	sm...tny nastr...j

4*. Напишите вместо многоточия носовые буквы *ę, ą* или сочетания букв *em, om, en, on*.

t...peram...t, s...dzić, k...sać, p...sja, r...ka, goł...b, gł...boki, prez...t, kobieta zam...żna, m...dry, kli...t, k...spiracja, wdzi...czny, sala k...gresowa, cem...towa pl...ba, pulsuj...ce światło, t...dencyjny pisarz, k...fort, k...wój, k...serwa, oki...ko, k...certować.

5*. Поставьте вместо многоточия диграф *rz* или букву *ż*.

wiecz...a	wyb...e...e	g...ech
krą...yć	mo...emy	...ywy
po...ar	p...esta...ały	p...ystojny
pisa...	d...emie	b...ydk
mist...	sp...eda...	

6*. Перепишите приведенные ниже словосочетания. Поставьте вместо многоточия букву *ż* или диграф *rz*.

olb...ymie mo...e	młódzie...owe ksią...ki
po...ółkle ...agle	niepot...ebne up...edzenia
p...enikliwe spoj...enie	pop...ednie zda...enia
po...yteczne u...ządzenia	...arliwe p...emówienia
rozłó...yste d...ewa	złó...yć orę...
po...ucić ...emiosło	wst...ymać sp...eda...
pat...eć w p...yszłość	ost...ec p...ed zagro...eniem

7*. Поставьте вместо многоточия букву *i* или *j*.

et...uda	lice...sta	entuz...azm
astero...da	aks...omat	akwar...um
legitymac...a	eksped...entka	d...adem
komis...a	kolekc...a	kur...er
epope...a	sto...sko	d...agnoza
kas...er	wakac...e	jezu...ta

sympoz...um	porc...a	mis...a
b...olog...a	histor...a	reg...onalny
bibl...oteka	emoc...a	d...alog

8*. Перепишите текст. Выберите из предложенных в скобках вариантов правильные формы написания.

Znane są anegdoty na temat zapami(ę/en)tania się Reym(ą/on)ta w pracy pisarskiej. (U/Ó)ciekał wtedy p(sz/rz)ed w(rz/sz)ystkimi, (ó/u)nikał krewnych i przyjaci(ó/u)ł jak wrog(ó/u)w, milczał, palił papierosy i pisał. Opis wesela Jagusi doprowadził go do stan(ó/u) tak wielkiego wyczerpania, że wezwano leka(ż/rz)a. Ten, ma(j/i)(on/ą)c Reym(ą/on)ta pod stał(on/ą) opiek(ą/on), zd(u/ó)miął się. Widział bowiem swego pac(i/j)(en/ę)ta p(rz/sz)ypadkowo parę dni temu w najlepszym zdrowiu. Teraz miał p(sz/rz)ed sobą obraz kompletnej słabości, prawie że zapaści. Zatróskanie energicznego doktora zmieniło się w gniew. Znał ju(ż/rz) tro(ch/h)ę natur(ę/en) pisa(ż/rz)a. Pobladł i cicho, ale dość groźnie zapytał: “Co pan najlepszego zn(u/ó)w zrobił?” Reym(on/ą)t uśmie(h/ch)n(on/ą)ł się ledwie dost(rz/sz)egalnie i wyszeptał: “Tańczyłem. T(rz/sz)y dni tańczyłem na (ch/h)łopskim weselu” (*B. Kocówna*).

9*. Перепишите текст, учитывая правила написания заглавной и строчной буквы.

Na (k)rakowskim (p)rzedmieściu w (w)arszawie znajduje się kilka (p)omników. Na tle (p)łacu (s)taszica, obecnej (s)iedziby (p)olskiej (a)kademii (n)auk, stoi (p)omnik (k)opernika. W pobliżu (h)otelu “(b)ristol” ustawiono (p)omnik (b)olesława (p)rusa. Naprzeciwko (u)licy (t)rębackiej znajduje się (p)omnik (a)dama (m)ickiewicza. Przed (u)rzędem (r)ady (m)inistrów ustawiono (p)omnik (k)sięcia (j)ózefa (p)oniatowskiego. Na (p)łacu (z)amkowym wznosi się (k)olumna (z)ygmunta.

2. Фонетика

2.1. Согласные звуки

Между согласными звуками русского и польского языков наблюдается сходство, есть также существенные различия. Звуки

[b], [p] и [m] практически не отличаются от соответствующих звуков в русском языке. В их образовании принимают активное участие губы. При произнесении звуков [b] и [p], которые отличаются друг от друга как звонкий и глухой, губы образуют смычку, которую с шумом разрывает струя воздуха. При произнесении звука [m] воздух обходит смычку через нос.

Звуки [v] и [f], как и в русском языке, произносятся с участием верхней губы и нижних зубов, образующих щель, через которую с шумом выходит воздух. Они также различаются по признаку звонкости/глухости.

У всех губных звуков польского языка есть мягкие соответствия [bʲ], [pʲ], [mʲ], [vʲ], [fʲ]. При их произнесении можно услышать легкий йотовый призвук – **wiara** [vʲ'ara] ‘вера’, **miotać** [mʲ'otačʲ] ‘бросать’.

Польские губные согласные отвердевают на конце слова: **osiem** [oš'em], ‘восемь’, **gołąb** [gowop] ‘голубь’. Но в других формах того же слова, при появлении гласного, мягкость восстанавливается: **ośmiu** [oš'm'u], **gołębiem** [gowęb'em].

При участии кончика языка, приближающегося к передним зубам, произносятся звуки [d], [t] – язык смыкается с зубами, затем смычка с шумом разрывается, [n] – воздух обходит смычку через нос, [z], [s] – между языком и зубами образуется щель, через которую с шумом выходит воздух, [dz], [c] – произнесение звука начинается со смычки, которая плавно переходит в щель.

Все переднеязычные звуки образуют пары по глухости/звонкости. Что касается различий по твердости/мягкости, то эти согласные в польских словах и в большинстве заимствованных слов могут быть только твердыми (даже в случае, если они находятся перед гласным [e]) – **sen** [sen] ‘сон’, **teatr** [teatr] ‘театр’. Только в немногочисленных заимствованных словах они могут слегка смягчаться – **dieta** [d'ieta] ‘диета’, **sirokko** [s'irokko] ‘сироко’, **Tivoli** [t'ivoli] ‘Тиволи’ и т.д.

Язык, приближающийся своей передней частью к твердому нёбу, участвует в образовании звуков [ʒ], [ʃ] (щелевых), [dʒ], [č] (смычно-щелевых), которые, объединяясь в пары по звонкости-глухости, не смягчаются ни в польских, ни в заимствованных словах – **życie** [žyč'e] ‘жизнь’, **czarny** [čarny] ‘черный’, **dżdżysty**

[dʒdʒysty] ‘дождливый’. Небный дрожащий звук [r] – твердый в большинстве польских слов (**kura** [kura] ‘курица’), но в некоторых заимствованиях может встретиться его смягченный вариант: **ring** [r'ing] ‘ринг’, **wariat** [var'jat] ‘сумасшедший’.

Задняя часть спинки языка, смыкаясь и с шумом размыкаясь с мягким нёбом, принимает участие в произнесении звуков [g], [k], образуя же щель – участвует в произнесении звука [x]. У всех заднеязычных звуков можно обнаружить мягкие соответствия: [gʲ], [kʲ], [xʲ]. Звуки [gʲ] и [kʲ] в польских словах употребляются почти исключительно перед гласными [i] и [e]: **drogie** ‘дорогие’, **kiedy** ‘когда’, **ginać** ‘погибать’, **kiwać** ‘кивать’. Можно найти лишь несколько примеров употребления [gʲ] перед другими гласными: **giąć** ‘гнуть’, **gięty** ‘изогнутый’. Чаше смягченные [gʲ] и [kʲ] в позиции перед гласными встречаются в словах иноязычного происхождения: **giaur** ‘гяур’, **manikiur** ‘маникюр’. Смягченный звук [xʲ] употребляется еще более ограниченно – только в заимствованных словах и в польских словах с суффиксом **-iwa-**: **historia** ‘история’, **higiena** ‘гигиена’, **wymachiwać** ‘размахивать’.

Особенностью польской системы согласных звуков являются среднеязычные звуки [ʒʲ], [ʃʲ] (щелевые), [dʒʲ], [čʲ] (смычно-щелевые), которые образуются при сближении средней части спинки языка со средней частью верхнего нёба: **źle** [ʒʲl'e] ‘плохо’, **średni** [ʃʲredn'i] ‘средний’, **dzień** [dʒʲenʲ] ‘день’, **ćwiczyć** [čʲfičyčʲ] ‘практиковаться’, **nieprzyjaciół** [n'epʃyjačʲelʲ] ‘враг’. Подобное положение языка в сочетании с образованием щели дает эффект легкого пришепывания и делает эти звуки более мягкими по сравнению с русскими мягкими шипящими [ʒʲ] долгим (как в слове *щука*) и [čʲ] (*час*). Они сохраняют свою мягкость на конце слова и перед согласным звуком, что не характерно для других согласных польского языка. Поэтому для них в польской орфографии существуют специальные обозначения (см. раздел «Графика»).

Носовой звук [nʲ] также является среднеязычным звуком, его мягкость более интенсивна, нежели у русского мягкого [nʲ]. Как и другие среднеязычные согласные, он сохраняет свою мягкость на конце слова (**cień** ‘тень’). С ним соотносится твердый

звук [ɲ], произносимый с участием кончика языка, который прижимается к верхним зубам.

Польский язык также отличается от русского языка распределением звуков [l] и [lʲ]. Переднеязычный звук [l], образующийся в результате того, что воздух обходит образовавшуюся между кончиком языка и верхними зубами смычку сбоку, и полностью совпадающий с русским звуком [л] в слове ‘лампа’, в последнее время практически абсолютно исчез из употребления. Еще несколько десятилетий назад произнесение подобного звука на месте буквы *ł* считалось нормативным, обязательным при исполнении в театре произведений классического репертуара. О таком звуке по традиции всегда упоминается в польских грамматиках. Но в настоящее время для литературного произношения считается правильным произносить звук, обозначенный буквой *ł*, как [w] (у-неслоговое) (о произношении его см. далее).

Смягченный звук [lʲ] является в польском языке нёбным звуком, т.е. при его произнесении кончик языка приближается к твердому небу на его границе с десной – *lato* ‘лето’, *letni* ‘летни’. Этим он отличается от русского [лʲ] (*лес*), который является переднеязычным зубным звуком. Произнесение звука, похожего на русский звук [лʲ], возможно только в позиции перед гласным *i* – *lipa* [lipa] ‘липа’, *lis* [lis] ‘лис’.

2.2. Гласные звуки

Большинство гласных звуков польского языка ([i], [y], [u], [e], [o], [a]) практически не отличаются от соответствующих русских звуков. Единственное отличие можно усмотреть в том, что они не изменяются в безударной позиции, как это наблюдается в русском языке. В таком положении польские гласные звуки только незначительно ослабляются и укорачиваются.

Особенностью польской системы гласных является наличие носовых звуков [ɲ] и [ɲ̃], например, в словах *gęsty* [gɛsty] ‘густой’, *wąski* [vɔski] ‘узкий’.

При их образовании воздушная струя попадает и в полость рта, и в полость носа. В полости рта язык как бы готовится к произнесению согласного [ɲ], но не заканчивает произнесение

согласного звука, т.е. не смыкается с зубами. Поэтому при произнесении этих звуков следует внимательно следить за тем, чтобы язык не прижимался к верхним зубам. Если смыкание произойдет, прозвучит сочетание гласного и согласного [on] или [en], а не носовые гласные [ɔ], [ɛ].

Не во всех случаях гласные, обозначенные буквами *ą*, *ę*, произносятся одинаково. Существует несколько правил их произнесения:

- как настоящие носовые гласные [ɔ] и [ɛ] эти звуки произносятся только перед согласными [z], [s], [ż], [š], [ź], [š'], [x] (*z, s, ź, sz, rz, ź, ś*): **wąsy** [vɔsy] ‘усы’, **mężny** [mɛżny] ‘мужественный’, **wiązać** [v'ɔzɔč'] ‘связывать’, **węch** [vɛx] ‘нюх’. Такой же гласный [ɔ] может существовать на конце слова: **woda** [vodɔ] ‘водой’;
- как сочетания [om], [em] эти звуки произносятся перед губными согласными [b], [p] (*b, p*): **dąb** [domp] ‘дуб’, **dęby** [demby] ‘дубы’;
- как сочетания [on], [en] эти звуки произносятся перед звуками [d], [t], [dz], [c], [dź], [č] (*d, t, dz, c, dź, cz*): **kąt** [kont] ‘угол’, **ręcznik** [reɲɲ'ik] ‘полотенце’, **łączyć** [wɔɲɲ'ɔč'] ‘объединять’. В случае, если следующий звук мягкий ([č'], [dź']), носовой согласный смягчается, и все сочетание произносится как [on'] и [en']: **bańdź** [bon'dź'] ‘будь’, **będzie** [ben'dź'e] ‘будет’;
- как сочетания [oŋ], [eŋ] эти звуки произносятся перед звуками [g], [k] (*g, k*): **pociąg** [poč'oŋk] ‘поезд’, **ręka** [reŋka] ‘рука’. Знак [ŋ] обозначает звук, который отличается от звука [n] тем, что смычка возникает не между кончиком языка и передними зубами, а между задней частью спинки языка и мягким небом;
- как неносовые гласные [o], [e] эти звуки произносятся перед звуками [w], обозначенным буквой *ł*, и [l'], обозначенным буквой *l*: **minął** [m'inow] ‘прошел’, **minęli** [m'inel'i] ‘прошли’. В современном польском языке также принято произносить конечное *ę* как неносовое: **będe** [bende] ‘буду’, **wode** [vode] ‘воду’.

Обратите внимание!

Носовые гласные могут появляться в словах иноязычного происхождения на месте сочетания гласного и носового согласного **n** перед согласными [z], [s], [ż], [š], [ź], [ṣ̌], [x] (*z, s, ź, sz, rz, ź, ś*). Вот примеры таких гласных:

[aⁿ]: **awans** ‘аванс, повышение по службе’, **szansa** ‘шанс’, **branża** ‘отрасль’, **oranżeria** ‘оранжерея’;

[eⁿ]: **sens** ‘смысл’, **pensja** ‘зарплата’, **benzyna** ‘бензин’;

[iⁿ]: **inspektor** ‘инспектор’, **instalacja** ‘оборудование’, **inżynier** ‘инженер’;

[oⁿ]: **nonsens** ‘нонсенс’, **konszachty** ‘интриги’, **bonza** ‘бонза’;

[yⁿ]: **rynsztok** ‘сточная канава’, **czynsz** ‘арендная плата’;

[uⁿ]: **kunszt** ‘мастерство’, **munsztuk** ‘мундштук’.

2.3. Полугласные звуки

В польском языке принято выделять два полугласных звука – [j] и [w]. При произнесении первого из звуков между средней частью спинки языка и твердым небом образуется щель, через которую выходит воздух: **jama** ‘яма’, **Justyna**, **mój** ‘мой’, **major** ‘майор’, **stacja** ‘станция’.

При произнесении второго из названных выше звуков воздух проходит в щель между верхней и нижней губой. Этот звук похож на белорусское неслоговое **ў**, однако белорусский звук ближе к гласному [u], чем польский. На письме польский звук обозначается буквой **ł**: **mały** [mawu] ‘маленький’, **atlas** [atwas] ‘атлас’. Такое произношение характерно для абсолютного большинства поляков.

Неслоговой звук [w] можно также встретить в заимствованных словах в составе двойных гласных, где он обозначается звуком **u**: **Europa**, **auto** ‘автомобиль’.

2.4. Взаимодействие звуков в речи

В речи звуки не употребляются изолированно. Переход от произношения одного звука к произношению следующего звука происходит постепенно. В результате этого находящиеся рядом звуки подвергаются уподоблению.

В польском языке существуют уподобления внутри слова и между словами. Первый тип можно проиллюстрировать примерами **główka** [gwufka] ‘головка’, **krzak** [kšak] ‘куст’; второй тип – словосочетаниями **brat Basi** [brad basi] ‘брат Баси’, **z czasem** [s časem] ‘со временем’.

Уподобления могут быть обязательными и необязательными. Обязательные возникают во всех речевых стилях – и в литературном стиле, и в разговорной речи. Такие уподобления наблюдаются в примерах, приведенных выше. Необязательные характерны для беглой, небрежной разговорной речи. Например, для литературного стиля не характерно уподобление между первым и вторым звуком в слове **trzeba** [tšeba] ‘нужно’, но оно может иметь место в стиле разговорном – [čšeba]. При взаимодействия предлога с существительным, например, в сочетании **z ciastkiem** ‘с пирожным’ предлог должен оглушиться под воздействием первого глухого звука следующего слова – [s č’astk’em], но в разговорной речи предлог не только оглушается, но и смягчается – [s’č’astk’em]. В дальнейшем мы будем рассматривать только обязательные процессы.

Внутри слова польские звонкие согласные, также, как и соответствующие согласные в русском языке, не могут сочетаться с последующими глухими и оглушаются, что не отражается на письме: **wchodzić** [fxodž’ič’] ‘входить’, **odpowiadać** [otrov’adač’] ‘отвечать’. Глухие согласные также меняются на соответствующие звонкие перед звонкими согласными (за исключением **w**): **jaki** [jaki] – **jakżeż** [jagžež] ‘как же’, **prośba** [prož’ba] ‘просьба’. Этот процесс также не отражается на письме. Таким образом, то, какой должна быть вся группа согласных – звонкой или глухой, решает последний согласный.

Характерной чертой польского языка является обратный процесс, а именно – процесс влияния предыдущего согласного на последующий, не наблюдающийся в русском языке. Такое уподобление встречается в сочетаниях, состоящих из глухого согласного и звуков [v] (передается буквой **w**) или [ž] (обозначается на письме сочетанием **rz**). Под влиянием этого глухого согласного [v] меняется на [f], а [ž] – на [š]: **trzeci** [tšec’i] ‘третий’,

kwiat [kf'at] 'цветок'. Вот примеры наиболее часто встречающихся групп согласных, в которых закрепился подобный тип уподобления:

<i>tw</i> [tf]	potwór 'чудовище', twarz 'лицо'
<i>kw</i> [kf, kf']	kwadrat 'квадрат', kwiaciarnia 'цветочный магазин'
<i>sw</i> [sf]	swoboda 'свобода', swój 'свой'
<i>szw</i> [šf]	Szwajcar 'швейцарец', podeszwa 'подошва'
<i>św</i> [š'f']	świadek 'свидетель', świeży 'свежий'
<i>chw</i> [xf, xf']	chwalić 'хвалить', zachwiać się 'заколебаться'
<i>cw</i> [cf]	cwany 'хитрый'; cwaniak 'хитрец'
<i>czw</i> [čf]	czwartek 'четверг'; poczwarny 'чудовищный'
<i>ćw</i> [č'f']	ćwierć 'четверть', ćwiczenie 'упражнение'
<i>prz</i> [pš]	przechadzka 'прогулка', przedmiot 'предмет'
<i>trz</i> [tš]	utrzeć 'стереть', patrzyć 'смотреть'
<i>krz</i> [kš]	krzesło 'стул', krzywy 'кривой'
<i>chrz</i> [xš]	chrzan 'хрен', chrzest 'крещение'
<i>trw</i> [trf]	trwać 'продолжаться', trwoga 'тревога'

В польском языке наблюдается смягчение согласного перед следующим мягким согласным, но чаще всего такое изменение необязательно. Обязательным является лишь замена [s] на [š'] и [z] на [ž'] перед следующим [l] или [n']: **masło** 'масло' – **maśle** [maš'le], **ojczyzna** 'родина' – **ojczyźnie** [ojčyž'n'e].

Если несколько согласных встречаются в середине слова, один из них может исчезать:

а) выпадение [w] происходит в слове **jabłko** [jabko] 'яблоко', его формах и производных от него словах (**jabłkowy**, **jabłczany** 'яблочный'); [l'] исчезает в сочетаниях **śln**, **ślń** (**rzemieślnik** [žem'eš'n'ik] 'ремесльщик', **pomyślny** [pomyš'ny] 'успешный', **umyślnie** [umyš'n'e] 'нарочно'). Исчезновение [w] или [l'] может также наблюдаться на конце слова в быстрой небрежной речи (**okrzepl** [okšep] 'окреп', **osłabl** [oswap] 'ослаб', **mógł** [muk] 'мог', **rzekł** [žek] 'сказал, изрек'); хотя с точки зрения нормативной грамматики подобное произношение и счита-

ется необязательным, его придерживается большинство поляков.

б) выпадение [v] наблюдается в сочетаниях **-wsk-**, **-wstw-**: **krakowski** [krakosk'i] 'краковский', **warszawski** [varšask'i] 'варшавский', **zawodowstwo** [zavodostvo] 'профессионализм', **znawstwo** [znastvo] 'знание', **wykonawstwo** [vykonastvo] 'исполнительство', **krwiodawstwo** [krv'odastvo] 'донорство'. В фамилиях с подобными звукосочетаниями звук [v] нужно произносить, чтобы отличить фамилии **Zalewski** и **Zaleski**.

в) выпадение [č] наблюдается в числительных, первую часть которых составляет **pięć** или **sześć**: **pięćdziesiąt** [p'en'dž'eš'ont] 'пятьдесят', **sześćset** [šejset] 'шестьсот';

г) выпадение [t] наблюдается в словах **chrzestny** [xšesny] 'крестный' и **chrzestna** [xšesna] 'крестная'. Такое произношение закреплено в правописании слов **chrześniak** 'крестный сын', **chrześniaczka** 'крестная дочь'.

2.5. Чередования гласных звуков

Чередование *e // #* связано с открытым или закрытым характером слога, в котором находится гласный звук. В закрытом слоге, т.е. слоге, завершённом согласным звуком, появляется звук *e* (**leb** 'голова (животного)', **rybek** 'рыбок'), в открытом слоге этот звук исчезает (**Iba**, **rybka**). Такое чередование часто встречается при образовании падежных форм:

- единственного числа мужского рода: **dziadek** 'дедушка' – **dziadka**, **Włodek** – **Włodkowi**, **jeździec** 'ездок' – **jeźdźca**, **Niemmen** – **nad Niemnem**, **dzień** 'день' – **w dniu**;
- множественного числа: **ogórek** 'огурец' – **ogórki**, **skowronek** 'жаворонок' – **skowronków**; **palec** 'палец' – **palcami**;
- родительного падежа множественного числа женского рода и среднего рода: **gra** 'игра' – **gier**, **pszczółka** 'пчелка' – **pszczółek**, **piosenka** 'песня' – **piosenek**, **wioska** 'деревня' – **wiosek**, **pocztówka** 'открытка' – **pocztówek**, **włókno** 'волокно' – **włókien**, **ziarno** – **ziaren**, **piętro** 'этаж' – **pięter**, **okno** 'окно' – **okien**, **krzesło** 'стул' – **krzesel**.

Чередование *a // ɛ* также связано с открытым и закрытым слогом. В закрытом слого встречается гласный *a* (**bląd** ‘ошибка’), в открытом слого – гласный *ɛ* (**blędy**). Такое чередование встречается при образовании:

- падежных форм существительных: **dąb** ‘дуб’ – **dębu**; **gałąź** ‘ветка’ – **gałęzi**; **święto** ‘праздник’ – **święt, cieleńcia** ‘теленка’ – **cieląt**;
- сравнительной степени прилагательных: **wąski** ‘узкий’ – **węższy**;
- форм прошедшего времени: **wziąć** ‘взять’ – **wziął** – **wzięła**.

Чередование *o // ó* менее регулярно, чем описанные выше изменения, но оно также связано с изменением характера слога: *o* встречается в открытом слого (**Boga**), *ó* – в закрытом (**Bóg** ‘Бог’). Такое чередование можно обнаружить при образовании:

- падежных форм существительных: **mróz** ‘мороз’ – **mrozu, sól** ‘соль’ – **soli**;
- форм прошедшего времени: **niosła** – **niósł** (при неопределенной форме **nieść** ‘нести’), **mogła** – **mógł** (при неопределенной форме **móc** ‘мочь’).

Чередование *o // ó* происходит не во всех случаях. Прежде всего, оно не встречается в корне, заканчивающемся на глухой согласный (ср. **rok** ‘год’, **kot** ‘кот’ при **róg** ‘рог’, **wóz** ‘воз’). Но даже при всех благоприятных условиях гласные звуки могут не подвергаться чередованию этого типа: **król** ‘король’ – **króla**.

Чередование *e // o* связано с твердостью или мягкостью последующего согласного – перед мягким согласным встречается *e* (**nasienie** ‘семена’), перед твердым – *o* (**nasiona** ‘семена’). Такое чередование встречается при образовании:

- падежных форм существительных среднего рода – **imię** ‘имя’ – **o imieniu** – **imiona**;
- сравнительной степени прилагательных: **wesoły** ‘веселый’ – **weselszy**;
- временных глагольных форм: настоящее время (**nieść** ‘нести’ – **niosę** – **niesiesz**), прошедшее время (**nieść** – **niosła**).

Чередование *e // a* связано с твердостью или мягкостью последующего согласного таким же образом – перед мягким согласным встречается *e* (**wierzyć** ‘верить’), перед твердым – *a* (**wiara** ‘вера’). Существуют фонетические ограничения этого перехода – он не происходит перед согласными **b, p, w, m, g, k** (**chleb** ‘хлеб’ – **o chlebie**, **biegać** ‘бегать’ – **biegiem** ‘бегом’). Это чередование также участвует в образовании:

- падежных форм существительных: предложный падеж единственного числа (**las** ‘лес’ – **o lesie**; **lato** ‘лето’ – **o lecie**; **gwiazda** ‘звезда’ – **o gwiazdzie**); лично-мужской формы (**sąsiad** ‘сосед’ – **sąsiedzi**);
- сравнительной степени прилагательных: **śmiały** ‘смелый’ – **śmielszy**;
- временных глагольных форм: настоящее время (**jechać** ‘ехать’ – **jadę – jedzie**); прошедшее время (**znaleźć** ‘найти’ – **znalazł**).

Для того, чтобы определить с каким звуком – *o* или *a* – должен чередоваться звук *e* в данном слове, следует обратиться к своему языковому опыту – в русском языке встречается первое из названных чередований (*e // o*): *wesёлый – веселее, несущ – нёс* и др.

2.6. Чередования согласных звуков

В польском языке чередования согласных звуков связаны с двумя процессами: присоединением окончаний в изменяемых формах и присоединением суффиксов при образовании новых слов. Наиболее разнообразные чередования происходят именно при присоединении окончаний:

- **b, p, w, f, m, n, l** заменяются своими мягкими соответствиями **b', p', w', f', m', n', l'** – при образовании форм предложного и звательного падежа единственного числа существительных, лично-мужских форм существительных, лично-мужских форм прилагательных (только **b, p, w, m, n, l**), сравнительной степени прилагательных и наречий (только **b, p, w, m, n**), форм настоящего времени глаголов I спр. (только **w, n**);

- *s//ś* – предложный и звательный падеж единственного числа существительных (**kwias** ‘кислота’ – **o kwasiu, proso** ‘просо’ – **o prosie, kosa** ‘коса (орудие)’ – **o kosie**), лично-мужская форма существительных (**prezes** ‘председатель’ – **prezesa**), лично-мужская форма прилагательных (**lysy** ‘лысый’ – **lysi**); форма настоящего времени глаголов I спр. (**niosę** ‘я несу’ – **nieście**), форма прошедшего времени (**paść** ‘пасти’ – **pasli**);
- *s//ż* – форма сравнительной степени прилагательных и наречий (**wysoki** ‘высокий’ – **wyższy, wysoko** ‘высоко’ – **wyżej**);
- *sz//ś* – лично-мужская форма прилагательных (**lepszy** ‘лучший’ – **lepsi**); форма настоящего времени глаголов II спр. (**proszę** – **proście**);
- *z//ż* – предложный и звательный падеж единственного числа существительных (**wyraz** ‘слово’ – **o wyrazie, żelazo** ‘железо’ – **o żelazie, koza** ‘коза’ – **o kozie**); лично-мужская форма существительных (**Francuz** ‘француз’ – **Francuzi**); форма настоящего времени глаголов I спр. (**wiozę** ‘я везу’ – **wieźcie**), форма прошедшего времени (**gryźć** ‘кусать’ – **gryźli**);
- *ż//ż* – лично-мужская форма прилагательных (**duży** ‘большой’ – **dużi**); форма настоящего времени глаголов II спр. (**grozę** ‘я угрожаю’ – **groźcie**);
- *r//rz* – предложный и звательный падеж единственного числа существительных (**bazar** ‘рынок’ – **o bazarze, srebro** ‘серебро’ – **o srebrze, nora** ‘нора’ – **o norze**); лично-мужская форма существительных (**doktor** ‘доктор’ – **doktorzy**); лично-мужская форма прилагательных (**stary** ‘старый’ – **starzy**); форма сравнительной степени прилагательных и наречий (**mądry** ‘умный, мудрый’ – **mądrzejszy, mądrzej**); форма настоящего времени глаголов I спр. (**bioreę** ‘я беру’ – **biertecie**), форма прошедшего времени (**umrzeć** ‘умереть’ – **umarli**);
- *t//ć* – предложный и звательный падеж единственного числа существительных (**kot** ‘кот’ – **o kocie, błoto** ‘грязь’ – **o błocie, data** ‘дата’ – **o dacie**); лично-мужская форма существительных (**delegat** ‘делегат’ – **delegaci**); лично-мужская форма прилагательных (**bogaty** ‘богатый’ – **bogaci**); форма сравнительной степени наречий (**bogaty** –

- bogaciej**); форма настоящего времени глаголов I спряжения (**plotę** ‘плету’ – **plecie**);
- **t//c** – форма сравнительной степени наречий (**krótki** ‘короткий’ – **krócej**);
 - **t//ś** – форма прошедшего времени (**mieść** ‘мести’ – **miótl**);
 - **c//ć** – форма настоящего времени глаголов II спряжения (**placę** ‘плачу’ – **placi**);
 - **c//cz** – звательный падеж единственного числа существительных (**chłopiec** ‘парень’ – **chłopcze!**);
 - **d//dź** – предложный и звательный падеж единственного числа существительных (**sad** ‘сад’ – **o sadzie**, **dyktando** ‘диктант’ – **o dyktandzie**, **woda** ‘вода’ – **o wodzie**); лично-мужская форма существительных (**Szwed** ‘швед’ – **Szwedzi**); лично-мужская форма прилагательных (**młody** ‘молодой’ – **młodzi**); форма сравнительной степени наречий (**rzadki** ‘редкий’ – **rzadziej**); форма настоящего времени глаголов I спряжения (**idę** ‘иду’ – **idzie**);
 - **d//dz** – форма сравнительной степени наречий (**prędkі** ‘быстрый’ – **prędzej**);
 - **d//ś** – форма прошедшего времени (**jeść** ‘есть’ – **jadł**);
 - **dz//dź** – форма настоящего времени глаголов II спряжения (**widzę** ‘вижу’ – **widzi**);
 - **k//c** – предложный падеж единственного числа существительных (**Polka** ‘полька’ – **o Polce**); лично-мужская форма существительных (**Polak** ‘поляк’ – **Polacy**); лично-мужская форма прилагательных (**polski** ‘польский’ – **polscy**); форма прошедшего времени (**piec** ‘печь’ – **piekł**);
 - **k//cz** – форма настоящего времени глаголов I спряжения (**piekę** ‘пеку’ – **piecze**);
 - **g//dz** – предложный падеж единственного числа существительных (**noga** ‘нога’ – **na nodze**); лично-мужская форма существительных (**filolog** ‘филолог’ – **filolodzy**); лично-мужская форма прилагательных (**drogi** ‘дорогой’ – **drodzy**);
 - **g//ż** – форма сравнительной степени прилагательных и наречий (**drogi** ‘дорогой’ – **droższy**, **drożej**); форма настоящего времени глаголов I спряжения (**mogę** ‘могу’ – **może**);

- **ch//sz** – предложный падеж единственного числа существительных (**mucha** ‘муха’ – **o musze**);
- **ch//ś** – лично-мужская форма существительных (**Czech** ‘чех’ – **Czesi**); лично-мужская форма прилагательных (**gluchy** ‘глухой’ – **glusi**);
- **st//ść** – предложный и звательный падеж единственного числа существительных (**tekst** ‘текст’ – **o tekście, miasto** ‘город’ – **w mieście, pasta** ‘паста’ – **o paście**); лично-мужская форма существительных (**telegrafista** ‘телеграфист’ – **telegrafści**); лично-мужская форма прилагательных (**tlusty** ‘жирный’ – **tłuści**); форма сравнительной степени наречий (**czysty** ‘чистый’ – **czystszy, czysciej**);
- **zd//źdź** – предложный и звательный падеж единственного числа существительных (**drozd** ‘дрозд’ – **o droździe, gniazdo** ‘гнездо’ – **w gnieździe, bruzda** ‘борозда’ – **w bruździe**);
- **sn//śń** – лично-мужская форма прилагательных (**radosny** ‘радостный’ – **radośni**);
- **st//śl** – предложный и звательный падеж единственного числа существительных (**przemysł** ‘промышленность’ – **o przemyśle, masło** ‘масло’ – **o maśle, Wisła** – **o Wiśle**); лично-мужская форма прилагательных (**dorosły** ‘взрослый’ – **dorośli**); форма сравнительной степени прилагательных и наречий (**ścisły** ‘точный’ – **ściśli**);
- **zł//źl** – лично-мужская форма прилагательных (**zły** ‘плохой, злой’ – **źli**);
- **źdź//źdź** – форма настоящего времени глаголов II спряжения (**jeźdźę** ‘езжу’ – **jeździ**);
- **szcz//ść** – форма настоящего времени глаголов II спряжения (**czyszczę** ‘чишу’ – **czyści**).

2.7. Ударение

В польском языке ударение имеет постоянное место в слове. В большинстве случаев оно приходится на второй от конца слог: **ko`nik** ‘лошадка’, **do`nośny** ‘звучный’, **niezapom`niany** ‘не-

забвенный'. Постоянное ударение в польском языке имеет также большинство заимствованных слов: **al`fabet** 'алфавит', **e`pizod** 'эпизод', **lo`teria** 'лотерея', **`student** 'студент'.

В многосложных словах, как собственно польских, так и заимствованных, кроме ударения на предпоследнем слоге, присутствует также ударение на первом слоге: **`satys``fakcja** 'удовлетворение', **`rehabili``tacja** 'реабилитация', **`wiceprzewodni``czący** 'заместитель председателя', **`nieodpowie``dzialność** 'безответственность', **`nieprawo``rządny** 'незаконный', **`wieloczynno``ściowy** 'многофункциональный', **`przed``pokoik** 'маленькая прихожая'.

Но некоторые собственно польские и заимствованные слова не подчиняются этому правилу. Вот примеры исключений:

1) ударение может находиться на четвертом слоге от конца слова. Такое ударение имеют глагольные формы 1-го и 2-го лица условного наклонения: **poje`chalibyśmy** 'мы бы поехали', **`dalibyście** 'вы бы дали';

2) ударение может приходиться на третий от конца слог. Такое ударение имеют следующие слова:

- некоторые польские существительные: **o`kolica** 'околица', **rzeczpo`spolita** 'республика (чаще о Польше);
- некоторые существительные, заимствованные из английского и немецкого языков или посредством их: **re`pertuar** 'репертуар', **re`zerwuar** 'резервуар', **`dżentelmen** 'джентельмен', **`wunderkind** 'вундеркинд';
- некоторые существительные, заимствованные из греческого и латинского языков: **a`naliza** 'анализ', **hi`perbola** 'гипербола', **indy`widuum** 'индивидуум', **`leksykon** 'лексикон', **mak`simum** 'максимум', **`minimum** 'минимум', **uni`wersytet** 'университет', **ryzyko** 'риск', в том числе с суффиксами **-yka//ika**: **gra`matyka** 'грамматика', **publi`cystyka** 'публицистика', **`grafika** 'графика';
- некоторые формы существительных (**`ogólem** 'вообще', **`szcze`góły** 'подробности');
- некоторые формы числительных, например: **`czterysta** 'четыреста', **`siedemset** 'семьсот';

- некоторые формы прошедшего времени и условного наклонения: **byliśmy** ‘мы были’, **zro`biliśmy** ‘мы сделали’, **mieliby** ‘они бы имели’, **je`chalaby** ‘она бы ехала’;
- четырехсложные формы прилагательного **powinien** ‘должен’: **po`winniśmy, po`winnyśmy, po`winniście, po`winnyście**;
- некоторые заимствованные собственные имена и географические названия **Na`poleon, `Cycero, `Hannibal, `Ferdynand, `Romulus, `Wallenrod, Jero`zolima, `Waszyngton, A`meryka**;

3) ударение может находиться на последнем слоге. Такое ударение имеют:

- слова иноязычного происхождения, как правило, заимствованные из французского языка: **atelier** [ate`lie] ‘ателье’, **menu** [me`niu] ‘меню’, **renomé** [reno`me] ‘реноме’, **turneé** [tur`ne] ‘турне’, **interview** [inter`vju] ‘интервью’, **renault** [re`no] ‘рено’;
- некоторые аббревиатуры: **PZU (Państwowy Zakład Ubezpieczeń** ‘Управление государственного страхования’), **PKiN (Pałac Kultury i Nauki** ‘Дворец культуры и науки’);
- некоторые сложные слова, в состав которых входят корни **arcy, eks, wice**: **wice`król** ‘вицекороль’, **eks`maż** ‘эксмуж’, **arcy`lotr** ‘архинегодяй.

Существуют слова, имеющие две одинаково правильные ударные формы: **w`ogóle // w o`góle** ‘вообще’.

Рядом со словами, имеющими свое собственное ударение, существуют слова, собственного ударения не имеющие.

Безударные слова, присоединяющиеся к последующему слову с собственным ударением, называются проклитиками. Ими в польском языке могут быть:

- частица **nie** в том случае, когда она связывается с многосложным словом: **nie`czytam** ‘не читаю’, **nie`taki** ‘не такой’, **nie`Roman** ‘не Роман’;
- предлоги перед многосложными словами: **do`lasu** ‘в лес’;
- односложные союзы: **Powiedział, że`nie chce** ‘он сказал, что не хочет’; **Przyjdź, jak`zechcesz** ‘приди, когда захочешь’;
- местоимение **co** в сочетаниях типа: **co`rok** ‘каждый год’, **co`dzień** ‘каждый день’.

Безударные слова, присоединяющиеся к предшествующему слову с собственным ударением, называются энклитиками. Ими в польском языке могут быть:

- односложные слова после частицы **nie**, на которую падает ударение: **`nie wiem** ‘не знаю’, **`nie chcę** ‘не хочу’, **`nie tak** ‘не так’, **`nie Jan** ‘не Ян’;
- односложные формы существительных и местоимений после предлога: **`do mnie** ‘ко мне’, **`na wsi** ‘в деревне’;
- краткие формы личных местоимений: **`mówię ci** ‘говорю тебе’, **`daj mi go** ‘дай мне его’;
- частицы **się, no, by**: **`myję się** ‘моюсь’, **`daj no mi** ‘ну дай мне’, **`można by** ‘можно бы’.

Некоторые слова в одном контексте могут иметь самостоятельное ударение, в другом выступать в качестве клитик: **`Ty tu zostań** ‘ты тут останься’ – **`Coś ty** ‘что ты’; **On `nie chce** ‘он не хочет’ – **Nie `mogę** ‘не могу’; **`Dasz mi coś** ‘дай мне что-нибудь’ – **`Nie dam** ‘не дам’; **`Niech pan idzie** ‘идите’ – **Niech `kupi `cukru** ‘пусть он купит сахар’.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Прочитайте польские слова. Сравните их произношение.

[s]: [š]: [š’]

sala – szafa – siano
‘зал’ – ‘шкаф’ – ‘сено’
syn – szynka – siła
‘сын’ – ‘ветчина’ – ‘сила’
kosa – kosz – kosić
‘коса’ – ‘корзина’ – ‘косить’
sowa – szopa – siostra
‘сова’ – ‘сарай’ – ‘сестра’
las – masz – Jaś
‘лес’ – ‘ты имеешь’ – ‘Ясь’
kasa – kasza – Kasia
‘касса’ – ‘каша’ – ‘Кася’
nos – noszę – nosić

[z]: [ž]: [ž’]

zero – rzeka – ziemia
‘ноль’ – ‘река’ – ‘земля’
koza – kozuch – kozioł
‘коза’ – ‘кожух’ – ‘козел’
zebra – żebra – ziewać
‘зебра’ – ‘ребра’ – ‘зевать’
zupa – żuk – żółka
‘суп’ – ‘жук’ – ‘травки’
zebrać – żebrak – ziemny
‘собрать’ – ‘нищий’ – ‘земной’
proza – prozę – grozić
‘проза’ – ‘пожалуйста’ – ‘грозить’
luzem – duży – duzi

‘нос’ – ‘ношу’ – ‘носить’

[c]: [č]: [č’]

cały – czary – ciało

‘целый’ – ‘чары’ – ‘тело’

plac – placz – płac

‘площадь’ – ‘плач’ – ‘плати’

co – czolo – ciocia

‘что’ – ‘лоб’ – ‘тетя’

córka – czucie – ciuchy

‘дочь’ – ‘чувство’ – ‘шмотки’

cyfra – czy – ci

‘цифра’ – ‘ли’ – ‘тебе’

cegła – czekamy – cień

‘кирпич’ – ‘ждем’ – ‘тень’

gracja – gracz – grać

‘грация’ – ‘игрок’ – ‘играть’

[š’č’]: [ž’d ž’]

pieścić – jeździć

‘ласкать’ – ‘ездить’

kości – gwoździ

‘кости’ – ‘гвозди’

puścić – gnieździć się

‘пустить’ – ‘гнездиться’

ścisk – zdziwić

‘давка’ – ‘удивить’

mościć – moździerz

‘мостить’ – ‘ступка’

[šč]: [š’č’]

leszcz – leźć

‘лещ’ – ‘лезть’

szczera – ściera

‘искренняя’ – ‘стирает’

dreszcz – treść

‘дрожь’ – ‘содержание’

wieszcz – wieść

‘прорицатель’ – ‘весть’

puści – puszcza

‘свободно’ – ‘большой’ – ‘большие’

[dz]: [dž]: [dž’]

dzwon – dżokiej – dzień

‘колокол’ – ‘жокей’ – ‘день’

dzban – dżuma – dźwięk

‘кувшин’ – ‘чума’ – ‘звук’

siedzę – gwizdzę – siedzi

‘сизжу’ – ‘свищу’ – ‘сидит’

drodzy – jeżdżę – młodzi

‘дорогие’ – ‘езжу’ – ‘молодые’

bardzo – wyjeżdżam – goździki

‘очень’ – ‘выезжаю’ – ‘гвоздики’

dzwonić – drzewo – dziwić się

‘звонить’ – ‘дерево’ – ‘удивляться’

pieniądze – mądrze – nigdzie

‘деньги’ – ‘мудро’ – ‘нигде’

[šč]: [žd ž]

szczęście – miażdżyć

‘счастье’ – ‘раздавливать’

szczyt – drożdże

‘вершина’ – ‘дрожжи’

streszcza – objeżdża

‘излагает’ – ‘объезжает’

leszcz – zajeżdża

‘лещ’ – ‘заезжает’

szczaw – gwizdzę

‘щавель’ – ‘свищу’

[šč]: [ž’d ž’]

szczypać – zdziwić

‘щипать’ – ‘удивить’

szczera – zdziera

‘искренняя’ – ‘сдирает’

leszcze – moździerz

‘лещи’ – ‘ступка’

szczaw – zdziałać

‘щавель’ – ‘совершить’

dreszcze – gwoździe

‘пусти’ – ‘пуща’

‘дрожь’ – ‘гвозди’

[v] – [w] – [l]

wada – ładny – lany

‘недостаток’ – ‘красивый’ – ‘литой’

waga – ład – las

‘вес’ – ‘согласие’ – ‘лес’

kawa – mała – malarz

‘кофе’ – ‘маленькая’ – ‘художник’

spawa – spała – spala

‘паяет’ – ‘спала’ – ‘сжигает’

zawolać – założyć – zalety

‘позвать’ – ‘надеть’ – ‘достоинства’

woda – lowy – lochy

‘вода’ – ‘охота’ – ‘ямы’

welna – leb – lep

‘шерсть’ – ‘голова (животного)’ – ‘приманка’

2*. Существует несколько правил чтения букв *q* и *ę*, а также сочетаний гласных с буквой *n*. Учитывая эти правила, прочитайте следующие польские слова.

szansa, sens, wąż, bilans, mięso, bęben, tęcza, wziął, wzięli, flądra, tęgi, zapięty, nonsens, język, brązowy, widzę, instynkt, ząb, dancing, zaczęli, kąt, pędzić, idą, imię, rządzić, kąpiel, zdjął, wodę, gąbka, przeciąg, tępy.

3. Мы не всегда помним о том, что перед гласным *e*, стоящим в начале слова, не произносится звук *j*, а также о том, что, в отличие от русского языка, согласный перед *e* не смягчается. Учитывая это, прочитайте следующие слова.

Ewa, Europa, eter, epoka, emocja, euforia, element, esencja, efekt, edytor, egipski, ekspres, elita, elektryk, emalia, epilog, Eugeniusz; adres, cel, wesele, poker, apteka, generał, sen, algebra, keks, dentysta, bengalski, bez, kemping, student, geografia, chemia, kundel, warunek.

4. Как известно, в польском языке звуки [v] и [ʒ], записываемые буквами *w* и *rz*, оглушаются в позиции после глухих согласных. Учитывая это правило, прочитайте следующие слова.

cwaniak, ćwierć, chrząszcz, chwast, pochwalić, cwiartka, chrzest, ćwikła, chwila, chrzan, cwiczenie, kwas, pluskwa, kwartał, skwaszo-

ny, kwit, tkwić, kwiczeć, kwiat, kwiecień, twarz, swatać, przyswoić, świnia, światło, qui pro quo;
krzak, krzywy, pokrzywa, krzemień, sprzedać, przejście, przyjaciel, przerwa, przód, trzeba, przed, przebić, przybor.

5*. Не всегда ударение приходится на предпоследний слог польского слова.

a) определите место ударения в следующих польских словах.

szczegół, odebraliśmy, cybernetyka, czterysta, plastycy, fabuła, miałybyś, Wallenrod, opera, ryzyko, maksimum, minimum, powinnyśmy, foyer, Ferdinand, Waszyngton, Ameryka, Korea, widzieliście

б) в некоторых случаях различие в месте ударения в сочетании существительного с предлогом, имеющими одно ударение, связано с различием в значении. Определите эти различия и поставьте правильно ударение.

1. Pośliznął się na schodach i zjechał na spodniach na dół – Stał i patrzył na dół, gdzie spadł jego zegarek.
2. Pracuję, aż mi oczy wyłazą na wierzch – Ten materiał nadaje się na wierzch, a ten drugi tylko na spod.
3. Jazda za drzwiami – Szafę trzeba przesunąć za drzwiami, to będzie więcej miejsca.
4. Trzeba psa wyprowadzić na dwór – Wjechał na dwór krolewski.
5. Krem na dzień i na noc – Jadę do Krakowa na dzień. Przyjmijcie mnie tylko na noc.
6. Nad morze wyjeżdżam raz na rok – Wyjechał na rok za granicę.

6*. Прочитайте следующие скороговорки (их перевод можно посмотреть в ключе к упражнениям).

Gęstym lasem, gęstym wszędy idą gęsi krętym rzędem.

Pchła pchłą pchała, pchła płakała.

Król Karol kupił królowej Karolinie korale koloru koralowego.

W Szczebrzeszynie chrząszcz brzmi w trzcinie.

W czasie suszy szosa sucha.

W dżungli było dżdżysto i dużo dżdżownic.

Wyszły wyżły na łyżwy.

Часть II

МОРФОЛОГИЯ

1. Имя существительное

1.1. Категория рода

Так же, как и в русском языке, все польские существительные принадлежат к одному из трех родов. Мужской род объединяет существительные, которые в именительном падеже имеют следующие окончания:

- 1) нулевое окончание (отсутствие в окончании гласного или согласного звука) (*człowiek* ‘человек’, *gość* ‘гость’, *dzień* ‘день’);
- 2) **-a** (*poeta* ‘поэт’, *wykladowca* ‘преподаватель’);

Обратите внимание!

Эта группа существительных в польском языке шире, чем в русском, к ней относятся многочисленные обозначения людей по их профессии, занятиям, общественному положению – **artysta** ‘художник’, **arystokrata** ‘аристократ’, **dentysta** ‘зубной врач’, **erudyta** ‘эрудит’, **esteta** ‘эстет’, **farmaceuta** ‘фармацевт’, **filatelista** ‘филателист’, **hrabia** ‘граф’, **kierowca** ‘водитель’, **kolega** ‘приятель, коллега’, **mężczyzna** ‘мужчина’, **morderca** ‘убийца’, **obrońca** ‘защитник’, **specjalista** ‘специалист’, **telegrafista** ‘телеграфист’, **twórca** ‘создатель’, **wywiadowca** ‘разведчик, сыщик’, **złoczyńca** ‘преступник’, **znawca** ‘знаток’.

3) **-o**; чаще всего это окончание характеризует уменьшительно-ласкательные формы типа *dziadzio* ‘дедушка’, *Rysio*, *Kazio* (уменьшительные формы от имен **Ryszard**, **Kazimierz**), также его можно встретить в фамилиях – *Kościuszko*, *Fredro*.

Женский род объединяет существительные, которые в именительном падеже имеют следующие окончания:

- 1) **-a** (*kobieta* ‘женщина’, *ziemia* ‘земля’);
- 2) **-i** (*pani* ‘пани’, *wykladowczyni* ‘преподавательница’);
- 3) нулевое окончание (*noc* ‘ночь’, *miłość* ‘любовь’).

Обратите внимание!

Окончание *-i* восходит к праславянским формам, польский язык в отличие от русского и белорусского сохранил этот реликт (**bogini** ‘богиня’, **gospodyni** ‘хозяйка’, **mistrzyni** ‘женщина-мастер’, **morderczyni** ‘женщина-убийца’, **sprzedawczyni** ‘продавщица’, **wychowawczyni** ‘воспитательница’).

Средний род объединяет существительные, которые в именительном падеже имеют следующие окончания:

- 1) **-o** (*okno* ‘окно’, *stanowisko* ‘положение’);
- 2) **-e** (*morze* ‘море’, *pole* ‘поле’);
- 3) **-ę** (*imię* ‘имя’, *niewolę* ‘младенец’); большинство существительных этого типа являются обозначениями молодых существ;
- 4) **-um**; его имеют заимствования из латинского языка (*muzeum* ‘музей’, *audytorium* ‘аудитория’);
- 5) к среднему роду принадлежат также заимствованные неизменяемые существительные (**resume** ‘резюме’). Но если заимствованные существительные похожи по форме на существительные польского языка, их род определяется по окончанию (**anemia** ‘анемия’ (женского рода), **palto** ‘пальто’ (среднего рода), **adresat** ‘адресат’ (мужского рода)).

Обратите внимание!

Общий род объединяет существительные, которые используются для обозначения лиц и мужского, и женского пола и имеют окончание *-a*. Чаще всего это экспрессивно окрашенные лексемы (**gadula** ‘болтушка’, **guzdrała** ‘копуша’, **hulaka** ‘гуляка’, **niedolega** ‘растяпа’, (то же значение – **oferma**, **fajtlapa**), **powsinoga** ‘бродяга’, (то же значение – **włóczęga**, **wałęsa**), **wyga** ‘бывалый человек’). В единственном числе они склоняются по образцу склонения существительных женского рода, независимо от того, представителей какого пола они обозначают. Различие между формами проявляется во множественном числе в именительном, родительном и винительном падеже. В именительном падеже существительные **kaleka** ‘калека’ и **sluga** ‘слуга’ могут принимать лично-мужскую форму (**kalecy**, **sludzy** – о мужчинах, **kaleki**, **slugi** – о женщинах). В родительном падеже, за немногочисленными исключениями (**kaleka** – **kalek**; **sluga** – **slug**), существительные, обозначающие лиц мужского пола, имеют окончание **-ów**, обозначающие лиц женского пола – нулевое окончание (**beksa** ‘плакса’ – **beksów**, **beks**). В винительном падеже первые принимают форму родительного падежа, вто-

рые – именительного падежа (**widzę gadulów** ‘вижу болтунов’ – **widzę gaduły** ‘вижу болтушек’).

От существительных общего рода необходимо отличать существительные мужского рода, используемые для названия лиц женского пола: **Ona jest świadkiem** ‘она – свидетель’. **Ona była gościem** ‘она была гостем’. Чаще всего они используются при необходимости обозначить звание и должность женщины – **docent Wanda Kowalska** ‘доцент Ванда Ковальска’. К этой же группе существительных относятся фамилии, имеющие окончания мужского рода – **Irena Urban, Zosia Michalak**. Такие слова в польском языке не склоняются – **z profesor Wandą Urban** ‘с профессором Вандой Урбан’.

Существительные, совпадающие в русском и польском языке по форме и значению, не всегда относятся к одному и тому же роду. Вот таблица некоторых несовпадений:

Польский язык (мужской род)	Русский язык (женский род)
aksjomat	аксиома
aster	астра
cel	цель
detal	деталь
diadem	диадема
idiom	идиома
klomb	клумба
piec	печь
Poznań	Познань
telegram	телеграмма
taras	терраса
Toruń	Торунь
Kazań	Казань
ból	боль
medal	медаль

Польский язык (женский род)	Русский язык (мужской род)
--------------------------------	-------------------------------

straż	страж
gęś	гусь

В некоторых случаях у польских существительных наблюдаем колебания в роде. Чаще всего это встречается у слов, обычно употребляющихся в форме множественного числа (**rodzynki** ‘изюм’ – **rodzynka, rodzynek; kluski** ‘клецки’ – **kluska, klusek; skwarki** ‘шкварка’ – **skwarka, skwarek; zapiski – zapiska, zapisek**), однако может наблюдаться и у слов, одинаково употребляющихся в обоих числах, сравните **cytat – cytata** ‘цитата’.

1.2. Категория одушевленности – неодушевленности

Эта категория связана со значением существительных и делением окружающего на живое и неживое. Проявляется она у существительных мужского рода в форме винительного падежа единственного числа, который у одушевленных существительных совпадает с родительным падежом, а у неодушевленных – с именительным падежом (**widzę kota** ‘вижу кота’ – **widzę stół** ‘вижу стол’). Существительные женского и среднего рода не подчиняются этой категории (**widzę dziewczynę** ‘вижу девушку’ – **widzę książkę** ‘вижу книгу’; **widzę dziecko** ‘вижу ребенка’ – **widzę okno** ‘вижу окно’). Есть некоторые колебания и среди существительных мужского рода – некоторые названия марок автомобилей, сигарет, грибов, танцев образуют формы винительного падежа по образцу одушевленных существительных (**skradziono mercedesa** ‘украли мерседес’, **zapalilem papierosa** ‘я зажег папиросу’, **znalazłam rydza, muchomora** ‘я нашла рыжик, мухомор’, **zatańczyłem mazura, twista, walca** ‘я начал танцевать мазурку, твист, вальс’) (более подробно см. ниже).

1.3. Категория мужского лица

Во множественном числе существительные делятся на группы не на основании одушевленности / неодушевленности, а

на основании значения мужского лица. В этом случае слова, которые обозначают лиц мужского пола, противопоставляются всем остальным – как неодушевленным существительным мужского рода, так и одушевленным, которые обозначают животных, а также существительным женского и среднего рода. Категория мужского лица регулирует образование форм множественного числа именительного и винительного падежа. Именно в этих падежах мы встречаемся с лично-мужскими и нелично-мужскими формами. В именительном падеже лично-мужские формы имеют специальное окончание. Перед ним происходят свойственные только этим формам чередования согласных: сравните нелично-мужские формы **kwiat** ‘цветок’ – **kwiaty**, **obiad** ‘обед’ – **obiady**, **teatr** ‘театр’ – **teatry** и лично-мужские формы **student** ‘студент’ – **studenci**, **sąsiad** ‘сосед’ – **sąsiedzi**, **aktor** ‘актер’ – **aktorzy**. Такие изменения происходят также во всех словах, которые в предложении согласуются с этими существительными, – в местоимениях, прилагательных, причастиях, глаголах: **nasze kochane kobiety były piękne** ‘наши любимые женщины были красивы’ – **nasi kochani mężczyźni byli hojni** ‘наши любимые мужчины были щедры’.

Обратите внимание!

В некоторых случаях для придания высказыванию оттенка иронии или презрения слово, которое обозначает лицо мужского пола, может во множественном числе принимать нелично-мужскую форму: предложение, в котором все члены стоят в нелично-мужской форме (**Jakieś idioty to wymyślili**) звучит презрительней предложения в лично-мужской форме (**Jacyś idioci to wymyślili**), при том, что значение их одинаково – ‘Какие-то идиоты это придумали’.

Двойные формы также могут быть связаны с обозначением человекоподобных существ или неживых людей (**diabli /diabły** ‘дьяволы’, **aniolowie /anieli /anioły** ‘ангелы’, **nieboszczycy /nieboszczyki** ‘покойники’).

1.4. Категории числа и падежа

Категория числа представлена единственным и множественным числом. Есть существительные, которые имеют форму только единственного числа – слова, которые обозначают вещества (**gnój** ‘удобрение, навоз’), совокупности людей, животных или предметов (**szlachta** ‘шляхта’, **ptactwo** ‘птицы’, **obuwie** ‘обувь’), имеют собирательное значение (**pierze** ‘перо’) и т.д. Есть в польском языке и существительные с одной грамматической формой множественного числа. В большинстве случаев они обозначают парные или сложные предметы (**nożyczki** ‘ножницы’, **grabie** ‘грабли’, **sanie** ‘сани’, **usta** ‘рот’, **wrota** ‘ворота’), хотя бывают и исключения (**wczasy** ‘отпуск’, **skrzypce** ‘скрипка’, **otręby** ‘отруби’). К существительным, употребляющимся только в форме множественного числа, принадлежат также географические названия – **Katowice** ‘Катовице’, **Kielce** ‘Кельце’, **Węgry** ‘Венгрия’, **Niemcy** ‘Германия’, **Włochy** ‘Италия’.

От таких существительных следует отличать слова, которые обычно употребляются в форме множественного числа, но обладают также формой единственного числа (**zawiasy** ‘петли, шарниры’, **okruchy** ‘крошки’, **wiórki** ‘стружки’, **skwarki** ‘шкварки’, **rodzynki** ‘изюм’, **kluski** ‘клецки’, **zapiski** ‘записки’).

Польские существительные изменяются по следующим падежам: именительный, родительный, дательный, винительный, творительный, предложный, звательный.

1.5. Типы склонения существительных

По типам склонения существительные распределяются на основании принадлежности к одному из трех родов: I – мужской тип, II – средний, III – женский. В границах каждого из выделенных типов существительные подразделяются на две группы в зависимости от характера основы (части слова без окончания, например, **stol-a** ‘стол-а’).

Существительные твердой разновидности имеют основу с конечными твердыми губными согласными *p, b, f, w, m*, переднеязычными *s, z, d, t, r, l, n*. Существительные мягкой разновидности имеют основу с конечными мягкими губными, среднеязычными *ś, ć, ź, dź, ń, j*, небными *sz, ź/rz, cz, dź*, зубными *c* и *dz* (исторически мягкими, но затвердевшими звуками).

Обратите внимание!

Следует учитывать тот факт, что в польском языке в конце слова может находиться только твердый губной согласный. Поэтому в именительном падеже можно не обнаружить различия между твердой и мягкой основой (**prom** ‘паром’, **Radom** ‘Радом’, **staw** ‘пруд’, **chłop** ‘крестьянин’, **karp** ‘карп’, **dąb** ‘дуб’, **gołąb** ‘голубь’). Это различие проявляется в формах косвенных падежей, где, благодаря наличию окончания, могут появиться мягкие губные (**prom** – **promem**, но **Radom** – **Radomiem**, **staw** – **stawem**, **chłop** – **chłopem**, но **karp** – **karpim**, **dąb** – **dębem**, но **gołąb** – **gołębiem**). Такие слова лучше запомнить.

Основы, которые оканчиваются на заднеязычные *g, k, ch*, по-разному ведут себя в различных числах и типах склонения: в мужском и среднем типах в единственном числе – как основы мягкой разновидности (**pociąg** ‘поезд’ – **pociągim**), во множественном числе и в женском типе склонения – как основы твердой разновидности (**pociąg** – **pociągami**, **matka** ‘мать’ – **matką**, **matkami**).

1.6. Чередование звуков в основах существительных

Чередование согласных звуков в основах твердой разновидности происходит регулярно при образовании предложного падежа единственного числа, а также в лично-мужских формах. Твердые губные согласные, а также звуки *n, l* чередуются со своими мягкими соответствиями, в остальных чередованиях меняются и другие звуковые характеристики согласного:

Чередование	Им.пад. ед.ч.	Предл.пад. ед.ч.	Им.пад. мн.ч.
<i>d//dź</i>	sąsiad ‘сосед’ rondo ‘круглая	o sąsiedzie na rondzie	sąsiedzi

Чередование	Им.пад. ед.ч.	Предл.пад. ед.ч.	Им.пад. мн.ч.
	площадь' uroda 'красота'	o urodzie	
<i>t//ć</i>	docent 'доцент' auto 'автомобиль' kobieta 'женщина'	o docencie w aucie o kobiecie	docenci
<i>z//ż</i>	Francuz 'француз' żelazo 'железо' impieza 'показ'	o Francuzie o żelazie na imprezie	Francuzi
<i>s//ś</i>	prezes 'председатель' mięso 'мясо' klasa 'класс'	o prezesie o mięsie o klasie	prezesi
<i>g//dz</i>	archeolog 'археолог' ostroga 'острога'	na ostrodze	archeolodzy
<i>k//c</i>	Polak 'поляк' Polka 'полька'	o Polce	Polacy
<i>ch//ś</i>	mnich 'монах'		mnisi
<i>ch//sz</i>	strzecha 'стреха'	na strzesze	
<i>st//ść</i>	artysta 'художник' miasto 'город' pasta 'паста'	o artyście w mieście o paście	artyści
<i>zdz//źdź</i>	drozd 'дрозд' gniazdo 'гнездо' bruzda 'борозда'	o droździe o gnieździe o bruździe	
<i>st//śl</i>	przemysl 'индустрия' maslo 'масло' Wisła 'Висла'	o przemyśle o maśle o Wiśle	

Чередования гласных не являются регулярными и встречаются не у всех существительных. Они представлены следующими цепочками:

a//ę – *ząb* ‘зуб’ // *zęby*, *dąb* ‘дуб’ // *dęby*, *ręka* ‘рука’ // *rąk*,
męka ‘мука’ // *mąk*, *święto* ‘праздник’ // *święt*;
ó//o – *mroź* ‘мороз’ // *mrozu*, *sól* ‘соль’ // *sol*, *noga* ‘нога’ // *nóg*,
siostra ‘сестра’ // *sióstr* (но *król* ‘король’ // *króla*);
e//# – *chłopiec* ‘парень, юноша’ // *chłopca*, *lew* ‘лев’ // *lwa*, *okno*
‘окно’ // *okien*, *matka* ‘мать’ // *matek*, *brew* ‘бровь’ // *brwi*.

В этих чередованиях в случае нулевого окончания, т.е. в закрытом слого, при отсутствии гласного на конце слова, выступает первый член пары (*a, ó, e*), при наличии ненулевого окончания, т.е. в открытом слого, выступает второй член пары.

a//e – *las* ‘лес’ // *o lesie*, *sąsiad* ‘сосед’ // *o sąsiedzie*,
lato ‘лето’ // *o lecie*, *świat* ‘мир’ // *o świecie*;
o//e – *anioł* ‘ангел’ // *o aniele*, *imię* ‘имя’ // *o imieniu* // *imiona*;
ó//e – *popiół* ‘пепел’ // *o popiele*, *kościół* ‘костел’ // *o kościele*.

В этих чередованиях второй член пары имеет смягченную основу, т.е. окончание *-i* или *-e* приводит к появлению на конце основы мягкого согласного, что влияет на корневой гласный – перед твердым согласным выступает первый член пары (*a, e, ó*), а перед мягким – второй член пары.

1.7. I (мужское) склонение

Единственное число

Им.	pilot ‘пилот’	kot ‘кот’	dąb ‘дуб’	gość ‘гость’	dzień ‘день’	król ‘король’
Род.	pilota	kota	dębu	gościa	dnia	króla
Дат.	pilotowi	kotu	dębowi	gościowi	dniowi	królowi
Вин.	pilota	kota	dąb	gościa	dzień	króla
Тв.	pilotem	kotem	dębem	gościem	dniem	królem

Пр.	pilocie	kocie	dębie	gościu	dniu	królu
Зват.	pilocie!	kocie	dębie!	gościu!	dniu!	królu!

Множественное число

Им.	piloci	koty	dęby	goście	dni	królowie
Род.	pilotów	kotów	dębów	gości	dni	królów
Дат.	pilotom	kotom	dębom	gościom	dniom	królom
Вин.	pilotów	koty	dęby	gości	dnie	królów
Тв.	pilotami	kotami	dębami	gośćmi	dniami	królami
Пр.	pilotach	kotach	dębach	gościach	dniach	królach

Окончания единственного числа

Именительный падеж. См. Ч. II, 1.1.

Родительный падеж. Окончание **-a** имеют:

1) одушевленные существительные (**pan** ‘пан, господин’ – *pana*, **ptak** ‘птица’ – *ptaka*), искл.: **wół** ‘вол’ – *wolu*; **bawół** ‘буйвол’ – *bawołu*;

2) названия:

– месяцев (**czerwiec** ‘июнь’ – *czerwca*, **listopad** ‘ноябрь’ – *listopada*),

– посуды (**dzban** ‘жбан, кувшин’ – *dzbana*, **talerz** ‘тарелка’ – *talerza*, **kielich** ‘бокал, кубок’ – *kielicha*),

– инструментов (**młot** ‘молот’ – *młota*, **nóż** ‘нож’ – *noża*),

– мер и весов (**gram** ‘грам’ – *grama*, **metr** ‘метр’ – *metra*),

– денежных единиц (**dolar** ‘доллар’ – *dolara*, **rubel** ‘рубль’ – *rubla*),

– танцев (**walc** ‘вальс’ – *walca*, **polonez** ‘полонез’ – *poloneza*),

– частей тела (**palec** ‘палец’ – *palca*, **nos** ‘нос’ – *nosa*);

3) уменьшительно-ласкательные формы существительных, преимущественно с суффиксом **-ik/-yk** (**stolik** ‘столик’ – *stolika*, **wózek** ‘тележка’ – *wózka*),

4) существительные с суффиксами **-ik/-yk** (**słownik** ‘словарь’ – *słownika*);

5) славянские, а также некоторые заимствованные названия городов и названия на **-burg** (**Kraków** ‘Краков’ – *Krakowa*, **Berlin** ‘Берлин’ – *Berlina*, **Wiedeń** ‘Вена’ – *Wiednia*, **Hamburg** ‘Гамбург’ – *Hamburga*).

Окончание **-u** имеют:

1) неодушевленные заимствованные существительные (**komitet** ‘комитет’ – *komitetu*, **atrament** ‘чернила’ – *atramentu*); в последнее время существует тенденция появления заимствованных существительных, которые в этом падеже имеют окончание **-a**, чаще это слова, у которых основа оканчивается на **r**: **telewizor** ‘телевизор’ – *telewizora*, **komputer** ‘компьютер’ – *komputera*.

2) абстрактные существительные (**ból** ‘боль’ – *bólu*, **czas** ‘время’ – *czasu*, **spokój** ‘покой, спокойствие’ – *spokoju*);

3) собирательные существительные (**las** ‘лес’ – *lasu*, **tłum** ‘толпа’ – *tlumu*, **oddział** ‘отдел’ – *oddziału*);

4) вещественные существительные (**miód** ‘мед’ – *miodu*, **cukier** ‘сахар’ – *cukru*, **piasek** ‘песок’ – *piasku*);

5) названия дней недели (**wtorek** ‘вторник’ – *wtorku*, **czwartek** ‘четверг’ – *czwartku*);

6) названия городов, которые заканчиваются на **-grad**, **-gród**, **-gard**, а также некоторые заимствованные (**Starogard** – *Starogardu*, **Belgrad** – *Belgradu*, **Londyn** – *Londynu*, **Amsterdam** – *Amsterdamu*);

7) названия стран или их частей (**Iran** ‘Иран’ – *Iranu*, **Krym** ‘Крым’ – *Krymu*).

Дательный падеж. В этом падеже преимущественное распространение имеет окончание **-owi**, а небольшая группа существительных приобретает окончание **-u** (**ojciec** ‘отец’ – *ojcu*, **brat** ‘брат’ – *bratu*, **chłop** ‘крестьянин, мужик’ – *chłopu*, **pan** ‘пан, господин’ – *panu*, **kot** ‘кот’ – *kotu*, **pies** ‘пес’ – *psu*, **świat** ‘мир’ – *światu*, **ksiądz** ‘ксендз’ – *księdzu*, **Bóg** ‘Бог’ – *Bogu*, **lew** ‘лев’ – *lwu*, **diabeł** ‘дьявол’ – *diabłu*, **kat** ‘палач’ – *katu*).

Винительный падеж. У одушевленных существительных окончания винительного падежа те же, что и в родительном падеже, у неодушевленных – что и в именительном падеже.

Обратите внимание!

Из этого правила есть некоторые исключения, более существенные, нежели в русском и белорусском языке. С формой родительного падежа совпадает винительный падеж следующих существительных:

1) **trup** ‘труп’ (**widziałem trupa** ‘я видел труп’) – очевидно, по аналогии с другими обозначениями умерших (**nieboszczyka** ‘покойника’, **wisielca** ‘висельника’, **topielca** ‘утопленника’);

2) в устойчивых выражениях (**mieć stracha** ‘бояться’, **mieć pecha** ‘переносить неудачу’, **mieć bzika** ‘быть ненормальным’ (с тем же значением – **mieć fiola**), **dać drapakę** ‘убежать’ (с тем же значением – **puścić się w uciekacza**);

3) в названиях приспособлений и инструментов (**wziąć noża** ‘взять нож’, **kupić winczestera** ‘купить винчестер’), сигарет (**palić papierosa** ‘курить сигарету’), танцев (**tańczyć walca**, **mazura** ‘танцевать вальс, мазурку’), грибов (**znaleźć muchomora**, **rydza** ‘найти мухомор, рыжик’), автомобилем (**ukraść mercedesa** ‘украсть мерседес’).

Творительный падеж. Окончание **-em** (**las** ‘лес’ – **lasem**, **koń** ‘конь’ – **koniem**). При этом основа на заднеязычный (**g, k**) смягчается (**Bóg** ‘Бог’ – **Bogiem**, **człowiek** ‘человек’ – **człowiekiem**).

Предложный падеж. У существительных твердой разновидности – окончание **-e**, которое вызывает чередование согласных, а иногда и гласных в основе (**sąsiad** ‘сосед’ – **o sąsiedzie**) (подробнее см. Ч. II, 1.6). У существительных мягкой разновидности, а также с основой на **g, k, ch** – окончание **-u** (**słoń** ‘слон’ – **o słoniu**, **Mińsk** – **w Mińsku**).

Звательный падеж. Практически у всех существительных совпадает с формой предложного падежа, искл.: большинство существительных на **-ec** образуют звательную форму при помощи окончания **-e** (**ojciec** ‘отец’ – **o ojcu, ojcze!**; **chłopiec** ‘парень, мальчик’ – **o chłopcu, chłopcze!**).

Обратите внимание!

Хотя учебные пособия приводят звательные формы для всех существи-

тельных мужского рода, в современном польском языке они употребляются достаточно ограниченно. Реально ими обладают:

1) именованя лиц – имена, фамилии, названия степеней родства, обозначения человека по профессии, титулы, звания. Но и здесь можно заметить постепенное исчезновение звательного падежа. Не подчиняются этому только слова **pan** ‘пан, господин’ (**panie**), **obywatel** ‘гражданин’ (**obywatelu**), титулы (**dyrektor** ‘директор’ – **dyrektorze**, **prezes** ‘председатель, президент (общества)’ – **prezisie**), бранные именованя (**lotr** ‘подлец, негодяй’ – **lotrze**, **lajdak** ‘мерзавец, прохвост’ – **lajdaku**, **cham** ‘хам’ – **chamie**), имена собственные (**Henryk** – **Henryku**, **Andrzej** – **Andrzeju**).

2) и названия животных, прежде всего домашних (**chodź, piesku!** ‘иди сюда, песик’).

Существуют нерегулярные формы предложного и звательного падежа: **syn** ‘сын’ – **o synu, synu!**; **dom** ‘дом’ – **o domu, domu!**; **pan** ‘пан, господин’ – **o panu, panie!**; **Bóg** ‘Бог’ – **o Bogu, Boże!**

Окончания множественного числа

Именительный падеж. Окончания **-i, -y, -e, -owie**.

Окончание **-i** имеют следующие лексемы:

1) лично-мужские существительные твердой разновидности, перед этим окончанием происходят специфические чередования звуков (**Czech** ‘чех’ – **Czesi**, **mężczyzna** ‘мужчина’ – **mężczyźni**) (подробнее см. 1.6.);

2) нелично-мужские существительные с основой на **g, k** (**pociąg** ‘поезд’ – **pociągi**, **ptak** ‘птица’ – **ptaki**);

Окончание **-y** имеют следующие слова:

1) нелично-мужские существительные твердой разновидности (кроме форм на **g, k**) (**kot** ‘кот’ – **koty**, **dom** ‘дом’ – **domy**);

2) лично-мужские существительные на **g, k, r**, перед этим окончанием в их основе происходят чередования согласных (**geolog** ‘геолог’ – **geolodzy**, **doktor** ‘доктор’ – **doktorzy**) (подробнее см. Ч. II, 1.6.);

3) существительные с суффиксом **-ec** (**chłopiec** ‘мальчик, парень’ – **chłopcy**, **głupiec** ‘глупец’ – **głupcy**);

Окончание **-e** имеют следующие слова:

1) лично-мужские и нелично-мужские существительные мягкой разновидности (**lekarz** ‘врач’ – *lekarze*, **kraj** ‘страна’ – *kraje*).

2) заимствованные слова на **-ans** (**kwadrans** ‘четверть часа’ – *kwadranse*, **alians** ‘альянс’ – *alianse*).

Окончание **-owie** употребляется значительно реже – у многочисленных лично-мужских существительных (**pan** ‘пан, господин’ – *panowie*, **Arab** ‘араб’ – *Arabowie*), хотя в последнее время количество подобных слов увеличивается. Среди них:

1) названия степеней родства (**syn** ‘сын’ – *synowie*, **wuj** ‘дядя со стороны матери’ – *wujowie*, **ojciec** ‘отец’ – *ojcowie*, **maż** ‘муж’ – *mężowie*, **stryj** ‘дядя со стороны отца’ – *stryjowie*);

2) названия лиц, занимающих высокое место в социальной иерархии (**marszałek** ‘маршал’ – *marszałkowie*, **wódz** ‘вождь’ – *wodzowie*, **król** ‘король’ – *królowie*, **senator** ‘сенатор’ – *senatorowie*);

3) обозначения званий (**general** ‘генерал’ – *generalowie*, **mistrz** ‘мастер’ – *mistrzowie*, **profesor** ‘профессор’ – *profesorowie*).

Также это окончание имеют:

1) формы на **-log**, здесь возможны варианты (**filolog** ‘филолог’ – *filolodzy* / *filologowie*, **geolog** ‘геолог’ – *geolodzy* / *geologowie*);

2) формы на **-mistrz**, окончания здесь также могут быть вариантными (**burmistrz** ‘бургомистр’ – *burmistrze* / *burmistrzowie*, **zegarmistrz** ‘часовой мастер’ – *zegarmistrze* / *zegarmistrzowie*);

3) формы с основой на **-r** (также могут быть вариантные: **inżynier** ‘инженер’ – *inżynierzy* *inżynierowie*, **rektor** ‘ректор’ – *rektorzy* / *rektorowie*, **senator** ‘сенатор’ – *senatorzy* / *senatorowie*);

4) формы с основой на **-n** (**opiekun** ‘опекун’ – *opiekunowie*, **patron** ‘патрон’ – *patronowie*);

5) формы с суффиксом **-ek** (**dziadek** ‘дедушка’ – *dziadkowie*, **wujek** ‘дядя со стороны матери’ – *wujkowie*, **staruszek** ‘старичок’ – *staruszkowie*).

Обратите внимание!

Среди форм именительного падежа мужского рода наименьшее количество составляют формы с окончанием **-a**. Это некоторые нелично-мужские заимствованные существительные (**akt** ‘акт’ – *akta*, **grunt** ‘грунт, земля’ – *grunta*).

Родительный падеж. Окончания **-ów, -i, -y**. Окончание **-ów** имеют:

1) существительные с основой на твердый согласный (**pan** ‘пан, господин’ – *panów*, **dom** ‘дом’ – *domów*).

2) небольшое количество существительных с основой на мягкий и затвердевший согласный (**kraj** ‘страна’ – *krajów*, **uczeń** ‘ученик’ – *uczniów*).

Однако большинство существительных с основой на затвердевший согласный имеют окончание **-y** (**talerz** ‘тарелка’ – *talerzy*, **wąż** ‘змея’ – *węży*);

Окончание **-i** характерно для существительных с мягкой основой (**gość** – *gości*, **nauczyciel** ‘учитель’ – *nauczycieli*).

Дательный падеж. Окончание **-om** (**kot** ‘кот’ – *kotom*).

Винительный падеж. У лично-мужских существительных совпадает с родительным падежом, у нелично-мужских – с именительным падежом.

Творительный падеж. Окончание **-ami** (**zegar** ‘часы’ – *zegarami*). Только в некоторых случаях встречается окончание **-mi**: **goście** ‘гости’ – *gośćmi*, **liście** ‘листья’ – *liśćmi*, **ludzie** ‘люди’ – *ludźmi*, **bracia** ‘братья’ – *braćmi*, **konie** ‘кони’ – *końmi*, **ksiądz** ‘ксендз’ – *księżmi*, **pieniądze** ‘деньги’ – *pieniędzmi*, **przyjaciele** ‘друзья’ – *przyjaciółmi*.

Предложный падеж. Окончание **-ach** (**domy** – *o domach*).

Особенности изменения некоторых существительных мужского рода

Существительные на *-anin* (**Rosjanin** ‘русский’, **Amerykanin** ‘американец’) образуют формы единственного числа от полной основы (**Rosjaninowi**, **Amerykaninowi**), а формы множественного числа – от сокращенной (**Rosjanom**, **Amerykanom**). Они склоняются по образцу твердой разновидности, кроме именительного падежа множественного числа (**Rosjanie**, **Amerykanie**). Большинство их имеет нулевое окончание в родительном падеже множественного числа, за исключением следующих – **Amerykanów**, **Afrykanów**, **Meksykanów**, **republikańców**.

Обратите внимание!

Некоторые существительные образуют формы множественного числа от другой основы или основы с нерегулярными чередованиями: **rok** ‘год’ – **lata**, **człowiek** ‘человек’ – **ludzie**, **tydzień** ‘неделя’ – **tygodnie**, **brat** ‘брат’ – **bracia**, **ksiądz** ‘ксендз’ – **księża**.

Особую группу составляют названия стран:

	Czechy ‘Чехия’	Niemcy ‘Германия’	Węgry ‘Венгрия’	Włochy ‘Италия’
Род.	Czech	Niemiec	Węgier	Włoch
Предл.	w Czechach	w Niemczech	na Węgrzech	we Włoszech

В этих формах сохранились архаичные окончания. Если же эти существительные обозначают совокупность представителей народа, они имеют иную форму:

	Czesi ‘чехи’	Niemcy ‘немцы’	Węgrzy ‘венгры’	Włosi ‘итальянцы’
Род.	Czechów	Niemców	Węgrów	Włochów
Предл.	o Czechach	o Niemcach	o Węgrach	o Włochach

1.8. II (среднее) склонение

Единственное число

Им.	jezioro ‘озеро’	pole ‘поле’	piskłę ‘птенец’
Род.	jeziora	pola	piskłęcia
Дат.	jezioru	polu	piskłęciu
Вин.	jezioro	pole	piskłę
Твор.	jeziorem	polem	piskłęciem
Предл.	jeziorze	polu	piskłęciu

Множественное число

Им.	jeziora	pola	piskłęta	muzea
Род.	jezior	pól	piskłęta	muzeów
Дат.	jeziorom	polom	piskłętom	muzeom
Вин.	jeziora	pola	piskłęta	muzea
Твор.	jeziorami	polami	piskłętami	muzeami
Предл.	jeziorach	polach	piskłętach	muzeach

Окончания единственного числа

Именительный падеж. См. Ч. II, 1.1.

Существительные с окончанием **-ę** (**imię** ‘имя’, **strzeię** ‘стремя’, **wymię** ‘вымя’, **znameię** ‘знак’, **siemieię** ‘семья’, **plemieię** ‘племя’, **brzemieię** ‘бремя’, **zwierzę** ‘животное’, **bydle** ‘скотина, животное’, **cielę** ‘теленок’, **prosię** ‘поросенок’, **jagnię** ‘ягненок’, **koźle** ‘козленок’, **źrebie** ‘жеребенок’, **dziewczę** ‘девушка-подросток’) образуют формы косвенных падежей с удлинением основы (**dziewczę** – **dziewczęcia** – **dziewczęta** – **dziewcząt**, **imię** – **imienia** – **imiona**).

Существительные на **-um** (**muzeum** ‘музей’, **audytorium** ‘аудитория’, **gimnazjum** ‘гимназия’, **liceum** ‘лицей’, **imperium** ‘империя’, **plenum** ‘пленум’, **prezydium** ‘президиум’, **technikum** ‘техникум’ и др., за исключением **album** ‘альбом’) изменяются только во множественном числе.

Родительный падеж. Окончание **-a** (**okno** ‘окно’ – **okna**).

Дательный падеж. Окончание **-u** (**jezioro** ‘озеро’ – **jezioru**).

Винительный падеж. Полностью совпадает с формой именительного падежа.

Творительный падеж. Окончание **-em** (**pole** ‘поле’ – **połem**).

Предложный падеж. Окончания **-e** и **-u**.

Окончание **-e** приобретают существительные с твердой основой (за исключением **g, k, ch**) (**okno** ‘окно’ – **na oknie**, **krzesło** ‘стул’ – **na krześle**). Перед этим окончанием происходят чередования согласных звуков (см. Ч. II, 1.6.).

Окончание **-u** встречается:

1) у существительных с основой на мягкий согласный (**zadanie** ‘задание’ – **o zadaniu**, **imię** ‘имя’ – **o imieniu**);

2) у существительных с основой на затвердевший согласный (**serce** ‘сердце’ – **o sercu**, **wybrzeże** ‘побережье’ – **na wybrzeżu**);

3) у существительных с основой на **-g, -k, -ch** (**jabłko** ‘яблоко’ – **o jabłku**, **lotnisko** ‘аэродром’ – **na lotnisku**).

Звательный падеж. Специальные формы для этого падежа отсутствуют. В функции обращения существительные употребляются в именительном падеже.

Окончания множественного числа

Именительный и винительный падежи. Окончание **-a** (**okno** – **okna**).

Родительный падеж. Окончания **-i, -y**, а также нулевое окончание.

У большинства лексем встречается нулевое окончание (**drzewo** ‘дерево’ – **drzew**, **uczucie** ‘чувство’ – **uczucé**). К этому типу принадлежат все существительные с твердой основой, а среди существительных с мягкой основой – те, что оканчиваются на **-anie, -enie**, а также те, что принадлежат к типу на **-ę** (**mieszkanie** ‘квартира’ – **mieszkań**, **dziewczę** ‘девушка-

подросток? – *dziewcząt*). В основе существительных могут происходить чередования гласных (см. Ч. II, 1.6.).

Меньшее количество лексем имеет окончание **-i**. Оно встречается после мягкого согласного (**narzędzie** ‘инструмент’ – *narzędzi*). Также небольшое количество существительных имеет окончание **-y**. Это окончание присоединяется после затвердевшего согласного (**wybrzeże** ‘побережье’ – *wybrzeży*).

Окончание **-ów** встречается у одушевленных существительных с суффиксом **-sk-**, который придает формам значение увеличения (**chłopisko** ‘мужичище’ – *chłopisków*, **kocisko** ‘котище’ – *kocisków*). У таких же неодушевленных существительных окончание нулевое (**łapisko** ‘лапища’ – *łapisk*, **domisko** ‘домище’ – *domisk*), ср. также названия мест (**lotnisko** ‘аэропорт’ – *lotnisk*, **targowisko** ‘рынок’ – *targowisk*) и некоторые другие (**zjawisko** ‘явление’ – *zjawisk*, **widowisko** ‘зрелище’ – *widowisk*).

Дательный падеж. Окончание **-om** (**okno** ‘окно’ – *oknom*).

Творительный падеж. Окончание **-ami** (**jezioro** ‘озеро’ – *jeziorami*).

Предложный падеж. Окончание **-ach** (**pole** ‘поле’ – *opolach*).

Некоторые существительные среднего рода образуют нерегулярные формы:

Им.	oczy ‘глаза’		uszy ‘уши’	
Род.	ocz	oczów	uszu	uszów
Дат.	oczom		uszom	
Вин.	oczy		uszy	
Твор.	oczami	oczyma	uszami	uszyma
Предл.	w oczach		w uszach	

Существительное **dziecko** ‘ребенок’ изменяется в единственном числе как существительное с твердой основой, а во множественном числе образует следующие формы:

Им.-Зват.	dzieci	Вин.	dzieci
------------------	--------	-------------	--------

Род.	dzieci	Твор.	dziećmi
Дат.	dzieciom	Предл.	o dzieciach

Омонимы **państwo** ‘государство’ и **państwo** ‘супруги’ отличаются некоторыми формами:

Им.	<i>polskie państwo</i>	<i>państwo Nowakowie</i>
Вин.	<i>polskie państwo</i>	<i>państwa Nowaków</i>
Предл.	<i>o polskim państwie</i>	<i>o państwu Nowakach</i>

Существительные **ziele** ‘трава (лечебная)’, **nasienie** ‘семя’ имеют во множественном числе формы **ziola, nasiona**.

1.9. III (женское) склонение

Единственное число

Им.	żona ‘жена’	mężka ‘мужка’	Ania ‘Аня’	róża ‘роза’	pani ‘пани’	noc ‘ночь’	brew ‘бровь’
Род.	żony	mężki	Ani	różę	pani	nosy	brwi
Дат.	żonie	mężce	Ani	różę	pani	nosy	brwi
Вин.	żonę	mężkę	Anię	różę	panią	noc	brew
Тв.	żoną	mężką	Anią	różą	panią	nocą	brwią
Пр.	żonie	mężce	Ani	różę	pani	nosy	brwi
Зват.	zono!	mężko!	Aniu!	różo!	pani!	nosy!	brwi!

Множественное число

Им.	żony	mężki	Anie	różę	panie	nosę	brwi
Род.	żon	mężk	Ani	róż	pań	nosy	brwi
Дат.	żonom	mężkom	Aniom	różom	paniom	nosom	brwiom
Вин.	żony	mężki	Anie	różę	panie	nosę	brwi
Тв.	żonami	mężkami	Aniami	różami	paniami	nosami	brwiami
Пр.	żonach	mężkach	Aniach	różach	paniach	nosach	brwiach

Окончания единственного числа

Именительный падеж. См. Ч. II, 1.1..

Родительный падеж. Окончания **-у, -i**.

Окончание **-у** присоединяют существительные с основой на твердый и затвердевший согласный: **kobieta** ‘женщина’ – *kobiety*, **praca** ‘работа’ – *pracy*.

Окончание *-i* имеют:

1) существительные с основой на **-g, -k**: **noga** ‘нога’ – *nogi*, **ręka** ‘рука’ – *ręki*;

2) существительные с основой на мягкий согласный: **ziemia** ‘земля’ – *ziemi*, **gospodyni** ‘хозяйка’ – *gospodyni*, **gałąź** ‘ветка’ – *gałęzi*;

3) существительные с основой на губной согласный: **brew** ‘бровь’ – *brwi*.

Дательный падеж. Окончания **-e, -i, -y**.

Окончание **-e** возникает в случае твердой разновидности основы: **dziewczyna** ‘девушка’ – *dziewczynie*. Перед этим окончанием смягчается последний согласный основы, поэтому в основе происходят чередования (см. Ч. II, 1.6.).

Окончание **-i** приобретают существительные с основой на мягкий согласный и на губной согласный: **Stasia** – *Stasi*, **kość** ‘кость’ – *kości*, **krew** ‘кровь’ – *krwi*.

Окончание **-y** присутствует у существительных с основой на затвердевший согласный: **noc** ‘ночь’ – *nocy*, **rzecz** ‘вещь’ – *rzeczy*.

Винительный падеж. Окончание **-ę**, а также нулевое окончание.

Окончание **-ę** свойственно существительным с ненулевым окончанием в именительном падеже: **woda** ‘вода’ – *wodę*, **gospodyni** ‘хозяйка’ – *gospodynię*, искл. **pani** ‘пани’ – *panią*.

Нулевое окончание приобретают лексемы с нулевым окончанием в именительном падеже.

Творительный падеж. Окончание **-ą** (**kość** ‘кость’ – *kością*).

Предложный падеж. Совпадает с дательным.

Звательный падеж. Окончания **-o, -i, -y, -u** (об употребительности звательного падежа см. примечание к части «звательный падеж» п. 1.7).

Окончание **-o** существительные приобретают в том случае, когда в именительном падеже они оканчиваются на **-a** (**woda** ‘вода’ – *wodo!*, **duśa** ‘душа’ – *duśo!*).

Окончание **-i** возникает в двух случаях:

1) если существительное в именительном падеже оканчивается на **-i** (*pani!*);

2) если существительное имеет основу на мягкий согласный и нулевое окончание: **kość** ‘кость’ – *kości!*, **krw** ‘кровь’ – *krwi!*

Окончание **-y** принимают существительные с основой на затвердевший согласный и нулевым окончанием: **noc** ‘ночь’ – *nocy!*

Окончание **-u** возникает преимущественно в уменьшительно-ласкательных формах женских имен: **Zosia** – *Zosiu!*, **Hania** – *Haniu!*

Окончания множественного числа

Именительный падеж. Окончания **-y**, **-e**, **-i**.

Окончание **-y** возникает у существительных следующих типов:

1) с основой на твердый согласный и окончанием **-a** в именительном падеже единственного числа (**strona** ‘сторона’ – *strony*);

2) с основой на затвердевший согласный и нулевым окончанием в именительном падеже единственного числа (**rzecz** ‘вещь’ – *rzeczy*), могут быть варианты (**noc** ‘ночь’ – *nocy / nocę*).

Окончание **-e** имеет формы:

1) с основой на мягкий согласный и окончаниями **-a**, **-i** в именительном падеже единственного числа (**ziemia** ‘земля’ – *ziemie*, **pani** ‘пани’ – *panie*);

2) некоторые существительные с нулевым окончанием (**dłoń** ‘ладонь’ – *dłonie*, **gałąź** ‘ветка’ – *gałęzie*), могут быть варианты (**noc** ‘ночь’ – *nocy/nocę*).

Окончание **-i** присоединяют лексемы:

1) с основой на **-k**, **-g** (**łąka** ‘луг’ – *łąki*, **waga** ‘вес’ – *wagi*);

2) с мягкой разновидностью основы и нулевым окончанием (**kość** ‘кость’ – *kości*, **pieśń** ‘песнь’ – *pieśni*), могут быть варианты (**wieś** ‘деревня’ – *wsi / wsie*).

Родительный падеж. Окончание **-i** и нулевое окончание.

Нулевое окончание возникает в большинстве случаев, если в именительном падеже единственного числа окончание ненулевое (**głowa** ‘голова’ – *głów*, **ziemia** ‘земля’ – *ziem*, **praca** ‘работа’ – *prac*, **pani** ‘пани’ – *pań*).

Окончание **-i** имеют:

1) существительные с мягкой основой и нулевым окончанием в именительном падеже единственного числа (**kość** ‘кость’ – *kości*, **dłoń** ‘ладонь’ – *dłoni*);

2) некоторые существительные с окончанием **-a** в именительном падеже единственного числа также могут иметь в родительном падеже окончание **-i**. Такое окончание может возникать:

- если конечный элемент **-nia** находится после согласного (**bieżnia** ‘беговая дорожка’ – *bieżni*, **powierzchnia** ‘поверхность’ – *powierzchni*, **czereśnia** – *czereśni*, **szatnia** ‘гардероб’ – *szatni*);
- у существительных с конечным элементом **-ownia** (**wartownia** ‘караульное помещение’ – *wartowni*);
- у существительных с конечным элементом **-arnia**, **-ernia**, **-alnia**, **-elnia** (**kawiarnia** ‘кафе’ – *kawiarni*, **kopalnia** ‘шахта’ – *kopalni*, **spółdzielnia** ‘кооператив’ – *spółdzielni*, **cukiernia** ‘кондитерская’ – *cukierni*);
- у существительных с конечным элементом **-ea**, **-eja** (**aleja** ‘аллея’ – *alei*, **idea** ‘идея’ – *idei*, **kamea** ‘камея’ – *kamei*, **orchidea** ‘орхидея’ – *orchidei*);

Польские существительные на **-ja** делятся на две группы: одни имеют окончание **-i**: **zbroja** ‘оружие’ – *zbroi*, **nadzeja** ‘надежда’ – *nadzei*; другие имеют нулевое окончание: **źmija** ‘змея’ – *źmij*, **szyja** ‘шея’ – *szyj*.

Окончание **-y** имеют существительные с основой на затвердевший согласный с нулевым окончанием (**noc** ‘ночь’ – *nosy*, **mysz** ‘мышь’ – *myszy*).

Дательный падеж. Окончание **-om** (**woda** ‘вода’ – *wodom*).

Винительный падеж. Эта форма совпадает с формой именительного падежа.

Творительный падеж. Окончание **-ami** (как и в других типах склонения) (**matka** ‘матка’ – **matkami**, **mysz** ‘мышь’ – **myszami**). В исключительных случаях встречается окончание **-mi** (**kość** ‘кость’ – **kośćmi**, **nić** ‘нитка’ – **nićmi**, **dłoń** ‘ладонь’ – **dłońmi** / **dloniami**, **gałąź** ‘ветка’ – **gałęźmi** / **gałęziami**).

Предложный падеж. Окончание **-ach** (**noc** ‘ночь’ – **o nocach**).

1.10. Другие типы склонения существительных

В польском языке существуют несклоняемые существительные. Прежде всего, это некоторые существительные иноязычного происхождения. Чаще это имена собственные. К ним принадлежат:

1) географические наименования на **-as** (**Karakas**), **-os** (**Lesbos**), **-on** (**Faleron**), **-i** (**Nagasaki**), **-o** (**Toledo**), **-io** (**Tokio**). Неизменяемость некоторых других названий можно объяснить их недостаточной освоенностью, что отражается в сохранении иноязычной орфографии (**Cambridge** [Kembriđż], **Greenwich** [Grinvič], **Grenoble** [Grenobl]);

2) иноязычные фамилии с ударным гласным на конце (**Mirabeau** [Mirabo], **Delacroix** [Delakrua], **Poe** [Po]).

Несклоняемые существительные встречаются и среди заимствованной нарицательной лексики: **autodafé** ‘аутодафе’, **résumé** ‘резюме’, **menu** ‘меню’, **alibi** ‘алиби’, **cicerone** ‘чичероне’. Польский язык по сравнению с русским языком более активно осваивает заимствованную лексику – лексемы, которые по своей форме соответствуют польским существительным, подчиняются правилам польской грамматики – изменяются по падежам и числам (**kino** ‘кино’ – **w kinie**, **auto** ‘автомобиль’ – **autem**).

Польские фамилии, которые по своей форме совпадают с прилагательным (**Kowalski**, **Konwicky**), склоняются по образцу прилагательных, к ним также присоединяются фамилии на **-i** и на **-e** (**profesor Malini** – **profesora Maliniego**, **ojciec Kolbe** – **ojca**

Kolbego). Но большое количество имен и фамилий напоминают существительные и склоняются по их образцу. Здесь мы встречаем следующие типы:

1) формы с нулевым окончанием склоняются как соответствующие существительные мужского рода (**pan Nowak** – *pana Nowaka*, **Wacław Dudek** – *Wacława Dudka*). В современной польской разговорной речи под влиянием официального стиля возникает традиция не изменять такие фамилии (**z panem Janem Nowak**), против чего последовательно выступают нормативные грамматики;

2) склоняются также иноязычные имена и фамилии: **powieści Juliusza Verne’a** [Werna] (как существительное), **Henry’ego Millera**, **zabójstwo premiera Palmego** (как прилагательные);

3) формы с окончаниями *-a* и *-o*: **Zaręba**, **Niegłojda**, **Matejko**, **Sidło**, **Lato**, – изменяются как существительное *artysta*: **nie ma Zaręby**, **Niegłojdy**, **Matejki**, **Sidły**, **Laty** (но не *Lata*);

4) польские женские фамилии, не имеющие окончания *-a*, не склоняются (**nie ma magistra Nowak**);

5) русские фамилии на *-ow* склоняются как существительные (**Wolkow** – *nie ma Wolkowa*, **rodzina Wolkowów** ‘семья Волковых’). Женские фамилии подобного типа не склоняются (**pani Wolkow**, **nie ma pani Wolkow**).

6) русские женские фамилии на *-ina* склоняются как существительные женского рода (**Putina** – *nie ma pani Ludmiły Putiny*).

1.11. Словообразование существительных

На основании того, от какой части речи образовано то или иное существительное, можно выделить следующие группы:

1. Существительные, образованные от существительных. В этой группе можно выделить некоторые распространенные суффиксы. Прежде всего, это суффиксы с уменьшительно-ласкательным значением:

-k-: **pies** ‘собака’ – **piesek** ‘собачка’, **kwiat** ‘цветок’ – **kwiatek** ‘цветочек’; **dziewczyna** ‘девушка’ – **dziewczynka** ‘девочка’, **okno** ‘окно’ – **okienko** ‘окошко’. При помощи этого суффикса образуются существительные всех трех родов. При образовании форм мужского рода в составе суффикса появляется беглый гласный (**piesek** ‘собачка’ – **pieska**). Беглый гласный может появиться также в корне при скоплении согласных (**forma** ‘форма’ – **foremka** ‘формочка’). В корне может наблюдаться также чередование согласных (**staruch** ‘старик’ – **staruszek** ‘старичок’, **noga** ‘нога’ – **nózka** ‘ножка’);

-ecz-: **piesek** ‘собачка’ – **pieseczek** ‘собачечка’, **górką** ‘горка’ – **góreczka** ‘горочка’, **gniazdko** ‘гнездышк’ – **gniazdeczko** ‘гнездышко’.

-aszek-, -uszek-, -iszek-, -yszek-: **wuj** ‘дядя со стороны матери’ – **wujek** ‘дядя’ – **wujaszek** ‘дядюшка’, **kwiat** ‘цветок’ – **kwiatek** ‘цветочек’ – **kwiatuszek** ‘цветочек’, **kaczka** ‘утка’ – **kaczuszka** ‘уточка’, **serce** ‘сердце’ – **serduszko** ‘сердечко’, **brat** ‘брат’ – **braciszek** ‘братишка’, **chłopek** ‘мужичок’ – **chłopyszek** ‘мужичонка’.

-ik-, -yk-: **koń** ‘конь, лошадь’ – **konik** ‘коник, лошадка’, **ogień** ‘огонь’ – **ognik** ‘огонек’, **miecz** ‘меч’ – **mieczyk** ‘маленький меч; гладиолус’.

Значение, обратное уменьшительно-ласкательному, выражается при помощи суффиксов **-sk-, -isk-, -ysk-:** **głos** ‘голос’ – **głosisko** ‘голосище’, **baba** ‘баба’ – **babsko, babisko** ‘бабища’, **piwo** ‘пиво’ – **piwsko** ‘большое пиво’, **bloto** ‘грязь’ – **blócisko** ‘грязюка’, **bicz** ‘плеть, кнут’ – **biczysko** ‘кнутище’.

Обозначение лица по роду занятий или по характерному признаку, названному производящим словом, создают следующие суффиксы:

-arz-: **koleja** ‘железная дорог’ – **kolejarz** ‘железнодорожник’, **baba** ‘баба’ – **babiarz** ‘бабник’;

-nik-: **las** ‘лес’ – **leśnik** ‘лесник’, **robota** ‘работа’ – **robotnik** ‘работник’;

-acz-: **broda** ‘борода’ – **brodacz** ‘бородач’, **siła** ‘сила’ – **siłacz** ‘силач’;

-ist(a): felieton ‘фельетон’ – **felietonista** ‘фельетонист’, **telegraf** ‘телеграф’ – **telegrafista** ‘телеграфист’; чаще всего этот суффикс используется в словах иноязычного происхождения;

-owiec-: fach ‘специальность’ – **fachowiec** ‘специалист’, **obcy kraj** ‘чужая страна’ – **obcokrajowiec** ‘чужеземец’ (в последнем случае присоединение суффикса сочетается со словосложением);

-owicz-: wycieczka ‘экскурсия’ – **wycieczkowiec** ‘экскурсант’, **wczasy** ‘отдых, отпуск’ – **wczasowicz** ‘отпускник’;

-ak-, -anin-, -czyk-: эти суффиксы характеризуют человека по месту жительства: **Wolyń** – **wolyniak** ‘житель Волыни’, **Kraków** – **krakowianin** ‘краковянин’, **Afryka** – **afrykanin** ‘африканец’, **Kreta** – **kretyńczyk** ‘критянин’; образуются и варианты названия: **Warszawa** – **warszawiak /warszawianin** ‘варшавянин’. Суффикс смягчает последний согласный основы.

Обозначения лиц женского пола чаще всего образуются от соответствующих мужских именовании при помощи следующих суффиксов:

-k-: góral ‘горец, житель польских Татр’ – **góralka** ‘горянка, жительница польских Татр’, **krewniak** ‘родственник’ – **krewniaczka** ‘родственница’;

-ic(a): этот суффикс образует существительные со значением лица женского пола от соответствующих существительных мужского рода: **tygrys** ‘тигр’ – **tygrysica** ‘тигрица’;

-in(i), -yn(i): bóg ‘бог’ – **bogini** ‘богиня’, **gospodarz** ‘хозяин’ – **gospodyni** ‘хозяйка’, **znawca** ‘знаток’ – **znawczyni** ‘женщина-знаток’, **morderca** ‘убийца’ – **morderczyni** ‘женщина-убийца’;

-ow(a): при помощи этого суффикса образуются обозначения женщин на основе фамилий (кроме тех, что оканчиваются на **-ski**), титулов и профессий их мужей: **Pytlak** – **Pytlakowa**, **profesor** ‘профессор’ – **profesorowa** ‘жена профессора’, **szewc** ‘сапожник’ – **szewcowa** ‘жена сапожника’;

-ówn(a): используется для образования именовании дочерей на той же основе, что и названные выше женские именовании: **kowal** ‘кузнец’ – **kowalówna** ‘дочь кузнеца’, **Mickiewicz** – **Mickiewiczówna**. В настоящее время слова, образованные при

помощи двух последних суффиксов считаются несколько устаревшими.

В последнюю из крупных смысловых групп можно объединить обозначения места на основании того, что там находится. Для образования таких обозначений используются суффиксы:

-n(ia), -arn(ia), -own(ia): **papier** ‘бумага’ – **papiernia** ‘бумажная фабрика’, **pomarańcza** ‘апельсин’ – **pomarańczarnia** ‘оранжерея’, **wóz** ‘средство передвижения’ – **wozownia** ‘каретный сарай’;

-nic(a): **cukier** ‘сахар’ – **cukiernica** ‘сахарница’. Этот и названные выше суффиксы оформляют существительные женского рода.

Для создания подобных существительных мужского рода используется суффикс **-nik**: **trawa** ‘трава’ – **trawnik** ‘газон’. Возможные варианты формы: **śmiecie** ‘мусор’ – **śmietnik** / **śmietnica** ‘помойка’, **popiół** ‘пепел’ – **popielnik** / **popielnica** ‘пепельница’;

-isk(o), -ysk(o): при помощи этого суффикса образуются существительные среднего рода: **ogień** ‘огонь’ – **ognisko** ‘костер’.

Приставки также участвуют в образовании существительных:

bez-: **czynność** ‘действие’ – **bezczynność** ‘бездействие’, **prawo** ‘право, закон’ – **bezprawie** ‘беззаконие’;

nad-: **grób** ‘могила’ – **nadgrobek** ‘надмогильная плита’, **nerka** ‘почка’ – **nadnercze** ‘надпочечник’;

pod-: **tekst** ‘текст’ – **podtekst** ‘подтекст’;

pra-: **babcia** ‘бабушка’ – **prababcia** ‘прабабушка’;

przed-: **mowa** ‘язык’ – **przedmowa** ‘предисловие’;

współ-: **autor** ‘автор’ – **współautor** ‘соавтор’, **obywatele** ‘граждане’ – **współobywatele** ‘сограждане’.

2. Существительные, образованные от прилагательных. В этом разряде можно выделить несколько смысловых групп, в которые входит большое количество слов.

Первая группа объединяет существительные, которые обозначают лиц на основе характеристики, которую дает прилагательное:

-ik-: wędrownny ‘странствующий, путешествующий’ – **wę-drownnik** ‘странник, путник’, **okrutny** ‘жестокий’ – **okrutnik** ‘изверг, мучитель’;

-ec-: mały ‘маленький’ – **malec** ‘мальш’, **chciwy** ‘жадный’ – **chciwiec** ‘алчный человек, корыстолюбец’;

-ak-, -ek-: próżny ‘пустой, напрасный’ – **próżniak** ‘лентяй, бездельник’, **głupi** ‘глупый’ – **glupek** ‘дурак’;

-as-, -us-: gruby ‘толстый’ – **grubas** ‘толстяк’, **dziki** ‘дикий’ – **dzikus** ‘дикарь’;

-och-, -uch-: tłusty ‘жирный’ – **tułścioch** ‘толстяк’, **czarny** ‘черный’ – **czarnuch** ‘черномазый’; эти суффиксы придают слову значение фамильярности и легкого презрения.

Следующую группу составляют абстрактные, отвлеченные существительные:

-ość-: zacy ‘честный, благородный’ – **zacość** ‘честность, благородство’, **wdzięcny** ‘благодарный’ – **wdzięcność** ‘благодарность’;

-izn-, -uzn-: zgnily ‘гнилой’ – **zgnilizna** ‘гниль’, **polski – polszczyzna** ‘польский язык; совокупность всего истинно польского’; эти суффиксы смягчают основу, в которой могут наблюдаться чередования;

-ot-: głupi ‘глупый’ – **glupota** ‘глупость’, **teškny** ‘тоскливый’ – **tešknota** ‘тоска’.

Существительные этой группы, как и в русском языке, принадлежат к женскому роду.

3. Существительные, образованные от глаголов. В этом случае также можно выделить несколько групп.

Первую группу составляют названия лиц, которые выполняют действие, обозначенное производящим словом:

-c(a): kłamac ‘врать’ – **kłamea** ‘врун’, **zbawić** ‘спасти’ – **zbawca** ‘спаситель’;

-ciel-: **nauczyć** ‘научить’ – **nauczyciel** ‘учитель’, **marzyć** ‘мечтать’ – **marzyciel** ‘мечтатель’;

-acz-: **badać** ‘исследовать’ – **badacz** ‘исследователь’, **działać** ‘действовать’ – **działacz** ‘деятель’;

-arz-: **pisać** ‘писать’ – **pisarz** ‘писатель’, **łgać** ‘лгать’ – **łgarz** ‘лгун’;

-us-: **lizać** ‘лизать’ – **lizus** ‘сладкоежка; подлиза’;

-och-, -uch-: **spać** ‘спать’ – **śpioch** ‘соня’, **paść** ‘пасти’ – **pastuch**.

Вторая группа – это обозначения различных приспособлений и средств:

-dl(o): **myć** ‘мыть’ – **mydło**, **sznurować** ‘шнуровать’ – **sznurowadło** ‘шнурок’;

-acz-: **odkurzać** ‘стирать пыль’ – **odkurzacz** ‘пылесос’, **ogrzewać** ‘обогревать’ – **ogrzewacz** ‘обогреватель’;

Третья группа – абстрактные, отвлеченные существительные:

-ani(e), -eni(e): **czytać** ‘читать’ – **czytanie** ‘чтение’;

-b(a): **prosić** ‘просить’ – **prośba** ‘просьба’;

-ęc(ie): **przedsięwziąć** ‘предпринять’ – **przedsięwzięcie** ‘начинание’.

Следующая группа – существительные, которые обозначают место, связанное с деятельностью, названной исходным словом:

-arn(ia): **drukować** ‘печатать’ – **drukarnia** ‘типография’.

От глаголов существительные могут образовываться бессуффиксальным способом – **strzelać** ‘стрелять’ – **strzał** ‘выстрел’, **podróżować** ‘путешествовать’ – **podróż** ‘путешествие’.

4. Существительные, образованные из сочетаний существительного с предлогом: **po granicy** – **pogranicze** ‘пограничная полоса’, **na ramieniu** ‘на плече’ – **na-ramennik** ‘наплечник’.

5. Сложные существительные, образованные путем сложения основ: **nos** ‘нос’, **róg** ‘рог’ – **nosorożec** ‘носорог’. Эти основы могут принадлежать к различным частям речи: **nowy** ‘новый’, **rodzić** ‘родить’ – **noworodek** ‘новорожденный’. Особенностью польского языка является наличие существительных, образованных от целых словосочетаний – **zmartwychwstanie** ‘воскресение’, **wniebowstąpienie** – ‘вознесение’.

УПРАЖНЕНИЯ

1*. Определите род существительных.

kwiat, korytarz, lekarz, twarz, nóż, straż, młodzież, koń, Toruń, goleń, kobieta, poeta, pęseta, pięta, Kasia, Rysio, misio, jajo, babsko, kocisko, stanowisko, kiść, liść, kądziel, pędziel.

2*. Образуйте формы:

а) родительного падежа единственного числа. Объясните выбор окончания принадлежностью к той или иной смысловой группе.

atlas, Austriak, bagaż, barszcz, biedak, dom, spodek, sprzedawca, kierunek, kołnierzyk, hamulec, piasek, szacunek, szkielet, brzuch, zjazd;

б) именительного падежа множественного числа.

kalendarz, pisarz, mistrz, kotek, dziadek, młotek, człowiek, badacz, odkurzacz, senator, detektor, aktor, grzesznik, piernik, rok, pasjans, polonez, dzień, tydzień, mąż, podróż.

3*. Образование падежной формы может сопровождаться чередованием гласных в корне. Учитывая это, образуйте следующие формы:

а) родительного падежа множественного числа.

miesiąc, okno, pieniądze, słowo, tysiąc, jabłko, głowa, święto, sen, ręka, matka;

б) предложного падежа единственного числа.

anioł, gołąb, wąż, strój, pień, lato, pierożek, wiara, krew, wieś, kwiat.

4*. От данных слов образуйте нужные формы, обращая внимание на чередование *e* с нулем звука, если таковое имеет место:

а) именительного падежа единственного числа.

swetry, litry, wiatry, termometry, zamki, malcy, plotki, Niemcy, gry, widelce, plastry, Węгры, świerki, szyfry, ludożерцы;

б) родительного падежа единственного числа.

chłопiec, sweter, kościółek, człowiek, ołówek, budynek;

в) уменьшительные-ласкательные формы.

szkło, skrzydło, miotła, masło, ciałko, kółko, kluska, córka.

5*. Вставьте в предложения существительные в скобках в нужной форме именительного падежа множественного числа:

Образец: Dzisiaj przyjdą do mnie (kolega) – Dzisiaj przyjdą do mnie koledzy.

1. Czy są tutaj twoi (wujek)? 2. Czy (Anglik) są zawsze grzeczni? 3. Czy (Polka) są zawsze ładne? 4. Andrzej i Marek to moi (przyjaciel). 5. Na oknie siedzą (kot). 6. (Biolog) odkryli nowy gatunek ryb. 7. (Wykładowczyni) wceśnie przychodzą do pracy. 8. (Człowiek) żyją około 80 lat. 9. W szkole pracują (nauczyciel) i (nauczycielka). 10. Michał i Piotr to (student) profesora Kowalskiego, a Anna i Maria to jego (studentka). 11. Małe (dziecko) nie zawsze są grzeczne. 12. Czy Andrzej i Michał to (brat)? 13. (Aktor) grają w różnych teatrach. 14. Z samolotu wysiadli (Arab, Francuz, Polak, Węgier, Włoch).

6*. Раскройте скобки, поставив существительные в родительном падеже.

а) единственное число.

Образец: Szukam (kubek). – Szukam kubka.

1. Anna uczy się (chemia). 2. Czyja to torebka? – To torebka (Iwona). 3. Nie piszę (artykuł). 4. Idę do (dom). 5. Kupujemy produkty dla (dziadek). 6. Lubię kawę bez (cukier). 7. Nie mam ani (grosz). 8. Nigdy nie kupuję (mięso). 9. Nie mam (mąż). 10. Zawsze słuchamy (muzyka). 11. Nie kupiłam (ser).

б) множественное число.

Образец: Szukam (książka). – Szukam książek.

1. Często rezygnujecie z (zajęcie). 2. Zawsze szukam (długopis i zeszyt). 3. Nigdy nie słuchamy (wiadomość). 4. Nie śpiewam (piosenka). 5. Nie lubię (jabłko). 6. Jutro kupię kilogram (ziemniaki) i dziesięć (bułki). 7. Lubimy żartować z (brat).

7*. Раскройте скобки, поставив существительные в дательном падеже.

а) единственное число.

Образец: Nie ufam (chłopak) – Nie ufam chłopakowi.

1. Pożyczyłem (Marek) pieniądze. 2. Czy podarowałeś (brat) nowy kubek. 3. Zaproponujemy spacer (pan Nowak). 4. Mój syn zawsze oddaje swoje rzeczy (kolega). 5. Przedstawiłam (wujek) swojego chłopaka. 6. Mały Tomek ciągle przeszkadza (siostra). 7. Ktoś kradnie (mysz) kawałek sera. 8. Ciągle pomagam (córka). 9. Przyglądam się (mieszkanie). 10. Przyprawa zaszkodzi (mięso).

б) множественное число.

Образец: Dużo obiecywałam (kolega). – Dużo obiecywałam kolegom.

1. Babcia opowiada (dziecko) stare historie. 2. Dałam (uczennica) duże zadanie. 3. Podziękujemy (koleżanka). 4. Uważnie przyglądam się (jajko i wędlina). 5. Zaproponujemy (kolega) wino. 6. Zawsze pomagamy (rodzice). 7. Zawsze ufamy (człowiek). 8. Zrobimy zdjęcie (dziadek).

8*. Раскройте скобки, поставив существительные в винительном падеже.

а) единственное число.

Образец: Czy masz (siostra). – Czy masz siostrę?

1. Czy są bilety na (film)? 2. Czytam (książka). 3. Kupisz (woda i piwo)? 4. Malarz maluje (Piotr i Barbara). 5. Mam (długopis). 6. Trzeba napisać (sprawozdanie). 7. Widzicie (wykładowca)? 8. Wujek Janek bardzo lubi (Ania).

б) множественное число.

Образец: Czy masz (ciotka). – Czy masz ciotki?

1. Anna zawsze nosi (sukienka). 2. Basia ma (kuzyn). 3. Często chodzimy na (spacer). 4. Czy śpiewasz (piosenka)? 5. Dobrze

rozumiem (córka). 6. Mam (siostrzeniec i siostrzenica). 7. Piotrek ma (siostra).

9*. Раскройте скобки, поставив существительные в творительном падеже.

а) единственное число.

Образец: Dzisiaj rozmawiałam z (kolega). – Dzisiaj rozmawiałam z kolegą.

1. Agnieszka jest (studentka). 2. Do tego miasta lecimy (samolot). 3. Dziecko pisze (długopis). 4. Helena interesuje się (literatura). 5. Mama lubi chleb z (masło). 6. Mój syn jeździ do pracy (autobus). 7. Proszę kawę z (mleko). 8. Rysiek spotykać się z (Ania).

б) множественное число.

Dzisiaj rozmawiałam z (kolega). – Dzisiaj rozmawiałam z kolegami.
1. Adam i Marek są (student). 2. Agata zawsze spaceruje z (córka).
3. Grzegorz i Piotr lubią tańczyć z (koleżanka). 4. Jutro spotkamy się z (wykładowca). 5. Piotr rozmawia ze (nauczycielką). 6. Rodzice Pawła są (lekarz). 7. Za (pole) jest ładny dom.

10*. Раскройте скобки, поставив существительные в предложном падеже.

а) единственное число.

Образец: Wczoraj byłem w (teatr). – Wczoraj byłem w teatrze.

1. Kto był dziś na (obiad)? 2. Kupiłam tę rzeczy na (bazar). 3. Siedzę w (dom). 4. Może spotkamy się na (przystanek). 5. Rozmawiamy o (lekarz Nowak). 6. W (rzeka) żyją ryby. 7. On pracuje w (szkoła). 8. Nie opowiadaj o tej (muchy)! 9. Na (stacja) nie ma ludzi. 10. Dziecko siedzi na (podłoga). 11. Książki leżą na (biurko)! 12. Dlaczego w (ciasto) nie ma cukru?

б) множественное число.

Образец: Szukałem Magdy w (nowy sklep). – Szukałem Magdy w nowych sklepach.

1. Czytam artykuł o (film). 2. Nie lubię siedzieć w (fotel). 3. Ona często opowiada o (kot). 4. Powiesimy obrazy na (ściana). 5. Psy

leżą na (kanapa). 6. Usiądziemy na (krzesło). 7. Zrobimy sobie zdjęcia w (pałac).

11. Какие существительные могут приобретать следующие окончания (первая таблица – ед.ч., вторая таблица – мн.ч.)?

Им.	Род.	Дат.	Вин.	Твор.	Пр.	Зв.
∅	-a	-u	-a	-em	-u	-e
-a	-y	-y	-ę	-ą	-y	-o
-ę	-a	-u	-ę	-em	-u	-ę
-e	-a	-u	-e	-em	-u	-e
-∅	-i	-i	-∅	-ą	-i	-i
-∅	-a	-owi	-a	-em	-u	-u

Им.	Род.	Дат.	Вин.	Твор.	Пр.
<i>owie</i>	<i>-ów</i>	<i>-om</i>	<i>-ów</i>	<i>-ami</i>	<i>-ach</i>
<i>-e</i>	<i>-∅</i>	<i>-om</i>	<i>-e</i>	<i>-ami</i>	<i>-ach</i>
<i>-a</i>	<i>-∅</i>	<i>-om</i>	<i>-a</i>	<i>-ami</i>	<i>-ach</i>
<i>-a</i>	<i>-∅</i>	<i>-om</i>	<i>-a</i>	<i>-ami</i>	<i>-ach</i>
<i>-i</i>	<i>-i</i>	<i>-om</i>	<i>-i</i>	<i>-mi</i>	<i>-ach</i>
<i>-e</i>	<i>-y</i>	<i>-om</i>	<i>-e</i>	<i>-ami</i>	<i>-ach</i>

12*. При склонении некоторых существительных существует возможность выбора среди нескольких окончаний.

а) иногда существительное в родительном падеже множественного числа может иметь варианты формы, что в некоторых случаях свидетельствует о многозначности слова, например, *szafir – szafira* ‘благородного камня’ и *szafiru* ‘ярко-синего цвета’, *strach – stracha* ‘пугала для птиц’ и *strachu* ‘психического состояния страха’. В каких значениях могут выступать следующие варианты формы:

1. *geniusz – geniuszu/geniusza*, 2. *oryginał – oryginała/oryginału*, 3. *szach – szacha/szachu*, 4. *baryton – barytonu/barytona*, 5. *świerk – świerka/świerku*, 6. *kasztan – kasztana/kasztanu*?

б) иногда существительное в винительном падеже мужского рода может иметь варианты формы – одну, совпадающую с родительным падежом, другую – совпадающую с именительным падежом.

дежом. Это также свидетельствует о многозначности. В каких значениях могут выступать следующие вариантные формы:

1. żuraw – żurawia/żuraw, 2. gąsior – gąsiora/gąsior, 3. wąż – węża /węż, 4. biały kruk – białego kruka/biały kruk?

в) иногда существительное мужского рода в именительном падеже множественного числа может иметь две формы – лично-мужскую и нелично-мужскую. Эти две формы связаны с лексемами-омонимами. Какие значения имеют лексемы в следующих примерах:

1. dziadkowie – dziadki, 2. dziadowie – dziady, 3. królowie – króle, 4. faworyci – faworyty, 5. Arabowie – araby?

г) иногда существительное в именительном падеже множественного числа может иметь две формы – *oczy/oka, uszy/ucho*. Какую форму следует употребить в каждом из следующих примеров:

1. piękne ..., 2. duże ... w sieci, 3. widzę ... na rosole, 4. patrzę w ..., 5. ... są przymocowane do garnka, 6. zmarzły mi ..., 7. pies nastawił ...?

13*. Раскройте скобки.

1. Monika chce studiować (medycyna) i być (lekarzka). 2. Ja jestem (dziennikarz), ty również jesteś (dziennikarz), jesteście więc (kolegi). 3. Mam liczną (rodzina) – (ojciec), (matka), (bracia), (siostry). 4. Nie chcę ani (zupa), ani (bigos), ani (mięso). 5. Kupuję dużo (cukierki), kilka (jajka), pudełko (zapalki). 6. Zeszyt leży na (biurko), notes – na (krzesło), natomiast książka – na (podłoga). 7. Ukłoniłem się (sekretarka, pani Danuta) i (dyrektor, pan Nowak). 8. Pani Kowalska przygląda się (kapelusze, sukienki, paleta).

14*. В следующем тексте поставьте существительные в скобках в нужной форме.

Rozmawiano o różnych (przecucia), z których człowiek nie może zdać sobie dokładnie (sprawa) i dobrze tego wytłumaczyć. Profesor Tutka słuchał, a potem opowiedział wypadek ze swego (życie).

– Miałem niegdyś po raz pierwszy lecieć (samolot), żeby znaleźć się w (miasto) portowym nad (Adriatyk). Tego (dzień), w którym

miałem wsiąść do (samolot) najwyraźniej czułem, że spotka mnie nieszczęście. Jednak postanowiłem nie ulegać (nerwy). Dolecieliśmy bez (wypadek) na lotnisko. Byłem naprawdę zadowolony. Wykąpałem się w (hotel) i wyszedłem na miasto. Kpiłem ze wszelkich (przecucia). Wesoły, radosny, przechadzałem po (ulice) (miasto), zachwycałem się (domy) opleconymi (glicynia). Pamiętam jeszcze, iż rzuciłem do (skrzynka) pocztowej (kartka) dla ukochanej w (kraj) i wstąpiłem do jakiegoś (sklep), gdyż zobaczyłem na (wystawa) potrzebny drobiazg. Sięgnąłem do (kieszeń), aby (kupiec) zapłacić – nie ma (portmonetka). Okradziono mnie!

Proszę sobie wyobrazić, co to znaczy znaleźć w obcym (miejsce), w obcym (państwo), bez (pieniądze), bez (dokumenty). To trzeba nazwać (katastrofa).

Sędzia spytał, jak sobie profesor Tutka dał radę, będąc w takiej (sytuacja).

– Coż miałem robić? Wróciłem zgnębiony do (hotel). Gdy wszedłem do swego (pokój), zobaczyłem (portmonetka) na (stół). Po prostu zapomniałem ją zabrać.

– Czy pan zakpił w tej (chwila) z nas, czy z (przecucie)? – spytał jeden z (panowie).

– W każdym (raz) nie z (przecucie). Przecucie mówiło (prawda): spotkała mnie katastrofa. Tylko że wyszedłem z niej cało.

15*. От следующих корней образуйте существительные (приставки и суффиксы приведены ниже). Следует иметь в виду то, что одно слово может быть образовано при помощи приставки и суффикса или нескольких суффиксов.

barw-a, dom-, głos-, kwiat-/kwiet-, piór-o/pierz-e, ręk-a/ręcz-/rącz-, słów-

bez-, do-, na-, za-, o-, po-, wy-

- 'arz-, -aw-, -e-, -ecz(k)o, -ek-, -en(ie), -ist-, -ik-, -isk(o), -k(a), -k(o), -n-, -nictw(o), -ostw-, -ość-, -ownik-, -own(ia), -stw(o)

16*. Какие существительные могут быть образованы при помощи следующих суффиксов? Каково их значение? Необходимые корни приводятся ниже.

- 'acz-, -(i)arn(ia), -uch-, -idl(o), -(n)isk(o)

barw-, dziec-, głos-, kaw-, koż-, kot-, kość-, księg-, łakomcz-, lot-, maz-, odkurz-, odpyl-, ogn-

2. Имя прилагательное

Прилагательные в польском языке стоят в том же роде, числе и падеже, что и существительные, с которыми прилагательные согласуются. При необходимости прилагательные принимают также лично-мужскую форму.

Основные отличия польского прилагательного от русского:

- 1) наличие лично-мужской грамматической формы,
- 2) наличие склонения в степенях сравнения,
- 3) почти полное отсутствие кратких форм. Как отмечают польские грамматики, в краткой форме в позиции сказуемого могут выступать только несколько прилагательных – **wesół** ‘весел’, **zdrów** ‘здоров’, **gotów** ‘готов’, **łaskaw** ‘любезен’, **godzien** ‘достоен’, **ciekaw** ‘интересен’, **winien** ‘должен’ и некоторые другие. При этом все они имеют вариантные полные формы на **-y** (**wesół** – **wesoly**), и только лексемы **rad** ‘рад’ и **wart** ‘стоит’ употребляются исключительно в краткой форме.

2.1. Склонение прилагательных

Единственное число

Падеж	Мужской и средний род			Женский род		
Им.	zdrowy 'здоровый' zdrowe	drogi drogie	obcy obce	zdrowa	droga	obca
Род.	zdrowego	drogiego	obcego	zdrowej	drogiej	obcej
Дат.	zdrawemu	drogiemu	obcemu	zdrowej	drogiej	obcej
Вин.	zdrowy zdrowego zdrowe	drogi drogiego drogie	obcy obcego obce	zdrową	drogą	obcą
Тв.	zdrawym	drogim	obcym	zdrową	drogą	obcą
Пр.	o zdrowym	o drogim	o obcym	o zdrowej	o drogiej	o obcej

Множественное число

Им.	zdrowi zdrowe	drodzy drogie	obcy obce
Род.	zdrowych	drogich	obcych
Дат.	zdrowym	drogim	obcym
Вин.	zdrowych zdrowe	drogich drogie	obcych obce
Тв.	zdrowymi	drogimi	obcymi
Пр.	o zdrowych	o drogich	o obcych

Окончания единственного числа

Мужской и средний род.

Именительный падеж. Окончания **-у, -і, -е**.

Окончание **-у** приобретают прилагательные мужского рода с основой на твердый, затвердевший согласный и **ch** (*dobry* ‘хороший, добрый’, *obcy* ‘чужой’, *głuchy* ‘глухой’).

Окончание **-і** имеют прилагательные мужского рода с основой на мягкий согласный и **g, k** (*ostatni* ‘последний’, *miękki* ‘мягкий’); в дальнейшем все формы мужского рода и среднего рода будут образовываться от основы на мягкие **g, k** (что на письме обозначается при помощи гласного **-і-**).

Все прилагательные среднего рода имеют окончание **-е**.

Родительный падеж. Окончание **-ego** (*nowego, miękiego*).

Дательный падеж. Окончание **-emu** (*obcemu, drogiemu*).

Винительный падеж. У одушевленных прилагательных мужского рода совпадает с родительным падежом, у неодушевленных – с именительным падежом. У прилагательных среднего рода всегда совпадает с именительным падежом.

Творительный и предложный падеж. Окончания **-im** (*ostatnim*) в случае мягкой основы и **-ym** (*dobrym*) в случае твердой основы.

Женский род.

Именительный падеж. Окончание **-a** (*nowa*).

Родительный, дательный, предложный падежи. Окончание **-ej** (*obcej*). Прилагательные на **g**, **k** образуют эти формы от мягкой основы (*ostatniej*).

Винительный и творительный падеж. В склонении существительных женского рода наиболее однообразные окончания. В винительном и творительном падеже также встречается одно и то же окончание **-a** (*droga*). Прилагательные на **g**, **k** образуют эти формы от твердой основы.

Окончания множественного числа

Именительный падеж. В этом падеже различаются лично-мужские и нелично-мужские формы. Прилагательные могут иметь окончания **-i**, **-y** и **-e**.

Окончание **-i** встречается в лично-мужских формах с основой на твердый согласный, при этом происходят следующие чередования:

b//b'	słaby 'слабый' – słabi	p//p'	ślepy 'слепой' – ślepi
m//m'	znajomy 'знакомый' – znajomi	w//w'	łatwy 'легкий' – łatwi
n//n'	skromny 'скромный' – skromni	l//l	mały 'маленький' – mali
t//c	bogaty 'богатый' – bogaci	d//dź	chudy 'худой' – chudzi
s//ś	bosy 'босой' – bosi	ch//ś	głuchy 'глухой' – głusi
sz//ś	młodszy 'младший' – młodsi	ż//ź	duży 'большой' – duzi
st//ść	prosty 'простой' – prości	sn//śń	radosny 'радостный' – radośni
st//śl	dorosły 'взрослый' – dorosli	zł//źl	niezły 'неплохой' – niezli

Окончание **-i** приобретают также лично-мужские формы с основой на мягкий согласный, при этом чередования отсутствуют (*ostatni gość – ostatni goście*).

Окончание **-y** имеют лично-мужские формы с основой на **g**, **k**, **r**, при этом происходят следующие чередования:

k//c	wysoki 'высокий' – wysocy
g//dz	tęgi 'плотный' – tędzy

r//rz	chory ‘больной’ – chorzy
-------	--------------------------

Окончание **-y** приобретают также лично-мужские формы с основой на затвердевший согласный (кроме *ź, sz, rz*), при этом чередования отсутствуют (**obcy człowiek** ‘чужой человек’ – *obcy ludzie*).

Окончание **-e** встречается в нелично-мужских формах, при этом чередования не происходят, **g, k** – мягкие. Формально эти формы совпадают с формой именительного падежа единственного числа среднего рода (**wolne miejsca** ‘свободные места’, **wolne miejsce** ‘свободное место’).

Родительный и предложный падежи. У прилагательных с основой на твердый и затвердевший согласный – окончание **-ych** (*nowych, stanowczych* ‘положительных’), с основой на мягкий и заднеязычный **g, k** – **-ich** (*głupich* ‘глупых’, *wysokich* ‘высоких’).

Дательный падеж. У прилагательных с основой на твердый и затвердевший согласный – окончание **-ym** (*nowym, stanowczym*), с основой на мягкий и заднеязычный **g, k** – **-im** (*głupim, wysokim*).

Винительный падеж. Лично-мужская форма прилагательного совпадает с родительным падежом, нелично-мужская – с нелично-мужской формой именительного падежа.

Творительный падеж. У прилагательных с основой на твердый и затвердевший согласный – окончание **-ymi** (*nowymi, stanowczymi*), с основой на мягкий и заднеязычный **g, k** – **-imi** (*głupimi, wysokimi*).

По образцу склонения прилагательных склоняются:

- 1) формы степеней сравнения прилагательных;
- 2) местоимения, изменяющиеся по родам;
- 3) порядковые числительные;
- 4) некоторые существительные. К ним принадлежат:
 - мужские и женские фамилии с суффиксами **-sk-** и **-ck-** (**Kowalski** – *Kowalskiego*; **Kowalska** – *Kowalskiej*, **Konwicki** – *Konwickiego*; **Konwicka** – *Konwickiej*);

- женские фамилии и нарицательные слова с суффиксом **-ow-** (**Orzeszkowa** – *Orzeszkowej*; **bratowa** – *bratowej*);
- фамилии иноязычного происхождения и имена **-e, -i, -y** (**Linde** – *Lindego*, **Antoni** – *Antoniego*, **Batory** – *Batorego*);
- прилагательные, перешедшие в разряд существительных (**myśliwy** ‘охотник’ – *myśliwego*, **służący** ‘слуга’ – *służącego*);
- географические названия, являющиеся по своему происхождению прилагательными (**Sucha** – *Suchej*, **Biała** – *Białej*, **Zakopane** – *Zakopanego*).

2.2. Степени сравнения прилагательных

Формы степеней сравнения образуют качественные прилагательные. Сравнительная степень образуется при помощи двух суффиксов. Первый суффикс **-sz-** добавляется в случае, если основа заканчивается на одиночный согласный (**śmiały** ‘смелый’ – *śmielszy*, **stary** ‘старый’ – *starszy*). У прилагательных с суффиксами **-k-, -ek-, -ok-** сравнительная степень образуется непосредственно от корня, суффикс исчезает (**brzydki** ‘некрасивый’ – *brzydszy*, **wysoki** ‘высокий’ – *wyższy*). При этом могут происходить следующие чередования:

<i>s//ż</i>	wysoki ‘высокий’ – wyższy
<i>g//ż</i>	drogi ‘дорогой’ – droższy
<i>l//l</i>	wesoły ‘веселый’ – weselszy

Возможно также чередование гласных:

<i>a//e</i>	śmiały ‘смелый’ – śmielszy
<i>o//e</i>	wesoły ‘веселый’ – weselszy
<i>a//ę</i>	wąski ‘узкий’ – węższy

Второй суффикс **-ejsz-** употребляется при стечении согласных в конце основы (**ciepły** ‘теплый’ – *cieplejszy*, **uprzejmy** ‘вежливый’ – *uprzejmiejszy*). При этом также происходят следующие чередования:

<i>w//w’</i>	łatwy ‘легкий’ – łatwiejszy
<i>m//m’</i>	uprzejmy ‘вежливый’ – uprzejmiejszy

l//l	szcuple ‘худой’ – szcuplejszy
n//n’	silny ‘сильный’ – silniejszy
r//rz	mądry ‘умный’ – mądrzejszy (mędrszy)
st//ść	gęsty ‘густой’ – gęściejszy (gęstszy)
st//śl	ścisły ‘точный’ – ściślejczy
sn//śń	nowoczesny ‘современный’ – nowocześniejszy
zn//źń	żyzny ‘урожайный’ – żyźniejszy

Отдельная группа прилагательных образует формы от другой основы: **dobry** ‘хороший’ – *lepszy*; **zły** ‘плохой’ – *gorszy*; **mały** ‘маленький’ – *mniejszy*; **wielki, duży** ‘большой’ – *wiekszy*; **lekki** ‘легкий’ – *lżejszy*.

Обратите внимание!

Формы сравнительной степени склоняются по образцу прилагательного с соответствующей основой: **widziałem człowieka starszego od mojego ojca** ‘я видел человека старше моего отца’. В именительном падеже прилагательные в этой форме, согласующиеся с лично-мужскими формами существительных, образуют лично-мужские формы: **człowiek uprzejmiejszy od mojego kolegi** ‘человек вежливее моего коллеги’ – **ludzie uprzejmiejsi od moich kolegów**.

Превосходная степень сравнения образуется от прилагательного в форме сравнительной степени при помощи приставки **naj-** (**stary** ‘старый’ – **starszy** – **najstarszy**; **dobry** ‘хороший’ – **lepszy** – **najlepszy**). Ее формы также изменяются по родам, числам, падежам.

Сложные формы степеней сравнения образуют прилагательные более позднего, чаще всего иноязычного, происхождения. Они образуются путем соединения прилагательного с наречиями **bardziej** (для образования сравнительной степени) и **najbardziej** (для образования превосходной степени): **typowy** ‘типичный’ – **bardziej typowy**, **interesujący** ‘интересный’ – **najbardziej interesujący**.

2.3. Словообразование прилагательных

В зависимости от того, от какой части речи образуются прилагательные, их, как и существительные, можно разделить на следующие группы:

1. Прилагательные, образованные от существительных, служат для определения существительного, с которым они согласуются, через отражение его связи с другим предметом (*śnieżny człowiek* ‘снежный человек’ – *człowiek ze śniegu* ‘человек из снега’):

а) в наиболее общем виде это значение выражается при помощи следующих суффиксов:

-sk-, -ejsk-, -ijsk-, -yjsk-, -ańsk-, -ińsk-: *bankier* ‘банкир’ – *bankierski* ‘банкирский’, *Europa* – *europejski* ‘европейский’, *Monachium* ‘Мюнхен’ – *monachijski* ‘мюнхенский’, *Kanada* – *kanadyjski* ‘канадский’, *Afryka* – *afrykański* ‘африканский’. При присоединении этих суффиксов может наблюдаться стечение согласных с одновременным их изменением, например, *biedniak-sk-i* > *biedniacki* ‘бедняцкий’, *boż-sk-i* > *boski* ‘божественный’;

-ow-, -owsk-, -own-: *biuro* ‘бюро, офис’ – *biurowy* ‘офисный’, *czas* ‘время’ – *czasowy* ‘временный’; *syn* ‘сын’ – *synowski* ‘принадлежащий сыну’, *Żyd* ‘еврей’ – *żydowski* ‘еврейский’; *cud* ‘чудо’ – *cudowny* ‘чудесный’, *zysk* ‘прибыль’ – *zyskowy* ‘прибыльный’;

-n-: *barwa* ‘цвет’ – *barwny* ‘разноцветный’, *bieda* ‘беда, нищета’ – *biedny* ‘бедный’, *bok* ‘сторона’ – *boczny* ‘боковой, побочный’;

-cz-: *opiekun* ‘опекун’ – *opiekuńczy* ‘заботливый’;

б) следующие суффиксы вносят значение наличия того, что обозначается словом, от которого произведено прилагательное, иногда в качестве основной, перевешивающей остальные, характеристики:

-at-, -owat-: *żona* ‘жена’ – *żonaty* ‘женатый’, *dziecie* ‘дети’ – *dzieciaty* ‘имеющий детей’, *broda* ‘борода’ – *brodaty* ‘бородатый’, *węzeł* ‘узел’ – *węzłowaty* ‘узловатый’;

-ast-, -ist-, -yst-: **głowa** ‘голова’ – **głowiasty** ‘головастый’, **igła** ‘игла’ – **iglasty** ‘иглистый’ (как видно, этот суффикс смягчает основу), **kula** ‘шар’ – **kulisty** ‘шаровидный’, **barki** ‘плечи’ – **barczysty** ‘плечистый’;

-aw-, -iw-, -yw-, -liw-: **kędziory** ‘кудри’ – **kędzierzawy** ‘кудрявый’, **parsza** ‘парша’ – **parszywy** ‘паршивый’, **choroba** ‘болезнь’ – **chorobliwy** ‘болезненный’, **wstyd** ‘стыд’ – **wstydlivy** ‘стыдливый’;

в) на материал, из которого сделан тот или иной предмет, указывают прилагательные, образованные с помощью следующих суффиксов:

-an-: **drewno** ‘бревно, лесоматериал’ – **drewniany** ‘деревянный’, **szkło** ‘стекло’ – **szklany** ‘стеклянный’;

-ow-: **porcelana** ‘фарфор’ – **porcelanowy** ‘фарфоровый’, **guma** ‘резина’ – **gumowy** ‘резиновый’.

2. Прилагательные, образованные от прилагательных, делятся на две группы, противоположные по значению:

а) первые обозначают ослабление признака:

-aw-: **biały** ‘белый’ – **białawy** ‘беловатый’, **tępy** ‘тупой’ – **tępawy** ‘туповатый’, у одного из прилагательных суффикс представлен в слегка измененном виде: **zielony** – **zielonkawy** ‘зеленоватый’;

-owat-: **ciemny** ‘темный’ – **ciemnowaty** ‘темноватый’, **głupi** ‘глупый’ – **glupowaty** ‘глуповатый’;

б) другие обозначают усиление признака:

-utki-: **mały** ‘малый’ – **malutki** ‘маленький’, **chudy** ‘худой’ – **chudziutki** ‘худенький’;

-eńk-: **mały** ‘малый’ – **maleńki** ‘маленький’, **cały** ‘целый’ – **caleńki** ‘целенький’. Как видно, суффиксы этой группы используются для того, чтобы придать слову ласкательную окраску и обычно присоединяются к словам **mily** и **mały**: **maluchny**, **maluni**, **maluczki**, **malusi**, **maluśki**, **malusieńki**,

malusieczki, malusienieczki, maluteńki, malutenieczki, maciupeńki, maciupci, maciupki.

Как и для существительного, приставочный способ образования не является типичным для прилагательного, приставка присоединяется к основам, имеющим в своем составе суффикс – **bez-dziet-n-y** ‘бездетный’, **bez-akcent-ow-y** ‘безударный’. Ниже даны некоторые основные приставки, в большинстве случаев их значения совпадают со значением соответствующих русских:

bez-: **bezbożny** ‘безбожный’, **bezbarwny** ‘бесцветный’;

do-: **dożylny** ‘внутривенный’, **domęśniowy** ‘внутримышечный’ (приставка, соответствующая русской *внутри-*);

między-: **międzymiastowy** ‘междугородный’, **międzyżebrowy** ‘межреберный’;

nie-: **niewinny** ‘невинный’, **niesmaczny** ‘невкусный’;

po-: **pograniczny** ‘пограничный’, **pośmiertny** ‘посмертный’ (ср. также примеры, в которых приставка соответствует русской приставке *после-*: **powojenny** ‘послевоенный’, **pooperacyjny** ‘послеоперационный’);

pod-: **podniebny** ‘поднёбный’, **podskórny** ‘подкожный’;

poza-: **pozabiuroowy** ‘внеслужебный’, эта приставка также соответствует русской *сверх-*: **pozalimitowy** ‘сверхлимитный’ (ср. также еще одно соответствие приставки *сверх-*: **ponadźwiękowy** ‘сверхзвуковой’);

przed-: **przedhistoryczny** ‘доисторический’, **przedchrześcijański** ‘дохристианский’;

przeciw-: **przeciwczołgowy** ‘противотанковый’, **przeciwtyfusowy** ‘противотифозный’;

przy-: **przydrożny** ‘придорожный’, **przydworcowy** ‘привокзальный’.

3. Прилагательные, образованные от глаголов, имеют разнородные значения: с одной стороны, они приписывают существительному, с которым согласуются, способность выполнять действие, названное производящим глаголом (odpowiedzieć** ‘ответить’ – **odpowiedzialny człowiek** ‘ответст-**

венный человек), с другой стороны, показывают обращенность действия на существительное (**jadać** ‘есть (множественно)’ – **jadalny pokój** ‘комната для еды (столовая)’):

-n-, -aln-: **wędrować** ‘странствовать, путешествовать’ – **wędrowny** ‘странствующий’, **zależec** ‘зависеть’ – **zależny** ‘зависимый’, **mieszkać** ‘жить, проживать’ – **mieszkalny** ‘жилой’, **blać** ‘молить, просить’ – **blagalny** ‘умоляющий’;

-it-, -yt-, -ist-, -yst-: **należec** ‘принадлежать’ – **należyty** ‘надлежащий’, **wyrazić** ‘выразить’ – **wyrazisty** ‘выразительный’, **sprężyc** ‘спружинить’ – **sprężysty** ‘пружинистый’;

-iw-, -liw-: **chcieć** ‘хотеть’ – **chciwy** ‘жадный, алчный’, **godzić się** ‘соглашаться’ – **godziwy** ‘дозволенный, допустимый’, **bóć** ‘бодать’ – **bodliwy** ‘бодливый’, **dokuczać** ‘докучать’ – **dokuczliwy** ‘докучливый’;

-k-: **sypać** ‘сыпать’ – **sypki** ‘сыпкий’, **grząść** ‘вязнуть’ – **grząski** ‘вязкий’.

4. Прилагательные, образованные от наречий:

-(n)iejsz-: **teraz** ‘теперь’ – **teraźniejszy** ‘теперешний’, **jutro** ‘завтра’ – **jutrzejszy** ‘завтрашний’, **tu** ‘здесь’ – **tutejszy** ‘здешний’;

-n-: **zewnątrz** ‘снаружи’ – **zewnątrzny** ‘наружный’;

-ow-: **dotychczas** ‘до этого времени’ – **dotychczasowy** ‘существовавший до сих пор’, **natychmiast** ‘сразу’ – **natychmiastowy** ‘немедленный, безотлагательный’.

5. Прилагательные, образованные от предложных сочетаний. Основой для образования прилагательного может быть существительное в каком-либо падеже с предлогом: **mimo woli** – **mimowolny** ‘мимовольный’, **przed potopem** – **przedpotopowy** ‘допотошный’, **bez pana** – **bezański** ‘бесхозный’, **bez kłopotu** – **bezkłopotliwy** ‘безхлопотный’.

6. Сложные прилагательные. Как и существительные, прилагательные могут образовываться путем сложения

основ, которые иногда принадлежат к разным частям речи: **prawda**, **mówić** ‘говорить’ – **prawdomówny** ‘правдивый’, **biały**, **pióro** ‘перо’ – **białopióry** ‘белоперый’, **gluchy**, **niemy** – **gluchoniemy** ‘глухонемой’.

УПРАЖНЕНИЯ

1*. а) поставьте существительные, прилагательные и причастия (которые склоняются как прилагательные) в скобках в нужной форме множественного числа. Объясните выбор формы.

(Złośliwa kobieta) powtarzają, że (mężczyzna) to (darmozjad, leń i brutal), którzy są zupełnie (niepotrzebny) kobietom. Cóż za nonsens! Bez nas, (droga pani), już byście dawno zginęły marnie i zgłupiały do reszty. Proście nas przecież o radę w każdej sprawie. O czym świadczą wasze pytania? Ze jesteście (roztargniona, nierozsądna, naiwna) i w ogóle nic nie wiecie. (Pani), które powtarzają, że świat bez mężczyzn byłby lepszy, zapominają jeszcze o naszej innej wielkiej zalecie. Otóż jesteśmy (silny, sprawny i szybki) jak dzikie zwierzęta, a (męski biceps i inny mięsień) są nie tylko (piękny), lecz także bardzo (przydatny). Dzięki nim możemy dźwigać wasze torby z zakupami albo nosić was na rękach. Przecież gdyby zabrakło mężczyzn, nie powstałby ani jeden solidny dom – wyobraźcie sobie (kobieta) (rozlewająca) beton, (wymachująca) kilofem albo (trzymająca) w swoich delikatnych dłoniach młot pneumatyczny. (Droga pani!) (Mężczyzna) pomagają wam, radzą, bronią i chronią. Przestańcie więc krzyczeć, że jesteśmy już (niepotrzebny)! Przecież świat, gdzie byłyby tylko (kobieta) to piekło.

б) при помощи приведенных ниже прилагательных ответьте на вопросы: “*Jakie są kobiety?*” и “*Jacy są mężczyźni?*”.

chudy, dziwny, energiczny, głupi, gospodarny, inteligentny, kochany, łagodny, lekkomyślny, mały, mądry, nerwowy, nieopanowany, niesympatyczny, niewypoczęty, niezgrabny, niski, oszczędny, porządny, powierzchowny, pracowity, przyjazny, rozsądny, serdeczny, skąpy, smutny, systematyczny, szczupły, tęgi, uczciwy, wesoły, wysoki, za-

rozumiały, zdecydowany, zdolny, zgrabny, zmęczony, zręczny, życzliwy.

2. Какие прилагательные имеют следующие окончания?

Единственное число

Им.	Род.	Дат.	Вин.	Твор.	Пр.
<i>-i</i>	<i>-ego</i>	<i>-emu</i>	<i>-ego</i>	<i>-im</i>	<i>-im</i>
<i>-e</i>	<i>-ego</i>	<i>-emu</i>	<i>-e</i>	<i>-um</i>	<i>-um</i>
<i>-a</i>	<i>-ej</i>	<i>-ej</i>	<i>-a</i>	<i>-a</i>	<i>-ej</i>

Множественное число

Им.	Род.	Дат.	Вин.	Твор.	Пр.
<i>-i</i>	<i>-ich</i>	<i>-im</i>	<i>-ich</i>	<i>-imi</i>	<i>-ich</i>
<i>-e</i>	<i>-ych</i>	<i>-ym</i>	<i>-e</i>	<i>-ymi</i>	<i>-ych</i>
<i>-e</i>	<i>-ich</i>	<i>-im</i>	<i>-e</i>	<i>-imi</i>	<i>-ich</i>

3*. Родительный падеж. Измените утвердительные предложения на отрицательные.

а) единственное число.

1. Kupię stary samochód. 2. Widzę piękne jezioro. 3. Czytałem nową powieść. 4. Mam nowy słownik. 5. Myje wysokie okno. 6. Znam ładną dziewczynę.

б) множественное число.

1. On zdał trudne egzaminy. 2. Lubię grzeczne dzieci. 3. Noszę czerwone sukienki. 4. Skończyliśmy interesujące projekty. 5. Lubię kwaśne jabłka. 6. Znam nowe ulicy.

4*. Дательный падеж.

а) ответьте на вопрос, поставив словосочетания в дательном падеже.

Dzięki czemu / komu osiągniesz swój cel?

1. systematyczna praca 2. kochająca rodzina 3. wierny przyjaciel 4. zdrowe życie 5. nowy program 6. silna wola 7. określony plan;

б) ответьте на вопросы по образцу.

Образец: Komu dałeś kwiaty? (sympatyczna dziewczyna) – Sympatycznym dziewczynom.

1. Komu oddałeś pieniądze? (obcy człowiek) 2. Komu się tak przyglądasz? (ładna nauczycielka) 3. Czemu się przysłuchujesz? (interesująca historia) 4. Czemu się tak przyglądasz? (nowe czasopismo) 5. Komu opowiedziałeś tę historię? (stary przyjaciel) 6. Komu wysłałeś pozdrowienia z Krakowa? (kochana ciocia)

5*. Винительный падеж.

а) составьте предложение по образцу.

Образец: Czy są bilety autobusowe? – Poproszę bilet autobusowy.

1. Czy są świeże gazety? 2. Czy są niebieskie długopisy? 3. Czy są interesujące książki? 4. Czy są pisma kobiece? 5. Czy są ładne zabawki? 6. Czy są karty telefoniczne? 7. Czy są kolorowe widokówki?

б) закончите предложение по образцу.

Образец: Sprzedam (nowy rower). – Sprzedam nowe rowery.

1. Sprzedam (rasowy pies). 2. Sprzedam (sukienka ślubna). 3. Sprzedam (mała kotka). 4. Sprzedam (włoski but). 5. Sprzedam (egzotyczne zwierzę). 6. Sprzedam (stara książka). 7. Sprzedam (dywan perski).

6*. Творительный падеж.

а) на основе двух предложений составьте одно:

Образец: Tomek to student. Tomek jest zdolny. – Tomek jest zdolnym studentem.

1. Ewa to studentka. Ewa jest ambitna. 2. Pan Nowak to wykładowca. Pan Nowak jest inteligentny. 3. Agnieszka to pielęgniarka. Agnieszka jest troskliwa. 4. Pan Stachura to rolnik. Pan Zaręba jest pracowity. 5. Pani Nowak to lekarka. Pani Nowak jest

wykształcona. 6. Piotr to policjant. Piotr jest grzeczny. 7. Pani Malinowska to kierowca. Pani Malinowska jest doświadczona.

б) измените единственное число на множественное:

Образец: Jestem grzecznym dzieckiem. – Jesteśmy grzecznymi dziećmi.

1. Jestem troskliwą pielęgniarką. 2. Jestem zdolną lekarką. 3. Jestem wykształconym wykładowcą. 4. Jestem ambitnym docentem. 5. Jestem doświadczoną nauczycielką. 6. Jestem inteligentnym policjantem. 7. Jesteś pracowitą uczennicą.

7*. Предложный падеж. Раскройте скобки.

а) единственное число:

Образец: Chodzę długo po (gęsty las). – Chodzę długo po gęstym lesie.

1. Nóż leży na (stół obiadowy). 2. Dyskutujemy o (nowa książka). 3. Spałem na (wygodne łóżko). 4. Ania kocha się w (przystojny student). 5. Nie znam się na (współczesne malarstwo). 6. Nie zapominaj o (ściśła dieta).

б) множественное число.

Образец: Widzimy się na (sobotni koncert). – Chodzę długo na sobotnich koncertach.

1. Byłem na (interesujący wykład). 2. Rozmawialiśmy o (ekskluzywne samochody). 3. Marzę o (wysokie okno). 4. Oglądałem program o (dzikie zwierzęta). 5. Chodzimy po (kręta ulica). 6. Na (klatka schodowa) jest czysto.

8*. Прилагательные в скобках поставьте в нужной форме.

Jakoś po (święty) Barbarze o (cichy, omdlały) zaraniu spadły (pierwszy krótki, trzepotliwy) wiatry. Wiały (cała) noc, a tak skowyczały w polach, jako stado (zgloniały) wilków. Ale skoro dzień nastał, uciekły i w przyuczajeniu dygotały skokiem (napięty, zły). Niebo poczęło się zaciągać coraz mroczniej; chmury wypęzwały ze wszystkich jam, rozwichrzały (siwy) grzywy, (zielonkawy) kłami błyskały i szły (cały) stadem – (groźny, ponury i milczący) gromadą waliły

się na niebo niby kupy borów (podrutzgotany, przerwany) (głęboki) przepaściami, parły naprzód z (dziki) mocą, z (głuchy) szumem. Wrzask poszedł po (mroczny) świecie, zamęt, szumy, świsty.

(По В. Реймонту)

9*. Вставьте в предложения прилагательные в форме степеней сравнения.

а) сравнительная степень.

Образец: Michał jest niż Wojtek (wysoki). – Michał jest wyższy niż Wojtek.

1. Ania jest (grzeczna) od Kasi. 2. Czerwona kurtka jest (droga) niż czarna. 3. Mój pies jest (duży) niż twój. 4. Pan Piotr jest (stary) od pani Ewy. 5. Pani Irena jest (miła) niż pani Basia. 6. Pani Zosia jest (młoda) niż pani Magda. 7. Ta książka jest (ciekawa) niż tamta książka.

б) превосходная степень.

Образец: Jaki język jest dla ciebie (trudny)? – Jaki język jest dla ciebie najtrudniejszy?

1. Co jest dla ciebie (ważny)? 2. Jaka rzeka jest (długa)? 3. Jaki film jest dla ciebie (interesujący)? 4. Jaki samochód jest (tani)? 5. Jakie kwiaty są (ładny)? 6. Jakie miasto jest dla ciebie (piękne)? 7. Jakie owoce są (dobre)?

10*. Вставьте пропущенные прилагательные, употребляя нужную форму степени сравнения.

Droga Anno!

Wreszcie znalazłam czas, żeby napisać Ci list. Uważam, że jestem (zajęty) kobietą, bo szukam futra. Mój płaszcz jest ciepły, ale futro jest (ciepły). Mówiono przecież, że ta zima będzie (chłodna) ze wszystkich.

Nie lubię zimy. Lato to (piękny) pora roku. W czerwcu noce są (krótki i jasny). Całe noce spacerowałam z Jurkiem. To był (prawdziwy) romans wszechczasów! Jurek miał niebieskie oczy. (Niebieskie) ma tylko Paul Newman. Ale wkrótce odczułam, że Jurek to (za-

rozumiały) chłopak, jakiego znam. Zrezygnowałam z tego romansu. Wszystko jedno, po urlopie byłam (wypoczęty).

I jeszcze Ci powiem. Myślałam, że Piotr jest (mądry). Kupił sobie bardzo drogi wóz, (drogi) ze wszystkich. Uważam, że mógł kupić (tani). Teraz jest wszystkim winien. Jego żona nic nie wie, i ja wolę nie wtrącać się – (blizki) koszula ciała.

To już wszystko. Całuję mocno. Twoja Irena.

11*. От следующих корней образуйте прилагательные. Возможные приставки и суффиксы приводятся ниже. Имейте в виду то, что одно слово можно образовать сразу при помощи нескольких суффиксов, а также приставки и суффикса.

bog-/boż-, brzeg-/brzeż-, gór-a, las-/leś-, ludz-ie, wod-a, ziem-ia

bez-, na-, nad-, nie-, po-, pod-, przy-

-n-, -ow-, -sk-, -yst-/-(n)ist-

12*. Какие прилагательные можно образовать при помощи следующих суффиксов? При образовании используйте приведенные в упражнении корни.

-at-, -aw-, -ist-, -ow-

biał-, brzoź-, czas-, dzieć-, głos-, gniazd-, kość-, kształt-, kwieć-, par-, włoch-, żon-

3. Имя числительное

3.1. Количественные числительные

jeden ‘один’ – изменяется по родам (**jeden, jedna, jedno**) и по падежам по образцу прилагательного. Выступая как часть сложного числительного, не склоняется (**do dwudziestu jeden lat** ‘до двадцати одного года’).

Эта лексема может иметь формы множественного числа (**jedni, jedne**). В этом случае она перестает быть числительным и начинает выполнять функцию неопределенного местоимения (**jedni państwo – pewni państwo**). Значение неопределенности

свойственно всем формам числительного *jeden*, но для данных оно является единственно возможным.

dwa ‘два’ – изменяется по падежам, в именительном и винительном падеже имеет родовые и лично-мужские формы:

	Нелично-м. формы м. и ср.р.	Нелично-м. формы ж.р.	Лично-м. формы
Им.	dwa ptaki, okna ‘две птицы, два окна’	dwie dziewczyny ‘две девушки’	dwaj Polacy, dwóch/dwu Polaków ‘два поляка’
Род.	dwóch/dwu		
Дат.	dwom/dwu		
Вин.	dwa ptaki, okna	dwie dziewczyny	dwóch Polaków
Тв.	dwoma/dwu ptakami, oknami	dwoma/dwoma dziewczynami	dwoma/dwu Polakami
Пр.	o dwóch/dwu		

Формы, приведенные через черточку, равноправные.

Так же, как и числительное *dwa*, склоняются лексемы *obydwa, oba*.

trzy, cztery ‘три, четыре’ – изменяются по падежам, в именительном и винительном падеже имеет родовые и лично-мужские формы:

	Нелично-м. формы м. и ср.р.	Нелично-м. формы ж.р.	Лично.-м. формы
Им.	trzy, cztery ptaki, okna ‘три, четыре птицы, окна’	trzy, cztery dziewczyny ‘три, четыре де- вушки’	trzej, czterej Polacy; trzech, czterech Polaków ‘три, четыре поляка’
Род.	trzech, czterech		
Дат.	trzem, czterem		
Вин.	trzy, cztery ptaki, okna	trzy, cztery dziewczyny	trzech, czterech Polaków
Тв.	trzema, czterema		
Пр.	o trzech, czterech		

Следующие числительные склоняются по образцу склонения числительного *pięć* ‘пять’:

	Нелично-м. формы м. и ср.р.	Нелично-м. формы ж.р.	Лично.-м. формы
Им.	pięć ptaków, okien ‘пять птиц, окон’	pięć dziewczyn ‘пять девушек’	pięciu Polaków ‘пять поляков’
Род.	pięciu		
Дат.	pięciu		
Вин.	pięć ptaków, okien	pięć dziewczyn	pięciu Polaków
Тв.	pięciu/ pięcioma		
Пр.	o pięciu		

6 – sześć, sześciu;

7 – siedem, siedmiu;

8 – osiem, ośmiu;

9 – dziewięć, dziewięciu;

10 – dziesięć, dziesięciu;

11 – jedenaście, jedenastu;

12 – dwanaście, dwunastu;

13 – trzynaście, trzynastu;

14 – czternaście, czternastu;

15 – piętnaście, piętnastu;

16 – szesnaście, szesnastu;

17 – siedemnaście, siedemnastu;

18 – osiemnaście, osiemnastu;

19 – dziewiętnaście,
dziewiętnastu;

20 – dwadzieścia, dwudziestu;

30 – trzydzieści, trzydziestu;

40 – czterdzieści, czterdziestu;

50 – pięćdziesiąt, pięćdziesięciu;

60 – sześćdziesiąt, sześćdziesięciu;

70 – siedemdziesiąt,

siedemdziesięciu;

80 – osiemdziesiąt,

osiemdziesięciu;

90 – dziewięćdziesiąt, -ęciu,

100 – sto, stu;

200 – dwieście, dwustu;

300 – trzysta, trzystu;

400 – czterysta, czterystu;

500 – pięćset, pięćsiuset;

600 – sześćset, sześćsiuset;

700 – siedemset, siedmiuset;

800 – osiemset, ośmiuset;

900 – dziewięćset, dziewięćsiuset;

1000 – tysiąc, tysiąca.

Числительные *jedenaście – dziewiętnaście, dwadzieścia – czterdzieści, dwieście* перед окончаниями косвенных падежей

меняют мягкий согласный на твердый (**jedenście** – *jedenastu*, *jedenastoma*).

Числительные *pięćdziesiąt* – *dziewięćdziesiąt*, наоборот, перед окончаниями косвенных падежей меняют твердый согласный на мягкий (**dziewięćdziesiąt** – *dziewięćdziesiąciu*).

У числительных *dwanaście*, *dwadzieścia*, *dwieście* склоняются обе части (**dwanaście** – *dwunastu*);

Наоборот, у числительных *pięćdziesiąt* – *dziewięćdziesiąt* склоняется только последняя часть (**pięćdziesiąt** – *pięćdziesiąciu*); а у форм *pięćset* – *dziewięćset* склоняется только первая часть (**pięćset** – *pięćsiuset*).

Составные числительные образуются путем простого соположения чисел: 12345 – **dwanaście tysięcy trzysta czterdzieści pięć**. У составных числительных склоняются все компоненты (**dwudziestu pięciu**, **siedmiu tysięcy siedmiuset siedemdziesiąciu siedmiu**).

Обратите внимание!

Исключение – числительное *jeden*, которое в составе составных числительных не склоняется и не изменяется по родам (**trzydzieści jeden kobiet** ‘тридцать одна женщина’, **do pięćdziesiąciu jeden lat** ‘до пятидесяти одного года’).

Сочетаемость числительных с существительными и глаголами описывается в части 3 «Синтаксис».

3.2. Собирательные числительные

Собирательные числительные регулярно образуются при помощи форманта *-or-* и *-o* от всех числительных от **4** да **90** (**czworo** ‘четверо’, **trzyścioro** ‘тринадцать’, **siedemdziesięcioro** ‘семьдесят’). От числительных **2-3** образуются формы с формантом *-j* (**dwójce** ‘двое’, **trojce** ‘трое’, **obójce** ‘оба’). Чаще всего эти числительные употребляются с существительными на *-ę*, которые обозначают молодых существ (**siedmioro cieląt** ‘семеро телят’), с существительным *dzieci* (**czworo dzieci** ‘четверо детей’), с существительными, которые имеют только форму

множественного числа (**dwójе drzwi** ‘две двери’), с существительными, обозначающими парные предметы (**dwójе oczu** ‘два глаза’).

Если сборные числительные употребляются для исчисления людей, они свидетельствуют о половой или возрастной неоднородности группы: **we dwójе** ‘вдвоем’ – ‘о мужчине и женщине, или мужчине и ребенке, женщине и ребенке’, **ośmioro studentów** – ‘восьмеро судентов и студенток’. Если нужно сказать только о мужчинах – **we dwóch, ośmiu studentów**; только о женщинах – **we dwie, osiem studentek**.

Сборные числительные изменяются только по падежам, при чем их основа расширяется за счет **-g-**:

Им.	troje ‘трое’	czworo ‘четверо’	Вин.	troje	czworo
Род.	trojga	czworga	Твор.	trojgiem	czworgiem
Дат.	trojgu	czworgu	Предл.	o trojgu	o czworgu

3.3. Порядковые числительные

1 – pierwszy	11 – jedenasty		100 – setny
2 – drugi	12 – dwunasty	20 – dwudziesty	200 – dwusetny
3 – trzeci	13 – trzynasty	30 – trzydziesty	300 – trzechsetny
4 – czwarty	14 – czternasty	40 – czterdziesty	400 – czterechsetny
5 – piąty	15 – piętnasty	50 – pięćdziesiąty	500 – pięćsetny
6 – szósty	16 – szesnasty	60 – sześćdziesiąty	600 – sześćsetny
7 – siódmy	17 – siedemnasty	70 – siedemdziesiąty	700 – siedemsetny
8 – ósmy	18 – osiemnasty	80 – osiemdziesiąty	800 – osiemsetny
9 – dziewiąty	19 – dziewiętnasty	90 – dziewięćdziesiąty	900 – dziewięćsetny
10 – dziesiąty			1000 – tysięczny

Составные порядковые числительные в пределах десятков состоят из сочетания двух порядковых числительных (**dwudziesty pierwszy**), от сотни и выше – из сочетания количественных и порядковых числительных, причем порядковыми числительными являются обозначения и единиц и десятков (**sto pierwszy, tysiąc**

dziewięćset dziewięćdziesiąty czwarty). При склонении склоняются две последние части (**sto pierwszego, tysiąc dziewięćset dziewięćdziesiątego czwartego**).

Обратите внимание!

При обозначении даты порядковое числительное стоит в форме мужского рода, а не среднего, как в русском языке (имеется в виду слово *dzień*) (**piętnasty stycznia, dwudziesty czwarty grudnia**).

3.4. Дробные числительные

В польском языке существуют числительные, обозначающие некоторое количество целых предметов и половину. Такие числительные имеют следующие формы: **półtora (półtorej)** ‘полтора (полторы)’, **półtrzecia** ‘два с половиной’, **półczwarta** ‘три с половиной’ и т.д.

Нецелые числа обозначаются также при помощи слов **pół, ćwierć**, которые присоединяются к количественным числительным при помощи союза **i** (**dwa i pół, sześć i ćwierć**).

Дроби выражаются следующим образом: числитель принимает форму количественного числительного (для чисел **1, 2** – в форме женского рода), а знаменатель – форму порядкового числительного (**dwie szóste, pięć szóstych**). При числителе **1** знаменатель ставится в именительном падеже единственного числа женского рода (**jedna trzecia**), при числителе от **2** до **4** знаменатель ставится в именительном падеже множественного числа (**trzy piąte**), при числителе от **5** и выше – в родительном падеже множественного числа (**pięć jedenastych**).

УПРАЖНЕНИЯ

1*. Поставьте в нужной форме числительное и существительное в скобках.

1. (2 dziecko) kąpały się w rzece.
2. Obok domu rosły (2 brzoza).
3. Wczoraj odwiedziło mnie (2 kolega).
4. W teczce leżały (2 ołówek i 2 pióro).
5. Otrzymałem upominki od (2 przyjaciel i 2 koleżanka).
6. Z zainteresowaniem przyglądać się (2 obraz).
7. Wręczono dyplomy

(2 student). 8. Na szlaku spotkałem (2 turyst i 2 turystka). 9. Kupiłem (2 krzesło i 2 fotel). 10. Byłem na wycieczce z (2 chłopiec i 2 dziewczynka). 11. Widziałem (2 taki), co napisali “Język polski dla cudzoziemców”.

2. Замените в приведенном выше упражнении числительное *dwa* числительными *trzy, cztery, pięć*.

3*. Дополните словосочетания необходимыми существительными.

a). jechały dwa ...	jechało dwóch ...	jechało dwoje ...
б). biegły trzy ...	biegło trzech ...	biegło troje ...
в). szły cztery ...	szło czterech ...	szło czworo ...
г). było pięć ...	było pięciu ...	było pięcioro ...

4*. Раскройте скобки, поставив числительное в нужную форму.

1. W auditorium siedziało (5) studentek z pierwszego roku. 2. W pokoju jest (10) dzieci. 3. Bilety do teatru wzięło (21) uczniów. 4. Do sali weszły (22) uczestniczki konferencji naukowej. 5. (25) młodych chłopców poszło do wojska. 6. W tym roku zdało maturę (232) maturzystów i (155) maturzystek. 7. Do pracy zostało przyjętych (2541) robotnic i (5697) robotników.

5. Прочитайте числительные. На основе данных таблицы составьте предложения.

966		konferencja poczdamska
992		trzeci rozbiór Polski
1025		Powstanie Warszawskie
1410	wybuchnąć,	druga wojna światowa
1569	rozpocząć się	koronacja Bolesława Chrobrego
1794	zostać zawarty	Mieszko I
1795	odbyć się	bitwa pod Grunwaldem
1830	zemrzeć	przyjęcie chrztu
1939		Unia Lubelska
1944		powstanie Kościuszkowskie
1945		powstanie listopadowe

6*. В каких ситуациях употребляются фразеологические сочетания, в состав которых входят числительные? Образцы таких ситуаций приводятся ниже.

nie wart trzech groszy; gadać trzy po trzy; za siódmą górę po ziarnko maku jechać; mieć kogoś za trzy litery; wsadzać swoje trzy grosze; nie umieć trzech zliczyć.

Piotrek mówi bez sensu – ...

Niczego nie dałbym za niego – ...

Jesteś do niczego – ...

Była nierozgarnięta, nieśmiała – ...

Lubił dorzucać swoje uwagi nie będąc pytany – ...

Przyjechał do Mińska i zrozumiał, że to można było odnaleźć w naszym miasteczku – ...

7*. Вместо точек вставьте приведенные ниже числительные в нужной форме.

1. Bieda w ... koni jeździ. 2. Mąż i żona to ... ciała, a ... dusza.
3. Gdzie ... się bije, tam ... korzysta. 4. ... parszywa owca całe stado zaraża. 5. Co z gęby wyleci, tego ... końmi nie dogonisz. 6. Kto ... sroki za ogon chwyta, żadnej nie złapie. 7. ... dziurki w nosie i skończyło się.

cztery, dwa, dwa, dwa, dwa, jeden, jeden, sto, trzeci

8. Прочитайте текст.

Torcik

400 g mrożonego ciasta rozmrozić w ciągu 10 min, ułożyć na blasze o średnicy 20 cm i pokroić nożem na 16 prostokątów. Piec około 15 min w piekarniku nagrzanym do 200 st., aż ciasto się zarumieni.

2 jajka rozbić, białka oddzielić od żółtek. Około 4 łyżeczek mąki ziemniacznej wymieszać z 5 łyżkami mleka, 3 łyżeczkami cukru i 2 żółtkami. 0,5 litra mleka zagotować, zdjęć z ognia, dodawać mąkę z żółtkami, mieszając w ciągu 15 min. Dodać ubite na sztywno 2 białka.

Na 8 talerzykach deserowych ułożyć prostokąty, posmarować kremem, udekorować owocami. Przykryć pozostałymi 8 postokątami ciasta i od razu podawać.

9*. Выберите слово или словосочетание, синонимичное подчеркнутому в тексте.

1) Wielokrotnie opowiadałem o tym babci, aż wreszcie zrozumiałem, że ona nic nie pamięta.

a) *rzadko*; б) *dwa razy*; в) *bardzo dużo razy*

2) Wraz z paroma innymi studentami zdecydowałem się przyłączyć do partii miłośników piwa.

a) *z dwoma*; б) *z trzema lub czterema*; в) *ze studentami, którzy parami przyszli na zebranie partii*

3) Kupiłam dla synka kilka czerwonych jabłek.

a) *kilogram*; б) *3 lub 4 jabłka*; в) *12 jabłek*

4) Za naprawę zlewu kuchennego zapłaciłem hydraulikowi podwójnie.

a) *monetami po dwa złote*; б) *o dwa złote za dużo*; в) *dwa razy tyle, ile wynosiła opłata*

5) Opowiedziałem o tym czworgu przyjaciółom.

a) *4 mężczyznom*; б) *4 kobietom*; в) *mężczyznom i kobietom*.

4. Наречие

Эту часть речи составляют неизменяемые слова, которые обозначают признак действия, состояния или качества. Исключения составляют качественные наречия, которые могут изменяться, образуя формы степеней сравнения.

4.1. Сравнительная степень

Формы сравнительной степени образуются при помощи суффикса *-ej*, который присоединяется к основе без форманта *-o*, *-e* (*zimno* ‘холодно’ – *zimniej*). Суффиксы *-k*, *-ek*, *-ok* при присоединении этого суффикса исчезают (*daleko* – *dalej*, *głęboko*

‘глубоко’ – *głębiej*, **ciężko** ‘тяжело’ – *ciężej*). Суффикс **-ej** смягчает основу и в ней происходят следующие чередования:

b//b'	slabo – słabiej	g//ż	tęgo ‘туго’ – tęzej
p//p'	tępo – tępiej	ch//sz	cicho – ciszej
w//w'	zdrowo – zdrowiej	r//rz	szeroko – szerzej
n//n'	trudno – trudniej	st//ść	gęsto – gęściej
l//l	ciepło – ciepiej	t//ć	prosto – prościej
s//ż	blisko – bliżej	d//dz	młodo – młodziej

Чередования могут быть нерегулярными (особенно, если *t* и *d* предшествует суффикс **-k-**: **krótko** – *krócej*, **prędko** ‘быстро’ – *prędzej*).

Как и у прилагательных, у наречий существуют формы степеней сравнения, образованные от другой основы: **dobrze** ‘хорошо’ – *lepiej*; **mało** – *mniej*; **lekko** – *lżej*; **źle** ‘плохо’ – *gorzej*; **dużo** ‘много’ – *więcej*.

Превосходная степень сравнения образуется при помощи приставки **naj-** от форм сравнительной степени (**lepiej** – *najlepiej*, **gorzej** – *najgorzej*).

Сложные формы степеней сравнения образуются путем сочетания наречий со служебными словами **bardziej** (сравнительная степень) и **najbardziej** (превосходная степень): **gorzko** – *bardziej gorzko*, *najbardziej gorzko*.

4.2. Словообразование наречий

Большинство наречий образовано от прилагательных. Этот класс слов можно разделить на простые и сложные формы:

а) простые образуются при помощи суффиксов:

-o: **mały** – *mało*, **duży** ‘большой’ – *dużo*, **tani** ‘дешевый’ – *tanio*;

-e: **dobry** ‘хороший’ – *dobrze*, **zły** ‘плохой’ – *źle*, **serdeczny** – *serdecznie*.

Твердых правил употребления этих суффиксов нет. Обычно при помощи суффикса **-o** образуются формы наречий от прилагательных с основой на мягкий или затвердевший согласный (**glupi** – *glupio*, **świeży** – *świeżo*), а при помощи суффикса **-e** – от прилагательных с твердой основой (**złośliwy** ‘злобный’ – *złośliwie*). О нерегулярности употребления суффиксов говорит тот факт, что от одного и того же прилагательного можно образовать наречия при помощи обоих суффиксов (**wysoki** – *wysoko*, **smutny** ‘грустный’ – *smutno*, **wysoki** – *wysoce*, **smutny** – *smutnie*).

б) сложные наречия образуются при помощи:

- предлога **po** и суффикса **-u**: **polski** – *po polsku*, **europejski** – *po europejsku*. Следует обратить внимание на отсутствие дефиса после приставки;
- предлога **po** и суффикса **-emu**: **stary** – *po staremu*, **boży** – *po bożemu*;
- предлога **z** и суффикса **-a**: **polski** – *z polska*, **daleki** – *z daleka*;
- предлога **na** и суффикса **-o**: **prawy** – *na prawo*, **gorący** ‘горячий’ – *na gorąco*;
- предлога **za** и суффикса **-o**: **zimny** ‘холодный’ – *za zimno*, **gorący** ‘горячий’ – *za gorąco*; эти наречия связаны с обозначением чрезмерности в проявлении признака или свойства.

От числительных наречия образуются при помощи предлога **po** и суффикса **-e**: **pierwszy** – *po pierwsze*, **drugi** – *po drugie*.

Наречия, образованные от существительных, делятся на простые и сложные:

а) простые – существительные в различных косвенных падежах без предлогов: **razem** ‘вместе’, **czasem** ‘иногда’, **rankiem** ‘утром’, **klusem** ‘рысью’, **gwałtem** ‘насильно’;

б) сложные – существительные в различных косвенных падежах с предлогами: **wraz** ‘сразу же’, **raz po raz** ‘раз за разом’, **na czas** ‘временно’, **wówczas** ‘тогда’, **w przód** ‘раньше’, **naprzód**

‘вперед’, **powoli** ‘медленно’, **po trochu** ‘понемножку’. Не существует твердых правил слитного и раздельного написания этих форм – можно встретить оба варианта (**wprzód** и **w przód**).

УПРАЖНЕНИЯ

1*. От прилагательных в скобках образуйте наречия.

1. Gdzie (krótki), tam się rwie. 2. Dwa razy daje, kto (rychły) daje. 3. Łacno błądzi, kto (skwapliwy) sądzi. 4. (Rzadki) słodycz bez goryczy. 5. Kto w czas sieje, to się śmieje, a kto sieje (późny), to ma różno. 6. Wszystko (dobry) się składa, kiedy (dobry) się nada. 7. Góra z górą nie schodzi, a człowiek z człowiekiem (częsty). 8. Zrób komu (dobry), to ci da po ziobrze. 9. (Miękki) ściele, lecz (twardy) spać.

2*. От прилагательных образуйте наречия. Поставьте прилагательное и наречие в форму обеих степеней сравнения.

brzydki, cichy, daleki, drogi, głupi, mądry, niski, rzadki, słaby, śmiały, tani, uprzejmy, wesoly.

3*. Вставьте пропущенные наречия.

1. Zła siekiera ... nie zginie. 2. ... serdecznych przyjaciół psy zająca zjadły. 3. U skąpego ... po obiedzie. 4. Człowiek ... zdrów, a ... w rów. 5. ... wody, a ryb ... 6. Z cudzego konia i ... błota zsiadaj. 7. Dobrego nigdy za ... 8. Gdy każdy ... dołoży, to się ... złoży. 9. Gdzie ... gadania, tam ... roboty.

dziś, jutro, mało, nigdy, trochę, wiele, wśród, wśród, zawsze.

4. Наречия с суффиксом -e напоминают прилагательные в среднем роде единственного числа и в нелично-мужской форме множественного числа, но не совпадают с ними. Вставьте вместо точек нужное слово, отличая при этом прилагательное от наречия.

dobrze – dobrze

bardzo ... jest mieć ... dziecko

szlachetnie – szlachetnie

... kamienie wyglądały ...

złe – źle

... czasy są, dlatego czuję się ...

ładnie – ładnie

... kobiety zawsze wyglądają ...

złośliwe – złośliwie
... kobiety ... gadały ...

dokładnie – dokładnie
... informację sprawdzę ...

5. Местоимение

В зависимости от значения местоимения распределяются по следующим разрядам:

- личные – **ja, ty, on, my, wy, oni** и др.;
- возвратное – **siebie**;
- притяжательные – **mój, twój, swój, jego, nasz, wasz, ich** и др.;
- указательные – **ten, tamten, tyle** и др.;
- вопросительные – **który, gdzie, co** и др.;
- неопределенные – **jakiś, ktoś, ktokolwiek** и др.;
- отрицательные – **nikt, nic, żaden** и др.;
- обобщающие – **każdy, wszystkim** и др.

Личные местоимения изменяются по лицам, числам, падежам. У местоимений 3-го лица есть также формы рода в единственном числе и лично-мужские формы во множественном числе.

Им.	ja	my	ty	wy
Род.	mnie	nas	ciebie /cię	was
Дат.	mnie /mi	nam	tobie /ci	wam
Вин.	mnie /mię	nas	ciebie /cię	was
Тв.	mną	nami	tobą	wami
Пр.	o mnie	o nas	o tobie	o was

Им.	on	ono	ona	oni	one
Род.	jego /go / niego	jego /go /niego	jej	ich	ich
Дат.	jemu /mu / niemu	jemu /mu	jej	im	im
Вин.	jego /go	je	ją	ich	je
Тв.	nim	nim	nią	nimi	nimi
Пр.	o nim	o nim	o niej	o nich	o nich

Основные особенности личных местоимений:

1) наличие неполных форм (**mię, ci, mu**). Полная форма употребляется:

- после предлога (**Dziewczyna podchodzi ku mnie wolnym krokiem** ‘Девушка подходит ко мне медленным шагом’);
- в начале предложения (**Mnie jeszcze nie podano obiadu** ‘Мне еще не подали обед’);
- при противопоставлении (**Podawali nie mnie, lecz jemu** ‘Подавали не мне, а ему’);
- в однословном предложении (**Jemu** ‘Ему’).

В остальных случаях употребляются краткие формы (**Daj mi coś do czytania** ‘Дай мне что-нибудь почитать’).

2) после предлога добавляется *n-* (**dla niego, u nich**). Такое начальное *n-* всегда присутствует в творительном падеже. В книжном стиле возможно сокращенное соединение местоимения 3-го лица с предлогом (**zań – za niego, weń – w niego, nań – na niego**).

3) формы именительного падежа местоимений 1-го и 2-го лица употребляются редко, в основном, когда на них падает логическое ударение (**to ja mówilem**).

Возвратное местоимение по своим грамматическим показателям похоже на личные.

Им.		Вин.	siebie /się
Род.	siebie /się	Твор.	sobą
Дат.	sobie	Предл.	o sobie

При помощи краткой формы этого местоимения образуется возвратная форма глагола (**myć się**).

Вопросительные местоимения *kto, co* не имеют рода и числа, но изменяются по падежам следующим образом:

Им.	<i>kto</i>	<i>co</i>	Вин.	<i>kogo</i>	<i>co</i>
Род.	<i>kogo</i>	<i>czego</i>	Твор.	<i>kim</i>	<i>czym</i>
Дат.	<i>komu</i>	<i>czemu</i>	Предл.	<i>o kim</i>	<i>o czym</i>

Местоимения-прилагательные: притяжательные, указательные, вопросительные. Изменяются по образцу прилагательных.

Притяжательные: *mój, twój, swój, nasz, wasz, jego, jej, ich.*

Им.	mój	moje /me	moja /ma	moi	moje /me
Род.	mojego /mego		mojej /mej	moich /mych	
Дат.	mojemu /memu		mojej /mej	moim /mym	
Вин.	mojego /mego /mój	moje	moją /mą	moich /mych	moje /me
Тв.	moim /mym		moją /mą	moimi /mymi	
Пр.	o moim /mym		mojej /mej	o moich /mych	

Особенности притяжательных местоимений:

- 1) краткие формы (*mego, twego*) – признак книжного стиля;
- 2) при склонении наблюдаются чередования: *ólo* (именительный падеж единственного числа мужского рода *mój, twój /mojego, twojego* и другие формы всей остальной парадигмы); *sz/ś* (*nasz, wasz nasi, wasi*).

Указательные местоимения *ten* ‘этот’, *ten sam* ‘такой же’ *taki* ‘такой’, *tamten* ‘тот’, *ów* ‘тот’, вопросительные местоимения *jaki* ‘какой’, *który* ‘который’, *czyj* ‘чей’. Эти формы изменяются по образцу склонения прилагательных. Местоимения *ten, tamten* образуют косвенные падежи от основы *t-, tamt-*. В лично-мужской форме основа изменяется (*ci mężczyźni – te kobiety, tamci chłopcy – tamte dziewczyny, tacy studenci – takie studentki, jacy Polacy – jakie Polki, którzy aktorzy – które aktorki*).

Местоимения-числительные

Указательное местоимение *tyle*, вопросительное местоимение *ile*. Склоняются, как числительные, и образуют формы косвенных падежей и лично-мужскую форму с окончанием *-u* (*ilu ludzi*).

Местоимения-наречия

Указательные: *tak, tam, tędy, tamtędy*, вопросительные: *jak, skąd, kiedy, gdzie* и др. Как и наречия, не склоняются. Они являются производными от древних местоименных корней *-t-* (ср. *ten, taki*), *-k-* (*kto*), *ow-*, *wsz-* (*wszystek*) других.

<i>t-</i>	<i>k-</i>	<i>ow-</i>	<i>wsz-</i>
tak ‘так’		owak ‘иначе’	wszak ‘однако’
(w)tedy ‘тогда’	kiedy ‘когда’		
тędy ‘этим путем’	kędy ‘каким путем’	owędy ‘другим путем’	wszędy ‘каждым путем’
	gdzie < * kdzie ‘где’	ówdzie ‘в другом месте’	
		owędzie ‘в другом месте’	wszędzie ‘везде’
tu ‘здесь’			
tam ‘там’			
wtem ‘вдруг’		owszem ‘конечно’	
potem ‘потом’			
zatem ‘затем’			zawsze ‘всегда’
stąd ‘оттуда’	skąd ‘откуда’		
odtąd ‘оттуда’	odkąd ‘откуда’		
dotąd ‘до того места’	dokąd ‘до какого места’		
potąd ‘до тех пор’	pokąd ‘до каких пор’		

Некоторые из этих форм – принадлежность книжного стиля.

Большинство **неопределенных местоимений** образуется от вопросительных при помощи частиц *-ś, -kolwiek, -bądź, lada, byle*.

<i>-ś</i>	ktoś ‘кто-то’	coś ‘что-то’	jakiś ‘какой-то’	ileś ‘сколько-то’
<i>-kol- wiek</i>	ktokolwiek ‘кто бы ни’	cokolwiek ‘что бы ни’	jakikolwiek ‘какой бы ни’	ilekolwiek ‘сколько бы ни’
<i>bądź</i>	kto bądź ‘кто хочешь’	co bądź ‘что хочешь’	jaki bądź ‘какой хочешь’	
<i>lada</i>	lada kto		lada jaki	

	‘лишь бы кто’		‘лишь бы какой’	
<i>byle</i>	byle kto ‘лишь бы кто’	byle co ‘лишь бы что’	byle jaki ‘лишь бы какой’	

Неопределенные местоимения склоняются как соответствующие вопросительные местоимения, при этом частица присоединяется к падежной форме (**co – czym, coś – czymś, jaki – jakiego, jakiś – jakiegoś**).

Большинство **отрицательных местоимений** образуется от вопросительных при помощи частицы *ni-*: **nikt, niczyj, nigdzie**. Склоняются они как соответствующие вопросительные местоимения.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Заполните таблицу, выбирая местоимения из текста.

Местоимение	Разряд	Падеж	Число	Лицо	Род
-------------	--------	-------	-------	------	-----

W tej chwili zbliża się noc. Swoim zwyczajem leżę na tapczanie, teczuszkę oparłem o kolana podciągniętych nóg i starym piórem sprzed tylu lat i tylu książek, tym starym wiecznym piórem wodzę po papierze opisując mego przyjaciela, który gdzieś przepadł, nie pokazuje się od pewnego czasu. Ale ja wiem, że on drzemie sobie na fotelu, akurat nie na tym, gdzie ma posłane, tylko na zupełnie innym, który jutro będzie wyglądał jak nora łysiejącego lisa... Nastawiam radio, myślę o różnych niewesołych rzeczach, przede wszystkim o tym, że ten rok miał być rokiem Raka, zbliżały się do mnie zewsząd same nadzwyczajności, same szczęśliwe trafy, niespodziane sukcesy, zbliżały się, ale raptem skręciły gdzieś w bok, skoczyły do Baranów, Lwów, Skorpionów czy Kozioroźców, a my z kotem Iwanem zostaliśmy w niefarcie, w jakiejś takiej głątwie, w czymś w rodzaju galarety bez smaku i zapachu.

(T. Konwicki)

2*. Вместо точек вставьте личное местоимение.

1) Brat ciągle popadał w kłopoty finansowe. Teraz on znowu popadł w ... Rodzice wyrzekli się ... Wtedy on powiedział, że ma ... w nosie.

2) Ten okrutny władca postanowił wywiesić wszystkich swoich przeciwników. Teraz on wiesza ... codziennie. Powinno się codziennie wywieszać jadłospis w stołówce, ale dziś ... nie wywiesili.

3) Moje koleżanki schodzili się bardzo powoli. W pół do dziewiątej ... jeszcze nie było. Czekałam na ... do dziesiątej, potem zebrałam wszystkie produkty i wstawiłam ... do lodówki.

4) Wczoraj zebraliśmy się u Marka. Szkoda, że ... nie było. Mężczyźni byli bardzo niezadowoleni i zdecydowali porozmawiać z ... Wszystkie kobiety mówiły o ... i postanowiły przynieść ... trochę jedzenia.

5) Siedzę w restauracji. ... jeszcze nie podano obiadu. Kelner podchodzi ku ... wolnym krokiem. On dał ... do zrozumienia, że mam czekać jeszcze długo.

3*. Вместо точек вставьте притяжательное местоимение в соответствующей форме.

1) Kocham ... rodzinę, ale już dawno nie byłem w domu. Bywałem często u ciebie w domu i bardzo lubię ... matkę. Jurek często przyjeżdżał do mnie i zakochał się w ... siostrze.

2) Czy widziałeś ... syna? Jeszcze nie widziałem ... syna. Mogę ci powiedzieć, też nie widziałem ... syna. Krewni Marka też nie pamiętają ... syna, bo widzieli go tylko raz.

3) Zostawiłam tu gdzieś ... rzeczy. Cóż ty, nie jestem stróżem ... rzeczy. Ktoś zabrał ..., przed chwilą ona je tu zostawiła.

4*. Из приведенных в скобках полной и кратко формы местоимения выберите необходимую.

1) – Dlaczego ani razu nie napisałeś do (mi, mnie) ze wczasów? – wymawia Marysia Piotrkowi.

– Nie miałem twojego adresu.

– Czy nie mogłeś napisać, żebym (ci, tobie) (go, jego) posłała?

– Widzisz, nie przyszło (mi, mnie) to do głowy!

2) Zapłakany synek przychodzi do matki.

– Co się stało?

– Kolega mnie uderzył!

– To trzeba (mu, jemu) było oddać.

– Ja już (mu, jemu) oddałem przedtem!

3) – Kto (cię, ciebie) nauczył tak kląć? – denerwuje się mama.

– Święty Mikołaj.

– Święty Mikołaj?

– Tak. Kiedy (mi, mnie) kładł w nocy prezenty i uderzył się kolanem w szafę.

4) Teściowa wrzeszczy na Masztalskiego:

– Taka jestem zła na (cię, ciebie), że ze wściekłości mogłabym zębami zgrzytać.

A Masztalski spokojnie na to:

– Maryjko! Przynieś jej zęby, są w umywalce.

5. Вместо точек вставьте приведенные выше местоимения в нужной форме.

1. Jeszcze się ... nie urodził, ... by ... dogodził. 2. Za ... myto jeszcze ... obito. 3. Zrób ... dobrze, to ... da po ziobrze. 4. Przyjdzie słońce i na ... końcu. 5. ... gospodyni, gdy ma w skrzyni. 6. Pieczone gołąbki ... nie wlecą do gąbki. 7. Kto dwie sroki za ogon chwyta, ... nie złapie. 8. Każda wieś ma ... przypowieść. 9. Kto głupi, w Paryżu ... rozumu nie kupi. 10. Lepszy rydz, niż ...

każdy, ja, kto, który, mój, nasz, nic, ten, ty, sam, siebie, swój, wszystkim, żaden.

6. Глагол

6.1. Категории глагола

Категория вида. Глаголы бывают совершенного вида и несовершенного вида. Они практически не отличаются от соответствующих в русском языке. Небольшое количество глаголов обладает сразу двумя видовыми значениями (**ofiarować** ‘жертвовать’, **anulować, kazać** ‘велеть, заставить/заставлять’). Есть также слова, не имеющие видовой пары, например, глаголы несовершенного вида **mieć** ‘иметь’, **móc** ‘мочь’, **dyszeć, owocować** ‘плодоносить’, **rozkoszować**; или глаголы совершенного вида **opaść, osierocić, osłupieć** ‘остолбенеть’, **owdowieć**. Могут встретиться случаи, когда разным значениям одного и того же глагола

будут соответствовать различные видовые формы (**cisnąć** ‘бросить’ – совершенный вид, ‘жать’ – несовершенный вид).

Однако большинство польских глаголов образуют видо-вые пары при помощи приставок, суффиксов, изменений в основе:

	Совершенный вид	Несовершенный вид
изменение суффикса	rzucić ‘бросить’	rzucać
	wydać ‘выдать’	wydawać
	kupić ‘купить’	kupować
	przegrać ‘проиграть’	przegrywać
	błysnąć ‘блеснуть’	błyskać
	mignąć ‘моргнуть’	migać
появление приставки	wypić ‘выпить’	pić
	napisać ‘написать’	pisać
	zrobić ‘сделать’	robić
изменение в основе	zabrać ‘забрать’	zabierać
изменение в основе и изменение суффикса	uschnąć ‘высохнуть’	usychać
	odetchnąć ‘вздохнуть’	oddychać
	wrócić ‘вернуть’	wracać
образование формы от другой основы	brać ‘брать’	wziąć
	mówić ‘говорить’	powiedzieć
	widzieć ‘видеть’	zobaczyć
	obejrzeć ‘осмотреть’	oglądać

Глаголы несовершенного вида могут образовывать формы настоящего и будущего сложного времени (**piszę, będę pisał**), действительное причастие настоящего времени (**piszący**), деепричастие с суффиксом **-ąc** (**pisząc**), в то время, как глаголы совершенного вида образуют формы простого будущего времени (**napiszę**), деепричастия с суффиксами **-wszy/-wszy-** (**pisawszy**), и не имеют форм настоящего времени. Формы прошедшего времени, условного и повелительного наклонений образуют глаголы обоих видов.

Обратите внимание!

При помощи суффиксов у глагола также выражаются значения однократности и многократности:

nieść ‘нести’ – **nosić**,
mówić ‘говорить’ – **mawiać**,
ciąć ‘резать’ – **wycinać**,
plakać ‘плакать’ – **popłakiwać**,
chrapać ‘храпеть’ – **pochrapywać**,
jeść ‘есть’ – **jadać**,
czytać ‘читать’ – **czytywać**,
spać ‘спать’ – **spiać**,
widzieć się ‘видеться’ – **widywać się**,
być ‘быть’ – **bywać**,
siedzieć ‘сидеть’ – **siadywać**,
mieć ‘иметь’ – **miewać**,
chodzić ‘ходить’ – **chadzać**,
płynąć ‘плыть’ – **plywać**.

Категория наклонения. Как и в русском языке, существуют следующие наклонения: изъявительное, которое представляет действие как реально происходящее (**piszę**), условное, при котором действие осознается как возможное (**pisalby**), повелительное, когда слушающий призывается к выполнению определенного действия (**pisz!**).

Категория времени. Эта категория объединяет следующие грамматические значения: настоящее время (**widzę**), прошедшее время (**widziałem, napisałaś**), будущее время (**będę widział, napiszesz**). Эти значения практически не отличаются от существующих в русском языке.

Категория залога. В рамках этой категории существуют следующие грамматические значения: действительный залог, страдательный залог, возвратный залог.

Действительный и страдательный залог сосуществуют в предложениях, где сказуемым является переходный глагол, т.е. глагол, сочетающийся с существительным в винительном падеже без предлога. В таких предложениях подлежащее представляет или субъект, выполняющий действие, или объект, на который действие направлено (**on niesie sztandar** ‘он несет флаг’ – **sztandar jest niesiony przez niego, koń pije wodę** ‘конь пьет воду’ – **woda jest pita przez konia**). Страдательный залог в польском языке выражается исключительно формой страдательного залога причастия (**niesiony, pita**).

Категория лица. Как и в русском языке, здесь объединяются грамматические значения 3 лиц, но, в отличие от русского языка, они распространяются на все спрягаемые формы, в том числе прошедшего времени и условного наклонения.

Категория числа. Эта категория объединяет значения единственного и множественного числа и проходит через все спрягаемые глагольные формы.

Категория рода. Эта категория включает значения мужского, женского и среднего рода и проявляется в прошедшем времени и условном наклонении, а также в системе причастий и деепричастий. Во множественном числе в этих формах реализуется категория мужского лица, которая зависит от категории мужского лица подлежащего. Причастия также имеют категорию падежа.

6.2. Инфинитив

Выделяют следующие типы инфинитивов:

1) с основой на гласный и суффиксом *ć* (*pisać, chcieć, lubić, skoczyć, kuć, pływać*);

2) с основой на согласный и суффиксом *ć* (*nieść, pleść, wieźć*);

3) с суффиксом *c* (*móc, piec, strzec*).

6.3. Изъявительное наклонение. Настоящее время

I спряжение

Глаголы с окончаниями *-ę, -esz* в 1-м и 2-м лице единственного числа. Они имеют инфинитив на *-c* (*piec, biec, strzec*), а также инфинитив, который заканчивается на:

1) согласный + *ć* (*nieść, wieźć*);

2) *-ować* (*rysować, rachować* ‘считать’);

3) *-ąć, -nąć* (*dać, dźwignąć* ‘поднять’);

4) **-ić, -ycь, -ucь (pić, żyć, wyżyć, pluć ‘плевать’)** – одно-
сложные и производные от них;

5) **-acь (pisać)** (частично);

6) **-ecь (chcieć)** (частично).

Для более точного выделения глаголов этого типа следует ориентироваться на однокоренные глаголы в русском и белорусском языке (*brać – беру, берешь // brać – biorę, bierzesz*).

	<i>brać</i>		<i>pisać</i>		<i>łapać</i>	
	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1.	biorę	bierzemy	piszę	piszemy	łapię	łapiemy
2.	bierzesz	bierzecie	piszesz	piszecie	łapiesz	łapiecie
3.	bierze	biorą	pisze	piszą	łapie	łapią

Если основа 1-го лица единственного числа заканчивается на твердый согласный, то ее твердость сохраняется только в 3-м лице множественного числа, во всех же остальных формах основа смягчается. При этом возникают следующие чередования:

<i>m//m'</i>	dmę – dmiesz	dać ‘дуть’
<i>w//w'</i>	rwę – rwiesz	rwać
<i>n//n'</i>	głyę – plyniesz	plynąć
<i>s//ś</i>	nioę – niesiesz	nieść ‘нести’
<i>z//ż</i>	polazę – poleziesz	poleźć
<i>t//ć</i>	gniotę – gnieciesz	gnieść ‘жать’
<i>d//dź</i>	usiadę – usiądziesz	usiąść ‘сесть’
<i>k//cz</i>	piekę – pieczesz	piec ‘печь’
<i>g//ż</i>	mogę – możesz	móc ‘мочь’
<i>r//rz</i>	drę – drzesz	drżeć ‘дрожать’

Смягчение основы также приводит к смягчению гласных:

<i>o//e</i>	bioę – bierzesz	brać
<i>a//e</i>	jadę – jedziesz	jechać

Глаголы с суффиксом инфинитива *-ować, -ywać* заменяют этот суффикс на *uj-* (*rysować – rysuje, pisywać – pisuje*). Есть и варианты формы (см. ниже).

II спряжение

Глаголы с окончаниями *-ę, -isz/-ysz* в 1-м и 2-м лице единственного числа. Инфинитивы таких глаголов заканчиваются на:

- 1) *-ić/-yć* (*mówić* ‘говорить’, *tańczyć* ‘танцевать’) (дву-сложные);
- 2) *-ać* (*spać*) (частично);
- 3) *-eć* (*widzieć, słyszeć*) (частично).

Для более точного выделения глаголов этого типа следует ориентироваться на однокоренные глаголы в русском и белорусском языке (*видеть – видишь / widzieć – widzę, widzisz*).

	<i>mówić</i>		<i>leżeć</i>	
	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1.	<i>mówię</i>	<i>mówimy</i>	<i>leżę</i>	<i>leżymy</i>
2.	<i>mówisz</i>	<i>mówicie</i>	<i>leżysz</i>	<i>leżycie</i>
3.	<i>mówi</i>	<i>mówią</i>	<i>leży</i>	<i>leżą</i>

Гласный *-y-* употребляется после затвердевших согласных, *-i-* – после мягких.

Чередования гласных в этом типе спряжения отсутствуют, но встречаются чередования согласных.

Если основа в 1-м лице единственного числа заканчивается на затвердевший согласный, ее твердость сохраняется в 3-м лице множественного числа, во всех же остальных формах она смягчается. При этом имеют место следующие чередования согласных:

<i>c//ć</i>	<i>leczę // lecisz</i>	<i>lecieć</i>
<i>dz//dź</i>	<i>siedzę // siedzisz</i>	<i>siedzieć</i>

<i>sz//ś</i>	noszę // nosisz	nosić
<i>ż//ź</i>	wożę // wozisz	wozić
<i>żdż//źdź</i>	jeżdżę // jeździsz	jeździć
<i>szcz//ść</i>	czyszczę // czyścisz	czyścić

Но есть случаи, когда затвердевшие согласные остаются без изменения:

cz – skoczę // skoczysz; krocę ‘шагаю’ // krocysz; łączę ‘связываю’ – łączysz;

sz – ploszę ‘пугаю’ // ploszysz, ruszę ‘отправлюсь’ // ruszysz, suszę – suszysz;

ż – wróżę ‘ворожу’ // wróżysz, służę // służysz;

szcz – wrzeszczę ‘кричу’ // wrzeszczysz, piszczę // piszczysz;

żdż – miażdżę ‘давлю’ // miażdżysz;

rz – chmurzę // chmurzysz.

III спряжение

Глаголы, которые в 1-м и 2-м лице единственного числа имеют окончания **-am, -asz** и **-em, -esz**. Инфинитив заканчивается на **-ać (słuchać), -eć (rozumieć)**.

При выделении глаголов этого типа следует ориентироваться на однокоренные глаголы в русском и белорусском языке. Здесь им соответствуют формы на **-аю, -аешь, -ею, -еешь**, т.е. те, которые наращивают **j** после основы перед окончанием: *читать – читаю, читаешь // czytać – czytam, czytasz*. В польских глаголах **j** проявляется только в форме 3-го лица множественного числа.

	<i>słuchać</i>		<i>mieć</i>		<i>rozumieć</i>	
	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1.	słucham	słuchamy	mam	mamy	rozumiem	rozumieamy
2.	słuchasz	słuchacie	masz	macie	rozumiesz	rozumiecie
3.	słucha	słuchają	ma	mają	rozumie	rozumieją

В глаголах *jeść, dać, wiedzieć* вместо *j* наращивается *dz*:

	<i>jeść</i>		<i>dać</i>		<i>wiedzieć</i>	
	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1.	jem	jemy	dam	damy	wiem	wiemy
2.	jesz	jecie	dasz	dacie	wiesz	wiecie
3.	je	jedzą	da	dadzą	wie	wiedzą

Некоторые глаголы на *-ywa-* имеют равноправные личные формы на *-uję* и *-uwam* (I и III спряжение): **dokonywać** ‘осуществлять’ – **dokonyję // dokonywam**; **wykonywać, oddziaływać** ‘влиять’, **zgadywać** ‘угадывать’, **czytywać, porównywać**.

Спряжение глагола *być*:

1.	jestem	jesteśmy
2.	jesteś	jesteście
3.	jest	są

6.4. Изъявительное наклонение. Прошедшее время

Образование форм прошедшего времени можно проследить на примере глаголов *czytać, chcieć, zacząć, wieźć*:

Единственное число мужской род

1.	czytałem	chciałem	zaczęłem	wiozłem
2.	czytałeś	chciałeś	zaczęłeś	wiozłeś
3.	czytał	chciał	zaczął	wiózł

Единственное число женский род

1.	czytałam	chciałam	zaczęłam	wiozłam
2.	czytałaś	chciałaś	zaczęłaś	wiozłaś
3.	czytała	chciała	zaczęła	wiozła

Единственное число средний род

3.	czytało	chciało	zaczęło	wiozło
----	---------	---------	---------	--------

Множественное число лично-мужская форма

1.	czytaliśmy	chcieliśmy	zaczęliśmy	wieźliśmy
2.	czytaliście	chcieliście	zaczęliście	wieźliście
3.	czytali	chcieli	zaczęli	wieźli

Множественное число нелично-мужская форма

1.	czytaliśmy	chciałyśmy	zaczęłyśmy	wiozłyśmy
2.	czytaliście	chciałyście	zaczęłyście	wiozłyście
3.	czytały	chciały	zaczęły	wiozły

Особенностью польских форм прошедшего времени являются личные окончания (**pisale-ś, pisali-śmy**). Эти окончания могут присоединяться к словам, предшествующим глаголу: союзам (**Chcę, żebyś już szedł do domu** ‘хочу, чтобы ты уже шел домой’); вопросительным местоимениям (**Coście mu powiedzieli? = Co mu powiedzieliście?** ‘что вы ему сказали?’); личным местоимениям (**Myśmy mu nic nie mówili = Nic mu nie mówiliśmy** ‘мы ему ничего не говорили’); наречиям (**Jakżeście przyjechali? = Jakże przyjechaliście?** ‘как же вы приехали?’).

В формах 1-го и 2-го лица множественного числа ударение падает не на второй, а на третий от конца слог (**pi`saliśmy, pi`saliście**).

Конечный *ł* после согласных не произносится (**mógł** [muk], **niósł** [n'us]).

В основах глаголов наблюдаются чередования в тех случаях, когда основа инфинитива заканчивается на **-e-**, **-a-**, а также на согласный:

1) если основа заканчивается на гласный **-e-**, этот гласный меняется на **-a-** во всех формах, кроме лично-мужской (**mieć – miałem, mieliśmy, miałyśmy**); это связано с мягкостью или твердостью следующего согласного.

2) если основа заканчивается на согласный, то во всех формах, кроме лично-мужской, корневое **-e-** меняется на **-o-** по причине отвердения последующего согласного (**nieść – niosłem, niósł**). В 3-м лице единственного числа корневое **-o-** переходит в **-ó-** (**niosłem – niósł**, ср.: **móc – mogłem, mógł**).

3) если основа заканчивается на гласный **-a-**, то он меняется на **-ę-** во всех формах, кроме формы мужского рода единственного числа (**wziąć– wziąłem, wzięłam, wzięliśmy**). При этом гласный перед **ł** (**l**) при произнесении утрачивает свой носовый характер.

Однако при спряжении глагола **wsiąść** корневой гласный меняется на **-a-** перед **ł** (**wsiadłem**) и на **-e-** перед **ł** (**wsiedliśmy**), кроме того, основа наращивается за счет **d**. Так же изменяются однокоренные глаголы (**usiąść, wysiąść**). Подобные чередования происходят при спряжении глагола **jeść**:

	м.р.	ж.р.	лично-м. форма	нелично-м. форма
1.	jadłem	jadłam	jedliśmy	jadłyśmy
2.	jadłeś	jadłaś	jedliście	jadłyście
3.	jadł	jadła	jedli	jadły

При спряжении глаголов с суффиксами **na/nę-** этот суффикс может сохраняться или исчезать:

biegnąć, biec ‘бежать’	biegł, biegła
legnąć, lec ‘лечь’	legł, legła
przełknąć się ‘испугаться’	przełknął się, przełknęła się
rosnąć ‘расти’	rósł, rosła

ciągnąć ‘тянуть’	ciągnął, ciągnęła
cisnąć ‘жать’	cisnął, cisnęła
dmuchnąć ‘дунуть’	dmuchnął, dmuchnęła
krzyknąć ‘крикнуть’	krzyknął, krzyknęła
odetchnąć ‘вдохнуть’	odetchnął, odetchnęła
zamknąć ‘закрыть’	zamknął, zamknęła

kwitnąć ‘цвести’ marznąć ‘мерзнуть’ trzasnąć ‘треснуть’ zgadnąć ‘угадать’	kwitnął, kwitnęła marznął, marznęła trzasnął, trzasnęła zgadnął, zgadnęła	kwitł, kwitła marzył, marzyła trzasł, trzasła zgadł, zgadła
--	--	--

Глагол **ić** образует формы от другой основы:

	ед.ч.		мн.ч.	
	м.р.	ж.р.	лично-м. форма	нелично-м. форма
1.	szedłem	szłam	szliśmy	szłyśmy
2.	szedłeś	szłaś	szliście	szłyście
3.	szedł	szła	szli	szły
		szło		

Так же образуют формы однокоренные глаголы: **dojść**, **przyjść**, **odejść**, **pójść** и др.

6.5. Изъявительное наклонение. Будущее время

В польском языке существуют два типа форм будущего времени – будущее простое и будущее сложное.

1. Будущее простое образуют глаголы совершенного вида при помощи окончаний настоящего времени:

	<i>zjeść</i>		<i>napisać</i>	
1.	zjem	zjemy	napiszę	napiszemy
2.	zjesz	zjecie	napiszesz	napiszecie
3.	zje	zjedzą	napisze	napiszą

2. Будущее сложное время имеет две формы. Первая из них состоит из глагола **być** в форме простого будущего времени и инфинитива. В состав другой вместо инфинитива входит глагольная форма с суффиксом **-l-**.

Будущее сложное время I (**pisać**):

1.	będę pisać	będziemy pisać
----	------------	----------------

2.	będziesz pisać	będziecie pisać
3.	będzie pisać	będą pisać

Будущее сложное время II (**pisać**):

1.	będę pisał (pisała, pisało)	będziemy pisali (pisały)
2.	będziesz pisał (pisała, pisało)	będziecie pisali (pisały)
3.	będzie pisał (pisała, pisało)	będą pisali (pisały)

6.6. Повелительное наклонение

Повелительное наклонение образуется от основы настоящего времени. Форма 2-го лица единственного числа имеет нулевое окончание:

pisać – piszę – pisz;
 pić – piję – pij,
 płakać – płaczę – płacz.

Глаголы I спряжения образуют повелительное наклонение от основы 2-го лица единственного числа:

nieść – niosę – niesiesz – nieś;
 brać – biorę – bierzesz – bierz;
 jechać – jadę – jedziesz – jedź.

Глаголы II и III спряжения образуют повелительное наклонение от основы 3-го лица единственного числа:

leżeć – leżę – leży – leż;
 czytać – czytam – czytają – czytaj;
 rozumieć – rozumiem – rozumieją – rozumiej;
 powiedzieć – powiem – powiedzą – powiedz.

Для того, чтобы образовать форму повелительного наклонения, следует знать следующие дополнительные правила:

1) если основа заканчивается на несколько согласных, то при образовании повелительного наклонения к ней прибавляется суффикс **-ij/-uj**:

rwać ‘рвать’ – **rwę** – **rwij**;
drzeć ‘рвать’ – **drzę** – **drzyj**;
biegnąć ‘бежать’ – **biegnę** – **biegnij**;

2) если основа заканчивается на мягкий губной согласный (**b, p, w**), этот звук меняется на твердый:

mówić ‘говорить’ – **mówię** – **mów**;
robić – **robię** – **rób**;

3) в основе возможны чередования гласных:

o//ó – **robić** – **rób**, **stroić** – **strój**;

ср. также: **stać** – **stoję** – **stój**;

e//ą – **być** – **będę** – **bądź**.

Некоторые формы образовать сложно, их лучше запомнить:

gnać ‘гнать’	gnij
karmić ‘кормить’	karm
kląć ‘ругаться’	klnij
łgać ‘врать’	łzyj
mleć ‘молоть’	miel
martwić się ‘беспокоиться’	nie martw się
naostrzyć ‘заострить’	naostrz
posrebrzyć ‘посеребрить’	posrebrz
powiększyć ‘увеличить’	powiększ
powziąć ‘решить’	poweźnij
ułatwić ‘облегчить’	ułatw
upiększyć ‘украсить’	upiększ
wątpić ‘сомневаться’	nie wątp
wyszczерbić ‘выщербить’	wyszczerb
załatwić ‘уладить’	załatw
zwiększyć ‘увеличить’	zwiększ
zwilżyć ‘увлажнить’	zwilż

Формы 1-го и 2-го лица множественного числа образуются при помощи окончаний **-my**, **-cie**, которые прибавляются к форме 2-го лица единственного числа: **czytać – czytaj – czytajmy – czytajcie**, **iść ‘идти’ – idź – idźmy – idźcie**.

Формы 3-го лица единственного и множественного числа образуются при помощи частицы **niech**, которая присоединяется к форме 3-го лица единственного или множественного числа настоящего времени (для глаголов несовершенного вида) или будущего времени (для глаголов совершенного вида): **przeczytać – przeczyta – niech przeczyta – przeczytają – niech przeczytają, mówić – mówi – niech mówi – mówią – niech mówią**. Частично, преимущественно в устойчивых выражениях, сохранились архаичные формы 3-го лица единственного числа, например: **Bóg zapłać, bądź co bądź**.

6.7. Условное наклонение

Форма условного наклонения складывается из следующих компонентов: 1) формы на **-ł-** с родовыми или лично-мужскими показателями (совпадает с формами 3-го лица единственного и множественного числа прошедшего времени); 2) частицы **-by-**; 3) личного окончания: **czytać – czytał-by-m**.

	ед.ч.		мн.ч.	
	м.р.	ж.р.	лично-м. форма	нелично-м. форма
1.	czytałbym	czytałabym	czytalibyśmy	czytałybyśmy
2.	czytałbyś	czytałabyś	czytalibyście	czytałybyście
3.	czytałby	czytałaby	czytaliby	czytałyby

Окончания в соединении с частицей **-by-**, как и в прошедшем времени, подвижные и могут присоединяться к наречиям и местоимениям, а также функционировать в предложении самостоятельно (**Zaraz byś poszła** ‘ты бы сейчас пошла’; **Czy byście poszli jutro do kina** ‘пошли бы вы завтра в кино?’; **Prosimi, żebym przyszedł** ‘они просили, чтобы я пришел’).

Ударение при присоединении показателей условного наклонения не перемещается, а остается на том же слоге, что и в форме на *l, l* (*pi`salbym, pi`salibyście*).

6.8. Причастия и деепричастия

В польском языке существуют следующие причастия и деепричастия:

Причастия

- действительного залога
- страдательного залога

Деепричастия

- несовершенного вида
- совершенного вида

Причастие действительного залога. Форма, аналогичная русскому причастию действительного залога настоящего времени. Образуется только от глаголов несовершенного вида. Эту форму составляют следующие компоненты:

- 1) основа настоящего времени (3-го лица множественного числа),
- 2) суффикс *-ąс*,
- 3) падежно-родовые окончания прилагательного: *czytać – czytają – czytają-ąс-у; brać – biorą – biorą-ąс-у*.

Причастие страдательного залога. Эта форма похожа на форму русского причастия страдательного залога прошедшего времени. Склоняется по образцу прилагательного. Образуется при помощи суффиксов *-n-*, *-on-*, *-t-*. Суффикс *-n-* характерен для инфинитива, основа которого заканчивается на следующие гласные:

- 1) *-a-*; суффикс присоединяется к основе прошедшего времени 3-го лица единственного числа (*czytać – czytał – czytany, dać – dał – dany*);
- 2) *-e-*; суффикс присоединяется к основе прошедшего времени 3-го лица единственного числа, в этой основе происходит чередование *e/a* (*widzieć – widział – widziany*).

Суффикс **-on-** характерен для инфинитива, основа которого заканчивается на следующие звуки:

1) **-i-, -y-** (II спряжение); присоединяется к основе 3-го лица множественного числа: **suszyć – suszą – suszony, nosić – noszą – noszony**;

2) согласный (**ś, ź**); присоединяется к основе настоящего времени 3-го лица единственного числа: **nieść – niesie – niesiony**.

Тот же суффикс используется для образования причастия от инфинитива, который заканчивается на **-c**: **piec – piecze – pieczony**.

При склонении в лично-мужских формах, образованных при помощи этого суффикса, могут происходить следующие чередования:

а) суффиксальный гласный **o** чередуется с **e**: **chwalony** ‘хвалёный’ – **chwaleni**;

б) основа на **ć, dź** становится твердой; **ć/c, dź/dz** (**zgnieść** ‘смять’ – **zgniotę – zgnieciesz – zgnieciony – zgnieceni, wieść – wiodę – wiedziesz – wiedziony – wiedzeni**).

Суффикс **-t-** характерен для инфинитива, который заканчивается следующим образом:

1) на **y, i, u, q**, принадлежащие корню; присоединяется к основе прошедшего времени (лично-мужская форма 3-го лица множественного числа): **kryć – kryli – kryty; bić – bili – bity; kłuć** ‘колоть’ – **kluli – kluty; ciąć** ‘резать’ – **cieli – cięty**;

2) на **-rże-, -rze-**; также присоединяется к основе прошедшего времени (лично-мужская форма 3-го лица множественного числа): **drzeć** ‘драть’ – **darli – darty; wytrzeć** ‘вытереть’ – **wytarli – wytarty**;

3) на **-nq-**; при присоединении суффикса **-t-** к основе **-nq-** меняется на **-nię-** (**zamknąć – zamknięty; ciągnąć – ciągnięty**); искл. – **natchnąć – natchniony**.

Деепричастие несовершенного вида. Образуется от основы настоящего времени глаголов несовершенного вида при

помощи суффикса **-qc-** (по аналогии с причастиями действительного залога, см. выше) (**widzieć – widząc, pić – pijąc, móc – móc** – *mogąc*).

Это деепричастие обозначает действие, одновременное с основным, выраженным сказуемым (**Patrząc na te piękne kwiaty myślę o wiosnie** ‘глядя на эти красивые цветы, я думаю о весне’; **Leżałem na plaży czytając gazety** ‘я лежал на пляже, читая газеты’).

Деепричастие совершенного вида. Образуется от основы прошедшего времени глаголов совершенного вида 3-го лица единственного числа мужского рода при помощи суффиксов **-wszy** и **-wszy**:

1) суффикс **-wszy** присоединяется к основе на гласный (**włożyć – włożywszy; zapomnieć – zapomniał – zapomniawszy**);

2) суффикс **-wszy** (читается без **ł**) присоединяется к основе на согласный (**dowieść – dowiódłszy, móc – mógł – mógłszy**).

Эти деепричастия обозначают действие, предшествующее основному, названному сказуемым (**Wziąwszy parasol wyszedłem na ulicę** ‘Взяв зонт, я вышел на улицу’).

6.9. Словообразование глаголов

В зависимости от того, от какой части речи образованы глаголы, все их можно разделить на следующие группы:

1. Глаголы, образованные от существительных. Глаголы этой группы обозначают действие, которое так или иначе связано с производящим существительным:

-ić, -eć, -ać: **mowa** ‘речь’ – **mówić** ‘говорить’, **sąd** – **sądzić**, **szal** ‘бешенство’ – **szaleć** ‘беситься’, **ból** – **boleć**, **stuk** – **stukać**, **lęk** ‘страх’ – **lękać** ‘бояться’;

-ować, -izować: żart ‘шутка’ – **żartować, podróż** ‘путешествие’ – **podróżować, melancholia** – **melancholizować;**

-nąć: krzyk – **krzyknąć, błysk** – **błysnąć**, этот суффикс вносит значение однократности;

2. Глаголы, образованные от прилагательных. Общее значение этих глаголов – значение действия, в результате которого возникает признак, названный производящим прилагательным:

-ić: biały – **bielić** ‘делать белым’, **słodki** – **słodzić;**

-eć: biały – **bieleć** ‘делаться белым’, **wesoly** – **weseleć;**

-nąć: słaby – **słabnąć, miękki** ‘мягкий’ – **mięknąć** ‘смягчаться’;

-ować: chory – **chorować, próżny** ‘напрасный’ – **próżnować** ‘лениться’;

3. Глаголы, образованные от глаголов. Чаще всего процесс словообразования в этом случае связан с изменением вида глагола, особенно это касается суффиксального способа образования. Однако видовую характеристику глагола изменяют также приставки, внося в значение смысловые оттенки:

w-: płątać ‘путать’ – **wpłątać** ‘впутать’, **ciągnąć** ‘тянуть’ – **wciągnąć** ‘втянуть’;

wz-: nieść – **wznieść, bić** – **wzbić;**

wy-: mówić – **wymówić, palić** – **wypalić;**

do-: żyć – **dożyć, jeść** – **dojeść;**

za-: lśnić ‘сверкать’ – **zalsnić** ‘засверкать’, **wędrować** ‘странствовать’ – **zawędrować** ‘забрести’;

z-: moknąć – **zmoknąć;**

na-: brać – **nabrać, darować** – **nadarować;**

nad-: pruć ‘пороть’ – **nadpruć, budować** – **nadbudować;**

o-: świecić – **oświecić, siodłać** ‘седлать’ – **osiodłać;**

od-: chylić – **odchylić, karmić** – **odkarmić;**

prze-: płacić – **przepłacić;** эта приставка соответствует русским **nepе-** и **npo-**: ‘проводить’ – **przeprowadzić**, ‘переписывать’ – **przepisywać;**

po-: prosić – poprosić, skakać – poskakać;
pod-: strzyc – podstrzyc, twierdzić – potwierdzić;
przy-: szyć – przyszyć, klapnąć ‘хлопнуть’ – przyklapnąć;
roz-: myśleć – rozmyśleć ‘раздумать’, kraść – rozkraść;
u-: wodzić – uwodzić, zbierać – zbierać ‘скопить’.

УПРАЖНЕНИЯ

1*. Большинство глаголов образуют пары на основе видовых отношений.

а) От следующих глаголов совершенного вида образуйте, если это возможно, глаголы несовершенного вида.

klasnąć, kupić, wylizać, umyć, osłupieć, owdowieć, trafić, puścić, udowodnić, uspokoić, wejść, wyłączyć, zebrać;

б) От следующих глаголов несовершенного вида образуйте, если это возможно, глаголы совершенного вида.

brzydzić się, gasić, kazać, kręcić, mylić się, ofiarować, płoszyć, rozpatrywać, udoskonalać, wykrzykiwać, wylewać, wyrzuwać, ginać.

2. Значение совершенного вида не является однородным. В его составе можно выделить следующие оттенки.

однократность – *krzyknąć*,
результативность и законченность – *stracić*,
начальность – *rozplakać się*,
конечность – *dobiec*,
протяженность – *przespać*.

Какими из этих смысловых оттенков обладают следующие глаголы.

błysnąć, ziewnąć, domówić, donieść, zrobić, dospać, zgasić, kichnąć, zapalić, posiedzieć, zakwitnąć, pogawędzić, zabrzączec, popatrzeć, zabłysnąć, trzasnąć, zabić?

3*. Глаголы в скобках поставьте в форме настоящего времени.

а) 1. Moje dziecko (biec) drogą, ja (biec) w ślad za nim. 2. Ty (odpocząć) po pracy, a my (zająć się) tą sprawą. 3. Oni (pójść) na spacer, a ty (przyjść) do nas. 4. Ja (brać) rzeczy, ty (nieść) walizkę, a

dzieci (przywieźć) zabawki. 5. Piotrek, (móc) to zrobić sam, czy oni ci (pomóc)? 6. Ja nie (jeździć) do pracy autobusem, lecz (chodzić) na piechotę, a ty (twierdzić), że nie mam racji. 7. ((Ja) musiec) wstawać wcześniej, bo codziennie (wozić) dziecko do szkoły.

б) 1. Jak rak (świsnąć), a ryba (pisnąć). 2. Cudza rana nie (boleć). 3. Kto rano (wstawać), temu Pan Bóg (dawać). 4. Kto rano (śmiać się), w wieczór (płakać). 5. Gdzie drwa (rąbić (oni)), tam drzazgi (lecieć). 6. Co było, a nie jest, nie (pisać się) w rejestr. 7. Jedna ręka (głaskać), a druga (policzkować). 8. Nim słońce (wzejść), rosa oczy (wyjeść). 9. Goły rozboju nie (bać się). 10. Kto (dojeść), (dopić), ten w rozum nie (tyć). 11. Chleb (mieć) rogi. 12. Równość nie (znać) pana. 13. Cicha woda brzegi (rwać). 14. Gdzie ogon (rządzić), tam głowa (błądzić). 15. Nic tak nie (ciążyć) jak sekret.

4*. Образуйте формы 1-го и 2-го лица единственного числа настоящего времени следующих глаголов I спряжения.

rwać, ssać, dać, objąć, tłuc, strzec, płynąć, łąać, wziąć, ciąć, gnieść, prać.

5*. Глаголы в скобках поставьте в форме настоящего времени или простого будущего времени, затем измените ее на форму прошедшего времени.

1. ((Ja, mężczyzna) chcieć) ją zobaczyć, więc (dowiedzieć się), kiedy będzie w pracy, i (przyjść) pod jej okno. 2. Niekoniecznie ((ty, kobieta) musiec) tam iść. Znajomi (opowiedzieć), co (zobaczyć) na wystawie. 3. Nauczycielki często (myśleć), że my (dziewczyny) nic nie (rozumieć), a chłopcy nic nie (umieć). 4. Moja koleżanka (zająć) ten pokój i (zamknąć) go na klucz. 5. (Ja, zdjąć) płaszcz, mężczyźni (zdjąć) kapelusze, woźny (wziąć) je od nas. 6. Nie (móc) przyjść wcześniej, bo (czekać) na siostrę, która (przywieźć) naszą matkę. 7. Co ty (jeść)? Zaraz (przynieść) coś do jedzenia.

6. Образуйте возможные формы:

a) прошедшего, настоящего, будущего времени глаголов, сохраняя их лицо и число.

Образец: *czytamy – czytaliśmy, czytałyśmy, będziemy czytać /będziemy czytali/czytały.*

przedsięwzięciem, wiesz, marzył, wleczenie, będą musiały.

б) единственного и множественного числа следующих глаголов, сохраняя их лицо.

Образец: *czytaliście – czytałyście, czytaliśmy, czytałyśmy, czytali, czytały.*

umiały, będą kochali, poszedłem, byliście.

7. Заполните таблицу, используя глаголы из текста.

Глагол	Вид	Наклонение	Время	Лицо	Число	Род
--------	-----	------------	-------	------	-------	-----

Co zamierzasz zrobić z Edkiem? Będę z tobą szczerzy: to wredna postać. I paznokcie ma brudne, i w ogóle ciężki, co? Jestem przekonany, że oszukuje w kartach. Siorbie przy jedzeniu, rządzi się tutaj jak u siebie. Gdyby nie Genia, nie podawałbym mu ręki. Czy ty wiesz, co on zrobił wczoraj? Przychodzę do Geni i powiadam: "Słuchaj, siostrzyczko. Ja rozumiem, że pan Edek nie myje zębów, ale jeżeli już używa mojej szczoteczki, to niech chociaż używa jej do mycia zębów, a nie do czyszczenia butów". A on na to: "Żeby mam zdrowie. Jak ugryzę, to odgryzę, a buty mi się kurzą". Wyrzucił mnie za drzwi. Słuchaj, ja nie chcę ci niczego sugerować, ale ja na twoim miejscu zrobiłbym z nim porządek. Może by go tak zrzucić ze schodów, co?

(С. Мрожек)

8*. Вставьте пропущенные глаголы в нужной форме.

а) 1. Moja dziewczyna ... według ostatniej mody. 2. Nie mam w co 3. Chłopcy ... plecaki i szli dalej. 4. Słyszałem, że kobiety ... przeważnie dla kobiet. Umyli ją, ... nowe buciki i wyprowadzili na spacer.

stroić się, ubierać się, ubrać się, wkładać, włożyć.

б) 1. Uczymy dzieci czytać i dobrze ... po polsku. 2. Mój kolega ... niegłośno i spokojnie. 3. W złą godzinę ... jakoś te słowa. 4. Szlachta ... otwarcie swoje sympatie dla króla. 5. Po raz pierwszy Marek ... jakieś życzenie. 6. Koledzy ... ze sobą półgłosem. 7. ... w mojego brata, że powinien wyjechać.

mówić, rozmawiać, wmawiać, wymawiać, wymówić, wyrażać, wyrazić.

9*. Глаголы в скобках поставьте в форме повелительного наклонения (обращайте внимание на лицо и число, обозначенные местоимениями).

1. (Kochać się (my)) jak bracia, (rachować się (my)) jak Żydzi.
2. Wszystkich (radzić się (ty)), a jednego (słuchać (ty)).
3. Nie (przystępować (ty)) do niego z gołą ręką.
4. Kiedy mokre role, nie (chodzić (wy)) z pługiem w pole.
5. (Pamiętać (ty)) rozchodzie żyć z przychodem w zgodzie.
6. Nie (pchać (wy)) rzekę, sama płynie.
7. (Wygrać) w polu, wygra pan i w sądzie.
8. Nie (budzić (ty)) licha, kiedy śpi.
9. Z żartami jak z solą, nie (przesadzić (ty)), bo bołą.
10. (Używać (ty)) świata, póki służą lata.
11. (Dać (ty)) kurzę grzędę, ona – wyżej siędę.
12. (Siedzieć (ty)), grzybie, poki cię ktoś nie zdybie.
13. Nie (sprzedawać (ty)) niedźwiedzia, póki w lesie.
14. (Uderzyć (ty)) w stół, nożyce się odezwą.
15. Gdy szukasz rady (strzec się (ty)) zdrady.

10. Измените предложения по образцу.

a) Образец: *Pojechałem do Warszawy i zwiedziłem Stare Miasto. – Jeżeli pojechałbym do Warszawy, zwiedziłbym Stare Miasto; Gdybym pojechał do Warszawy, zwiedziłbym Stare Miasto.*

Mój syn namalował obraz, a ja powiesiłam go na ścianie. Zorganizowaliśmy prywatkę i bawiliśmy do rana. Wypiłeś kawy i poczułeś się lepiej. Babcia czyta wnukowi książkę na dobranoc i dziecko wcześniej idzie do łóżka. Nie jestem zajęta i mogę przyjść do was jutro wieczorem.

b) Образец: *Nie miałam temperatury, więc nie poszłam do lekarza. – Gdybym miała temperaturę, poszłabym do lekarza. Gdybym miała temperaturę, tobym poszła do lekarza.*

Mój przyjaciel nie kupił ani chleba, ani mleka, więc w domu nie było nic do jedzenia. Nigdy nie lubiłem muzyki rockowej, więc nie słuchałem jej. Edzio nie uczył się, więc nie zdał egzaminu. Nie dostałem zaproszenia, więc nie poszedłem na wernisaż. Nie spotkaliśmy Piotra, więc nie zaprosiliśmy go do nas.

11. Глаголы в скобках поставьте в форме 2-го лица единственного числа повелительного наклонения.

1. (Zaprzyjaźnić się) z tą dziewczynką, to twoja rówieśnica. 2. Proszę cię, (naostrzyć) mi nóż. 3. (Powziąć) wreszcie jakąś rozsądną decyzję i (wziąć się) do roboty. 4. (Przyjąć) na mieszkanie tego młodego człowieka. 5. (Kroić) już ciasto, gościom trzeba coś podać do herbaty. 6. Nie (głodzić się), taka kuracja jest szkodliwa dla zdrowia. 7. Nie (trząść) gałęzią, bo pospadają wszystkie jabłka. 8. (Ubierać) się ciepło i nie (przeziębć się). 9. (Pozdrowić) ode mnie brata.

12. Своё желание человек может выразить различными способами. Вот некоторые из них:

1. Kochany, kup mi parasolkę.
2. Proszę kupić mi parasolkę.
3. Niech pan kupi żonie parasolkę.
4. Może pan kupić parasolkę?
Może kupisz mi parasolkę?
5. Może by pan kupił parasolkę?
Może byś kupił parasolkę?
6. Kupiłby pan to.
Kupiłbyś to.
7. Nie kup tego przypadkiem, bo to obrzydliwie.

**В каких ситуациях используется каждое из этих предложений?
Как еще можно выразить следующие пожелания?**

Weź natychmiast dziecko i idź na spacer.
Zrób to dla niej.
Załatw im tę sprawę.
Nie sądzcie, że wam pomogę.
Wyjmij masło z lodówki.
Nie zgub tylko tego zegarka.
Chodź tu natychmiast.

13*. Измените предложения по образцу, если это возможно.

Образец: *Dziecko, które słucha bajki, siedzi bardzo cicho. – Słuchająca dziecko siedzi bardzo cicho. Słuchające dzieci siedzą bardzo cicho.*

1. Kwiat, który pachnie, to bardzo dobry prezent dla kochanej.
2. Aktor, który gra w tym filmie, jest kompletnym antytalentem.
3. Zwierzę, które ucieka, jest bardzo zdenerwowane.
4. Talerz, który lata, nie jest zwykłym talerzem.
5. Wiem, że Antarktyda to kontynent, który tak fascynuje, ale nie chce tam jechać.
6. Nauczyciel, który zorganizował wycieczkę, nie mógł pojechać z nami, i to bardzo dobrze.
7. Student, który uczy się na Uniwersytecie, nie jest zadowolony ze swojego stypendium.
8. Pociąg, który odjeżdża z peronu drugiego, to mój pociąg, na który nie zdążyłem.
9. Pan, który spaceruje po parku, to mój sąsiad.

14. Вместо точек поставьте соответствующее причастие, образованное от подчеркнутого глагола.

1. Zacząłem pisać referat. ... referat od miesiąca leży na moim biurku.
2. Uszyłam sobie sukienkę. ... sukienka nie nadaje się do niczego.
3. Jurek napisał list do babci. ... list zapomniał wysłać.
4. Umyłam okno. Zamknęłam ... okno.
5. Opalałem się przez całe lato. Teraz jestem pięknie ...
6. Golić się codziennie to bardzo nudno. Dlatego on znowu jest nie ...
7. Moja mama bardzo dobrze piecze. Lubię ciasto ... przez mamę.
8. On się zamyslił i tak i słuchał mnie ...
9. Wiedziałam, że zamknęłam wszystkie drzwi. Kiedy przyszedłam do domu, przed ... drzwiami siedział pies.
10. Moji koledzy bardzo się zmęczyli na wykładach. Podałam kawę ... kolegom.

15. Измените предложения по образцу, если это возможно.

a) Образец: *Usłyszałem tę wiadomość, gdy jadłem obiad – Jadąc obiad, usłyszałem tę wiadomość.*

1. Kiedy kupujesz chleb, zapytaj najpierw, czy już przywieźli świeży.
2. Pani Irena gotuje obiad i rozmawia z przyjaciółką.
3. Kiedy wchodzisz do pokoju, zamykaj ciszej drzwi.
4. Nie myślałem o teściowej, gdy szukałem prezentów dla rodziny.

5. Kiedy zginiesz mi znowu na cały dzień, to ja z tobą porozmawiam.
6. Gdy nie będziesz odrabiał lekcje, na pewno oberwiesz dwóje.
7. Kiedy brałam tego kota, nie wiedziałam, że będę miała z nim tyle kłopotów.

б) Образец: *Wypiliśmy kawę i poprosiłam kelnerkę o rachunek – Wypiliśmy kawę, poprosiłam kelnerkę o rachunek.*

1. Zrobiłam porządek i zaprosiłam gości do mojego domu.
2. Moja koleżanka wyszła za mąż za Włocha i wyjechała do Florencji.
3. Marek powziął wreszcie rozsądną decyzję i wziął się do roboty.
4. Upiększyłem trochę swój pokój, nie wygląda już surowo i nieprzytulnie.
5. Profesor odróżnił wreszcie prawdziwych przyjaciół od fałszywych pochlebców i przeszedł na emeryturę.
6. Piotrek upatrzył prezent dla Zosi i spokojnie poszedł po pieniądze.

16*. Образуйте безличные предложения:

а) употребляя причастия страдательного залога.

1. Na tym placu (wybudować) dużą bibliotekę.
2. Siostrze (kupić) nowy płaszcz.
3. Dla nowego mieszkania (zamówić) ładne umeblowanie.
4. Na zebraniu (mówić) o sprawach studenckich.
5. Na kogo tak długo (czekać)?
6. Czy (rozpocząć) już budowę tego gmachu?
7. Po kolacji (zacząć) tańczyć.
8. Kiedy tobie o tym (powiedzieć)?
9. We wczorajszej audycji (nadawać) ciekawy artykuł.

б) употребляя возвратные формы невозвратных глаголов.

1. Poczte (przynosić) codziennie.
2. W pokoju chorego (nie palić).
3. Wyraz burza (pisać) przez rz.
4. W bibliotece (wydawać) książki.
5. Gdzie (stawiać) u was szklanki?
6. Jakie suknie (nosić) w tym sezonie?
7. W metrze (sprzedawać) bilety do teatru.
8. (Wystawiać) w tej galerii nowe obrazy malarzy polskich.
9. Ciepłe ubranie (nosić) w zimie.
10. Miasta (budować) według planu.

17. Образуйте все возможные глаголы от следующих корней. Используйте приведенные ниже приставки и суффиксы.

głos-/głasz-, klej-, krwaw-, kwit-, pan-

na-, o-, ob-, od-, po-, pod-, prze-, roz-,s-, w-, wy-, z-
-a(ć), -i(ć), ną(ć), -owa(ć)

Часть III

СИНТАКСИС

1. Словосочетание

1.1. Типы словосочетаний

Словосочетание состоит обычно из двух словоформ, между которыми существует смысловая и грамматическая связь, например: **wielka podróż** ‘большое путешествие’. Как и в русском, в польском языке различаются подчинительные и сочинительные словосочетания. Первые отличаются от вторых грамматической зависимостью одного компонента от другого, ср.: **pomagać matce** – подчинительная конструкция, **ojciec i matka** – сочинительная конструкция.

Основными способами выражения синтаксической связи в подчинительных сочетаниях являются:

- а) морфологические показатели – окончания, суффиксы, приставки, например: *iść mostem, zegary biją, grzejące słońce*;
- б) служебные слова, в основном, предлоги, например: **iść do miasta, obfity w jeziora, sympatia dla koleżanki**;
- в) порядок слов, например: **pociąg Mińsk – Warszawa**.

Члены сочинительной конструкции чаще всего выполняют одну и ту же синтаксическую функцию, например: **ojciec i matka; ani młody, ani stary; żar bądź zimno**. Однако это правило не обязательное, возможны, а в последнее время активно распространяются конструкции другого типа: **kto i kiedy, tu i teraz, każdy i wszędzie, przed nim i dla niego, z tej odległości i w tym świetle**. В них, как видим, сочинительную конструкцию составляют единицы, у которых нет общей, единой синтаксической функции.

Обратите внимание!

В польском языке встречаются конструкции типа **союз *czy* + относительное местоимение**. Сочетания подобного типа в русском языке не встречаются, ср.:

Nie wiedziałem, czy i kiedy wrócisz (*K. Bunsch*) – Я не знал, вернешься ли ты и, если вернешься, то когда.

Nie wyobrażam sobie, czy i jak potrafię opowiedzieć o sobie (*M. Choroński*) – Я не представлял, смогу ли я рассказать о себе и, если смогу, то как.

Sokrates tam rozprawia na temat, czy i co czeka go po śmierci (*T. Parnicki*) – Сократ рассуждает на тему, ждет ли его что-нибудь после смерти и, если ждет, то что.

При сравнении оригинала и перевода мы видим, что польский вариант выигрывает – он компактнее, экономнее, оптимальнее.

Следует также иметь в виду, что в польском языке активнее, чем в русском, в сочинительных конструкциях используются подчинительные союзы, например:

Każdy z nas ma dziesiątki, jeżeli nie setki niewidzianych wrogów (*B. Prus*) – У каждого из нас десятки, если не сотни невидимых врагов.

Umarł więc Kuba na swojej, choć zagrabionej ziemi (*T. Hołuj*) – Куба, таким образом, умер на своей, хотя и захваченной земле.

Wyłoby to z ich strony niewłaściwością, jeżeli nie cynizmem (*T. Breza*) – С их стороны это было бы некорректностью, если не цинизмом.

Dzielo jest napisane na podstawie nie znanych, gdyż zaginionych notatek – Произведение написано на основе потерянных и неизвестных заметок.

Чаще всего в сочинительных конструкциях встречается подчинительный союз ***bo***. Далеко не всегда при переводе на русский язык можно использовать эквивалент польского ***bo*** – союз ***потому что*** (и его синонимы), ср.:

Była misa dosyć mizernego, bo bez mięsa, bigosu (*J. Putrament*) – Была тарелка нищенского, без мяса, бигоса.

Zdejmuje palto i zostaje W trykocie brudnym, bo cielistym (*J. Tuwim*) – Он снимает пальто и остается в грязном трико телесного цвета.

Widział inne, bo amerykańskie sceny – Он видел другие – американские сцены.

Mówił w sposób niezwykle, bo przypominający cudzoziemca – У него была необычная манера говорения, напоминавшая иностранца.

Był groźny, bo mający w rękę straszną broń – Он выглядел грозно, потому что держал в руках страшное оружие.

Przez całe swoje krótkie, bo tylko 53-letnie życie przejawiał niezwykle uzdolnienia – Всю свою короткую (53-летнюю) жизнь он демонстрировал исключительные способности.

1.2. Подчинительные конструкции

Принципы организации словоформ в подчинительных конструкциях в польском и русском языках, в основном, совпадают. Но есть и важные отличия, которые нередко становятся причиной недопустимых синтаксических ошибок. К ним, в частности, относятся сочетания с главным членом неопределенным местоимением: **coś dobrego, coś takiego, co innego** и т.п. Аналогичные русские конструкции выглядят иначе – зависимый компонент согласовывается с главным по падежу: *что-то хорошее, что-то такое, нечто иное*. По-русски нельзя было бы сказать: **что-то хорошего, *что-то такого, *нечто иного*.

Особенностью польского языка является также грамматическая категория мужского лица (см. часть II), которая проявляется в синтаксических связях слов. Ср. высказывания: **Moi koledzy przyszli** ‘Мои товарищи пришли’ – **Moje koleżanki przyszły** ‘Мои подруги пришли’. В первом высказывании местоимение *moi* и глагол *przyszli* имеют значение и формы мужского лица, что обусловлено грамматическим значением существительного *koledzy*. Во втором высказывании те же слова выступают в женско-вещных формах *moje* и *przyszły*, что обусловлено женско-вещным грамматическим значением существительного *koleżanki*.

Нарушение этого правила – грубая синтаксическая ошибка, хотя, надо отметить, она иногда встречается в речи поляков (чаще в устной). Например, в одной из передач польского радио

“Cztery pory roku” однажды прозвучало: **Niekiedy otrzymujemy listy od dzieci dwunastoletnich, którzy piszą do nas: “Pałę od dwóch czy czterech lat – pomóżcie”** – ‘Мы иногда получаем письма от двенадцатилетних детей, которые пишут нам: «Я курю уже два или четыре года – помогите!»’. Здесь неправильно употребляется слово **którzy**: оно должно иметь не лично-мужскую, а женско-вещную форму **które**, ведь существительное **dziecko** не является лично-мужским.

Специфика польских сочетаний с зависимым прилагательным может быть связана с грамматической категорией рода существительных. Надо быть особенно внимательным при переводе тех выражений, в составе которых имеются слова с разной родовой характеристикой в русском и польском языках, в особенности это касается существительных на **-um**:

muzeum historyczne – исторический музей

liceum ogólnokształcące – общеобразовательный лицей

pedał hamulcowy – тормоз, педаль тормоза

głęboki talerz – глубокая тарелка

szybkie tempo – быстрый темп

złoty medal – золотая медаль

Синтаксические особенности польского языка на уровне словосочетания проявляются, главным образом, в глагольных конструкциях с зависимым существительным. На эти особенности нужно обратить внимание потому, что очень часто близость между польским и русским языками «провоцирует» синтаксические ошибки – ошибочную сочетаемость глагола и существительного по модели «своего» языка. Так, в речи студентов, изучающих польский язык, можно услышать: **osiągnąć sukcesu** по аналогии с русским ‘достичь успеха’, тогда как правильно было бы: **osiągnąć sukces**; **podziękował sąsiadów za pomoc** по аналогии с русским ‘поблагодрился соседям за помощь’, тогда как правильно было бы: **podziękował sąsiadom za pomoc**. Трудности в освоении сочетаемости слов в польском языке связаны не только со стремлением обучающихся говорить на привычный манер, но и с тем, что информация о специфических польских конструкциях малодоступна: в учебниках, грамматиках польского

языка она обычно отсутствует или представлена в ограниченном объеме, довольно мало внимания уделяется ей и в словарях – нет, например, до сих пор специального польского-русского или русско-польского синтаксического словаря. Поэтому в конце книги мы предлагаем читателям краткий грамматический русско-польский словарь глагольной сочетаемости.

Особенности польского языка наблюдаются и в конструкциях типа **существительное + существительное** или **прилагательное + существительное**. Они менее многочисленны, чем глагольные сочетания, поэтому нет смысла выносить подобные конструкции в отдельное приложение. Запомните, как сочетаются слова в некоторых регулярных польских подчинительных конструкциях:

argument za czymś – аргумент в пользу чего-л.

badania nad czymś – исследования чего-л.

bogaty w coś – богатый чем-л. /на что-л.

Обратите внимание!

По-польски можно сказать и **chęć czegoś**, и **chęć do czegoś** – в обоих случаях русским эквивалентом будет ‘желание сделать что-л.’ Но конструкция без предлога обозначает преходящее, ситуативное, случайное желание, а конструкция с предлогом – желание как постоянную характеристику личности, ср.: **chęć zabawy** ‘желание развлечься’; **chęć zjedzenia tortu** ‘желание съесть торт’; **chęć zrobienia kariery** ‘желание сделать карьеру’; **Dopuścił się zdrady z chęci zysku** ‘Пошел на предательство из-за желания получить выгоду’ – **chęć do pracy** ‘желание работать’, **chęć do nauki** ‘желание учиться’, **chęć do życia** ‘желание жить’.

В польском языке встречается и третий тип сочетаемости с существительным **chęć**, а именно – конструкция **chęć na coś**. По значению она соотносима с конструкцией **chęć czegoś**, но в этом случае зависимое существительное обозначает не желаемое действие (ср.: **zabawa, zjedzenie, zrobienie**), а объект такого действия: **chęć na lody** ‘желание/охота съесть мороженое’, **chęć na deser** ‘желание/охота съесть десерт’, **chęć na kino** ‘желание/охота пойти в кино’.

ciekaw czegoś – интересуюсь чем-л. /кому-л. интересно что-л.

Jestem ciekaw wyniku egzaminów – Я интересуюсь результатом экзамена.

dowód na coś /czegoś – доказательство чего-л.

dumny z czegoś – гордый за что-л.

komisja, komitet do spraw (ds.) czegoś – комиссия, комитет по делам чего-л.

miłość do czegoś/kogoś /czegoś – любовь к чему-л.

miłosierdzie dla kogoś – милосердие к кому-л.

nadzieja na coś /czegoś /w kimś/czymś – надежда на кого-л./что-л.

Stracił nadzieję powrotu do kraju – Он потерял надежду на возвращение на родину.

Nadzieja w tym, że pozostało nam trochę jedzenia – Надежда только на то, что у нас осталось немного еды.

obawa o coś/kogoś /przed czymś/kimś – страх, беспокойство, опасение, боязнь за что-л./кого-л. /перед чем-л.

obfity w coś – обильный чем-л., много чего-л.

Lato było obfite w deszcze – Летом было много дождей.

obojętny na coś – равнодушный к чему-л.

odmowa czegoś – отказ в чем-л.

Обратите внимание!

Прилагательное *oszczędny*, образованное от глагола *oszczędzać* ‘экономить, беречь’ характеризуется двойкой сочетаемостью с зависимым существительным. Во-первых, имеется польская конструкция *oszczędny w czymś*, которая переводится как ‘бережливый/экономный в чем-л., скупой на что-л.’ Ср.: *oszczędny w słowach* ‘экономный в словах’, *oszczędny w gestach* ‘сдержанный, спокойный’, *oszczędny w pochwałach* ‘скупой на похвалы’, *oszczędny w komentarzach* ‘скупой на комментарии’. Во-вторых, имеется конструкция *oszczędny w coś* ‘небогатый чем-л.’, ср.: *Dieta oszczędna w tłuszczu* ‘Диета не богата жирами (с низким содержанием жиров)’.

Существительное *pamiątka* в польском языке может означать ‘вещь, связанная с памятью о котором-л./чем-л.’. Поляки говорят: **Dostać od kogoś pamiątkę** ‘Получить от кого-л. подарок на память’. Сочетаемость польского существительного такова: *pamiątka czegoś /z czegoś /po czymś /kimś*, например: *pamiątka po ojcu* ‘память об отце’, *pamiątka po wojnie* ‘след войны’, *pamiątka z Paryża* ‘памятная вещь из Парижа’, *pamiątka z gór* ‘память о горах’, *pamiątka z lat jeziora* ‘память о времени, проведенном на озере’, *pamiątka z lat dzieciństwa* ‘памятная вещь, оставшаяся с детства’.

pewny czegoś – уверенный в чем-л.

pobłażliwy dla /wobec czegoś /kogoś /w stosunku do kogoś – снисходительный по отношению к кому-л.

powód do czegoś – причина для чего-л.

przeciwaga dla czegoś – противовес чему-л.

przeświadczony o czymś – уверенный в чем-л.

przychylny czemuś/komuś /dla kogoś /w stosunku do czegoś – доброжелательный, благосклонный по отношению к чему-л. /кому-л.

recenzja czegoś – рецензия на что-л.

referendum w czymś – референдум по вопросу чего-л. /о чем-л.

słynny czymś /z czegoś – известный чем-л.

spokojny o kogoś /coś – спокойный за кого-л. /что-л.

syty czegoś – сытый чем-л.

Syty wrażen – Сыт впечатлениями.

szczęśliwy z czegoś – счастлив от чего-л.

tęsknota za czymś – грусть по чему-л.

trudno o coś – трудно с чем-л.

Wtedy było trudno o pieniądze – Тогда было трудно с деньгами.

ubogi w coś – небогатый чем-л.

wdowa/wdowiec po kimś – вдова /вдовец кого-л.

wierność czegoś – подлинность, верность чего-л.

Wierność opisu – Подлинность описания.

wierność komuś /czemuś или wobec kogoś – верность кому-л.

winny czegoś /czemuś – виноватый в чем-л.

wizyta w czymś (gdzieś) – визит во что-л. /куда-л.

Wizyta w Watykanie – Визит в Ватикан.

zachwyt nad czymś /kimś – восторг, восхищение чем-л.

Zachwyt nad ukochaną – Восхищение любимой.

zadowolony z czegoś – довольный чем-л.

zapotrzebowanie na coś – потребность в чем-л.

zasobny w coś – богатый, изобилующий чем-л.

zdobny czymś /w coś – украшенный чем-л.

1.3. Конструкции с беспредложным управлением

В польском языке встречаются беспредложные конструкции, которым соответствуют русские сочетания с предлогами. Наблюдается закономерность: если глагол многозначный, то его употребление в прямом значении сопровождается предлогом, а

употребление в переносном значении – отсутствием предлога, например: **doszedł do dworca – doszedł go śpiew; odchodzi od domu – odchodzi go smutek.**

Вот список наиболее типичных беспредложных польских конструкций с указанием их русских соответствий.

blisko czegoś (jest blisko lasu)	близко до чего-л.
brać się czegoś (bierze się drugiego)	браться за что-л.
czepiać się czegoś (czego się pan mnie czepia? czepiać się gałęzi; czepiać się słów)	придирааться к чему-л.
daleko czegoś (niedaleko hotelu)	далеко от чего-л.
dobiec czegoś (dobiegł go odgłos, dobiec końca)	добежать до чего-л.
dociec czegoś	додумать до чего-л.
dojść czegoś (doszedł go śpiew; doszły go sluchy; doszedł prawdy; doszedł przyczyny)	дойти, донестись до чего-л. /кого-л.
dolecieć czegoś (doleciały mnie)	долететь, донестись до кого-л.
domyślać się czegoś (niejednego się domyśleć)	догадываться о чем-л.
dopaść czegoś (dopaść ziemi; dopaść okopów; dopaść wroga)	добежать до чего-л.
dosłużyć się czegoś (dosłużył się stanowiska dowódcy)	дослужиться до кого-л. /чего-л.
dożyć czegoś (dożył rewolucji)	дожить до чего-л.
napaść kogoś (napadła go tęsknota; napadła go chęć...; co go napadło)	напасть на кого-л., охватить кого-л.
odbiec czegoś (odbiegł go sen)	отбежать, отойти от чего-л.
odchodzić czegoś (odchodzi mnie smutek)	отступать от кого-л., покидать кого-л.
odlecieć czegoś (odleciał go sen)	отлететь от кого-л., покинуть кого-л.
przyjąć czymś (przyjął uśmiechem)	принять с чем-л.
trafić kogoś (trafił cię)	попасть в кого-л.
trzymać się czegoś (trzyma się męża)	держаться за что-л.
wyprzeć się czegoś (nie wyparli się przyjaźni)	отказаться от чего-л.
zrzec się czegoś (zrzec się spadku)	отказаться от чего-л.

1.4. Конструкции с числительными

Конструкции с числительными во всех славянских языках представляют определенную трудность, потому что категория числительных еще не окончательно сформировалась, она находится в динамике, во взаимодействии с другими классами слов, а «расплачиваться» за эту динамику должен рядовой носитель языка, а уж тем более если он хочет владеть несколькими языками.

У числительных в польском языке нет единственного и множественного числа, но зато числительные изменяются в рамках категорий падежа, рода и мужского лица. Обратите внимание, что полякам небезразлично, что они считают – лиц мужского пола или «весь остальной мир». Поэтому существительное в конструкциях с числительными должно быть согласовано по значению мужского лица (что в русском языке совершенно не существенно), например: **dwa stoły, dwa słonie – dwaj aktorzy; pięć stołów, pięć słoni, pięć studentek – pięciu aktorów.**

Что касается категории падежа, то здесь ситуация более сложная. В конструкциях **числительное + существительное** встречаются два типа связей: согласование – когда существительное имеет ту же падежную форму, что и числительное, и управление – когда падежная форма существительного отличается от формы числительного. Рассмотрим все типы таких конструкций:

Согласование

А. В конструкциях с числительными *jeden, dwa, trzy, cztery*:

dwa stoły
dwóch stołów
dwu stolom
dwa stoły
dwoma stolami
o dwóch stolach
dwa stoły!

Это же касается и составных числительных, последняя часть которых заканчивается на *dwa, trzy, cztery*, т.е. выражений типа **dwadzieścia dwa, trzydzieści cztery, siedemdziesiąt trzy**.

Обратите внимание!

В польских конструкциях с количественными числительными (за исключением *jeden*) существительное всегда стоит во множественном числе. В русском языке после числительных *dwa, три, четыре* следует существительное в род.пад. ед. числа, ср.: *cztery domy* ‘четыре дома’.

Б. В конструкциях с числительными *pięć* и далее, а также с количественными словами *kilka, wiele, parę* и др. в косвенных падежах, род.пад. – **pięciu stołów**, дат.пад. – **pięciu stolom**, твор.пад. – **pięciu stolami**, предл.пад. – **o pięciu stolach**.

Управление

А. В конструкциях с числительными *pięć* и далее, а также с количественными словами *kilka, wiele, parę* и др. в им. и вин. пад. – существительное при этом выступает в значении род.пад. множеств. числа., например: им.пад. – **pięć stołów**, вин.пад. – **pięć stołów**.

Б. В конструкциях с составными числительными, которые заканчиваются словом *jeden* во всех падежах, например: им.пад. – **dwadzieścia jeden osób** ‘двадцать один человек’, род.пад. – **dwudziestu jeden osób** ‘двадцати одного человека’ и т.д.

Обратите внимание!

Основные арифметические действия:

К X-у прибавить Y равняется Z – **X plus / i Y jest Z**

От X-а отнять Y равняется Z – **X minus Y jest Z**

X помножить на Y равняется Z – **pomnożyć X przez Y jest Z**

X поделить на Y равняется Z – **podzielić X przez Y jest Z**

Следует иметь в виду и специфические правила сочетания количественных выражений с глаголом. Если подлежащее выражено конструкцией с числительным, то глагол-сказуемое может стоять в ед.ч. или мн.ч., что регулируется правилами:

а) числительное *jeden* + существительное (ед.ч.) + глагол (ед.ч.), например: **W tej sztuce gra tylko jeden aktor** – ‘В этой пьесе играет только один актер’;

б) числительное *dwa, trzy, cztery* (в женско-вещной форме) + **существительное** (мн.ч.) + **глагол** (мн.ч.), например: **Na biurku leżą cztery książki** – ‘На столе лежат четыре книги’;

Обратите внимание!

Исключения составляют некоторые конструкции с существительными, которые обозначают отрезки времени, например: **Trzy godziny minęło** – ‘Прошло три часа’; **Dwa tygodnie upłynęło** – ‘Прошло две недели’; **Jest trzy minuty po ósmej** – ‘Три минуты девятого’.

в) числительное *dwaj, trzej, czterej* (в лично-мужской форме) + **существительное** (мн.ч.) + **глагол** (мн.ч.), например: **Dwaj studenci grają na skrzypcach** – ‘Два студента играют на скрипке’;

г) числительное *dwóch, trzech, czterech* (в лично-мужской форме) + **существительное** (мн.ч.) + **глагол** (ед.ч.), например: **Dwóch studentów gra na skrzypcach** – ‘Два студента играют на скрипке’;

д) числительное *pięć* и далее + **существительное** (мн.ч.) + + **глагол** (ед.ч), например: **Na talerzu leżało siedem jabłek** – ‘На тарелке лежало семь яблок’.

Особого внимания заслуживает форма составного именного сказуемого в предложениях с подлежащим, которое выражено количественной конструкцией с числительным. Если именную часть такого сказуемого образует прилагательное или причастие, то оно выступает в следующих формах:

jeden + **существительное** (им.пад.) + ***jest /był*** + **прилагательное /причастие** (им.пад.)

dwa, trzy, cztery + **существительное** (им.пад.) + ***są /byli*** + + **прилагательное /причастие** (им.пад.)

dwóch, trzech, czterech + **существительное** (род. пад.) + ***jest /było*** + **прилагательное /причастие** (род.пад.)

pięć и т.д. + **существительное** (род.пад.) + ***jest /było*** + **прилагательное /причастие** (род.пад.)

Конструкции первых двух типов напоминают аналогичные русские, тогда как конструкции двух следующих типов в русском языке не распространены, например: **247 tysięcy pracowników**

zostało skierowanych na przymusowe urlopy (“Polityka”) – ‘247 000 работников было отправлено в вынужденные отпуска’; *17 osób zostało spalonych żywcem* (“Polityka”) – ‘17 человек было сожжено живьем’; *Wiele spraw nie zostało załatwionych* (“Polityka”) – ‘Много дел не было осуществлено’.

Синтаксические характеристики сборных числительных в польском языке следующие: в им.пад. и твор.пад. формы числительного и существительного разные (существительное стоит в форме род.пад. мн.ч.), например: **Przyszło dwoje dzieci** – ‘Пришло двое детей’; **Rozmawiałem z dwojgiem dzieci** – ‘Я разговаривал с двумя детьми’.

В остальных падежах числительное и существительное выступают в одном и том же падежном значении, например: **Nie ma dwojga dzieci; Daję dwojgu dzieciom; Widzę dwoje dzieci; Mówię o dwojgu dzieciach.**

Синтаксическая сочетаемость числительное *oboje* показана в таблице:

им. пад.	oboje	państwo Kowalscy	rodziców/rodzice
род. пад.	obojga	państwa Kowalskich	rodziców
дат. пад.	obojgu	państwu Kowalskim	rodzicom
вин. пад.	oboje	państwa Kowalskich	rodziców
твор. пад.	obojgiem	państwa Kowalskich	rodziców
предл. пад.	o obojgu	państwu Kowalskich	rodzicach

1.5. Сочинительные конструкции

Польские сочинительные конструкции на фоне русских соответствий отличаются несколькими важными особенностями, на которые уже обращалось внимание в разделе 3.1.1. К ним относится и употребление сочинительных союзов, которые можно представить в следующей классификации:

Конъюнктивные союзы	Дизъюнктивные союзы
1. Соединительные – <i>i, oraz, tudzież, a też, a także, a, a również (i), zarówno jak (i)</i>	1. Разделительные – <i>czy, albo, bądź, lub, albo... albo, to... to, ni to... ni to</i>

Конъюнктивные союзы	Дизъюнктивные союзы
2. Сопоставительные – <i>a</i>	2. Отрицательные – <i>ani, ni, ani... ani, ni... ni</i>
3. Противительные – <i>ale, nie... ale, lecz, a, a jednak, a mimo to, nie tyle... co</i>	
4. Идентифицирующие – <i>czyli, to jest, to znaczy, inaczej, jako</i>	

Если сочинительной связью (с помощью соединительного союза) объединены два возвратных глагола, то возвратная частица *się* может (для экономии) не повторяться, например: **Woda się burzy i wzdyma** (A. Mickiewicz) – ‘Вода бурлит и поднимается’ (сочетаются глаголы *burzyć się* и *wzdymać się*); **Jan Taff, dyrektor Szkoły im. Sobieskiego, rzucił się z okna i zabił** (J. Pa-randowski) – ‘Ян Тафф, директор школы имени Собеского, выбросился из окна и разбился’ (сочетаются глаголы *rzucić się* и *zabić się*).

Союз *a* многофункционален. В одном из своих значений он употребляется для реализации соединительной связи, что не характерно для русского языка. Чаще всего в такой функции он выступает вместе с прилагательными, например: **Z inteligentnym wyrazem twarzy, a bez słowa wysłuchiwała moich hipotez** (W. Żukrowski); **A tam świat jasny, prosty a głęboki** (L. Staff); **Cóż jest przyczyną tych długich a ciężkich sukcesów?** (“Szpilki”). В конструкциях этого типа второй компонент обычно дополняет характеристику, передаваемую первым компонентом, союз же подчеркивает, что оба компонента относятся к одному и тому же смысловому ряду. При переводе подобных выражений на русский язык могут использоваться такие сочетания, как ‘при этом, одновременно, вместе с тем’ и др., например: **z inteligentnym wyrazem twarzy, a bez słowa** – ‘с интеллигентным выражением лица и при этом молча’; **prosty a głęboki** – ‘простой и вместе с тем глубокий’; **długich a ciężkich** – ‘долгих и одновременно тяжелых’.

Союз *a* встречается в выражениях типа *taki a taki, to a to*, которые имеют и варианты с союзом *i*: *taki i taki, to i to*, которым нет прямых соответствий в белорусском языке, но зато есть в русском: ‘такой-то и такой-то, то-то и то-то’, например: **Mówię mu tak i tak** (*A. Kuśniewicz*) – ‘Я говорю ему так-то и так-то’; **Tak a tak się stało** (*J. Andrzejewski*) – ‘Случилось так-то и так-то’.

Эпизодически союз *a* выполняет соединительную функцию в конструкциях с существительными и глаголами, например:

Jej nic w głowie, jeno oręż a konie, a wojna! (*H. Sienkiewicz*) – В ее голове нет ничего, только оружие, только кони и война!

Pe mocy a świętości trzeba, by z nimi walczyć?! (*T. Parnicki*) – Сколько силы и святости нужно иметь, чтобы бороться с ними?!

Ja ksiąg pisać nie umiem, a nie dbam o sławę (*K.I. Gałczyński*) – Я книг писать не умею и не думаю о славе.

В конструкциях с предлогом (*po*)*między* союз *a* употребляется чаще, чем союз *i*, например: **Na razie nie ma zgody między twórcą a edytorem** – ‘Пока еще нет согласия между создателем и издателем’. Встречаются также выражения типа *między A i B a C*, например: **Ciągle zatargi między proboszczami i rektorami szkół a ewangelicką ludnością zbudziły na wiele lat jej spokój** (*M. Brandys*); **W razie konfliktów między administracją państwową i gospodarczą a związkami zawodowymi nasza partia wspiera związki.**

В русском языке, по сравнению с польским, более бедный инвентарь соединительных союзов, что сказывается при переводе с польского на русский и наоборот. В русских языковых соответствиях смысловые нюансы, выражаемые в польском союзами, передаются с помощью других слов или же конструкций, например, ‘с одной стороны... с другой стороны’, ср. возможные переводы приведенных выше предложений: ‘Постоянные споры между ксендзами и ректорами школ, с одной стороны, и евангелическим населением на долгие годы лишили ее покоя’; ‘В случае конфликта между государственной и промышленной администрацией, с одной стороны, и профсоюзами, с другой стороны, наша партия поддержит профсоюзы’.

Другое значение союза *a* – сопоставительное. Здесь наблюдается сходство между польским и русским языками, ср.: **Tym razem Wolkow zdobył srebrny, a Kozakiewicz brązowy medal** – ‘На этот раз Волков завоевал серебряную, а Козакевич бронзовую медаль’.

Но русскому языку не свойственны сопоставительные конструкции с союзом *a*, которые выступают в качестве заголовков, например: **Rząd a dziennikarze** – ‘Правительство и журналисты’, **Logika a język** – ‘Логика и язык’. Союз *a* в таких случаях подчеркивает близкие отношения между предметами. Так, заголовок **Rząd a dziennikarze** можно истолковать как ‘Об отношениях между правительством и журналистами’, а заголовок **Logika a język** – как ‘Об отношениях между логикой и языком’.

Третье значение союза *a* – противительное, например: **Wreszcie mu się przypomniała melodia pewnej piosenki, zapomnianej, a bardzo sympatycznej** (*J. Broszkiewicz*) – ‘Наконец, ему вспомнилась мелодия одной песни, забытой, но очень приятной’, ср.: **zapomnianej, ale bardzo sympatycznej**; **Największe serca i najpotężniejsze umysły owych tak odległych od nas, a tak podobnych do naszych – czasów doskonale rozumiały wielką rolę swej epoki** (*T. Parnicki*) – ‘Самые большие сердца и самые сильные умы тех далеких от нас, но так похожих на наши времен прекрасно понимали великую роль своей эпохи’, ср.: **odległych, ale podobnych**.

В противительном значении союз *a* довольно часто сочетается с частицей *jednak*, например: **Bo inny, zmechanizowany, a jednak swojski ruch na jezdni zaczynał się później** (*R. Bratny*) – ‘Потому что другое, механическое, но знакомое движение по мостовой начиналось позже’.

В польском языке встречается и комбинация двух союзов *a* и *i*, что было бы невозможно в русском, ср.: **Opowiedział z zawstyżeniem, a i z pewnym smutkiem zarazem** (*T. Parnicki*) – ‘Он рассказал со стыдом и вместе с тем с некоторой грустью’; **Wygrywają międzynarodowe konkursy, a i w krajowych wykazują wysoki poziom** – ‘Они выигрывают международные конкурсы, но и в отечественных показывают высокий уровень’;

Sensacja była ogromna, a i dziś jeszcze spotkać można zwolenników tej teorii – ‘Сенсация была огромная, да и сегодня еще можно встретить сторонников этой теории’.

Отрицательные союзы в польском языке отличаются от русских тем, что они могут не повторяться в предложении, например:

Nie mieszał się w myśliwych ni w starców rozmowę (A. Mickiewicz) – Он не вмешивался ни в разговоры охотников, ни в разговоры стариков.

Nie był podobny do ojca z twarzy, ani z postaci, ani z ducha (T. Breza) – Он не был похож на отца ни лицом, ни фигурой, ни характером.

Żadne wiersze tu nie pomogą, alkohol ani łzy (W. Broniewski) – Здесь не помогут ни стихи, ни водка, ни слезы.

Nie znoszę sądów, sądenia, adwokatów ani prokuratorów (A. Kuśniewicz) – Я не люблю ни судов, ни судебных дел, ни адвокатов, ни прокуроров.

Кроме того, надо обратить внимание и на сочетаемость отрицательных союзов с отрицательными местоимениями – в польском языке они могут непосредственно контактировать в предложении (в русском языке это невозможно), ср. конструкции типа **nie P (ani x, ani nikt): O trzy kroki od stogu już nie było widać ani stogu, ani nic** (A. Strug) – ‘В трех шагах от стога не было уже видно ни стога, ничего’; **Nie piją kawy ani nic z alkoholu** (R. Kapuściński) – ‘Они не пьют кофе и ничего алкогольного’; **Nic złego stać się nie mogło ani Miastu, ani nikomu z osobna** (T. Parnicki) – ‘Ничего плохого не могло произойти ни с Городом, ни с кем-нибудь в отдельности’.

Противительные союзы указывают на несовместимость предметов, признаков, обозначаемых однородными членами. Так, предложение **Kowalski jest młody, ale mądry** можно истолковать как ‘Ковальский молод и мудр, хотя обычно молодость и мудрость – несовместимые вещи, потому что мудрость приходит с годами’. Как видим, употребление противительных союзов в немалой степени регулируется не только собственно языковыми знаниями, но и знаниями о мире. Поскольку же наши знания о

мире имеют национально-культурные особенности, то и в употреблении противительных союзов наблюдаются специфические для разных языков черты. Так, русское высказывание ‘Борщ, хотя и без мяса, но вкусный’ поляку может показаться странным и некорректным, потому что в соответствии с рецептами польской кухни (см. ниже) кусочков мяса в борще, подаваемом к столу, быть не должно:

«Если вы хотите приготовить красный польский бош (а он в польской кухне представлен двумя вариантами – постным рождественским и пасхальным на мясном бульоне), то нужно овощи (сельдерей, петрушку, морковь, лук-порей, одну луковицу) сварить вместе с 4 очищенными и нарезанными тонкими ломтиками свеклы, добавив 10 горошин черного и 2 горошины душистого перца и маленький кусочек лаврового листа. В другой кастрюльке в двух стаканах воды сварить 50-80 г белых сушеных грибов. Оба отвара, овощной и грибной, процедить сквозь сито и смешать. После этого влить необходимое количество свекольного кваса (примерно на 1,5 л отвара 0,5 л кваса). Борщ довести до кипения, но не кипятить. Если цвет борща недостаточно яркий, его можно подкрасить соком, выжатым из сырой, тщательно размельченной свеклы. Заправляя борщ, добавьте для вкуса немного соли и сахара. Если борщ получился недостаточно кислым, влейте рюмку сухого красного вина или лимонный сок (уксус исключается). Толченый зубчик чеснока, положенный в борщ за несколько минут до подачи, придаст ему приятный и своеобразный вкус и аромат.

К борщу по традиции подаются ушки, по 6-8 штук на порцию. Сваренные ушки положить в супницу и залить их горячим борщом».*

Кроме типичных противительных союзов *ale, lecz, a, a jednak, a mimo to* в этой же функции может выступать сравнительный союз *niż*, реже – *aniżeli*, обычно в предложениях с глаголом *woleć* – ‘хотеть, отдавать предпочтение’, например: **Córki tego ludu wolą śmierć niż łożę obcego człowieka** (B. Prus) – ‘Дочери

* Другие полезные рецепты вы сможете найти в книге: «Польская кухня», Харьков, 1993. (Серия «Кулинарное искусство народов мира»).

этого народа скорее выберут смерть, чем ложе чужеземца’; **Wolisz je niż mnie, co?** (*T. Holuj*) – ‘Ты предпочитаешь их мне, да?’; **Wolać doić krowy niż chodzić do kina** (*M. Brandys*) – ‘Для них лучше доить коров, чем ходить в кино’.

Обратите внимание!

Противительные союзы не употребляются в сочинительных конструкциях с существительными, ср.: **młody, ale ostrożny; spóźnił się, ale przyszedł; *młodość, ale ostrożność**. Это, ограничение, однако, не касается сочетаний с отрицательной частицей **nie X, ale /lecz Y** – ‘не X, а Y’. Русская модель ‘не X, а Y’ польскому языку не свойственна, поэтому русское выражение ‘Он говорил не о справедливости, а о славе’ должно быть переведено на польский язык так: **Nie mówił o sprawiedliwości, ale o sławie**. Обратим внимание и на место отрицательной частицы: в русском она стоит перед существительным, в польском – перед глаголом.

К идентифицирующим относятся польские союзы **czyli, to jest, to znaczy, inaczej (mówiąc)**, а также некоторые разделительные союзы, для которых идентифицирующая функция является вторичной – **albo, lub**, например: **składnia, czyli nauka o połączeniu wyrazów; nowy, tzn. bardziej efektywny sprzęt; symetria albo filozofia idiotów**. Союзы этой группы обозначают тождество или сходство предметов и понятий, выражаемых однородными членами. Так, в предложении **Żyją: Włodzimierz Słobodnik i Stanisław Dobrowolski, czyli ja** (“*Przyjaźń*”) однородные члены **Stanisław Dobrowolski** и **ja** указывают на одно и то же лицо, ср.: **Stanisław Dobrowolski to ja**.

Польские разделительные союзы, в основном, соответствуют аналогичным русским. Особенность польского языка состоит в том, что союзы **ni to... ni to, czy to... czy to**, которые выражают дополнительный признак неопределенности, неуверенности, могут употребляться без компонента **to**, например:

Dobiegał stamtąd ni to chrobot, ni syk (*S. Lem*) – Оттуда доносился не то храп, не то шипение.

Kasjerka podała mu nasze bilety i popatrzyła nań ni to z żalem, ni z prośbą (*B. Czeszko*) – Кассирша подала ему наши билеты и посмотрела на него не то с жалостью, не то с просьбой.

Jego uśmiech zaprawiony był czy to goryczą, czy zawstyżeniem (*J. Broszkiewicz*) – В его улыбке была не то горечь, не то стыд.

В сложном предложении можно встретить повторение *czy* – в одном случае это слово употребляется как подчинительный, в другом – как сочинительный союз. В русском переводе такое дублирование не допускается: **Nie wyjaśniła zresztą, czy była mowa o kobietach czy o arystokratach** (*J. Broszkiewicz*) – ‘Она, кстати, не выяснила, была речь о женщинах или об аристократах’.

Важной особенностью польского языка является то, что к разделительному союзу *czy* часто добавляется частица *też*, ср.:

Dom czy też dworek był na tym obrazku (*T. Nowak*) – Дом, а может, и дворик был на этой картине.

I tym okropnie go obraziłem, czy też oburzyłem (*S. Lem*) – И этим я страшно его оскорбил, а может, и разозлил.

Nie mówię o poczuciu humoru czy też braku wszelkiej radości (*B. Czeszko*) – Я не говорю о чувстве юмора или о полном отсутствии радости.

[...] **Powiedział głośno albo też pomyślał** (*M. Choromański*) – Сказал он громко, а может быть, только подумал.

В польском языке регулярно употребляется конструкция типа *X, Y... czy Z*, например: **Wiem – nic mi nie odmieni Paryż, Rzym czy Londyn** (*W. Broniewski*); **Dokonano odbudowy zniszczonego kraju, podniesiono z ruin Warszawę, Wrocław czy Gdańsk** (“*Tygodnik Powszechny*”); **Z zakupami mięsa, pieczywa, warzyw czy owoców nie ma żadnych problemów**. В подобных высказываниях выражается значение потенциальности – союз *czy* обозначает, что сообщение касается как множества предметов в целом, так и каждого в отдельности. Кроме этого не исключается возможность присоединения к множеству других предметов, т.е. оно рассматривается как незавершенное. В русском языке это значение передают бессоюзные конструкции: ‘Отстроили из руин Варшаву, Вроцлав, Гданьск’; ‘С мясом, хлебом, овощами нет никаких проблем’.

Общее количество союзов в польском языке, по сравнению с русским, большее, что позволяет полякам при построении предложения избегать нежелательного повторения одного и того же слова. Кроме того, союзные средства польского языка дают возможность выражать большее количество разнообразных

смысловых нюансов (в русском для этого дополнительно привлекаются слова других частей речи, в первую очередь, частицы), ср.:

Na ich tle odbija się największe przestępstwo wszystkich może czasów: mrucliwość i ponuractwo tudzież cynizm (*M. Słyk*) – На их фоне отражается, может быть, самое большое зло всех времен – ворчливость, понурость, цинизм.

Po wojnie będzie historykiem albo ministrem lub ministrem i historykiem jednocześnie (*T. Konwicki*) – После войны он будет историком, или министром, или историком и министром одновременно.

Aecjusz począł słać mądrość i monarsze a żołnierskie cnoty swojego największego – jak uporczywie powtarzał – przyjaciela (*N. Parnicki*) – Аэций начал прославлять мудрость, а также монархические и военные доблести своего наилучшего, как он настойчиво повторял, друга.

В русских сравнительных конструкциях, если характеристика выражена прилагательным, то показатель степени дублирует его грамматические значения, в частности, значение рода: 'Новая книга такая же интересная, как и предыдущая'. Соответствующие польские выражения построены иначе – показатель степени выступает в виде наречия *tak*, например:

Człowieka tak europejskiego, jak pan, coś dziwić może? (*S. Przybyszewski*) – Что может удивить такого европейского человека, как Вы?

Gdybym nie był tak rozżalony, jak byłem, odpowiedzialnym jakoś zabawnie (*I. Iredyński*) – Если бы я не был так расстроен, я бы ответил как-нибудь веселей.

Ale w tym samym momencie malutki pekińczyk, tak płaski, jakby noszono go w teczce, zaczyna ujadać (*T. Konwicki*) – Но в этот момент маленький пекинец, такой плоский, как будто его носили в портфеле, начинает ругаться.

Panują stosunki tak okropne (*S. Żeromski*) – Здесь господствуют такие страшные нравы.

W jakiejś wspanialej stołecznej scenerii nie czułbym się tak pewny (*A. Kuśniewicz*) – В каком-нибудь прекрасном столичном сценарии я не чувствовал бы себя таким уверенным.

Kawa była wyborowa, od lat nie pilem tak wonnej
(*S. Lem*) – Кофе был отборный, уже несколько лет я не пил такого ароматного.

В качестве показателей сравнения в польском языке употребляются союзы *niż, niżeli, niżli, aniżeli, niczym, jak, jakby, niby*, предлоги *od, z, na, nad, do, ponad* и др. Впрочем, надо иметь в виду их различную синтаксическую сочетаемость:

1) прилагательное /наречие с грамматическим значением сравнительной степени + *niż* + им.пад.: *mądrzejszy niż kolega*;

2) прилагательное /наречие с лексическим значением сравнения + *niż* + им.пад.: *inny, odmienny niż tamten*;

3) прилагательное /наречие /глагол + *jak /niby* + им.пад.: *lekki jak piórko*;

4) глагол + *jakby /jak /niby* + глагол: *stał jakby nie miał nic do roboty*;

5) прилагательное /наречие с грамматическим значением сравнительной степени + *od* + род.пад.: *lepszy od niego*;

6) прилагательное /наречие с грамматическим значением превосходной степени + *z* + род.пад.: *najładniejszy z nas wszystkich*;

7) глагол с лексическим значением изменения состояния + *na* + вин.пад.: *zeschnąć na cement*;

8) глагол /прилагательное + *nad* + вин.пад.: *kochać nad życie, mądry nad wiek, nade wszystko, nad to nic nie powiem, nad wyraz optymistyczny*;

9) прилагательное с лексическим значением отношения + *do* + род.пад.: *adekwatny, analogiczny do już znanej praktyki*;

10) прилагательное с лексическим значением отношения + *z* + твор.пад.: *identyczny z nim; efekt niewspółmierny z wysiłkiem*;

11) глагол + *ponad* + вин.пад.: *wzlecieć ponad chmury, pracuje ponad sto osób, pracować ponad siły, wyprodukować ponad normę*.

Надо отличать сравнительный союз *jak* от идентифицирующего союза *jako*, ср.: **Ma prawo jako przewodniczący zebrania**

ograniczać czas przemówień – Ma prawo jak przewodniczący zebrania ograniczać czas przemówień. В первом высказывании тот, кто является председателем собрания, и тот, кто имеет право ограничивать время выступления, – одно и то же лицо, а во втором высказывании это разные лица, ср. русские переводы: ‘Как председатель собрания (в качестве председателя собрания) он имеет право ограничивать время выступлений – Как и председатель собрания (наравне с председателем собрания), он имеет право ограничивать время выступлений’.

Обратите внимание!

Союз *jak* может выполнять также самостоятельно функцию сказуемого, а именно – выступать в значении ‘похож, напоминает’, ср.: **Dziennikarz jak jablko – dojrzewa na słońcu** – ‘Журналист – как яблоко, созревает на солнце’. Польское предложение может быть перефразировано: **Dziennikarz jest podobny do jabłka, bo również dojrzewa na słońcu**.

Количественная оценка в польском языке выражается обычно с помощью предлога *o*, который присоединяется к существительному в вин.пад., например: **starszy od niego o rok** ‘старше его на год’, **o wiele lepszy** – ‘намного лучше’.

УПРАЖНЕНИЯ

1*. Ниже приводятся отрывки из текстов польского радио (за период с ноября 1980 г. по декабрь 1981 г.), в которых ошибочно употребляются некоторые формы существительных и местоимений. Материалы для упражнения получены из бюллетеня: *Zeszyt informacji językowej*. 18/29. Warszawa, 1981). Найдите конструкции с ошибочной сочетаемостью, выделите неправильные грамматические формы и измените их в соответствии с нормой.

1. Ci, którzy nadużyli jej zaufanie, niewątpliwie opuszczą jej szeregi.
2. Od dnia trzeci listopada bieżącego roku podjęły prace związane z realizacją podwyżek emerytur i rent.
3. Pewne rezerwy są, szukamy je właśnie na wydziałach produkcyjnych.
4. Umarł w wieku dziewięćdziesiąt lat.
5. Taki jubileusz nie może sobie urządzić żaden teatr

Europy. 6. Wszystkie koła rolnicze podporządkowane są do administracji. 7. Zrozumieliśmy, że stąd zainteresowanie dla nauki, polityki, kultury. 8. I teraz na jakie kłopoty napotkałem? 9. Słuchacze zażyczyli sobie coś więcej na ten temat. 10. To dużo większa rewolucja niż ta, którą dokonała kiedyś czcionka drukarska Gutenberga. 11. Czy moglibyśmy sprecyzować słuchaczom tematy, o których będziemy przede wszystkim rozmawiali.

2*. См. задание к предыдущему упражнению.

1. Mają za zadanie wyeliminowanie osoby, która się poświęci do pełnienia tej niewdzięcznej funkcji ciuciubabki. 2. Roślina potrzebuje dużą ilość wilgoci. 3. W orkiestrze panuje taka dyscyplina, o której solista nie jest w stanie sobie wyobrazić. 4. Gdy się chodziło po tych salach, wśród obrazów nieznanymi w większości, to się wierzyć nie chciało, że to mógł dokonać jeden człowiek. 5. Kilka spraw jest wartych do takiego przedstawienia. 6. Potrzebne jest uzupełnienie tego, co nam brak. 7. By dociec do sedna konfliktu, dziennikarz musiałby zabawić się w oficera śledczego. 8. Większość z jego spostrzeżeń wcale nie są oryginalne. 9. Jeżeli nawet dotrzemy termin, to i tak przywiezą ten materiał tuż przed Wigilią. 10. O co opieram własne przekonania? 11. Mam tu na myśli system nadzorowania nad szkołą.

3*. Ниже приводятся количественные конструкции с ошибочными грамматическими формами числительных, существительных, глаголов или прилагательных (источник материала тот же, что и в упражнении 1). Выделите эти конструкции и замените не-правильные форм правильными.

1. Mamy więcej około sto procent zapasu. 2. Zakład posiada 12 ciągników, z tego 6 w tej chwili tylko sprawne. 3. Dwieście kilkadziesiąt żołnierzy maszeruje za dowódcą miarowym krokiem. 4. Sześć połączonych ze sobą tematycznie części poematu odpowiadają różnym przeżyciom pięknej Psyche. 5. Wydarzyło się również cztery kolizji. 6. Wydajemy w nakładach dwieście pięćdziesiąt tysięcy. 7. Wykonał skok na odległość sto dwadzieścia metrów. 8. Nasza organizacja liczy dziewięćdziesiąt siedem członków. 9. Już zgłoszono sto dziesięć zawodników. 10. Otrzymaliśmy od dwóch tysięcy do siedem tysięcy ośmiuset ton. 11. Straż pożarna i inni uczestnicy akcji ratunkowej

ewakuowali około czterysta osób. 12. Po prostu dwóch ludzi muszą w pewnym momencie zacząć mówić zrozumiałym językiem. 13. Wiele problemów powinny znaleźć miejsce na zjeździe Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków. 14. Zapraszam państwa na siedem i pół godzin programu. 15. Liczba zachorowań około dziesięć procent rocznie w świecie wzrasta.

4. Переведите следующий текст на русский язык. Обратите внимание на то, сохраняются ли при переводе все синтаксические конструкции. Учитывайте возможность двоякого, тройного перевода одного и того же выражения на русский язык. Мотивируйте свой выбор.

Panoramę Gdańska zdobią dwie wspaniałe budowle, których wysokie wieże z daleka znamionują jakby ponadczasowy charakter miasta z uporem przebijającego się do życia. W popiół obrócone ożyło na naszych oczach. Gotycki kościół Najświętszej Marii Panny to potężna budowla o fortecznej, jakby uciętej wieży, a obok smukła renesansowa wieża Ratusza Głównego Miasta. Wzniósł ją w 1561 roku mistrz Dirk Daniels, wieńcząc wysoki hełm figurą króla polskiego Zygmunta Augusta. Na posągu królewskim gdańszczanie umieścili napis: “Aurea Sarmatiae redeant sic tempora nostra...”, czyli: “Oby wróciły nasze złote, polskie czasy...”

5. Ниже приводится отрывок из письма известного польского поэта-романтика и драматурга З. Красинского (1812-1859) к графине Д. Потоцкой, с которой писатель долгое время поддерживал близкие отношения. Перу З. Красинского, кроме писем к Д. Потоцкой, принадлежат посвященные ей литературные произведения – любовная лирика, поэма “Przedświt” (1841-1843) и др. Прочитайте отрывок, выпишите из него сочинительные сочетания, классифицируйте их по связи компонентов (соединительные, разделительные, противительные и т.д.). Объясните, какие стилистические функции в этом тексте играет повтор однородных членов.

Proszę cię, przybądź, wzywam cię, przybądź! Nie daj krwi tak rozdzierać żyły moje, niech mi się mózg nie przemieni na gniazdo robaków skrzydlatych szaleństwa, niech serce nie pęknie przed czasem, niech ta dusza, co się bije i szarpie <...> tyle znękana, zmęczona, strapiona, odkwitnie nieco, odświeży się w spojrzeniach ócz

twoich. Daj kroplę rosy potępienemu; pustyni, na którąm się przemienił, daj oazis.

Czemu tak się opóźniasz? Czemuś tak zimna, leniwa, nieskora? Czemu taki brak szału w tobie? Taka przewaga wiary, ostrożności, taktu, przewidzenia? Czy świat podobny do nieba, czy w nim chory anielskie śpiewają, że ci tak trudno z niego się wyrwać? Ja, gdybym umierał, a wiedział, żeś bliska, zaprawdę, dość życia wzbudziłbym w sobie, by zerwać się z łóżka, by zerwać się z trumny i polecieć przycisnąć cię do piersi moich! Czyż nie czujesz podobnego natchnienia, równej mocy, nadziemskiej siły? Kto z nas silniej, gwałtowniej, namiętniej kocha? Powiedz, powiedz! Owszem powiedz, proszę cię! (19.03.1840)

6*. В каждое предложение вставьте один из предложенных в скобках союзов.

1. Dziś młodzi ludzie nie znają już na pamięć Herberta (*czy, i, ani, a*) Barańczaka.
2. Bez Tołstoja, Czechowa (*czyli, i, ani, czy*) Dostojewskiego literaturę trudno sobie wyobrazić.
3. Amerykanie mieli papierosy, czekoladę (*i, czy, ale*) nylonowe pańczochy.
4. Zwykle podczas takiego turnieju jak mistrzostwa Europy (*lub, a także, czy, niż*) świata oczekuje się rekordów.
5. Seriale oglądają: mechanik samochodowy (*tudzież, oraz, i, czy*) doktor habilitowany, pani Krysia z mięsnego (*tudzież, oraz, i, czy*) ja.
6. Naszym celem jest przywrócenie związku między polityką (*albo, ale nie, i, jak również, a*) kulturą.
7. Wieczorami żołnierze grali w piłkę (*i, lub*) siatkówkę.
8. Jacek dobrze gra w piłkę (*i, lub*) siatkówkę.
9. Popularyzował jego osobę (*ale, i, a*) tym samym jego ideały.
10. Zobaczyłem wtedy obu (*i, jednak, ani, czyli*) od razu.
11. Czy można kraj rozwijać (*lecz, a, i, czy*) nie reformować?
12. Mówiliśmy o tym podczas spotkań w marcu w Witebsku (*a jednak, i, oraz, zaś*) w kwietniu w Warszawie.
13. Na kuchni (*i, czy, ale, ani*) na stole nie znalazłem nic.

7. Ниже приводятся предложения с союзом *a*. Определите значение союза в каждом предложении. Какие из употреблений *a* не характерны для русского языка? Подберите для каждого предложения наиболее оптимальный перевод.

1. Kawa nigdy nie może być za mocna, a piękna kobieta za słaba (*J. Andrzejewski*).
2. W sercu miłość, a w powietrzu żal (*K.I. Galczyński*).
3. Nie mieli wspólnych przyjaciół, a nawet bardzo mało wspólnych znajomych (*S. Dygat*).
4. Podobnie morderczego tempa nauki nie mógł długo wytrzymać chłopiec dziewięcioletni, a nawet dwunastoletni (*M. Brandys*).
5. Na twojego męża, a mojego biednego ojca działały zawsze, dlatego tak wcześnie szlag go trafił (*I. Iredyński*).
6. Był świetnym metalowcem z zawodu, a rusznikarzem z zamiłowania (*B. Czeszko*).
7. Bogiem a prawdą w głębi duszy wątpię, czy lekarstwo poskutkuje (*S. Lem*).
8. Szofer a kurwa – jedną drogą chodzą (*M. Hłasko*).

8*. Вставьте пропущенные союзы, не допуская их повторения в одном и том же предложении.

1. W kopalniach musi być spokój ... ład ... koleżeńskie wzajemne zaufanie.
2. Sprzedawca w sklepie więcej zarabia, a profesor, obibok ... człowiek w ogóle nie pracujący ma dochody kuse ... żadne.
3. Projekt broni tych, którzy dobrze pracują ... mają kierować ... myśleć.
4. Satyra spełnia rolę społeczną – trudnego do zastąpienia kanału informacyjnego ... katalizatora napięć ... nastrojów.
5. Jest to I tom w serii “Kościół ... Żydzi ... judaizm”.
6. Z czołowej piątki tylko Polak nie miał upadku, leżeli ... Fadiejew, Kotin ... Pietrenko ... Zander.
7. Będzie tu 17 filmów amerykańskich, 10 niemieckich ... 9 z innych krajów europejskich ... tylko 3 filmy polskie.
8. Potrzeba nam również trzeźwej głowy ... dobrej ... wydajnej pracy.
9. Wyrazili oburzenie ... wielki żal ... zgorzienie z powodu zachowania prezydenta.

10. Chodzi o poczucie obowiązku, jakie prezydent ... premier ... przewodniczący parlamentu mają wobec kraju.

9. С приведенными ниже глаголами составьте предложения. Имейте в виду, что грамматическая сочетаемость всех приведенных глаголов с существительными отличается от сочетаемости соответствующих слов в русском языке.

przestrzegać, użyć, gratulować, zabrać, zachorować, posądzać, pilnować, nadużyć, osiągnąć, dziękować, szefować, dopracować się, uczyć się, tęsknić, spierać się, pytać, zaopatrzyć, zabrać się.

2. Простое предложение

2.1. Коммуникативные типы польских предложений

В зависимости от своего речевого предназначения предложения в польском языке делятся на несколько типов:

- императивные побудительные – содержат призыв к действиям, например: **Rozbierz się!** – ‘Разденься!’
- императивные вопросительные – содержат призыв к речи, например: **Czy podoba ci się moja sukienka?** – ‘Тебе нравится мое платье?’
- неимперативные повествовательные – содержат описание ситуаций, фактов, событий, например: **On milczał, ona odwrotnie – mówiła bez przerwy** – ‘Он молчал, а она, напротив, говорила без умолку’.
- неимперативные перформативные – являются речевыми формами реализации действий (просьб, оценок, угроз, приветствий и др.), например: **Witam serdecznie!** – ‘Сердечно приветствую!’

Различаются общие и конкретные вопросы. Высказывания первого типа реализуются с помощью частиц *czy*, *czyż*, *czyby*, *czyżby* и соответствующей интонации, например: **Czy obiad już gotowy?** – ‘Обед уже готов?’; **Czy nie wiesz, kto został dyrektorem Instytutu?** – ‘Ты не знаешь, кто стал директором института?’.

Как и в русском языке, вопросительная частица в таких высказываниях может отсутствовать – это характерно, в первую очередь, для разговорной речи, например: **Będziesz jej pomagał?** – ‘Ты будешь ей помогать?’; **Idziecie na spacer?** – ‘Идете на прогулку?’. При этом надо все-таки заметить, что в польском языке вопросительная частица *czy* более обязательна в предложении, чем русская частица *ли*.

Типичными ответами на общий вопрос являются слова-реплики *tak, owszem, właśnie, a jakże* (при положительном ответе) или *nie, wcale nie, bynajmniej* и др. (при отрицательном ответе).

Если ставится конкретный вопрос, то говорящий принуждает собеседника уточнить уже известную ему информацию. Например, когда мы спрашиваем ‘Кто это сделал?’, то мы уже знаем, что ‘Кто-то это сделал, это сделано’. Для организации сообщения, содержащего такой вопрос, наиболее важны вопросительные слова:

Говорим:	Вопрос касается:
kto?	исполнителя действия
kogo?	объекта действия
komu?	адресата действия
czym?	инструмента действия
gdzie?	места действия
kiedy?	времени действия
dokąd?	направления действия
skąd?	происхождения действия
jak?	способа действия
po co?	цели действия
dlaczego?	причины действия
czyj?	принадлежности предмета

Побудительные предложения выражают требования, приказы, просьбы, пожелания и т.п. Среди языковых средств, которые оформляют этот коммуникативный тип польского предложения, следует отметить частицу *niech*, которая используется обычно вместе глаголом в 3-м лице, ср.: **niech idzie** – ‘пусть идет’. Но

частица **niech** может прибавляться и к глаголу в 1-м лице, что русскому языку не свойственно, например:

Fred? Zaraz, niech sobie przypomnę (*J. Andrzejewski*) – Фред? Дайте припомнить...

Poczekaj, niech się przyjrzę (*J. Andrzejewski*) – Подожди, дай присмотреться...

Niech ja przystąpię! Niech ja się zbliżę do niej! (*Z. Majchrowski*) – Позвольте мне подойти! Дайте приблизиться к ней!

Niech pomyśle – Дайте подумать.

Как показывают приведенные примеры, конструкция **niech** + глагол 1-го лица означает ‘прошу дать мне дополнительное время для осуществления действия’.

Перформативные предложения – это языковые формы осуществления действий, иногда – таких действий, которые преимущественно или исключительно реализуются в речевой форме. Познакомьтесь с наиболее типичными перформативными высказываниями современного польского языка:

Приветствие

- Dzień dobry (panu, pani, państwu)!
- Dobry wieczór!
- Cześć!
- Witam!
- Kłaniam się!
- Witam serdecznie!

Обратите внимание!

В польском языке отсутствует нейтральная по отношению ко времени протекания диалога форма приветствия типа русской ‘Здравствуйте!’, которая произносится независимо от времени суток. Обращение **Dzień dobry!** преимущественно употребляется в светлое время суток, в вечернее время – **Dobry wieczór!** У поляков нет специализированной формы обращения в утреннее и ночное время, т.е. аналогов русских конструкций ‘Доброе утро!’ и ‘Доброй ночи!’

Прощание

- Do widzenia!
- Do zobaczenia!

- Dobranoc!
- Do jutra!
- Muszę już pana pożegnać!
- Na razie!
- Cześć!
- No to cześć!
- No to serwus!
- Trzymaj się!
- Bądź zdrow!

Пожелание

- Smacznego!
- Wszystkiego najlepszego!
- Wesołych Świąt!
- Szczęśliwego Nowego Roku!
- Sto lat!
- Na zdrowie!
- Z okazji imienin /urodzin /Świąt itd. życzę panu /pani wszystkiego najlepszego!

Приглашение в гости

- Proszę do nas kiedyś wstąpić.
- Proszę nas odwiedzić.
- Może się pan do nas kiedy wybierze.
- Zapraszam serdecznie w gości.
- Byłbym szczęśliwy, gdyby zechciał pan mnie odwiedzić.
- Będzie mi miło, jeśli mnie pan odwiedzi.
- Wpadnij do mnie kiedy!
- Zajrzyj do mnie kiedy!
- Wdepnij do mnie na chwilkę!

Благодарность

- Dziękuję bardzo /serdecznie /najserdeczniej /z całego serca!
- Pięknie /naprawdę /serdecznie panu /pani /państwu dziękuję!
- Jestem panu bardzo wdzięczny /zobowiązany!
- Jestem pańskim dłużnikiem.

- Nie wiem, jak zdołam się panu za wszystko odwdzięczyć.
- Jak mam panu dziękować za to, co pan dla mnie zrobił!

Извинение

- Przepraszam!
- Bardzo /gorąco /najmocniej przepraszam!
- Proszę mi wybaczyć /darować /nie pamiętać tego, że...
- Bardzo żałuję, że...
- Ubolewam nad tym, że...
- Nie wiem, jak mam przeproszać pana za to, że...
- Tak mi przykro, że...
- Nie ma o czym mówić.
- Nic się nie stało.
- Proszę się tym nie przejmować.
- Proszę nie robić sobie wyrzutów.
- Dajmy już temu spokój!
- Nie wracajmy już do tej sprawy!
- Przyjmuję do wiadomości pańskie przeproszenie.

Согласие

- Jestem tego samego zdania.
- Ma pan rację /masz rację.
- (Ja) też tak myślę.
- Zgadzam się z panem.
- Tak.
- Właśnie.
- Trafił pan w sedno.

Несогласие

- Nie.
- Wcale /ależ /niestety /na pewno nie!
- Nic podobnego!
- To nieprawda /przesada!
- To nie jest tak!
- To niemożliwe!
- Jestem innego zdania.
- Zgadzam się z panem tylko częściowo.

- Wydaje mi się, że pan się myli.
- I tak, i nie.
- Nie mam zamiaru dłużej tego tolerować /znosić!
- Przestańmy już o tym mówić!
- Nie życzę sobie tego!
- Stanowczo to sobie wypraszam!
- To się musi raz na zawsze skończyć!
- To są rzeczy niedopuszczalne!
- Proszę się liczyć ze słowami!

Положительная оценка, комплимент

- Tak bardzo miło z twojej /pana /pani strony!
- Jesteś bardzo miły /miła!
- Świetnie wyglądasz!
- Znakomita sukienka!
- Brawo!
- To mi się bardzo podobało!

Конфликт, разрыв

- Sądzę, że powiedzieliśmy sobie dostatecznie dużo.
- Nie widzę potrzeby przedłużania tej rozmowy.
- Uważam, że nie mamy sobie nic więcej do powiedzenia.
- Nie zamierzam w przyszłości podtrzymywać naszej znajomości!
- Nie pozostaje nic innego, jak pana pożegnać.
- Noga moja więcej tu nie postoi!

Телефонный разговор

- Nazywam się Jan Nowak. Chciałbym mówić z panem Markiem Majewskim.
- Mówi Jan Nowak. Czy można prosić Marka Majewskiego?
- Dzień dobry! Mówi Jan Nowak.
- Halo, czy to pani Danuta Nowakowa?
- Ania? Cześć! Tu Jan!
- Przy telefonie, słucham!
- Majewski, słucham!
- Halo! Kto mówi?

- Tak, słucham!
- Nie ma jej. Wyszła.
- Będzie za godzinę.
- Proszę chwileczkę zaczekać!

Для польской речи исключительно важны также стилистические характеристики, а именно – информация о том, в каких условиях, при каких обстоятельствах произносится сообщение. Например, важно соблюдать нормы польского речевого этикета при обращении к старшим (по возрасту, званию, должности и т.п.) и незнакомым людям. При этом употребляются слова *pan*, *pani*, *państwo*, например:

Jak pan się nazywa? – (к мужчине) Как Вас зовут?;

Skąd pani przyjechała? – (к женщине) Откуда Вы приехали?

Czy panie napilyby się herbaty? – (к группе женщин) Может быть, вы выпьете чаю?

Dlaczego panowie nic nie jedzą? – (к группе мужчин) Почему вы ничего не едите?

Wiem, że państwo po raz pierwszy w Warszawie – (к группе, где есть хотя бы один мужчина) Я знаю, что вы первый раз в Варшаве.

Эти же слова выступают в побудительных предложениях: **Niech pani zdejmie kapelusz!** – ‘(к женщине) Снимите шляпу!’

При выражении принадлежности или отношения к предмету употребляется форма род.пад. *pana*, *pani*, *pań*, *panów*, *państwa*, или (при обращении к мужчине) прилагательное *pański*, например: **Czy to pana rzeczy? Czy to pańskie rzeczy?** – ‘Это Ваши вещи?’

Лексема *panna* употребляется в польском языке достаточно редко: а) при обозначении молодой незамужней женщины, о которой идет речь – обязательно в сочетании с именем или фамилией, например: **Panna Kowalska wyszła za mąż**; б) при обращении к молодой незамужней женщине в форме зват.пад., например: **Panno Basiu, niech pani mnie szybko uczesze**; в) в некоторых фразеологических конструкциях, например: **panna**

bufetowa ‘буфетчица’, **panna młoda** ‘невеста’, **panna sklepowa** ‘продащица’, **stara panna** ‘старая дева’, **panna wodna** ‘русалка, стрекоза’, **panna do dzieci** ‘нянька’, **panna do towarzystwa** ‘компаньонка’, **Najświętsza (Maria) Panna** ‘святая дева Мария’.

При вежливом обращении к старшим родственникам употребляется название степени родства (*mama, tatuś, wuj* и др.), к которой добавляется глагол в форме 3-го лица:

Ależ mamó, mama się myli (*T. Breza*) – Но Вы, мама, ошибаетесь.

Ja nie wiem, czego mama ode mnie chce (*M. Kuncewiczowa*) – Не знаю, чего Вы, мама, хотите от меня.

E, też ma tatko co wspominać (*J. Głowacki*) – И Вы, папочка, будете мне это вспоминать?

Tatuś nie wyobraża sobie, że można mieć do tego jakiś zupełnie inny stosunek... (*S. Dygat*) – Вы, папа, не представляете себе, что к этому можно относиться совсем по-другому...

Proszę, niech wujaszek wejdzie (*Z. Zeydler-Zborowski*) – Прошу, дядя, заходите.

Впрочем, подобный речевой этикет сегодня уже выглядит архаичным, строго регламентированные формы обращения к старшим родственникам, к знакомым заменяются более современными – вместо ‘Вы – ты’, например: **Ciociu, zjedz śniadanie!** – ‘Тетя, позавтракай!’, **Tatusiu, czy znalazłeś moje łyżwy?** – ‘Папочка, ты нашел мои коньки?’

2.2. Способы выражения сказуемого

Сказуемое в польском языке бывает двух типов – простое и составное, при этом составные делятся на именные и глагольные.

Составное сказуемое включает глагол-связку (*być, zostać, stawać się, wydawać się* и др.), а также часть, выраженную существительным, глаголом, прилагательным, причастием, числительным, наречием или местоимением.

В конструкциях типа *X jest /będzie /był Y* существительное в составе сказуемого находится в твор.пад. (**jest Białorusinem**,

jest Czechem, jest Rosjanką, jest Węgierką). Исключение составляют только имена собственные, например: **jestem Nowak; jestem Halina.**

Вместо вспомогательного глагола может употребляться частица **to** – в таких предложениях именная часть сказуемого имеет значение им.пад., например: **Marek to mój kolega; Graz to drugie co do wielkości miasto Austrii.** Это же правило сохраняется в конструкциях типа **X to jest Y; To jest Y.**

В отличие от русского языка связка **jest** опускается довольно редко, ср.: ‘Отец – поляк’ – **Ojciec jest Polakiem;** ‘Наша улица широкая и очень зеленая’ – **Nasza ulica jest szeroka i bardzo zielona.**

Обратите внимание!

Отсутствие глагольной связки встречается нередко в заголовках:
Polska drużyna mistrzem świata.
Lekkomyślność główną przyczyną tragedii.
Język wspólną pracu.

Подобные конструкции можно встретить и в составе простых предложений: **Ten smutek, ten wstyd nową dla ciebie ozdobą** (*A. Mickiewicz*) – ‘Эта грусть, этот стыд для тебя – небывалая прелесть’; **On Sobieskim naszym dzisiaj** (*Boy*) – ‘Он для нас сегодня как Собеский’; **Przyczyną zła brak jedności w chrześcijaństwie** (*K. Bunsch*) – ‘Причина зла – отсутствие единства в христианстве’. Смысловая особенность таких конструкций в том, что они выражают не постоянную, а изменчивую во времени связь предметов и явлений. Так, выражение **Polska drużyna mistrzem świata** значит ‘Польская команда стала чемпионом мира’, но отнюдь не значит, что ‘Польская команда постоянно является чемпионом мира’. Учитывая эту смысловую специфику выражений типа **существительное (им.пад.) + существительное (твор.пад.)**, мы должны оценить как неправильные высказывания: **Warszawa stolicą Polski; Arystoteles wybitnym starożytnym filozofem.**

В русском языке подобные конструкции считаются архаичными, ср.: *Ах! этот человек всегда Причиной мне ужасного расстройств!* (*А. Грибоедов*).

В польском языке представлены (заимствованные из немецкого языка) синтаксические конструкции типа **модальное слово + инфинитив**, которые не имеют аналогов в русском языке. Одно из значений таких выражений – ‘делать вид’, например: **Zdawała się nie widzieć lub nie chcieć widzieć męża**

(*T. Parnicki*) – ‘Она делала вид, что не видит или не хочет видеть мужа’; **Przychodząc do kliniki zdawał się nawet nas nie zauważać** – ‘Приходя в клинику, он делал вид, что не замечает нас’. Другое значение подобных конструкций – ‘с точки зрения кого-л.’, например: **Ten wydaje się być nieco zmieszany** (*I. Iredyński*) – ‘Он, кажется, несколько растерян’; **Rozpacz zdała się nie mieć dna** (*K. Bunsch*) – ‘Отчаяние показалось бесконечным’; **Okazał się być dawnym kolegą Heinza** – ‘Оказалось, что он – давнишний друг Хайнца’.

Прилагательное в составном сказуемом принимает форму им.пад., например: **był młody, jest wesoly**. Исключение представляют только конструкции с инфинитивом, с причастиями, деепричастиями, а также отглагольными существительными: **być młodym, będący młodym, będąc młodym, bycie młodym**. При этом инфинитив требует вин.пад. от прилагательного только в том случае, когда конструкция отделена от остального предложения, например: **Być biednym – to żadna niespodzianka w tym kraju**. Если же инфинитив сочетается с модальным словом, прилагательное ставится в форме им.пад., например: **Chciała zawsze być szykowna**.

В им.пад. выступают и прилагательные, которые выполняют функцию предикативного определения, т.е. в сочетаниях типа: **Wrócili szczęśliwi** – ‘Они вернулись счастливые/счастливыми’; **Ojciec wyglądał chory** – ‘Отец выглядел больным’.

Обратите внимание!

Особенностью польского синтаксиса является то, что носителем предикативного значения может выступать также наречие, ср. польские конструкции с наречиями, не свойственные русскому языку: **Umarł młodo** – ‘Он умер молодым’; **Zrobiło mi się słabo** – ‘Я почувствовал слабость’.

Составное сказуемое может, как и в русском языке, включать наречие: **Było zimno spać; Nielatwo mu było milczeć**. Однако в некоторых случаях русской конструкции с наречием соответствует польская конструкция с прилагательным. Это, например, касается высказываний со связкой *to*, например: **To było potrzebne; To jest ciekawe**. По-русски следовало бы сказать: ‘Это было

нужно' (а не: '*Это было нужное'); 'Это было интересно' (а не '*Это было интересное'). Обратите внимание на аналогичные польские выражения, в которых связка *to* опущена:

Możliwe, że pociąg się spóźni – Возможно, поезд опоздает.

Jest ciekawe, że przypisujesz mi dużą wiedzę w tej dziedzinie – Интересно, что ты приписываешь мне большие знания в этой области.

Nie wykluczone, że wieczorem pójdziemy do kina – Не исключено, что вечером мы пойдем в кино.

Obojętne, gdzie spędzą urlop – Безразлично, где они проведут отпуск.

В качестве глагола-связки в составном сказуемом может употребляться глагол *mieć*. В своем основном значении 'владеть чем-л.' он чаще всего переводится на русский язык глаголом **быть**, ср.: **Jan miał dwie siostry** – 'У Яна было две сестры'; **Nie miałem czasu** – 'У меня не было времени'. В конструкциях со связочным употреблением глагола *mieć* наблюдаются еще большие расхождения между польским и русским языками:

- ***mieć* + инфинитив**, где связка имеет значение необходимости, обязательности или возможности: **Mieliśmy pić piwo** (*T. Breza*) – 'Мы собирались пить пиво'; **Dlaczego ja nie mam lubić nikogo?** (*M. Kuncewiczowa*) – 'Почему я не могу никого любить?'. Глагол *mieć* в связочном значении может выступать и в безличной форме, например: **Miano siadać do śniadania** (*A. Kuśniewicz*) – 'Надо было завтракать';
- **существительное + *mieć* + деепричастие пассивного залога** (чаще всего именно при таком порядке слов). Конструкции этого типа переводятся на русский или выражениями модели притяжательное местоимение + существительное + деепричастие, или глаголами в форме 1-го, 2-го или 3-го лица: **Głowę miał opuszczoną na piersi** (*R. Bratny*) – 'Его голова была опущена на груди'; **Czapkę miał zsuniętą na tył głowy** (*B. Czeszko*) – 'Его шапка была сдвинута на лысый затылок'; **Pana Waldorfa już mam umówionego** ("*Polityka*") – 'С господином Вальдорфом я уже договорился'; **Przecina sobie gardło**

- brzytwą, którą miał schowaną** ("Polityka") – ‘Он разрезает себе горло спрятанной бритвой’;
- **mieć + do + отглагольное существительное**, например: **Mamy wiele do załatwienia** – ‘Нам надо многое сделать’;
 - **mieć + существительное**, например: **mieć zamiar, mieć wrażeń, mieć nadzieję, mieć wątpliwości, mieć słusność, mieć zastrzeżenia, mieć możliwość, mieć okazję** и т.д.;
 - **mieć + относительное местоимение + инфинитив**, например: **Trzeba, żeby człowiek miał dokąd pójść** (*J. Hen*) – ‘Надо, чтобы человеку было куда пойти’;
 - **частица nie + mieć + относительное местоимение + инфинитив**, например: **Nie mamy tu na co czekać** (*A. Strug*) – ‘Здесь нам нечего ждать’; **Demostenes nie miał już nad czym pracować** (*K. Bunsch*) – ‘Демостену не было над чем работать’.

2.3. Способы выражения времени действия

Значение времени в польском языке выражается многочисленными и разнообразными средствами, которые частично отличаются от соответствующих средств в русском языке. Эти отличия, в основном, касаются выбора падежной формы существительного и выбора предлога:

- **род.пад.** (при обязательном наличии сопровождающего определения), например: **tego wieczora** ‘в этот вечер’, **tegoż dnia** ‘в тот же день’, **tej jesieni** ‘этой осенью’, **którejś niedzieli** ‘в какое-то воскресенье /однажды в воскресенье’, **tej samej chwili** ‘в этот момент’, **jednej nocy** ‘однажды ночью’. Форма род.пад., как и в русском языке, употребляется для обозначения даты, например: **Siostra przyjedzie dwunastego lutego** – ‘Сестра приедет двенадцатого февраля’. Если действие отсутствует, и сообщение о дате является целью высказывания (например, в ответ на вопрос **Którego jest dziś? /Którego mamy dzisiaj?**), параллельно употребляется конструкция с порядковым числительным в им.пад., например: **Dziś jest dwunastego lutego** или **Dziś jest dwunasty lutego** – ‘Сегодня двенадцатого февраля’. В конструкциях с предлогами **po, przed**

- порядковое числительное имеет падежную форму существительного, например: **Ojciec wrócił przed /po dziewiątym sierpniu** – ‘Отец вернулся накануне /после девятого августа’;
- **między** + твор.пад. + **a** + твор.пад., например: **między czwartą a piątą** ‘между четвертью и пятью’;
 - **na** + вин.пад. имеет несколько значений: 1) соответствует русским предлогам **на, до, к**, например: **(umówić się) na (godzinę) siódmą** ‘(договориться) на шесть (часов)’, **(wykonać) na środek** ‘(выполнить) до среды /к среде’; 2) соответствует русскому предлогу **в**, например: **80 kilometrów na godzinę** ‘80 километров в час’;
 - **na** + предл.пад., например: **na początku** ‘в начале’, **na końcu** ‘в конце’;
 - **na** + вин.пад. + **przed** + твор.пад., **na** + (числительное) + им.пад. /род.пад. + **przed** + твор.пад., например: **na mniej więcej tysiąc lat przed Chrystusem** ‘приблизительно за тысячу лет до рождения Христа’, **na miesiąc przed imieninami** ‘за месяц до именин’, **na rok przed Okrągłym Stołem** ‘за год до круглого стола’, **na trzy dni przed rozpoczęciem obrad** ‘за три дня до заседания’;
 - **nad** + твор.пад., например: **nad ranem** ‘к утру’, **nad wieczorem** ‘к вечеру’;
 - **raz** + **na** + вин.пад., например: **raz na rok** ‘раз в год’, **raz na dwa tygodnie** ‘раз в два месяца’;
 - **o** + предл.пад., например: **o godzinie szesnastej** ‘в шестнадцать часов’, **o porze** ‘в пору’, **o świcie** ‘на рассвете’;
 - **o** + вин.пад., например: **spóźnić się o godzinę** ‘опоздать на час’;
 - **od** + род.пад., **od** + наречие, имеет два значения: 1) ‘начиная с определенного момента времени’, например: **od soboty** ‘с субботы’, **od rana** ‘с утра’, **od dziecka** ‘с детства’, **od wczoraj** ‘со вчерашнего дня’, **od kiedy?** ‘с какого времени’, **od kiedy** ‘с того времени как’, например: **Od kiedy jestem w redakcji, nie mogę się nadziwić, ilu ludzi tu pracuje** – ‘С того времени как я работаю в редакции, я не перестаю удивляться, как много здесь работает людей’; 2) ‘на протяжении определенного отрезка времени’, например: **od trzech lat** ‘на протяжении трех

лет’, **od dawna** ‘давно, издавна’; **Nie palę już od roku** – ‘В течение года я уже не курю’;

- **od + род.пад. ... do + род.пад.**, например: **od (godziny) ósmej do czwartej** ‘с восьми до четырех (часов)’;

Обратите внимание!

Русской конструкции **от... до**, когда она используется для перечисления предметов (иногда она сопровождается употреблением обобщающих местоимений типа **все, всё**), соответствует польская конструкция **od... po...** (очень редко – **od ... do...**), например: ‘Он объездил всю Америку от Вашингтона до Филадельфии’ – **Objęździł całą Amerykę od Waszyngtonu po Filadelfię**; ‘Он знает всех польских философов – от Тарского до Пельца’ – **Zna wszystkich polskich filozofów od Tarskiego po Pelca**. Другая форма выражения того же самого значения – конструкция **połączysz od + род.пад. ... kończąc na + предл.пад.**

- **po + вин.пад.**, например: **po dziś dzień** ‘до сегодняшнего дня’, **po ostatnie tchnienie** ‘до последнего дыхания’;
- **po + предл.пад.**, употребляется только с глаголами прош.вр., например: **Wróciłem po dwu latach** – ‘Я вернулся через три года’;
- **po + предл.пад.**, например: **po studiach** ‘после учебы’, **po rozmowie** ‘после разговора’, **po kawie** ‘после (того как выпили) кофе’, **po ranie** ‘после ранения’;
- **przed + твор.пад.**, имеет два значения: 1) соответствует русскому сочетанию **тому назад**, например: **przed rokiem** ‘год тому назад’, **przed dwoma miesiącami** ‘два месяца тому назад’, **przed dwoma laty** ‘два года тому назад’, **przed laty** ‘много лет тому назад (давно)’; 2) употребляется, как русские предлоги **до, перед, раньше**, например: **(spotkać się) przed szóstą** ‘(встретиться) до шести часов’, **przed obiadem** ‘перед обедом /до обеда’, **przed wojną** ‘перед войной’, **przed czasem** ‘раньше времени’;
- **przez + вин.пад.**, например: **przez cały wieczór** ‘целый вечер /на протяжении целого вечера’, **przez 25 lat** ‘на протяжении 25 лет’;
- **przy + предл.пад.**, например: **przy niedzieli** ‘в воскресенье’, **przy święcie** ‘в праздничный день’, **przy końcu lata** ‘в конце лета’, **przy kolacji** ‘во время ужина’;

- **вин.пад.** + *temu*, например: **pięć lat temu** ‘ пять лет тому назад ’, **godzinę temu** ‘ час тому назад ’;
- **w** + **предл.пад.**, например: **w (owym) czasie** ‘ в (то) время ’, **w tej chwili** ‘ в этот момент ’, **w tym tygodniu** ‘ на этой неделе ’, **w nocy** ‘ ночью ’. Ср. также: **Myślałem o tym w drodze do Krakowa** – Я думал об этом по дороге в Краков;
- **w/we** + **вин.пад.**, имеет несколько значений: 1) соответствует русскому предлогу **в**, ср. сочетания с названиями дней недели: **w środę** ‘ в среду ’, **we wtorek** ‘ во вторник ’, структура которых сохраняется и при замене ед.ч. на мн.ч.: **w środy** ‘ по средам ’, **we wtorki** ‘ по вторникам ’. Сочетания с названиями месяцев не отличаются от соответствующих русских: **w lutym**, **w maju**, **we wrześniu**. Существуют два вида конструкций со словом **dzień**: **w dzień** ‘ днем ’, **w dniu (urodzin)** ‘ в день рождения ’; 2) соответствует русскому предлогу **за**, например: **(przybiec) w godzinę** ‘ прибежать за час ’, **(skończyć) w dwa miesiące** ‘ закончить за два месяца ’;
- **w** + (**числительное**) + **вин.пад.** + **наречие** или **w** + (**числительное**) + **вин.пад.** + **po** + **предл.пад.** или **w** + (**числительное**) + **вин.пад.** + **od** + **род.пад.**, например: **w minutę później** ‘ минутой /на минуту позже ’, **w rok po Rosjanach** ‘ на год позже, чем русские ’, **w dwa miesiące od wizyty premiera** ‘ через два месяца после визита премьера ’;
- **z** + **род.пад.** + **na** + **вин.пад.**, например: **z pokolenia na pokolenie** ‘ из поколения в поколение ’, **z roku na rok** ‘ из года в год ’.
- **za** + **вин.пад.**, употребляется только с глаголами в наст.вр. и прош.вр., например: **za rok** ‘ через год ’, **za trzy godziny** ‘ через три часа ’, **za chwilę** ‘ скоро ’, ср.: **Za chwilę wrócę** – ‘ Я скоро вернусь ’;
- **za** + **род.пад.**, например: **za caratu** ‘ при царизме ’, **za bolszewików** ‘ при большевиках ’, **za króla Stanisława Augusta Poniatowskiego** ‘ при короле Станиславе Августе Понятовском ’.

Обратите внимание!

Обозначения пор года:

зимой – **zimą**, **w zimie**

весной – **wiosną**, **na wiosnę**

летом – **latem, w lecie**
 осенью – **jesienią, na jesieni**

Запомните польские выражения, используемые для определения времени на часах:

KTÓRA GODZINA?	
(godzina) siódma	семь часов
(godzina) piąta dwadzieścia (minut)	пять часов двадцать минут
dwadzieścia (minut) po piątej	двадцать минут шестого
kwadrans po dziewiętnastej	четверть восьмого (вечера)
wpół do pierwszej	половина первого
za pięć (minut) (godzina) szósta	без пяти (минут) шесть (часов)
za kwadrans dwudziesta trzecia	без четверти три (часа)

O KTÓREJ GODZINIE?	
o (godzinie) siódmej	в семь часов
(godzina) piąta dwadzieścia (minut)	в пять часов двадцать минут
dwadzieścia (minut) po piątej	в двадцать минут шестого
kwadrans po dziewiętnastej	в четверть восьмого (вечера)
wpół do pierwszej	в половине первого
za pięć (minut) (godzina) szósta	без пяти (минут) шесть (часов)
za kwadrans dwudziesta trzecia	без четверти три (часа)

Обратите внимание!

Слово *kwadrans* употребляется только для обозначения времени. Во всех остальных конструкциях со значением ‘одна четвертая часть’ надо использовать слово *ćwierć*, например: *ćwierć kilometra, ćwierć butelki*.

2.4. Способы выражения места действия

- твор.пад., например: **włóczyć się wybrzeżem** ‘бродить по побережью’, **pójść górą** ‘пойти по горе’, **mknąć aleją** ‘мчаться по аллее’, **splywać asfaltem** ‘плыть по асфальту’, **przeciskać się korytarzem** ‘пробирается по коридору’, **biec schodami** ‘бежать по лестнице’, **posuwać się tropem** ‘идти по следу’, **wyskoczyć oknem (przez okno)** ‘выпрыгнуть через окно’, **przebiegało nią drzenie** ‘она дрожала всем телом /по ее телу пробежала дрожь’;

- **obok** + род.пад., например: **obok biurka** ‘возле стола’;
- **na** + предл.пад., например: **położyć dłoń na ustach** ‘закрыть рот рукой’;
- **nad** + твор.пад., например: **nad jeziorem** ‘около /у озера /на озере’, **nad morzem** ‘у моря /на море’, **nad Wisłą** ‘около /у Вислы, на Висле’, **nad Bałtykiem** ‘на Балтийском море’;
- **po** + твор.пад., например: **całować po rękach** ‘целовать руки’, **podrapać po głowie** ‘почесать голову’, **szukać po kieszeniach** ‘искать в карманах’;
- **przy** + предл.пад., например: **przy dworcu** ‘около вокзала’, **przy stole** ‘за столом’;
- **u** + род.пад., например: **szła u boku męża** ‘шла рядом с мужем’, **zawiesić dzwoneczek u szyi** ‘повесить колокольчик на шею’;
- **w** + вин.пад., например: **iść w jego ślady** ‘идти по его следам’;
- **w** + предл.пад., **na** + предл.пад. Первый предлог обычно присоединяется к названию закрытого пространства (**w szkole**, **w domu**, **w lesie**), а второй – к названию открытого пространства (**na placu**, **na ulicy**, **na stadionie**, **na lotnisku**). Это правило, однако, имеет свои весьма важные исключения. Традиционно считались нормативными конструкции: **na Białorusi** ‘в Беларуси’, **na Litwie** ‘в Литве’, **na Kremlu** ‘в Кремле’, **na Krymie** ‘в Крыму’, **na Węgrzech** ‘в Венгрии’, **na Syberii** ‘в Сибири’, **na wsi** ‘в деревне’, **w fabryce** ‘на фабрике (в здании фабрики)’. Но в последние годы в связи с тем, что некоторые страны Восточной Европы получили независимость (в частности, Литва, Украина, Беларусь), их новый государственный статус отразился в языке, а именно – в конструкциях со значением места. В современном польском языке получают все большее распространение сочетания **w Litwie**, **w Białorusi**, **w Ukrainie** (по аналогии с выражениями **w Polsce**, **w Rosji**, **w Argentynie**), хотя солидный и авторитетный “*Nowy słownik poprawnej polszczyzny*”, изданный под редакцией проф. А. Марковского в 1999 г., еще не признает эти новые формы как нормативные.

Обратите внимание!

Глаголы размещения требуют в польском языке существительного в предл.пад., хотя в русском в аналогичной позиции находится существительное в вин.пад., ср.: **położyć na stole** (*где?*) – ‘положить на стол’ (*куда?*), **powiesić w szafie** (*где?*) – ‘повесить в шкафу’ (*куда?*), **postawić na półce** (*где?*) – ‘поставить на полку’ (*куда?*).

2.5. Способы выражения направления действия

- **do** + род.пад., например: **strzelać do celu** ‘стрелять в цель’. Словосочетания этого типа соответствуют конструкциям **w** + предл. пад. со значением места, например: **w szkole – iść do szkoły, w lesie – iść do lasu, w fabryce – iść do fabryki**;
- **род.пад.**; конструкции этого типа существуют параллельно сочетаниям с предлогом **do**, например: **dojść czegoś /do czegoś** ‘дойти до чего-л.’, **dopłynąć czegoś /do czegoś** ‘доплыть до чего-л.’, **dobiec czegoś** ‘достичь чего-л.’;
- **między** + вин.пад. (+ *a/i* + вин.пад.), например: **wleźć między krzesło a stół** ‘влезть между столом и стулом’;
- **na** + вин.пад., соответствует конструкции **na** + предл.пад. для выражения места, например: **na placu – iść na plac, na ulicy – iść na ulicę, na stadionie – iść na stadion, na Białorusi – jechać na Białoruś, na Litwie – jechać na Litwę, na Węgrzech – jechać na Węgry, na wsi – jechać na wieś, na lotnisku – jechać na lotnisko**;
- **(po)nad** + вин.пад., например: **wznieść się nad chmury** ‘подняться выше облаков’, **spojrzeć ponad siebie** ‘посмотреть вверх’, **przenieść się nad polską granicę** ‘перенестись к польской границе’;
- **ku** + дат.пад., например: **ku domowi** ‘к дому’, **ku ziemi** ‘к земле’;
- **pod** + вин.пад., например: **podejść pod twierdzę** ‘подойти к крепости’, **wyjechać pod Kraków** ‘поехать в сторону Кракова’, **odprowadzić pod sam dom** ‘довести до самого дома’;
- **przed** + вин.пад., например: **podjechać przed dom** ‘подъехать к дому’, **wyjść przed bramę** ‘выйти к воротам’, **wyrzucić przed siebie** ‘выбросить перед собой’.

2.6. Способы выражения цели действия

- **dla** + род.пад., например: **powiedzieć dla żartu** ‘сказать в шутку’, **zrobić dla matki** ‘сделать для матери’;
- **do** + род.пад., например: **ulożyć się do snu** ‘лечь спать’, **proszek do prania** ‘порошок для стирки белья’, **pasta do zębów** ‘зубная паста’, **służyć do pomocy** ‘служить для помощи’, **zmierzać do celu** ‘стремиться к мечте’;
- **ku** + дат.пад., например: **ku chwale ojczyzny** ‘во славу Родины’;
- **na** + вин.пад., например: **półka na książki** ‘полка для книг’, **lekarstwo na kaszel** ‘лекарство от кашля’, **melodia na flet** ‘мелодия для флейты’, **siatka na zakupy** ‘сетка для покупок’, **pójść na sekretarkę** ‘пойти работать секретаршей’, **nadawać się na żonę** ‘подходить /годиться в качестве жены’, **brać na świadka** ‘брать в качестве свидетеля’, **na rzecz** ‘на /в пользу’, **mieć na celu** ‘иметь своей целью’.

Конструкции с предлогом **dla** обычно включают значение пользы (и могут толковаться как ‘в пользу кого-л. /чего-л.’, например: **1:0 dla Anderlechtu** – ‘1-0 в пользу Андерлехта’). Они выражают также общее значение цели как мотива действия, тогда как конструкции с предлогом **do** выражают конкретную цель – выполнение определенного действия, ср.: **Dla ułatwienia pracy oddałem rękopis do przepisania na komputerze** – ‘Для облегчения работы я отдал рукопись для набора на компьютере’; **Przysłano dokumenty do podpisania** – ‘Прислали документы на подпись’; **Dla podpisania dokumentów musiałem przyjechać do biura** – ‘Для подписания документов мне нужно было пойти в контору’. **Dla** выражает обычно случайную, эпизодическую, а **do** – постоянную цель, «объективное предназначение», например: **nóż do konserw, pokój do gry**.

Не существует и строгих правил, разграничивающих употребление предлогов **do** и **na**, о чем свидетельствуют и параллельные сочетания: **potrzebny do czegoś /na coś, wystarczyć do czegoś /na coś, skrzynka do listów /na listy, kubek do śmieci /na śmieci**. Первый предлог выражает предназначение предмета быть частью целого, например: **kołnierz do palta, guziki do bluzki**. При

этом часто дополнительно передается значение ‘предмет создан /сделан для выполнения указанной функции’, например: **maszyna do pisania**. Предлог **na** может дополнительно выражать значение ‘употребляется, в том числе и случайно, для выполнения указанного действия’, например: **puszka na niedopalki** – ‘банка для окурков’. Предлог **na** выражает также предназначение вещества быть материалом для изделия, например: **skóra na buty, mleko na zupę**.

- **o** + вин. пад., например: **strajkować o cofanie podwyżek** ‘бастовать с требованием отменить повышение (цен)’;
- **po** + вин. пад., например: **po zakupy** ‘в магазин /за покупками’, **po książki** ‘за книгами’, **po pieniądze** ‘за деньгами’, **zwrócić się po radę** ‘обратиться за советом’. Подобные конструкции встречаются в белорусском языке, но они не характерны для русского: бел. *пайшлі на ягады, палез на агуркі* – русск. ‘пошли за ягодами, полез за огурцами’.

2.7. Способы выражения причины действия

- **o** + вин.пад., например: **klócić się o talerze** ‘ссорится из-за тарелки’, **byłem o to zły** ‘я злился из-за этого’;
- **dla** + род.пад., например: **porównują dla jego czarności do diabła** ‘из-за черноты его сравнивают с чертом’, **powody, dla których...** ‘причина, по которой...’;
- **na** + вин.пад., например: **umrzeć na tyfus** ‘умереть от тифа’, **na skutek awarii** ‘в результате аварии’, **na jego życzenie** ‘по его желанию’, **na prośbę robotników** ‘по просьбе сотрудников’, **na sygnał** ‘по сигналу’, **na samo wspomnienie** ‘при одном воспоминании’, **radość na myśl** ‘радость от мысли /при мысли’;
- **na skutek** + род.пад., например: **na skutek wzdrożenia** ‘в результате подорожания’;
- **po** + предл.пад., например: **śląd po paznokciu** ‘след от ногтя’, **ślady po duszeniu** ‘следы после душения’;
- **przez** + вин.пад., например: **spóźnić się przez dozorcę** ‘опоздать из-за сторожа’, **przez pomyłkę** ‘ошибочно’, **przez głupotę** ‘по глупости’, **przez upór** ‘из упрямства’;

- *przed* + твор.пад., например: **chciał mówić, ale przed płaczem nie mógł** ‘он хотел говорить, но из-за слез не мог’;
- *z/ze* + род.пад., например: **tańczyć z radości** ‘танцевать от радости’, **drżeć z zimna** ‘дрожать от холода’, **krzyczeć z rozpaczy** ‘кричать от отчаяния’, **z konieczności** ‘по необходимости’, **z braku** ‘из-за недостатка’, **z powodu** ‘по причине’, **żałować z faktu malejącego zainteresowania** ‘сожалеть по той причине, заинтересованность уменьшается’, **słynny ze swoich pomyłek** ‘известный своими ошибками’;
- *za* + твор.пад., например: **wyść za naturalną potrzebą** ‘выйти по нужде’, **wrócił do kraju za ciągłym naleganiem ojca** ‘вернулся на родину после настоятельных просьб отца’, **za moim przybyciem twarz jej się zarumieniła** ‘после моего появления ее лицо покраснело’;
- *z powodu* + род.пад., например: **z powodu uroczystości** ‘по причине торжества’, **z byle powodu** ‘по любой причине’.
- *dzięki* + дат.пад., например: **dzięki przypadkowi** ‘благодаря случаю’, **dzięki przyjaciołom** ‘благодаря друзьям’, **dzięki pomocy państwa** ‘благодаря поддержке государства’;
- твор. пад., например: **przymierać głodem** ‘умирать с голода’, **zginęli dziwnym zbiegiem wypadków** ‘погиб при удивительном стечении обстоятельств’, **narody giną niesprawiedliwością** ‘народы гибнут от несправедливости’.

2.8. Способы выражения средства действия

- твор.пад., например: **pisać piórem** ‘писать пером’. Польские конструкции этого типа более регулярны, чем соответствующие русские, они активное используются вместе с глаголами движения: **jechać tramwajem** ‘ехать на трамвае’, **przyjechać Mercedesem** ‘приехать на «Мерседесе»’, **wybrać się do kogoś autobusem** ‘выбраться к кому-л. на автобусе’, **ładować statkiem** ‘причалить на корабле’, **wrócić siedemnastką** ‘вернуться автобусом (троллейбусом, трамваем) маршрута № 17’, **zjechać windą** ‘спуститься в лифте’, **pojechać saniami** ‘поехать на санях’;

- **na** + вин.пад., например: **na własne oczy** ‘своими глазами’, **nie widzi na lewe oko** ‘не видеть левым глазом’;
- **przez** + вин.пад., например: **ogłosić przez radio** ‘объявить по радио’, **mówić przez telefon** ‘говорить по телефону’;
- **przy** + предл.пад., например: **pracować przy łopatach** ‘работать лопатами’;
- **w** + предл.пад., например: **szyc w rękach** ‘шить руками’.

2.9. Способы выражения адресата

- дат.пад., например: **powiedzieć ojcu prawdę** ‘сказать отцу правду’; **Dalem dziecku trochę mleka** – ‘Я дал ребенку немного молока’; **Kapitan rozkazał im atakować** – ‘Капитан приказал им атаковать’;
- **do** + род.пад., например: **napisać list do ojca** ‘написать отцу письмо’, **mówić do zebranych** ‘говорить собравшимся’, **odezwa do ludu** ‘обращение к народу’, **modlić się do cara** ‘молиться царю’.

Обратите внимание!

В конструкциях с существительным в дат.пад. обычно требуется наличие также объекта действия, который направляется субъектом в сторону адресата (**dać komuś coś, mówić komuś coś / o czymś, rozkazać komuś coś zrobić**). В сочетаниях с предлогом **do** такой объект менее обязателен: **mówić do zebranych, modlić się do cara**.

2.10. Синтаксические функции существительных и местоимений в дательном падеже

Частично синтаксические функции слов в дат.пад. в польском и русском языках совпадают, например, функции адресата действия, субъекта состояния или объекта волеизъявления, ср.: **Wszystko powiedziałem siostrze** – ‘Я все сказал сестре’; **Było jej tam dobrze** – ‘Ей было там хорошо’; **Zawsze przeszkadzasz mi** – ‘Ты всегда мне мешаешь’. Но многим употреблениям существительных и местоимений в польском языке нельзя найти точных грамматических соответствий в русском, поэтому при переводе

падеж существительного или местоимения меняется. Вот важнейшие типы таких сочетаний:

- **субъект восприятия**, например: **Zniknął nam w śnieżnej kurzuwie** (*A. Kuśniewicz*) – ‘Мы увидели, как он исчез в снежной пыли’; **Ziemia, wysuszona na tabakę, zapachniała mi stygnącym na kowadle żelazem** (*T. Nowak*) – ‘Земля, высушенная как табак, запахла, как показалось, остывающим на наковальне железом’; **W dodatku przed oczami nieustannie migotała mi jakaś ciemna plama** (*J. Brożkiewicz*) – ‘К тому же перед его глазами постоянно мелькало какое-то темное пятно’;
- **одушевленный субъект обладания**, например: **Silnik słabo mu ciągnął** (*S. Lem*) – ‘У него мотор слабо тянул’; **Miła, spadł ci popiół na koldrę** (*J. Iredyński*) – ‘Дорогая, у тебя пепел упал на одеяло’; **Potem przygarnęłam zmarzniętego małego kota, który mi zjadł te myszy** (*S. Grodzieńska*) – ‘Потом я приютила небольшого кота, который поел этих мышей’;
- **владелец**, например: **Łzy wzruszenia spływają mi po policzkach** (*D. Passent*) – ‘Слезы волнения стекают по моим щекам’; **W oczach mu coś zadrżało** (*T. Breza*) – ‘В его глазах что-то задрожало’; **Ręce wprost opadają człowiekowi!** (*A. Kuśniewicz*) – ‘Просто руки опускаются у человека!’;
- **предыдущий владелец**, например: **Zabrała mu wszystkie książki** – ‘Она забрала у него все книги’; **Wyjęła mi je z palców** (*T. Breza*) – ‘Она взяла его из моих пальцев’; **Ale nigdy sobie karabinu nie dał z rąk wyrwać** (*T. Holuj*) – ‘Но никогда не позволил вырвать из своих рук карабин’;
- **субъект действия** (при отсутствии подлежащего), например: **Ostrożny, nie śpieszy mu się** (*A. Kuśniewicz*) – ‘Он осторожен, не спешит’;
- **субъект отношения**, например: **Nie zależy mi na tym** (*A. Kuśniewicz*) – ‘Это меня не интересует’; **Widzę, że nie chodzi ci ani o Boga, ani o wiarę** (*T. Parnicki*) – ‘Я вижу, что тебя не интересуют ни бог, ни вера’;
- **ироническое отрицание** (в сочетании с ограниченной группой прилагательных), например: – **Mój mąż to aniół – rzekła jedna pani. – Ładny mi aniół – odparł ktoś – z rogami!**

- (*W. Brudziński*) – ‘Мой муж – ангел, – сказала одна женщина. – Ничего себе ангел, – ответили ей, – с рогами!’;
- **автономность действия или состояния**, например: **Zacząłem sobie czytać** (*T. Breza*) – ‘Я начал читать’; **Chcemy sobie jeszcze popatrzeć na świat** (*R. Bratny*) – ‘Мы бы хотели еще посмотреть на свет’; – **Zapal sobie – powiedziała** (*E. Stachura*) – ‘«Закури, если хочешь», – сказала она’.

2.11. Порядок слов в простом предложении

Для польского, как и для других славянских языков, характерен свободный порядок слов, по-польски можно сказать и **Na stole leży książka**, и **Książka leży na stole** и **Leży książka na stole**, и **Leży na stole książka**. Различия высказываний с разным порядком слов, во-первых, носят стилистический характер – нейтральным, немаркированным считается такое расположение членов предложения, когда подлежащее занимает первое место, сказуемое – второе, а далее следуют остальные члены. Во-вторых, порядок слов влияет на выделение определенных компонентов как наиболее важных, актуальных с точки зрения стратегии разговора. Такие компоненты располагаются обычно на конце предложения. Например, если мы произносим **Na stole leży książka**, мы подчеркиваем, что в центре внимания находится книга.

Особенность порядка слов в польском языке касается, прежде всего, линейной организации словосочетаний существительного и прилагательного. Если прилагательное квалифицирует предмет, обозначает его характерную, типичную, постоянную черту, то оно находится после существительного: **sklep spożywczy, Rzeczpospolita Polska, Mińsk Mazowiecki, Federacja Rosyjska, Uniwersytet Białoruski, Teatr Polski, Stany Zjednoczone, Aleksander Wielki, związek zawodowy, zupa pomidorowa, język polski, rumianek pospolity, gramatyka porównawcza, przemysł ciężki** и т.д. Конструкции с таким порядок слов и с таким типом отношений встречаются, хотя и куда более редко, в русском языке, например: ‘ольха серая’, ‘орешник лесной’, ‘стол складной детский’ и др. Постпозиция прилагательного может выражать также противопоставленность данного предмета другим из

того же класса или ряда предметов, ср.: **wplyw angielski** – английское влияние противопоставляется другому, в выражении **angielski wpływ** такое противопоставление уже отсутствует; **sztuka nowoczesna** – современное искусство противопоставляется традиционному, в выражении **nowoczesna sztuka** противопоставления нет.

Если с существительным синтаксически связаны два имени прилагательных, то в препозиции находится качественное прилагательное (а также местоимение или числительное), а в постпозиции – относительное прилагательное, например: **rzadkie spotkania rodzinne** – ‘редкие семейные встречи’, **nowa partia polityczna** – ‘новая политическая партия’, **w brudnym płaszczu podróżnym** – ‘в грязном дорожном плаще’, **druga wojna światowa** – ‘вторая мировая война’.

Определения, выраженные формами существительных (с предлогами или без), как и в русском языке, ставятся после главного слова, например: **człowiek z marmuru** – ‘человек из мрамора’, **piosenkarz bez głosu** – ‘певец без голоса’, **pani w kapeluszu** – ‘дама в шляпе’, **człowiek czynu** – ‘человек действия’. Исключения составляют слова **pan, pani**, которые, выражая принадлежность и другие отношения, могут находиться перед главным существительным: **książka pana** – **pana książka** – ‘Ваша (мужчины) книга’.

Специфика польского порядка слов проявляется и в локализации некоторых частиц. Возвратная частица **się** и условная частица **by** могут находиться до или после глагола: **Gdybym wyjechał wcześniej, byłbym już w Warszawie; Tego się nie da powiedzieć** – **Tego nie da się powiedzieć**. Частица **się** не может быть поставлена в абсолютный конец предложения, разве что предложение состоит из одного слова: **Wykaп się!** – ‘Умойся!’

Обратите внимание!

Если подлежащее представляет собой сочинительную конструкцию, то в постпозиции глагольное сказуемое имеет форму мн.ч., а в препозиции – форму ед.ч., например: **Stół i szafa stoją w pokoju** – **W pokoju stoi stół i szafa**.

Подлежащее может быть также выражено конструкцией **X z Y**. Если сказуемое следует после подлежащего, оно может иметь форму ед.ч. или

мн.ч., например: **Brat z żoną przyjechali /przyjechal w sobotę.** Если же сказуемое разрывает конструкцию X z Y на две части или предшествует ей, оно стоит только в форме ед.ч., например: **Brat przyjechał z żoną w sobotę; W sobotę przyjechał brat z żoną.**

Отличительной чертой польского синтаксиса является перенос отрицания. Это может касаться частицы **ani**, ср. предложение: **Ani do kogo zagada, ani się uśmiecha** – ‘Ни с кем не говорит, не улыбается’. В одном случае частица **ani** присоединяется к неопределенному местоимению, в другом – к глаголу.

Более свободно располагается в высказывании и польская частица **nie**. Обычно она предшествует тому слову, которое является объектом отрицания: **nie lubię, nie daleko, nie ten** и т.д. Но в польском языке **nie** ставится и перед членом предложения, который не имеет прямого отношения к отрицанию. Например, поляк, скорее, скажет не **Studiuje nie matematykę, ale lingwistykę stosowaną** – ‘Я изучаю не математику, а прикладную лингвистику’, а **Nie studiuje matematykę, ale lingwistykę stosowaną.** Ср. также: **Główne przeszkody nie leżą w sferze politycznej** (“*Polityka*”) – ‘Основные препятствия лежат не в политической (а какой-то другой) сфере’; **Nie widzę dobrze bez okularów** (*S. Mrożek*) – ‘Без очков я плохо вижу’.

Чаще всего частица **nie** вместе с союзами (противительными, сопоставительными) составляет единый синтаксический комплекс. Этот комплекс отличается от аналогичного в русском языке:

РУССКИЙ ЯЗЫК

**Глагол + частица не + существительное А +
+ союз а / но + существительное Б**

ПОЛЬСКИЙ ЯЗЫК

**Частица nie + глагол + существительное А +
+ союз ale / lecz + существительное Б**

Проиллюстрируем данные конструкции конкретными примерами: **Nie był to właściwie sen, ale jakieś odrętwienie** (*S. Długat*) – ‘Это был не сон, а какое-то оцепенение’; **Uśmiechała się, lecz nie był to uśmiech dla mnie, ale dla lusterka** (*T. Breza*) – ‘Она

улыбалась, но при этом смотрела не на меня, а в зеркало’; **Nie oddalem czci kapłanowi, lecz jego bogu** (K. Bunsch) – ‘Я отдал честь не жрецу, а его богу’. Оказионально подобные конструкции встречаются и в русском языке: *Нам свободы не нужны, а рейтузы с кантом.* (С. Черный)

2.12. Односоставные предложения

Основные типы односоставных предложений в польском и русском языках одни и те же, различаются же они грамматическими формами выражения членов. Так, сказуемое в неличных предложениях русского языка может быть выражено глаголом в 3-м лице мн.ч., например: ‘Позвонили по телефону’; ‘Автора пригласили в редакцию’; ‘Произведения классиков покупают неохотно’; ‘Президенту уже не верят’. В польском языке такой способ оформления неличных предложений не распространен, зато значение неопределенности выражается или с помощью местоимения (**Ktoś telefonował**), или с помощью глагола в форме пассивного залога (**Autor został zaproszony do redakcji**), или с помощью глагола 3-м лице в сочетании с частице **się** (**Utwory klasyków kupuje się obecnie niechętnie**), или с помощью аналитической конструкции (**Prezydent nie wzbudza już zaufania**).

Основной формой выражения сказуемого в польском языке выступают глаголы 3-го лица наст.вр. и прош.вр., к которым присоединяется частица **się**. На русский язык такие высказывания переводятся несколькими способами:

- с помощью инфинитива (иногда в сочетании с модальным глаголом): **Nawet w takiej sytuacji nie uniknie się rozczarowania** – ‘Даже в такой ситуации нельзя избежать разочарования’;
- с помощью глагола во 2-м лице ед.ч., например: **Kiedy się stoi na parkingu, ma się wrażenie, że <...> nie ma już niczego prócz wiosennej niebieskiej mgły** (T. Holuj) – ‘Когда стоишь на стоянке, то не покидает впечатление, что уже нет ничего кроме голубого весеннего тумана’; **Dobrze gwarzyć po całodziennym trudzie, kiedy patrząc w płomień, czeka się na smaczny posiłek** (K. Bunsch) – ‘Хорошо разговаривать после тяжёлой

дневной работы, когда, глядя на огонь, ожидаешь вкусного ужина’;

- с помощью глагола в 3-м лице мн.ч., например: **To jest miłość, córko, to się pije jak słodką truciznę** (*M. Kuncewiczowa*) – ‘Это любовь, доченька, ее пьют, как сладкую отраву’; **Nie lubię, jak mi się zagląda do życiorysu** – ‘Не люблю, когда заглядывают в мою биографию’;
- с помощью возвратного глагола в 3-м лице мн.ч., например: **Ludzi dzieli się na słabych i silnych** (*W. Terlecki*) – ‘Люди делятся на слабых и сильных’; **Będąc kawalerem kupilem trochę koszul – do dziś się nosi** (“*Polityka*”) – ‘Еще в молодости я купил себе несколько рубашек – они носятся и до сегодняшнего дня’;
- с помощью глагола в 3-м лице ед.ч. с неличным значением, например: **W artykule omawia się genezę filozofii analitycznej** – ‘В статье обсуждается происхождение аналитической философии’;
- с помощью личных форм глагола ед.ч. и мн.ч., которые подчиняют существительное в косвенном падеже со значением исполнителя действия, например: **Jeśli się panu nudzi... to może sobie pan iść** (*S. Dygat*) – ‘Если вам скучно, то вы можете уйти’; **Przecież nam się nie spieszy** (*S. Lost*) – ‘Но мы не спешим’; **Kazali przyjść, no to się jest** (*R. Kapuściński*) – ‘Велели прийти, вот я и пришел’. Польским высказываниям с конструкцией *jest się* соответствуют русские двусоставные предложения с подлежащим *человек*, например: **Jak się ma 18 lat, to jest się młodym** (*R. Kapuściński*) – ‘Если человеку 18 лет, то он молод’; **Zawsze odczuwałem wpływ środowiska, bo przecież nie jest się znikąd** – ‘Я всегда чувствовал влияние среды, ведь человек не появляется из пустоты’;
- с помощью наречий и модальных слов, например: **O nowym Prezydencie wie się dużo** – ‘О новом президенте много известно’; **Tego się nie da powiedzieć** – ‘Этого нельзя сказать’.

В некоторых случаях вообще тяжело найти точное русское соответствие польскому односоставному предложению с частицей *się*, например: **W takie ranki jest się kochankiem** (*J. Tuwim*) –

‘В такое утро можно только любить’, или ‘В такое утро нельзя не любить’, или ‘Такое утро – пора для любви’, или ‘В такое утро чувствуешь себя влюбленным’... Читатель может продолжить свои варианты.

Обратите внимание!

В безличных предложениях с частицей *się* сохраняется сочетаемость глагола, присущая ему в двусоставных предложениях: объект находится в косвенном падеже, а не в им.пад., как в русском языке, ср.:

Basia gotuje zupę – Бася готовит суп;

Zupę gotuje się na wolnym ogniu – Суп готовят на небольшом огне.

Подобные конструкции надо отличать от высказываний с возвратными глаголами, в которых подлежащее выражено существительным в им.пад., например: **Zupa już się gotuje** – ‘Суп уже готовится’.

Безличные конструкции с глаголом в 3-м лице наст.вр. с частицей *się* часто употребляются в качестве объявлений, деклараций, запретов, предостережений и т.д., например: **Uprasza się podróżnych o zachowanie czystości!** – ‘Просим пассажиров соблюдать чистоту’; **Zabrania się postoju przy wjeździe!** – ‘Стоянка около въезда запрещена!’

При переводе на русский язык польских односоставных предложений с глаголом в 3-м лице ед.ч. прош.вр. используются аналогичные грамматические средства:

- неопределенная форма глагола (часто вместе с модальным словом), например: **Ledwie go się widziało** (*R. Kapuściński*) – ‘Его едва было видно’ или ‘Он был еле виден’; **Słyszało się dużo języka polskiego** (*J. Iwaszkiewicz*) – ‘Можно было услышать много польской речи’ или ‘Повсюду была слышна польская речь’;
- глагол в 3-м лице мн.ч. (в односоставных предложениях), например: **Czekało się na drugiego syna** (*J. Broszkiewicz*) – ‘Ждали второго сына’; **O rozpoczęciu Kursu zwykło się mówić jako o wydarzeniu** (“*Polityka*”) – ‘О начале курса привыкли говорить как о событии’; **Samochodem jeździło się po sprzątaczkę i do kościoła** (“*Tygodnik Powszechny*”) – ‘На машине ездили за уборщицей и в костел’;

- глагол в ед.ч. или мн.ч. (в двусоставных предложениях), например: **Niewesoło mi się wracało do domu** (A. Kuśniewicz) – ‘Невеселый возвращался я домой’; **Łatwo tak mówić, kiedy się nie było wśród tych, co trafili pod ostrzał** (S. Lem) – ‘Легко говорить, если тебя не было среди тех, кого обстреляли’;
- глагол в форме пассивного залога (в двусоставном предложении), например: **Trzeba będzie dowodzić, że się ich nie przekupiło** (S. Lost) – ‘Надо доказать, что они не подкуплены’;
- возвратный глагол в 3-м лице ед.ч., например: **Aresztowania Wolskiego nie dało się jednakże utrzymać w tajemnicy** (T. Hołuj) – ‘Арест Вольского, однако, не удалось сохранить в тайне’; **Smutno się naraz zrobiło** (A. Kuśniewicz) – ‘Сразу сделалось грустно’.

Другой специфический для польского языка способ реализации безличных предложений – использование глагольных форм на **-no, -to**, например: **Po otrzymaniu świadectw puszczone nas zaledwie na kilka dni do domu** (T. Nowak) – ‘После получения свидетельств нас только на несколько дней отпустили домой’; **Zawsze słuchano go bez sprzeciwu i bano się go** (T. Hołuj) – ‘Его всегда слушали без пререканий и боялись’; **Widziano nas już raz ze sobą** (J. Hen) – ‘Нас уже однажды видели рядом’.

Частично отличаются в польском и русском языках односоставные инфинитивные предложения. Так, в польских инфинитивных предложениях со значением желания не употребляется частица **by**, например: ‘Поехать бы летом на Балатон!..’ – **Pojechać latem nad Balaton!..**; ‘Выйти б замуж за миллионера!’ – **Wyjść za mąż za milionera!**

Инфинитивные предложения со значением приказа ‘Не курить!’, ‘Прекратить демонстрацию!’, ‘Разойтись!’, ‘А теперь – спать!’ и т.п. в польском языке употребляются довольно редко, преимущественно в рамках строго регламентированного поведения, например, в армии, ср.: **Nie wolno palić; Przerwać demonstrację! Rozejść się! A teraz spać!**

В польских инфинитивных предложениях регулярно используются глаголы **widać, słyszeć, czuć, znać, stać**. Такие предложения обычно не имеют структурных соответствий в русском

языке, ср.: **Widać plamę** – ‘Видно пятно’; **Słyszać muzykę** – ‘Слышна музыка’; **Widać, że jesteś zmęczony** – ‘Видно, что ты устал’; **Słyszać, jak woda szumi** – ‘Слышно, как вода шумит’; **Kowalskiego stać na duży dom** – ‘Ковальский может /способен /в состоянии купить большой дом’; **Stać cię tylko na to** – ‘Ты способен только на это’.

Главным компонентом инфинитив выступает также в вопросительных предложениях, например: **Podać książkę?**, которые содержат одно из модальных значений, ср.: **Czy państwo sobie życzą, żebym podał książkę?** – ‘Вы хотите, чтобы я подал вам книгу?’ Подобные вопросительные предложения могут включать вопросительное местоимение, например: **Co robić w takiej sytuacji? Kogo zapytać o drogę?** – ‘Что делать в такой ситуации? У кого узнать дорогу?’

Русскому инфинитивному предложению может соответствовать польское предложение с модальным глаголом *mieć*, например: ‘Где взять деньги на издание?’ – **Gdzie mam wziąć pieniądze na wydanie?**

Некоторые вопросительные инфинитивные предложения имеют устойчивый характер: **co tu mówić? co tu się mądrzyć? co tu gadać?** Фразеологическими являются также конструкции типа *kto widział /słyszał* + инфинитив, например: **Kto widział tak mnie straszyć!** – ‘Кто б другой мог меня так напугать!’; **Kto widział w dzisiejszych czasach brać ślub przy świeczkach!** – ‘Кто это в наше время вступает в брак при свечах’; **Kto widział tak wrzeszczeć!** – ‘Разве можно так орать!’

Особенность польского синтаксиса составляют предложения с отрицательными конструкциями *nie ma jak*, *nie ma co*, *nie ma komu* и т.п., которым в русском языке соответствуют отрицательные местоимения *ничего*, *некому*, *негде* и т.д. Польское местоимение в составе отрицательной конструкции имеет ту же падежную форму, что и при глаголе с позитивным значением, ср.: например: **Kto ma płacić?** – **Nie ma kto płacić** (неправильно было бы: ***Nie ma komu płacić**). При обозначении прямого объекта употребляется польская конструкция *nie ma co /kogo* (местоимение – в вин.пад.), которой соответствует русское

отрицательное *nie*-местоимение в род.пад., ср.: **Nie ma co jeść** – ‘Нечего есть’.

2.13. Синтаксические конструкции с отглагольными существительными (девербативами)

Девербатив – это созданное на базе глагола существительное со значением действия, состояния, процесса, отношения. Иначе говоря, девербативы имеют лексическое значение, характерное для глаголов, а грамматическое значение, характерное для существительных. Правда, в польском языке, в отличие от русского, девербативы сохраняют и некоторые глагольные грамматические признаки, например, возвратность, ср.: **upominać się – upominanie się; zbliżać się – zbliżanie się; podrapać się – podrapanie się; zachwycać się – zachwycanie się** и т.д.

Только в немногочисленных случаях польской конструкции с девербативом соответствует аналогичная по структуре русская конструкция (хотя даже в таких случаях существительное может отличаться некоторыми грамматическими признаками), ср.: **Zbliżenie się wieczoru zaczynało ją wzruszać** – ‘Наступление вечера начинало её волновать’; **Lubili... go słuchać, zwłaszcza po długim niewidzeniu** (*T. Breza*) – ‘Они любили слушать его, особенно после долгой разлуки’; **Było już po przyjęciu** – ‘Прием закончился’.

Чаще русские соответствия польским девербативам отличаются своими грамматическими свойствами.

1) Польскому девербативу соответствует инфинитив, который обычно сопровождается значением цели, предназначения действия, например:

Zmuszono mnie do pozostania na kolacji (*S. Żeromski*) – Меня заставили остаться на ужине.

Ona wycofała się do siebie z zamiarem położenia się wcześniej spać (*M. Kuncewiczowa*) – Она ушла к себе, чтобы раньше лечь спать.

Wyraziła chęć potańczenia (*S. Dygat*) – Она сказала, что хочет танцевать /выразила желание потанцевать.

I kto, nierozumny, wydał rozkaz strzelania? (*J. Krzysztoń*) – И кто это, не подумав, приказал стрелять?

В таких конструкциях девербатив, как правило, зависит от главного компонента с модальным значением, например: **zmuszono do pozostania, zamiar położenia się, chęć potańczenia, rozkaz strzelania, umożliwiono dostanie się, możliwość zobaczenia się, zwyczaj nieczytania, propozycja rozegrania, marzyć o zostaniu, prawo do zadawania pytań, dość zajmowania się** и т.д.

2) Польскому простому предложению с девербативом соответствует русское сложное предложение:

- придаточная часть со значением цели, например: **Usiłował naklonić ją do wstania** (*A. Kuśniewicz*) – ‘Он пробовал уговорить ее, чтобы она встала’; **Skloniły Teofila do zrobienia tego, co zrobił** (*T. Parnicki*) – ‘Они уговорили Теофила, чтобы он сделал то, что он сделал’;
- придаточная часть со значением времени, например: **Biegliśmy... aż do wyschnięcia** (*T. Nowak*) – ‘Мы бежали, пока не высохли’; **Po dwumiesięcznym niewidzeniu na nowo odkrywaliśmy siebie** – ‘После двухмесячной разлуки мы заново открывали друг друга’; **Przy kupnie sanek trzeba zwrócić uwagę, by były mocne i miały jednakowe wygięcie obu poloz** – ‘Если вы покупаете санки, надо обратить внимание, чтобы они были крепкие и чтобы их полозья были одинаково выгнуты’;
- придаточная часть со значением объекта, например: **Obawiają się oni nastania nowego totalitaryzmu** ("*Polityka*") – ‘Они боятся, что настанет новый тоталитаризм’.

3) Польскому простому предложению с девербативом соответствует русское сложное предложение, придаточная часть которого включает инфинитив, например:

W listach nie prosił nawet o widzenie się (*S. Żeromski*) – В письмах он не просил даже о том, чтобы встретиться.

Przed pójściem spać Henryk jeszcze długą chwilę nie pozwalał odciągnąć się od okna (*S. Dygat*) – Перед тем, как пойти спать, Генрик еще долго стоял возле окна.

Na śliskiej, pochylej powierzchni szamotanie groziło ześliznięciem się w wodę (*K. Bunsch*) – На скользкой, наклоненной поверхности толкотня грозила тем, что они могли поскользнуться и упасть в воду.

4) Польскому девербативу в русском языке соответствует деепричастие (в отрицательных конструкциях), например: **Powiedział bez zastanowienia** – ‘Сказал не подумав’; **Wszedł do pokoju bez zapytania** – ‘Он вошел в комнату не спрашивая’.

Девербатив широко распространен в форме род.пад. с предлогом **do**. Можно выделить несколько типов синтаксических конструкций с этим членом:

- конструкции типа **существительное + nie do + девербатив**, например: **Bonaparte uważał go za człowieka nie do zastąpienia** (*M. Brandys*) – ‘Бонапарт считал его незаменимым человеком’; **Postawili warunki nie do przyjęcia** – ‘Они поставили условия, которые нельзя было принять’; **To jest rzecz nie do pomyślenia** – ‘Это невозможная вещь’;
- конструкции типа **глагол (обычно być) + nie do + девербатив**, например: **Była, niestety, nie do odczytania** (*A. Kuśniewicz*) – ‘Ее, к сожалению, нельзя было прочесть’; **Uczucie ciężkiego, nieruchomego wzroku stawało się nie do zniesienia** (*S. Lem*) – ‘Ощущение тяжелого, неподвижного взгляда делалось невыносимым’; **Upał był nie do wytrzymania** (*J. Andrzejewski*) – ‘Жара была невероятная’;
- конструкции типа **глагол + do + девербатив** со значением возможности, например: **Tam jest do wzięcia tylko nafta** (*J. Hen*) – ‘Там можно взять только нефть’. Значительную часть сочетаний этого типа составляют конструкции с глаголом **dać**, например: **Wymownym ruchem dłoni dał wartownikowi do zrozumienia, że się bardzo spieszy** (*J. Andrzejewski*) – ‘Выразительным жестом ладони он дал сторожу понять, что очень спешит’. Глагол **dać** в подобных выражениях имеет значение ‘сделать возможным’. Иногда в подобных случаях выражается значение цели, например: **Dam panu do przeczytania** (*T. Holuj*) – ‘Я Вам дам, чтобы вы прочитали’; **Rady nie**

- sa więc przeciwko rządowi, są do pomocy ("Polityka") – ‘Советы, таким образом, направлены не против правительства, а в помощь ему’. Встречаются и подобного типа высказывания со значением намерения, например: **Ma coś do zrobienia na tym świecie** (*R. Bratny*) – ‘Он хотел бы что-нибудь сделать на этом свете’; **Dziewczyna kolegi ma do sprzedania biżuterię** – ‘Девушка товарища хочет продать свою бижутерию’; **Z Moskwy nikt już do Kabulu nie podróżował. Szóstego lutego byłem jedynym pasażerem do odprawy** ("Polityka") – ‘Из Москвы в Кабул уже никто не путешествовал. Шестого февраля я был единственным пассажиром, который направлялся туда’;
- конструкции типа **частица *nie* + глагол + *do* + девербатив** со значением возможности, например: **Sytuacja taka nie jest do pomyślenia** – ‘Такая ситуация невозможна’; **Ta książka nie jest do przeczytania. Ta książka jest do odkrycia** (*E. Stachura*) – ‘Эту книга нельзя прочитать. Эту книгу можно лишь открыть’;
 - конструкции типа **существительное + *do* + девербатив** со значением возможности или необходимости, например: **Pisać nie potrafię, niewiele mam słów do zostawienia** (*J. Krzysztoń*) – ‘Писать я не умею, мало у меня слов, которые я мог бы оставить другим’; **Jestem w tym wieku, kiedy nie ma czasu do stracenia** – ‘Я в таком возрасте, когда нет времени, которое можно было бы тратить’; **Ciągle miała mnóstwo spraw do załatwienia** (*J. Andrzejewski*) – ‘У нее всегда было много дел’;
 - конструкции типа ***mieć* + *do* + девербатив** со значением возможности или необходимости, например: **Mam z nim do pogadania** (*A. Kuśniewicz*) – ‘Я должен с ним поговорить’; **To na razie wszystko, co mam do zakomunikowania** (*J. Andrzejewski*) – ‘Это пока все, что я должен сообщить’; **Oni mają najmniej do stracenia** ("Polityka") – ‘Они могут потерять меньше всех’;
 - конструкции типа **прилагательное + *do* + девербатив**, например: **Ta kobieta jest trudna do zdobycia** – ‘Эту женщину тяжело соблазнить’; **Uważam te bariery za możliwe do przezwyciężenia** – ‘Я считаю, что эти барьеры можно преодолеть’;

Stokroć lżejsza do zniesienia byłaby śmierć od pioruna (*T. Parnicki*) – ‘В сто раз легче была бы смерть от молнии’; **Całą władzę przejęły siły niemożliwe do zaakceptowania przez ludzi wierzących** – ‘Всю власть захватили те, которых верующие поддерживать не могут’;

- конструкции типа **nie mieć** + отрицательное местоимение + **do** + **девербатив**, например: **Ja zresztą nie mam niczego do odkrywania** (*A. Kuśniewicz*) – ‘Мне, кстати, нечего открывать’; **Nie było nic do zrobienia** (*S. Lem*) – ‘Было нечего делать’; **Na razie nie mam nic do dodania** (*M. Brandys*) – ‘Пока мне нечего добавить’.

Некоторые сочетания, включающие девербатив с предлогом **do**, имеют устойчивый характер: **mieć do czynienia** – ‘иметь дело с чем-л.’, **być do dyspozycji** – ‘быть в распоряжении кого-л.’

УПРАЖНЕНИЯ

1*. Поставьте вместо многоточия существительное или прилагательное в необходимой падежной форме.

1. Ten student będzie kiedyś ... (znakomity uczoney). 2. Kowalski został ... (dyrektor Instytutu). 3. Kasia jest jeszcze ... (mały). 4. Mało kto jest tak ... (elegancki). 5. Staje się coraz ... (mądrzejszy). 6. Nadal jest ... (mistrzyni świata). 7. Olga była zarazem ... (zgrabna i wysportowana). 8. Nie musisz być ... (niecierpliwy). 9. Anna i Jacek są ... (małżeństwo). 10. Kasia i Jurek to ... (rodzeństwo). 11. Ta autostrada nie będzie ... (jedyny) w Polsce. 12. (Najważniejszy) ... dla nas w tej chwili jest zrozumienie, że jesteśmy razem. 13. Funkcja druga nie wydaje mi się mniej ... (ważny). 14. (Dziwny) ... się wydaje, że nie pomyślono jednocześnie o tym. 15. Nie bądźmy ... (dzieci). Bądźmy ... (zdrowy).

2*. Существительные в скобках обозначают место действия. Поставьте их в необходимой падежной форме.

1. (Bor i las) szedł cesarski żołnierz (*T. Nowak*). 2. Z sandałami w rękach pędziliśmy (droga) (*P. Wojciechowski*). 3. (Te rumowiska) będzie pani źle iść (*T. Breza*). 4. Po chwili (ścieżka) ruszyło w ich

stronę dwóch turystów (*R. Bratny*). 5. Dojechaliśmy (szosa) do miejsca (*R. Kapuściński*). 6. Ktoś idzie (mój ślad) (*T. Konwicki*). 7. (Oceany) płynęły góry lodowe grożąc losom okrętów (*J. Broszkiewicz*).

3. Поставьте вопросы к данным предложениям.

-? Nazwa Polska (Polonia) ustaliła się na przełomie X i XI w.
-? Zjednoczenie etnicznych ziem polskich odbyło się około 990 r. pod władzą Mieszka I.
-? Pomorze Gdańskie zostało przyłączone do Wielkopolski w 1295 r.
-? Tak, wielkie zwycięstwo wojsk polsko-litewsko-ruskich nad Krzyżakami odbyło się 15 VII 1410 r. pod Grunwaldem.
-? Unia lubelska 28 VI 1569 r. postanowiła, że Korona i Wielkie Księstwo Litewskie stanowić będą jedno państwo.
-? W latach 1609-1612 Polska podjęła zbrojną interwencję przeciwko Rosji. Władysław (syn Zygmunta III) został uznany carem, a załoga polska obsadziła Kreml.
-? Pierwsza konstytucja Polski została uchwalona 3 maja 1791 r.
-? Trzeci rozbiór Polski w 1795 r. oznaczał upadek niepodległości państwa.
-? Generał Jan Henryk Dąbrowski 9 I 1797 r. uzyskał zgodę Napoleona Bonapartego na utworzenie Legionu polskiego.

4*. Напишите вместе или отдельно следующие предлоги (каждый раз проверяйте себя по словарю). Составьте предложения с каждым словом или словосочетанием.

<i>do</i>	<i>od</i>	<i>na</i>
... niedawna	... niechcenia	... ogół
... dnia	... teraz	... pamięć
... tychczas	... wczoraj	... przeciwko
... widzenia	... razu	... pozór
... siego roku	... dawna	... pewno
... prawdy	... ciebie	... wzajem
... nikąd	... rzeczy	... wieczór

<i>po</i>	<i>w</i>	<i>z</i>
... prostu	... dal	... wolna
... mału	... ogóle	... goła
... uczniowsku	... zwyż	... nienacka
... kolei	... szerz	... nagła
... dawnemu	... przeddzień	... czasem
... środka	... pół	... powrotem
... kryjomu	... kółko	... reguły

5. В приведенных ниже предложениях сказуемое выражено формой инфинитива. Замените ее на форму отглагольного существительного (девербатива).

1. Proszę przekazać mi tę informację. 2. Marzy przenieść się do innego miasta. 3. Znaleźć partnerów nie jest łatwo. 4. Ojciec ma zamiar przeczytać tę książkę jeszcze raz. 5. Nie mam co czytać. 6. Co masz zarzucić swojej żonie? 7. Uciekać łatwiej i bezpieczniej jest w pojedynkę. 8. Przed tym jak pójść spać, długo rozmawiał z siostrą. 9. Nie myśli pan, żeby pójść w tym kierunku?

6. Прочитайте и перевидите на русский язык отрывок из книги известного польского публициста К.Т. Тёплица «Информационное затмение». Выпишите конструкции с определениями. Объясните, почему определение (выраженное прилагательным, существительным или местоимением) стоит перед существительным или после него.

Uważa się, że współczesna kultura masowa, zwłaszcza w świecie kapitalistycznym, nastawiona jest na zaspokajanie owych “bovarystycznych” tęsknot. Kreując elity złożone z ludzi sukcesu, gwiazd filmowych, a także pozostałości dawnej arystokracji rodowej, przedstawia je jako wzory do naśladowania w zakresie obyczaju i mody, sposobów spędzania wolnego czasu, form życia uczuciowego i seksualnego. Opisy współczesnych społeczeństw masowych sugerują, że wskazówki te znajdują szeroki oddźwięk społeczny, dostarczając milionom wzorców obyczajowych, których naśladowanie przynosi im złudzenie życia bogatszego i bardziej kolorowego, niż jest ono w istocie, ograniczoną, lecz aprobowaną wersję szczęścia.

7. Дополните предложения с глаголом *mieć*, выбирая одно из конструкций в скобках.

1. Dawno chciałem pana poznać, ale nie miałem dotąd
2. Basia prawdopodobnie zupełnie nie ma ... do matematyki.
3. Nie mam z tym nic
4. Każdy ma ... pomagać słabszym.
5. Nie zgodziłem się z propozycją, bo wiele miałem
6. Trzeba nie mieć ... , żeby tak skrzywdzić staruszkę.
7. Czemu się na mnie boczysz? O co masz do mnie ... ?
8. Daj mi święty spokój, nie mam ... na takie drobnostki.
9. Decyduj się, masz ... dwie możliwości: albo zostać tu, albo przenieść się do nas.
10. To był naprawdę drobiazg – nie masz ... obrażać się na nas.

(do wyboru, przeciw temu, pretensje, zdolności, sumienia, obowiązek, powodu, okazji, do czynienia)

8. Ниже приводятся слова и словоформы, которые употребляются в разных значениях. Составьте предложения с ними, обратите внимание на их синтаксические функции.

- **długi** 1) форма им.пад. мн.ч. существительного *dlug* – ‘долг’; 2) прилагательное – ‘долгий’;
- **droga** 1) прилагательное ж.р. – ‘дорогая’; 2) существительное – ‘дорога’;
- **myśl** 1) существительное – ‘мысль’; 2) форма повелительного наклонения глагола *myśleć* – ‘думать’;
- **niczym** 1) форма твор.пад. местоимения *nic* – ‘ничто’; 2) сравнительный союз – ‘как’, ‘как будто’;
- **nim** 1) форма твор.пад. местоимений *on, ono* – ‘он’, ‘оно’; 2) союз со значением ‘перед тем как’;
- **otwarcie** 1) отглагольное существительное – ‘открытие’; 2) наречие – ‘открыто’;
- **piec** 1) существительное – ‘печь’; 2) глагол – ‘печь’;
- **polany** 1) форма род.пад. ед.ч. или им.пад. /вин.пад. мн.ч. существительного *polana* – ‘поляна’; 2) причастие от глагола *polać* – ‘полить’;

- **pośle** 1) форма предл.пад. ед.ч. существительного *poseł* – ‘посланник’, ‘депутат’; 2) форма 3-го л. ед.ч. наст.вр. глагола *posłać* – ‘послать’;
- **starty** 1) форма им.пад. /вин.пад. мн.ч. существительного *start* – ‘старт’; 2) причастие от глагола *zetrzeć* – ‘стереть’;
- **tonę** 1) вин.пад. существительного *tona* – ‘тонна’; 2) форма 1-го л. ед.ч. наст.вр. глагола *tonąć* – ‘тонуть’.

9. Ниже приводятся польские пословицы, а также их объяснения, расположенные в произвольном порядке (материал заимствован из словаря: А. Bogusławski, J. Wawrzyńczyk. *Polszczyzna, jaką znamy*. Warszawa, 1993). Найдите для каждой пословицы соответствующее ее смыслу толкование.

Czy się stoi, czy się leży,
dwa tysiące się należy	a) = ‘Nawet w najdogodniejszych okolicznościach nie da się przekroczyć pewnych granic w osiągnięciu celów’
I w Paryżu nie zrobią z
owsa ryżu	b) = ‘Należy korzystać z dostępnych przyjemności, bo życia nie można powtórzyć’
Jak się nie ma, co się lubi,
to się lubi, co się ma	c) = ‘Każdy robi to, na co go stać’
Jak spaść, to z wysokiego
konia	d) = ‘Jest rzeczą naturalną korzystanie z wszelkich możliwości polepszania własnego stanu materialnego’
Każdy orze jak może	e) = ‘Ludzie domagają się określonej pracy niezależnie od wkładu pracy’
Nie śmiej się dziadku z
cudzego upadku	g) = ‘Wartościowa jest porażka w bardzo ambitnym przedsięwzięciu’
Nigdy jeszcze tak nie było,
żeby jakoś tam nie było	h) = ‘Każdy problem praktyczny ma jakieś rozwiązanie’
Ręka zgina się do siebie	i) = ‘Nie należy się cieszyć z niepowodzenia lub błędów innych osób, bo każdy jest na to narażony’

Żyje się raz

j) = ‘Dobrze jest cieszyć się rzeczami dostępnymi i godzić z niedostatecznością innych’

- 10. Прочитайте отрывок из статьи в еженедельнике “Polityka” (1991, № 9). Объясните причины юмористического эффекта, который достигается с помощью выражения *pasta do zębów*. Какие синтаксические функции выполняет предлог *do*?**

12 marca “Trybuna Ludu” zamieściła na pierwszej stronie informację o wiecu, jaki dzień wcześniej miał miejsce w Fabryce Samochodów Osobowych na Żeraniu. Po raz pierwszy pojawiło się tam hasło, które wkrótce miało stać się symbolem marcowej propagandy: “Studenci do nauki, literaci do pióra” – później studenci dawali żartem: “Pasta do zębów”.

- 11. Ниже приводятся слова одного тематического поля «Улица». Разделите его на более мелкие смысловые подмножества. Составьте предложения, которые включали бы слова разных подклассов. Объедините эти предложения в связный текст.**

ulica, dom, samochód, ruch, chodnik, droga, miasto, jezdnia, ludzie, lampa, spacer, wypadek, autobus, gwar, latarnia, przechodzeń, światła, adres, błoto, demoralizacja, deptak, jazda, mieszkanie, niebezpieczeństwo, okna, asfalt, osiedle, pasy, pochód, przejście, rzeka, sklepy, stolica, szosa, ścisk, tłum, trasa, wiadukt.

- 12. Прочитайте текст, выпишите конструкции с предлогами. Определите синтаксические функции этих конструкций, найдите им соответствия в русском языке.**

Jak naprawić zepsuty kompas

Zepsuty kompas należy zanurzyć w świeżym oleju, a następnie wytrzeć do sucha i pogrzać lekko na kuchennej płycie. Gdy ostygnie, owinąć w watę lub czystą szmatkę i włożyć na kilka godzin do ciemnej, lecz przewiewnej szuflady.

Po wyjęciu z szuflady kompas należy znowu pogrzać, zapakować szczelnie w papier pergaminowy i wyrzucić do śmietnika. Uczyniwszy to, możemy spokojnie udać się do sklepu sportowego i kupić nowy kompas (*J. Jesionowski. Zwariowana książeczka. Kraków, 1975*).

13*. Niżej приводятся предложения, в которых пропущены некоторые компоненты. Восстановите их. Объясните свой выбор. Охарактеризуйте значение и функцию восстановленных слов.

1. Projekt odrzucono 2. To wypracowanie jest ... lepsze. 3. Pozostaje jeszcze ... jak honor. 4. Łobuzie ... , zostaw ją w pokoju. 5. On ... ci będzie jeść z ręki. 6. ... deptać trawników Gosia to nigdy nie deptała. 7. ... z kim miałem tam pójść? 8. Nudne ... nudne, poczytamy. 9. ... on przyjdzie. To czym go poczęstujemy? 10. Jest chory, rozbity psychicznie i 11. ... on wie, że będą wstrzymywać te wypłaty? 12. ... jak Ola go uwielbia, ... Ala go lekceważy. 13. On ... całe uzbrojenie miał jeden granat ręczny. 14. Uciekł, mógł się zorientować, co się dzieje.

niech, jeszcze, no, tak, już, w całości, za, nie, zanim, w ogóle, cokolwiek, jeden, skąd, niby, coś takiego, ktokolwiek

14. Из приведенных текстов (заимствованных из материалов польской печати) выпишите односоставные предложения. Найдите наиболее оптимальные способы их перевода на русский язык. Мотивируйте свой выбор.

1. W Końsku właściciel baru "Pod czartem" wywiesił w oknie lokalu listę dłużników, którzy uporczywie piją na krechę. Skutek był piorunujący. W zadymionym barze, gdzie kłębił się tłum, teraz cisza i spokój, można nawet posłuchać Bacha. Właściciel już zrozumiał, że czart go chyba podpuścił?
2. To, że policja znajduje w mieszkaniach składy broni, nikogo już nie dziwi, ale szczęki opadły funkcjonariuszom w Kędzierzynie-Koźlu, gdy w jednym pokoju odkryli działko lotnicze. Jak można tam było jeszcze wcisnąć wersalkę?
3. Trudno uwierzyć, że rekordzistką szczecińskiej izby wytrzeźwień jest kobieta, która gościła tam już 235 razy. Zazwyczaj słaba płeć głowę ma mocniejszą.
4. W Kielcach młody człowiek wybił szybę w warzywnym i jedząc jabłko czekał na przybycie policji. Funkcjonariuszom oświadczył, że pragnie iść do aresztu, gdzie mu będzie ciepło i dobrze. Za karę jego życzenie nie zostało spełnione.

5. W Szczecinie znaleźli się racjonalizatorzy: podłączali pralki do sieci centralnego ogrzewania, aby nie płacić za grzanie wody. Kiedy zjawisko stało się masowe – elektrociepłownia zabarwiła wodę na zielono. I jak tu nie powtórzyć za Tuwimem: “O zieleni można nieskończenie...”
6. Dziennikarze ze Słupska planują zorganizowanie wyborów Miss Wsi, bo takiej Miss akurat nie ma. Oprócz urody – miss musi wykazać się “znajomością realiów życia wiejskiego”.
7. W Ciechocinku z baru “Tęcza” gwizdnięto 20 krzesel. Kiedy policja zatrzymała sprawcę – spokojnie wyjaśnił, że ukradł, bo nie miał na czym siedzieć. Teraz już ma, bo siedzi.
8. W zabytkowej fontannie w Legnicy znaleziono minę. Czekano na saperów. Długo i niecierpliwie. Nagle zjawił się mężczyzna. Wziął minę pod pachę i oddalił się w nieznanym kierunku. Gdyby napisał: “Min niet” – byłoby przynajmniej wiadomo, kto to taki.

15. Ниже приводятся высказывания, которые включают словоформы существительных или местоимений в дат.пад. Переведите эти предложения на русский язык, определите синтаксические функции словоформ в дат.пад.

1. Zamknięto mu książki nie mające bezpośredniego związku z nauką (*J. Parandowski*).
2. Ręce mu drżały (*S. Lem*).
3. Proszę się więc nie bać, że pan mi się w tym miasteczku zgubi (*T. Breza*).
4. Oczy mu się śmieją i nieustannie gada (*K. Makuszyński*).
5. Umył sobie ręce (*M. Radgowski*).
6. Proszę pana, a gdzie pan tak sobie idzie? (*E. Stachura*).
7. Nie ruszaj mi się (*W. Żukrowski*).
8. Ciocia zwróciła mi uwagę na twoją nieokreśloną pozycję materialną (*J. Iwaszkiewicz*).
9. Nastrój mu się poprawił (*J. Putrament*).
10. Twarz mu płonęła (*J. Broszkiewicz*).
11. Obecność atrakcyjnej kobiety zawsze rozwiązywała mi język lepiej niż alkohol (*M. Choromański*).

16*. Дополните предложения подходящими по смыслу конструкциями с частицей *by*. Обратите внимание на порядок расположения частицы.

1. Na to pytanie ... nie potrafił.
2. ... się nie chcieli, ale mieć dobre stopnie – na pewno.
3. Tak ... prawdopodobnie uniknął gniewu rodziców.
4. Z pewnością ... się zastanowić nad zorganizowaniem wyjazdu.
5. Wiele rzeczy ... wziąć pod uwagę.
6. Już wcześniej ... przewidzieć trudności.
7. Za późno ... remont szkoły, gdyby nie pomoc rodziców i uczniów.
8. Dekoracje ... już wczoraj, ale zabrakło pinetek.

uczyć byście, odpowiedzieć byś, warto by, postępując byś, powinni byśmy, przypięto by, trzeba by, wykonano by

3. Сложное предложение

3.1. Типы сложных предложений

Сложные предложения в польском языке традиционно делятся на два типа: сложносочиненные и сложноподчиненные. В предложениях первого типа устанавливается связь между целостными и относительно самостоятельными сообщениями, например: **Lubię czytać, ale rzadko biorę książkę do ręki** – ‘Я люблю читать, но редко беру книгу в руки’. Союз *ale* выражает здесь отношения между простыми предложениями **Lubię czytać** и **Rzadko biorę książkę do ręki**, а точнее, показывает, что ситуации, которые они обозначают, совпадают во времени, хотя это и противоречит нормальному положению вещей (нормой является то, что человек, который любит читать, находит время для этого).

Сложноподчиненные предложения включают главную и зависимую части, тем самым напоминая подчинительные словосочетания. Не случайно между ними возможен прямой параллелизм: **Wiem o tym, że Maria ma kłopoty – Wiem o kłopotach Marii.**

Синтаксическая связь в сложноподчиненных предложениях осуществляется с помощью союзов (*że, jak, który, żeby, aby* и т.д.), а также с помощью соотносительных слов, которые находятся в главной части: *ten, tam, wtedy, tamtędy, stąd, taki* и др., например: **Tam, gdzie kiedyś stała wieża, dziś nie ma nic** – ‘Там, где когда-то стояла башня, сегодня ничего нет’.

Обратите внимание!

Указательное местоимение *ten* в функции соотносительного слова переводится на русский язык как *тот* (а не *этом*), например: **Ten, kto wytrwał, został nagrodzony** – ‘Тот, кто выдержал, получил вознаграждение’. Так же переводится это местоимение и тогда, когда оно занимает позицию, характерную для существительных, например: **Zapytałem przechodnia o drogę, lecz ten nie odpowiedział** – ‘Я спросил у прохожего про дорогу, но тот /он не ответил’. В позиции при существительном *ten* соответствует русскому *этом*: **Ta reguła nie jest obowiązująca** – ‘Это правило не обязательное’.

3.2. Типы сложносочиненных предложений

Сложносочиненные предложения представлены несколькими типами.

1) Соединительные – с союзами *i (też), oraz, tudzież* и др., например: **Dom spłonął i wszystko straciliśmy** – ‘Дом сгорел, и мы все потеряли’; **Sieć nylonowa jest zupełnie niewidoczna, i ryby łatwo w nią wpadają** – ‘Нейлоновая сетка совершенно не видима, и рыба легко попадает в нее’.

2) Сопоставительные – с союзом *a*, например: **Jan śpiewa, a Ewa tańczy** – ‘Ян поет, а Эва танцует’.

3) Противительные – с союзами *ale, lecz, a, (a) jednak, nie tyle... co, natomiast, tymczasem, za to, podczas gdy*, например: **Miała zamiar przyjść, ale matka nie pozwoliła** – ‘Она хотела прийти, но мать не разрешила’; **Musiał kupić kwiaty, tymczasem wszystkie kwaciarnie już były zamknięte** – ‘Он должен был купить цветы, но все цветочные магазины были закрыты’; **Była brzydka, za to ładnie się ubierała** – ‘Она была некрасивой, зато хорошо одевалась’; **Jan był pracowity, podczas gdy**

Piotr całe życie się objął – ‘Ян был работающим, тогда как Петр всю жизнь бездельничал’.

Значение, свойственное противительным предложениям, может выражаться также подчинительными союзами *aby, by*, например: **Runął w głąb mieszkania, by po chwili ukazać się z powrotem** (*T. Konwicki*) – ‘Он исчез в комнате, чтобы через минуту появиться опять /Он исчез в комнате, но через минуту появился опять’.

4) Разделительные – с союзами *czy, albo, albo... albo, bądź, lub*, например: **Albo brzytwa była źle naostrzona, albo mydło źle rozrobione – róczę wieczorem albo zostaną w schronisku** – ‘Или бритва была плохо наточена, или пена плохо взбита’.

5) Отрицательные – с союзами *ani, ni, ani... ani, ni... ni*, например: **Ani ja nic o tym nie słyszałem, ani ty nie masz żadnej informacji** – ‘Ни я ничего не знаю, ни ты’.

3.3. Типы сложноподчиненных предложений

В польском языке сложноподчиненные предложения представлены несколькими типами.

1) Определительные – с союзами *który, jaki, co*, например: **To jest Warszawa, jaką pamiętamy z dawnych lat** – ‘Это Варшава, которую мы помним с давних лет’; **Wystąpił z propozycją, która znalazła gorącą aprobatę** – ‘Он выступил с предложением, которое получило горячую поддержку’; **W tobie jest trochę z liberała, trochę z polityka, trochę z humanisty, takiego co abonuje lewicowe gazety i boi się żony** (*I. Iredyński*) – ‘В тебе есть что-то от либерала, что-то от политика, что-то от гуманиста, который выписывает демократические журналы и боится жены’. В определительных предложениях могут использоваться также союзы, которую имеют другую основную функцию, например: **Nie wiedziała, jakich użyć słów, by nie zabrzmiały banalnie** (*T. Hołuj*) – ‘Она не знала, какие употребить слова, чтобы они не звучали банально’ (ср.: ‘такие слова, которые бы не звучали банально’); **To jest miasto, gdzie się wychowałem** –

‘Это город, где я вырос’ (ср.: ‘город, в котором я вырос’); **Książka ma tę zaletę, że jest napisana prostym językiem** – ‘Книга имеет то преимущество, что написана простым языком’ (‘преимущество, которое обусловлено ее простым языком’).

В определительных предложениях встречается также союз **który to**, например: **Można spotkać... w salonie hrabiny D. w Warszawie, który to salon zresztą znam tylko ze słyszenia** (*S. Dygat*) – ‘...Можно встретить в салоне графини Д. в Варшаве, который известен мне только по слухам’; **Znaleziono kartkę na stole, na której to kartce napis** (*I. Iredyński*) – ‘На столе нашли бумажку, на которой была надпись’; **Za kontuarem siedzi staruszek w nienagannym surducie, przy którym to surducie mój wygląda jak daleki ubogi krewny** (*M. Słyk*) – ‘За стойкой сидит старичок в отменном сюртуке, на фоне которого мой сюртук выглядит как далекий бедный родственник’. Употребление при союзе существительного позволяет подчеркнуть передаваемую им информацию, избежать неоднозначности сообщения (особенно в тех случаях, когда оно перегружено существительными), например: **Dziennikarz nawiązał do odpowiedzi G.P., oskarżonego w procesie koszalińskim, że dokonano przeniesienia ks. S.Z. z więzienia do klasztoru, której to wypowiedzi, jak stwierdził, zaprzeczył Episkopat** – ‘Журналист сослался на показания осужденного в кошалинском процессе Г.П., касающиеся того, что ксендза С.З. перевели из тюрьмы в монастырь, что (показания) епископат оспорил’.

Обратите внимание!

Конструкции с глаголом *dotyczyć* – ‘касаться /иметь отношение’ типа *w sprawie /na temat, która (y) dotyczy kogoś /czegoś* могут быть выражены с помощью модели *co do kogoś /czegoś*, например: **Wśród zwycięzców rozgorzał konflikt co do podziału władzy** – ‘Среди победителей разгорелся конфликт в связи с разделением власти’.

В отличие от русского языка в польском союз **który** находится в начале зависимого предложения, в том числе и в формах косвенных падежей, например: **To był pisarz, którego powieści czytała cała młodzież** – ‘Это был писатель, повести которого читала вся молодежь’; **Tam jest Zamek Królewski, którego**

zwiedzanie zaplanowaliśmy na jutro – ‘Там Королевский замок, осмотр которого мы запланировали на завтра’. Исключение составляют конструкции союза *który* с предлогами, например: **Kołysała się kurtyna, spoza której dobiegało stukanie młotków** – ‘Колебалась занавеска, из-за которой доносился стук молотков’; **Zostało nam tylko dwa dni, w czasie których możemy skończyć robotę** – ‘Нам осталось только два дня, в течение которых мы можем кончить работу’.

Обратите внимание!

В польском языке грамматическая структура зависимого определительного предложения допускает глагол в форме 1-го лица, что не характерно русскому синтаксису, например: **Zdaję sobie więc sprawę: oto drzwi, oto ja, który nie patrzę** (*S. Mrozek*) – ‘Я прекрасно понимаю: вот дверь, вот я, который не смотрит’.

2) Изъяснительные предложения – с союзами *że, żeby, iż, aż, aby, czy, kto, co* (два последние – в разных падежных формах), например: **Wiedziałem, że ona pali** – ‘Я знал, что она курит’; **Przypuszcza się, iż problem jest już rozwiązany** – ‘Считается, что проблема уже решена’; **Prosi o to, żeby /aby wszystko wypadło jak najlepiej** – ‘Он просит о том, чтобы все было наилучшим образом’; **Nie zgadłem, kto to powiedział** – ‘Я не угадал, кто это сказал’.

Синтаксическая связь в изъяснительных предложениях зависит не от союза, а от значения глагольного сказуемого, поэтому такие предложения включают довольно широкий набор разных союзов, например: **Nie wiadomo, gdzie /kiedy to znalazł** – ‘Не известно, где /когда он это нашёл’; **Nie wiadomo, po co /skąd to przyniósł** – ‘Не известно, зачем /откуда он это принёс’.

В польском языке встречаются изъяснительные предложения типа *żeby /aby* + **инфинитив**, которым в русском языке обычно соответствуют простые предложения с составным глагольным сказуемым, например: **Wie pan, że każdy tutaj chciałby, aby go rozwiązać?** (*J. Krzysztoń*) – ‘Здесь, знаете ли, каждый хотел бы его распустить’; **Tońko zaproponował, żeby spoić ją winem** (*M. Nowakowski*) – ‘Тонько предложил напоить ее вином’; **Prosił, żeby cię spytać, czy nie chciałbyś...** (*J. Hen*) – ‘Он

просил узнать у тебя, хочешь ли ты...’ Эту же грамматическую структуру (**żeby /aby + инфинитив**) могут иметь определительные предложения, например: **Po pewnym czasie zrodziła się w nim żądza, żeby pójść w swoje “kraje”** (*S. Żeromski*) – ‘Через некоторое время у него появилось желание пойти по своим «местам»’; **Ona miała już taki zwyczaj, żeby ciskać swoje rzeczy za kaloryfer!** (*A. Kuśniewicz*) – ‘У нее была такая привычка – прятать свои вещи за калорифер’; **Miał powody, aby się bać** (*T. Parnicki*) – ‘У него были причины бояться’.

Некоторые глаголы или устойчивые глагольные сочетания требуют как раз придаточного предложения типа **żeby + инфинитив** и не допускают в качестве зависимого компонента одиночного инфинитива, например:

czuć się na siłach	mieć okazję
marzyć	mieć podstawy
mieć ambicję	mieć polecenie
mieć chęć	mieć powód
mieć czas	mieć prawo
mieć możliwość	mieć rozkaz
mieć obowiązek	mieć siłę
mieć odwagę	starać się
mieć ochotę	

В восточнославянских языках изъяснительные или определительные предложения типа **чтобы + инфинитив** встречаются эпизодически, например: *Министр, вы мечтали, чтоб юнгой в Атлантике плавать.* (*A. Вознесенский*)

Некоторые глаголы не допускают при себе придаточных предложений – они сочетаются либо с формами существительных, либо с инфинитивом, например:

brzydzić się	potrafić	woleć
dać się	przestać	wydawać się
kończyć	przeszkadzać	zacząć
lubić	raczyć	zamierzać
musieć	rozpocząć	zaniedbać
należać	śmieć	zaprzestać

nienawidzić	uczyć	здаwać się
nie znosić	uczyć się	zdażyć
podobać się	umieć	zdołać
pomagać	usiłować	życzyć sobie

В русском языке в изъяснительных предложениях встречается конструкция **вместо того, чтобы**, например: *Вместо того, чтобы работать, ты смотришь телевизор*. В польском языке ей соответствует конструкция **zamiast + инфинитив /существительное**, ср.: **Zamiast pracować przez cały dzień oglądasz telewizor**. Ср. другие примеры: **Wypił tylko herbatę, zamiast normalnie zjeść śniadanie** – ‘Он выпил только чаю, вместо того, чтобы позавтракать’; **Zamiast herbatą napojono mnie jałową wodą** – ‘Вместо того, чтобы напоить меня чаем, предложили только воду’; **Zamiast o zdobyczach napisała o stratach** – ‘Вместо того, чтобы писать о приобретениях, написала о потерях’. Как видим, польские выражения выглядят более компактными и экономными.

3) Временные – с союзами *kiedy, gdy, jak, dopóki, póki, podczas gdy, jak tylko, skoro, (za)ledwie, nim, zanim, aż, ilekroć, ile razy, odkąd*. В таких предложениях употребляются соотносительные слова *wtedy, wtenczas, dopóty, tak długo, co, tylekroć, tyle razy*. Примеры: **Wracalem, gdy było już ciemno** – ‘Я возвращался, когда уже было темно’; **Wypytywał dopóty, dopóki wszystkiego się nie dowiedział** – ‘Расспрашивал до тех пор, пока не узнал всего’; **Kiedy przyjedziesz, napisz list** – ‘Когда приедешь, напиши’; **Jak zawoła, uciekaj** – ‘Когда закричит – убегай’; **Wyszli na polowanie, ledwie zaczynało świtać** – ‘Они вышли на охоту, едва начинало светать’; **Przygotowuj obiad, nim dzieci wrócą ze szkoły** – ‘Приготовь обед, пока дети вернутся из школы’; **Co podnosił głowę, widział wybuchy** – ‘Каждый раз, поднимая голову, он видел взрывы’; **Ilekroć prosił ją o pomoc, tylekroć odmawiała mu** – ‘Сколько ни просил ее о помощи, каждый раз отказывала’; **Odkąd jest księgarnia, oni przynajmniej czytają kryminaly** – ‘С того времени, когда открылся книжный магазин, они читают хотя бы детективы’.

Обратите внимание!

Союзы *kiedy* и *gdy* отличаются тем, что только первый может употребляться в качестве союзного слова и иметь логическое ударение, например: – **Kiedy wróci?** – **Nie wiem, kiedy wróci** – ***Nie wiem, gdy wróci**.

4) Предложения со значением места действия – с союзами *gdzie, skąd, dokąd* и др. Соотносительные слова – *tam, stąd, tędy, tu*. Примеры: **Wróciłem tam, gdzie spędziłem lepsze lata** – ‘Я вернулся туда, где провел лучшие годы’; **Stoimy na wieży, skąd widać całe miasto** – ‘Мы стоим на башне, откуда виден весь город’.

5) Предложения со значением причины – с союзами *bo, gdyż, ponieważ, bowiem, że, jako że*. Соотносительные слова – *dlatego, dzięki temu, wobec tego, w związku z tym, więc, zatem*. Примеры: **Spóźniłem się, bo musiałem czekać na kolegę** – ‘Я опоздал, потому что вынужден был ждать товарища’; **Zrezygnował, dlatego że miał inne propozycje** – ‘Он отказался, потому что у него были другие предложения’; **Zapomniał parę szczegółów tego wypadku, gdyż to się działo wiele lat temu** – ‘Он забыл некоторые подробности этого события, ведь это было много лет тому назад’; **Ponieważ była piękna pogoda, więc wybraliśmy się na spacer** – ‘Поскольку погода была прекрасная, мы собрались на прогулку’; **Nie ma samochodu, dlatego jeździ do pracy tramwajem** – ‘У него нет машины, поэтому он ездит на работу на трамвае’; **Musiałem wrócić, jako że teatr miał w sierpniu urlop** – ‘Я должен был вернуться, потому что театр в сентябре не работал’.

Обратите внимание!

Особенность союза *bowiem* заключается в том, что он не может занимать начальной позиции в зависимом предложении, например: **Zrezygnowałem z tej pracy, znalazłem bowiem inne zajęcie** – ‘Я отказался от этой работы, потому что нашел другое занятие’. Союз *ponieważ* является, наоборот, единственным показателем причинной связи, который может находиться в абсолютном начале предложения, например: **Ponieważ umówiłem się na trzecią, musiałem pojechać taksówką** – ***Bo /*gdzyż /*bowiem /*że umówiłem się na trzecią, musiałem pojechać taksówką** – ‘Поскольку я договорился о встрече на три часа, то вынужден был поехать на такси’.

Причинный союз *że* может выступать вместе с противительными союзами *ale, lecz*, например: **Ale że przyjechał, więc musiałem z nim rozmawiać** – ‘Но, поскольку он приехал, я должен был разговаривать с ним’.

б) Условные предложения – с союзами *jeśli, jeżeli, jak, gdy, byle, chyba, chyba że, choćby, chociażby, skoro, jakkolwiek /skądkolwiek /cokolwiek /kiedykolwiek*. Соотносительное слово – *to*. Примеры: **Wyjedziemy do Malborka, jeżeli będzie pogodny dzień** – ‘Мы поедem в Мальборк, если будет хорошая погода’; **Lepiej będzie, jak tu zostanę** – ‘Было бы лучше, если бы остался’; **Nie pojedę do Malborka, chyba że będzie bardzo pogodny dzień** – ‘Я не поеду в Мальборк, разве что будет хорошая погода’; **Możesz zajmować się sportem, byle tylko lekcje nie ucierpiały** – ‘Можешь заниматься спортом, лишь бы это не мешало занятиям’; **Chociażby Maria kochała Piotra, nie wyjdzie za niego** – ‘Даже если бы Мария любила Петра, она не вышла бы за него замуж’; **Skoro nie potrafisz, nie pchaj się na afisz** – ‘Каждый сверчок знай свой шесток /Не умеешь, не берись’; **Powiem mu o tym, jakkolwiek potoczy się rozmowa** – ‘Я скажу ему это, как бы ни шел разговор’.

7) Предложения цели – с союзами *żeby, by, aby, byle*. Соотносительные слова – *po to, tak, dlatego*. Примеры: **Przyszedł mechanik, aby przejrzeć krany** – ‘Пришел механик, чтобы проверить краны’; **Starł się, żeby dziewczyna zwróciła na niego uwagę** – ‘Он старался, чтобы девушка обратила на него внимание’; **Zgodzi się na wszystkie warunki, byle tam pracować** – ‘Он согласится на все условия, только бы там работать’.

Обратите внимание!

Целевые союзы, которые используются в предложениях с глаголами прош.вр., обязательно присоединяют к себе окончания 1-го и 2-го лица ед.ч. и мн.ч. этих глаголов, например: **Mówię po to, żebyś zrozumiała** – ‘Я говорю для того, чтобы ты поняла’; **Mówię po to, żebyście zrozumieli** – ‘Я говорю для того, чтобы вы поняли’; **Mówi po to, żebym zrozumiał** – ‘Он говорит для того, чтобы я понял’; **Mówi po to, żebyśmy zrozumieli** – ‘Он говорит для того, чтобы мы поняли’.

8) Уступительные – с союзами *choć, chociaż, aczkolwiek, mimo że*. Примеры: **Zmarzł, chociaż miał ciepły sweter** – ‘Он замерз, хотя у него был теплый свитер’; **Było zimno, choć świeciło słońce** – ‘Было холодно, хотя светило солнце’; **Wreszcie ustąpił, aczkolwiek zdania nie zmienił** – ‘Наконец он уступил, хотя не изменил взглядов’; **Nie posłuchał dobrej rady, mimo że wydawał się rozsądnym chłopcem** – ‘Он не послушал доброго совета, хотя выглядел рассудительным человеком’.

9) Предложения со значением способа действия – с союзом *jak*. Соотносительное слово – *tak*, например: **Rozmawiali dalej, jak gdyby nic nie zaszło** – ‘Они разговаривали дальше, как будто между ними ничего не произошло’; **Maria spojrziała na niego, jak się patrzy na głupca** – ‘Мария посмотрела на него, как смотрят на дурака’.

10) Предложения со значением степени (интенсивности) действия – с союзами *jak, im, aż, że, żeby, aby*. Соотносительные слова – *tak, tyle, tym*. Примеры: **Zrobiłem to tak szybko, jak umiałem** – ‘Я сделал это так быстро, как умел’; **Im głębiej zapuszczaliśmy się w las, tym więcej było grzybów** – ‘Чем мы заходили в лес, тем больше было грибов’; **Jan na tyle zna francuski, aby swobodnie czytać w tym języku** – ‘Ян так хорошо знает французский, что свободно читает на этом языке’.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Составьте изъяснительные придаточные предложения, которые бы включали приведенные ниже глаголы и союзы. (Знак «←» в таблице означает, что данный глагол не присоединяет к себе изъяснительных предложений данного типа).

Образец: *postanović + że + личная форма глагола – Postanowilem, że jutro wrócę do Zakopanego.*

	<i>że</i> + личная форма глагола	<i>żeby</i> + личная форма глагола
postanowić		–
rozkazać	–	
obiecać		–
proponować		–
polecać	–	
zabraniać	–	
bać się		–
zobowiązać się		–
napierać się	–	
pozwalać	–	
zmuszać	–	
wystarczyć		–

2. Автор юморески “Zmiana struktury” М. Пелехатый с иронией рассуждает о новых возможностях, которые «открываются» перед людьми с высшим образованием после потери рабочего места. Автор предлагает список профессий, на которые могли бы «pretendować» безработные с университетским дипломом.

Специальность	Вакансия
religioznawstwo	kościelny
sztuki piękne	handlarz starzyzną
matematyka	kasjer
zoologia	hycel
psychologia	portier hotelowy
pedagogika	milicjant
nauki polityczne	żebrak
dziennikarstwo	gazeciarz
akademia muzyczna	grajek uliczny
ekonomia obrotu rolnego	wagonowy w GS
biotechnologia	w asenizacji
mechanika stosowana	bagażowy

Составьте условные предложения по модели:

Jeśli ukończyłeś ... , szukaj posady

3. Niżej приводятся афоризмы классика польской литературы Ю. Тувиима (1894-1953). Выделите сложные предложения и разделите их на типы. Назовите союзы и соотносительные слова. Постарайтесь выучить некоторые афоризмы на память.

1. Jeżeli pan już z moją córką tańczył, to musi się pan ożenić. 2. Kobieta pisząca popełnia dwie zbrodnie: zwiększa ilość książek i zmniejsza ilość kobiet. 3. Są w życiu dwie sytuacje, kiedy nie można przewidzieć końca: gdy mężczyzna pije pierwszy kieliszek i gdy kobieta pije ostatni. 4. Nawet najpiękniejsze nogi gdzieś się kończą. 5. Kiedy przeskoczysz, to i wtedy nie mów hop. Zobacz najpierw w co wskoczyłeś. 6. Rzuć szczęściarza do wody, a wypłynie z rybą w zębach. 7. Gdyby jajko miało inną formę życie kury byłoby potworne. 8. Głupstwa można mówić. Byle nie uroczystym tonem. 9. Nie odkładaj nigdy do jutra tego, co możesz wypić dzisiaj.

4. Некоторые подчинительные союзы в польском языке многозначны. Охарактеризуйте значения союзов *że, gdy, kiedy, jak, skąd, żeby*. Составьте с каждым союзом столько предложений, сколько значений он имеет.

5. Niżej приводятся сложные предложения с союзом *aby*. Переведите их на русский язык. Определите значение союза и тип сложного предложения.

1. Poszedł, aby to sprawdzić.
2. Prosił, abyś go odwiedziła.
3. Wezwał zebranych, aby poparli jego wniosek.
4. Usiadła na ławce, aby odpocząć.
5. Przyspieszył kroku, aby się z nią spotkać.
6. Znalazł w sobie siły, aby podnieść się.
7. Bacz, abyś tego nie żałował.

6*. Замените определения, выраженные с помощью сочетания существительного с предлогом, определительными придаточными предложениями с союзом *który*.

Образец: *Dziewczyna o jasnych włosach – Dziewczyna, która ma jasne włosy.*

1. Materiał w kwiaty.
2. Mężczyzna w okularach.

3. Buty na gumie.
4. Bluzka z rękawami.
5. Duży pokój o dwóch oknach.
6. Kostium z futrzanym kołnierzem.
7. Kobieta w futrze.
8. Palto na futrze.
9. Sukienka z paskiem.
10. Starszy człowiek o smutnej twarzy.
11. Koszula w kratę.
12. Żołnierz w mundurze.
13. Płaszcz na jedwabnej podszewce.

7. Дополните предложения, в которых отсутствует главная или зависимая часть.

1. ... , abyś mi przyniósł trochę wody.
2. Cieszy mnie to, że ...
3. ... , jak to smakuje.
4. Teraz Piotr dąży do tego, aby ...
5. Byliśmy świadkami, jak ...
6. To, że ... , krępuje mnie.
7. ... , kiedy pada deszcz.
8. ... , co działo się w Sejmie.
9. ... , w jakich warunkach wracali z wakacji.
10. Kowalscy obiecują, że ...
11. Rolnicy niepokoją się o to, że ...
12. To, że był taki nieszczerzy, ...
13. ... , że telefonuje do mnie codziennie.
14. ... , bo rozgłasza zwykle plotki o nich.

8*. Преобразуйте простые предложения в сложные.

1. Było upalnie. Nie było czym oddychać.
2. Pisz wyraźnie! Chciałbym zrozumieć twój list.
3. Po zajęciach poszliśmy do kawiarni na kawę.
4. Świeci słońce. Pada ulewny deszcz.
5. Dawniej była na tym miejscu pustynia. Teraz jest piękne osiedle.
6. Przydarzyło nam się wiele w podróży. Opowiadaliśmy o tym.
7. Starał się coraz więcej. Miał mniej sukcesów.
8. Lekarze zrobili wszystko, co tylko było możliwe. Pacjent umarł.

9. Kraków jest dla Polski najważniejszym miastem. Rzym dla Europy jest najważniejszym miastem.

9*. Дополните сложные предложения союзами.

1. Wyszedł z domu, ... odetchnąć świeżym powietrzem.
2. Mówił, ... mi pomoże.
3. Nie można wyjść z domu, ... pada ulewny deszcz.
4. Miał wrogów, ... któż ich nie ma!
5. ... miał odpowiednie wykształcenie, mógłby dostać dobrą pracę.
6. ... wracali ze spaceru, zaczynało się ściemniać.
7. Spóźnia się na pociąg, ... za późno wyszła z domu.
8. Bardzo rzadko jest w domu, ... dużo pracuje.
9. Okazało się, ... rozwiązałem poprawnie zadanie.
10. Budził się, ... znów zasnąć.
11. Nie zносиła, ... ją ośmieszano.
12. Było ciemno, ... wróciłem do domu.
13. Nie mam ochoty tańczyć, ... chętnie porozmawiam z tobą.

4. Пунктуация

4.1. *Общая характеристика польской пунктуации*

Знаки препинания несут информацию об отношениях между членами предложения и целыми предложениями, а также отражают некоторые интонационные и ритмические особенности речевых сообщений. Чаще всего, однако, знаки препинания в письменном тексте выступают как дополнительные средства, которые наслаиваются на грамматические и лексические формы. Так, в высказывании **Ruchy wojsk angielskich utrudniała partyzantka, w której brali udział Murzyni i Indianie** – ‘Перемещению английских войск мешали партизанские отряды, которые состояли из негров и индейцев’ запятая сигнализирует начало нового простого предложения, хотя об этом сообщает уже союз *w której*. Если бы (для эксперимента) мы выбросили из предложения запятую, изменилось бы только его графическое оформление, но его смысл ничуть бы не пострадал. Но попробуйте

выбросить из предложения союз – **Ruchy wojsk angielskich utrudniała partyzantka, brali udział Murzyni i Indianie** – вы видите, что предложение меняется – оно становится менее однозначным. Неслучайно знаки препинания появляются в славянских письменных текстах довольно поздно – только в XV в.

Пунктуационные знаки как дополнительные, а значит, в какой-то степени избыточные элементы письменного текста выполняют, однако, весьма важные коммуникативные функции: они предназначены для сохранения информации в тех случаях, когда какая-то ее часть может «потеряться», что грозит непониманием или недопониманием сообщения. Таким образом, знаки препинания – своего рода сигнал, что автор сообщения и его адресат не знакомы друг другу. Именно поэтому знаки препинания так важны в текстах массовой коммуникативной и разного рода документах. Напротив, в художественной литературе, и особенно в поэзии, которая рассчитана на более близкий, интимный контакт с читателем (а иногда читатель вообще не принимается во внимание, ведь поэзия в значительной степени эгоцентрична), допускается индивидуальное, авторское оформление текста, иногда – конфликт с пунктуационной нормой. Так, в произведениях известного современного польского писателя В. Терлецкого вообще отсутствует деление на абзацы, его роман “*Drabina Jakuba*” – это один абзац объемом 300 страниц. Из многих текстов современной польской поэзии исчезли пунктуационные знаки, ср. стихотворение С. Гроховяка “Кого”:

Moja biedna zmęczona
Jest piękna
Ma tyle słów i czerwonych kaktusów
I dźwiga się powoli Starzej
Dwudziestotrzyletnia

Ona głowa głowo głowo
Jeszcze musisz ponosić latami
Ten żalсны archipelag gwiazd
Dla bardzo mało
Kogo.

Принципы расстановки знаков препинания различаются не только в отдельных стилях, но и в отдельных языках. Так, русские или французские пунктуационные нормы имеют более жесткий, категоричный характер по сравнению с польскими. Польская система пунктуации выглядит довольно демократичной и в многочисленных случаях оставляет пишущему возможность выбора той или иной версии графического оформления текста.

Часть правил польской пунктуации имеет универсальный характер, т.е. включает такие требования, которые встречаются и в других языках, например, разделение запятой простых предложений в составе сложного. Однако некоторые пунктуационные правила в польском и русском языках различаются. Польской графике свойственна тенденция к экономии знаков препинания: автор письменного текста должен стремиться к тому, чтобы знаки препинания, с одной стороны, выполняли свою коммуникативную функцию, с другой стороны, своим количеством не отвлекали внимания адресата.

Далее будут описаны важнейшие особенности польской пунктуации – в сравнении с русской.

Польские знаки препинания

. kropka	... wielokropek
, przecinek	? pytajnik (znak zapytania)
; średnik	! wykrzyknik
: dwukropek	() nawias / nawiasy
– pauza (myślnik)	“ ” cudzysłów

4.2. Правила постановки точки

Особенности употребления точки касаются порядковых числительных и сокращений. Точка ставится после порядкового числительного, который обозначается арабской цифрой, например: **w 2. rządzie – w drugim rządzie, na 5. lawce – na piątej lawce**. Исключение составляют количественные обозначения времени, например: **o godzinie 9 rano – o godzinie dziewiętej rano**,

między godz. 16 a 18 – między godziną szesnastą a osiemnastą, а также даты, например: **17 lutego 1996**. Точка не ставится после порядковых числительных, если мы пишем их римскими цифрами, а также после количественных числительных, например: **7 osób – siedem osób, w XVIII wieku – w osiemnastym wieku**.

Другой сферой, где правильная постановка точки требует специальных знаний, являются сокращения. Далее приводятся наиболее распространенные польские буквенные сокращения и их расшифровка:

<i>a.</i>	– albo	– или
<i>abp</i>	– arcybiskup	– архиепископ
<i>adm.</i>	– administracja	– администрация
<i>adw.</i>	– adwokat	– адвокат
<i>arch.</i>	– architekt	– архитектор
<i>ark.</i>	– arkusz	– лист (бумаги)
<i>b.</i>	– były	– бывший /прежний
<i>b.a.</i>	– bez autora	– без автора
<i>b.d.</i>	– bez daty	– без даты
<i>bl.</i>	– blok	– дом
<i>bm.</i>	– bieżącego miesiąca	– этого месяца
<i>b.m.</i>	– bez miejsca (wydania)	– без места (издания)
<i>bp</i>	– biskup	– епископ
<i>br.</i>	– bieżącego roku	– этого года
<i>b.r.</i>	– bez roku (wydania)	– без года (издания)
<i>b.z.</i>	– bez zmian	– без изменений
<i>cd /c.d.</i>	– ciąg dalszy	– продолжение
<i>cdn. /c.d.n.</i>	– ciąg dalszy nastąpi	– продолжение следует
<i>cz.</i>	– część	– часть
<i>czas.</i>	– czasopismo	– журнал
<i>doc.</i>	– docent	– доцент
<i>dr</i>	– doktor	– доктор (кандидат наук)
<i>dr hab.</i>	– doktor habilitowany	– доктор наук
<i>dr.</i>	– druk	– печать
<i>dyr.</i>	– dyrektor	– директор
<i>g</i>	– gram /godzina	– грамм /час

<i>g.</i>	– góra	– гора
<i>gen.</i>	– general /generalny	– генерал /генеральный
<i>gr</i>	– grosz	– грош
<i>ii. /i in.</i>	– i inni /i inne	– и другие
<i>im.</i>	– imienia	– имя
<i>inż.</i>	– inżynier	– инженер
<i>itd.</i>	– i tak dalej	– и так далее
<i>itp.</i>	– i tym podobne	– и тому подобное
<i>jw.</i>	– jak wyżej	– как сказано выше
<i>k.</i>	– koło	– около
<i>kier.</i>	– kierownik	– руководитель
<i>kk /k.k.</i>	– kodeks karny	– криминальный кодекс
<i>kl.</i>	– klasa	– класс
<i>kol.</i>	– kolega, koleżanka	– коллега
<i>kpr.</i>	– kapral	– капрал
<i>kpt.</i>	– kapitan	– капитан
<i>ks.</i>	– książę /ksiądz	– князь /ксѣндз
<i>lek.</i>	– lekarz	– доктор (врач)
<i>lm</i>	– liczba mnoga	– множественное число
<i>lp</i>	– liczba pojedyncza	– единственное число
<i>m</i>	– metr /rodzaj męski	– метр /мужской род
<i>m.</i>	– miasto	– город
<i>mgr</i>	– magister	– магистр
<i>m.in.</i>	– między innymi	– между прочим
<i>min</i>	– minuta	– минута
<i>min.</i>	– minister	– министр
<i>mjr</i>	– major	– майор
<i>n</i>	– rodzaj nijaki	– средний род (в грамматике)
<i>n.e.</i>	– naszej ery	– нашей эры
<i>np.</i>	– na przykład	– например
<i>npm /n.p.m.</i>	– nad poziomem morza	– над уровнем моря
<i>nr</i>	– numer	– номер
<i>ob.</i>	– obywatel	– гражданин
<i>ok.</i>	– około	– около

<i>p.</i>	– pan, pani, panna	– господин /госпожа
	/piętro /punkt /patrz	/этаж /пункт /смотри
<i>pd. /płd.</i>	– południe, południowy	– юг, южный
<i>pd.-wsch.</i>	– południowo-wschodni	– юго-восточный
<i>pd.-zach.</i>	– południowo-zachodni	– юго-западный
<i>pl.</i>	– plac	– площадь
<i>plk</i>	– pulkownik	– полковник
<i>płn /pn.</i>	– północ, północny	– север, северный
<i>p.n.</i>	– patrz niżej	– смотри ниже
<i>pn.-wsch.</i>	– północno-wschodni	– северо-восточный
<i>pn.-zach.</i>	– północno-zachodni	– северо-западный
<i>por.</i>	– porucznik	– поручик
<i>pow.</i>	– powiat	– повет
<i>pplk</i>	– podpułkownik	– подполковник
<i>ppm /p.p.m.</i>	– poniżej poziomu morza	– ниже уровня моря
<i>prof.</i>	– profesor	– профессор
<i>pt.</i>	– pod tytułem	– под названием
<i>p.w.</i>	– patrz wyżej	– смотри выше
<i>r.</i>	– rodzaj /rok	– род /год
<i>s /sek</i>	– sekunda	– секунда
<i>s. /str.</i>	– stronica, strona	– страница
<i>st.</i>	– stacja /starszy	– станция /старший
<i>ś. /św.</i>	– święty	– святой
<i>t</i>	– tona	– тонна
<i>t.</i>	– tom	– том
<i>temp.</i>	– temperatura	– температура
<i>tj.</i>	– to jest	– это значит, то есть
<i>tys.</i>	– tysiąc, tysięczny	– тысяча, тысячный
<i>tn.</i>	– to znaczy	– это значит
<i>tw.</i>	– tak zwany	– так называемый
<i>ucz.</i>	– uczeń, uczennica	– ученик, ученица
<i>ul.</i>	– ulica	– улица
<i>um.</i>	– umarł	– умер
<i>ust.</i>	– ustawa	– закон, положение

w.	– wiek /wiersz /wieś /wyspa	– век /стихотворение /деревня /остров
wg	– według	– согласно (чему-л.)
woj.	– województwo	– воеводство
ww.	– wyżej wymieniony	– названный выше
z.	– zeszyt	– номер (журнала)
zł	– złoty	– золотый
zm.	– zmarły	– умерший
zob.	– zobacz	– смотри, посмотри
ż	– żeński	– женский

4.3. Правила постановки запятой

В этом разделе будут перечислены типы синтаксических конструкций, в которых русские правила пунктуации предусматривали бы постановку запятой, но в соответствии с польскими правилами это не обязательно.

1. Выделение одиночных деепричастий.

Запятая не ставится для выделения одиночных деепричастий, если они стоят в начале, середине или конце предложения, например: **Żołnierz schylając się przeciskał się pod gałęziami świerków** – Солдат, наклонившись, пролез под лапками елок'. Сказанное не касается деепричастий, которые выступают как вставные члены (что наблюдается довольно редко), а также перед союзами, например: **Ewa, zatrzymawszy się, zauważyła w tłumie znajomą twarz** – Эва, задержавшись, увидела в толпе знакомое лицо'; **Słyszałem jakieś głosy, nie wiedząc, kto mówi** – Я слышал какие-то голоса, не зная, кто говорит'. Впрочем, авторитетный "Nowy słownik poprawnej polszczyzny" под ред. А. Марковского рекомендует выделение причастий и деепричастий запятыми во всех случаях.

2. Выделение причастий и деепричастий с зависимыми словами.

Запятая не ставится для выделения причастий и деепричастий с зависимыми словами, если они непосредственно присое-

диняются к главному компоненту и указывают на его существенную, постоянную характеристику, например: **Przejrzała się w lustrze wiszącym w przedpokoju** – ‘Она посмотрела в зеркало, которое висело в передней’; **Krasicki należał do obozu związanego z królewskim programem reform** – ‘Красицкий принадлежал к лагерю, связанному с королевской программой реформ’. Если же причастие или деепричастие не выражают вместе с главным членом единого сложного понятия, между ними ставится запятая, например: **Na samym wierzchu leżała książka, obłożona starannie w szary papier** – ‘На самом верху лежала книга, старательно обернутая серой бумагой’. То, что книга обернута серой бумагой, является ее случайной характеристикой, поэтому причастный оборот выделяется с помощью запятой. Запятая ставится и тогда, когда конструкция с деепричастием вставляется в середину предложения, например: **Francja, chcąc uniknąć kontroli Anglii w Gibraltarze, przebudowała kanał** – ‘Франция, желая избежать контроля Англии в Гибралтаре, перестроила канал’.

3. Выделение деепричастий после подчинительных союзов.

Запятая не ставится перед деепричастным оборотом, который находится после подчинительного союза, например: **Nie przewidzieliśmy, że zaplanowawszy dokładnie trasę wycieczki, zabłądzimy w górach** – ‘Мы не предусмотрели, что, точно распланировав трассу экскурсии, потеряемся в горах’.

4. Разделение однородных членов.

Запятая не ставится между членами сочинительной конструкции, которые связаны союзом *a* в соединительном значении, например: **Wiatr był świeży a chłodny** – ‘Ветер был свежий и холодный’.

5. Разделение компонентов сложносочиненного предложения.

Запятая не ставится между компонентами сложного предложения, которые связаны соединительными союзами *i*, *oraz*,

tudzież, разделительными союзами *lub, albo, bądź, czy*, отрицательными союзами *ani, ni*, например: **Wuj może był tego dnia zmęczony czy może trapiły go jakieś zmartwienia** – ‘Дядя был в этот день, кажется, уставший, или, может быть, его что-то беспокоило’. Допускается постановка запятой перед союзом *i* в сложносочиненных предложениях, если они содержат значение результативности, например: **Jest to stanowisko słuszne, i niepotrzebnie się z niego wycofujecie** – ‘Это правильная позиция, и вы зря от нее отказываетесь’. Если упомянутые выше союзы повторяются, то, как и в русском языке, простые предложения разделяются запятой, например: **I myślę o podjęciu pracy, i chciałbym się dalej uczyć** – ‘И о самостоятельной работе я думаю, и дальше учиться хочу’; **Albo sam podejmę decyzję, albo się poradzę rodziców** – ‘Или я сам приму решение, или посоветуюсь с родителями’.

6. Разделение компонентов сложноподчиненного предложения.

Запятая не ставится между главным и зависимым предложением, если к зависимому присоединяется наречие, прилагательное, местоимение, частица или существительное, которое создает с ним единый функциональный комплекс. Речь о таких сочетаниях, как *tak aby, tak żeby, tak by, tak że, dlatego że, tym bardziej że, dopiero gdy, w chwili gdy, teraz gdy, wtedy gdy, potem gdy, tam gdzie, ta, skąd, tam dokąd, tak jak, taki jaki, taki sam jak, ten sam co, to co, w czasie gdy, w miarę jak, na wypadek gdy, mimo że, zwłaszcza gdy, właśnie gdy* и т.д. Это правило всегда действует, если подобные комплексы находятся в начале предложения, например: **W razie gdybyś nie miał dostatecznych funduszy, postaraj się o kredyt** – ‘В случае, если у тебя не будет необходимых фондов, постарайся получить кредит’. Если наречие, прилагательное, местоимение, частица или существительное относятся к главному предложению и не создают вместе с союзом единой служебной конструкции, между ними ставится запятая, например: **Dotarliśmy tam, gdzie przed nami jeszcze noga ludzka nie stanęła** – ‘Мы попали туда, где до нас не ступала нога человека’.

7. Выделение модальных слов.

Запятой не выделяются модальные слова *może, widocznie, oczywiście, rzeczywiście, zresztą, niestety, niewątpliwie, naprawdę* и др., если они не стоят в начале высказывания и не соответствуют по значению придаточным предложениям, например: **Nie dowiedziałem się niestety ani słowa więcej** – ‘Я не узнал, к сожалению, ни слова больше’; **Miał niewątpliwie słuszność** – ‘Он был, несомненно, прав’; **Nic o tym naprawdę nie wiedziałem** – ‘Я, на самом деле, ничего не знал’. В целом же для пунктуационного оформления модальных слов в польском языке нет однозначных и строгих правил – в одних случаях запятая ставится, в других нет. Слова *niestety, przeciwnie* и др. чаще выделяются запятыми, слова *widocznie, pewno, prawdopodobnie* и др. чаще не выделяются. Более подробную информацию об этом содержит “*Słownik interpunkcyjny języka polskiego*” Е. Подрацкого.

8. Разделение двух подчинительных союзов.

Запятая не ставится между двумя подчинительными союзами, например: *bo jeśli, że jeśli, że kiedy, że ponieważ* и т.д.

4.4. Знаки препинания при простой речи

Если слова автора стоят перед простой речью, то после них, как и в русском языке, ставится двоеточие, а простая речь заключается в кавычки или перед ней ставится тире.

Прymas powiedział: “Jest to człowiek, który ma wiedzę polityczną i dużo roztropności” (“*Polityka*”).

Szach:

– Właśnie wydałem polecenie, aby wstrzymać tortury (*R. Kapuściński*).

Przestrzegł:

– Ale proszę pamiętać, że cmentarz wiecznie czekać nie będzie (*T. Breza*).

Если слова автора стоят в середине простой речи, разрывая ее на две части, то перед словами автора ставится вопросительный знак, восклицательный знак, многоточие, запятая или

тире (не ставятся рядом точка и тире!), а после слов автора – точка (если первая часть прямой речи является законченным предложением), запятая или тире (если первая часть прямой речи не является законченным предложением). В тех случаях, когда после слов автора стоит запятая или точка, а для выделения прямой речи употребляются кавычки, каждая часть прямой речи заключается с двух сторон в кавычки.

“Śmiertelna cisza równiny, psy pilnujące obozu <...> pozostały w mej pamięci – pisze w swoich notatkach – ostro zarysowany obraz tej pierwszej nocy” (*J. Iwaszkiewicz*).

– To moja walizka – zawołał pan Howard – zapomniałem o niej (*J. Iwaszkiewicz*).

– A stało się, stało! – zaciskając zęby, zdenerwowany odparł Tomczyński. – W fabryce w Mostnikach zabito człowieka (*T. Breza*).

“Michał“, mawiał ojciec, “zajdzie daleko”.

“Żołnierze!” – brzmiał rozkaz. “Uderzenie wasze skierowane jest w samo serce wroga”.

Если слова автора следуют за прямой речью, то после прямой речи ставится тире, которому может предшествовать вопросительный, восклицательный знак или многоточие.

– Proszę bardzo – odpowiedział pan Howard (*J. Iwaszkiewicz*).

– Ciekawa jestem, czy na długo? – westchnęła Klara (*J. Iwaszkiewicz*).

– Co ci jest? – spytał Henryk (*J. Iwaszkiewicz*).

“Z Leonem to prawdziwe nieszczęście” – myślała pani Klara (*J. Iwaszkiewicz*).

УПРАЖНЕНИЯ

1. Переведите на русский язык предложения с условными сокращениями.

1. Przypominamy, że od 20 listopada ub.r. obowiązuje 5-letnie moratorium na wykonywanie kary śmierci. 2. Zmarł Mieczysław

Ziołowski (90 l.), aktor piosenkarz, śpiewał m.in. w przedwojennych chórach Juranda i Dana. 3. Wg 52 proc. ankietowanych reklama jest atrakcyjna, dla 38 proc. to strata czasu. 4. O nowej sytuacji politycznej mówił też b.min. stanu w Kancelarii Prezydenta. 5. Komentarz na s. 11. 6. W przerwie obrad Konferencji sekretarz gen. Episkopatu bp T.Pieronek spotkał się z dziennikarzami. 7. Przeciętne wynagrodzenie miesięczne w minionym roku wg oficjalnej informacji GUS wyniosło 702 zł 62 gr. 8. Postanowienie prokuratora przywołuje art. 124 par. 1 kk i brzmi...

2. В приведенных ниже предложениях поставьте знаки препинания. Предложения заимствованы из источника: J. Krzysztoń. *Wielbłąd na stepie*. Warszawa, 1987.

1. Chłopiec słuchał grzejąc się w słońcu patrząc na step. 2. Rubaszka przyłgnęła do pleców Makara spocił się przemawiając do tyłu krewkich kobiet. 3. Pomagając rozbieganym niewiastom Stach nosił worki z sucharami. 4. Kosmate koniki kirgiskiej krwi szły parskając w zaprzęgu i koła skrzypiały w piachu. 5. Powożąc prawą ręką Stach ogarnął ramieniem Zosię. 6. Ziuta drzemała kiwając się obok niej na furmance. 7. Ludzie biegli do wagonów dźwigając tobołki. 8. Wybierała się na przechadzkę omijając najgwarniejszą Dominikańską. 9. Schylał się zacinając zęby napinał grzbiet. 10. Niektórzy pracowali łopatami wyrównując nasyp. 11. Inni mozolili się nad układaniem torów nawołując rytmicznie Raz dwa wzięli!... 12. Spoglądając na rozpostarte w dal połacie stepu Stach tęsknił za lasem za jego żywą gęstwiną mchem i paprocią zielonymi liśćmi korą drzew wonnym i szumiącym chłodem.

3. В приведенных ниже сложных предложениях поставьте знаки препинания.

1. Szedł szybko a gdy wyszedł z lasu zaczął biec. 2. Zatrzymamy się w Krakowie a gdyby było już późno zanocujemy. 3. Pożyczył mi trochę pieniędzy a choć to była niewielka pomoc podtrzymała mnie na duchu. 4. Czekaj na mnie a jak syn przyjdzie daj mu kolację. 5. Mogę podać herbatę a jeśli sobie kto życzy kawę. 6. Koncert rozpoczynamy o siódmej a kto się spóźni nie będzie wpuszczony na

salę. 7. Usiadł z książką na tapczanie a ponieważ było już ciemno zapalił lampę. 8. Gdy jestem niewyspana albo gdy mnie boli głowa nie mogę pracować umysłowo. 9. Odwiedź brata albo jeśli nie będziesz miał czasu zatelefonuj do niego. 10. Pogoda niezbyt przyjemna ale jeśli chcesz wyjdziemy na mały spacer. 11. Był o nią spokojny bo że da sobie radę był pewien. 12. Zwalniał kroku w miarę jak się zbliżał do domu. 13. Zwalniał kroku coraz bardziej w miarę tego jak się zbliżał do domu.

4. В приведенных ниже сложных предложениях поставьте знаки препинания.

1. Wieloryb żyje w morzach choć jak wiadomo należy do ssaków. 2. Trzeba się gimnastykować dlatego aby zachować zdrowie. 3. Trzeba się gimnastykować stale dlatego aby zachować zdrowie. 4. Poszła spać późno dopiero gdy skończyła książkę. 5. Poszła spać wtedy dopiero gdy skończyła książkę. 6. Zwiedzono ratusz który jak mówi przewodnik należy do najcenniejszych zabytków w mieście. 7. Spieszyła się lecz ponieważ zapomniała legitymacji musiała wrócić do domu. 8. Było już późno lecz że przyspieszyli kroku jeszcze zdążyli. 9. To nie było daleko lecz żeby przebyć tę drogę stracił całą godzinę. 10. Spędzimy wieczór w teatrze lub jeśli wolisz w kinie. 11. Nie ustawali w pracy pomimo że upał coraz bardziej dokuczał. 12. Nowogród leży nad Narwią w miejscu gdzie do Narwi wpada Pisa. 13. Nowogród leży nad Narwią w tym miejscu gdzie do Narwi wpada Pisa.

5. В приведенных ниже сложных предложениях поставьте знаки препинания.

1. Zatrzymał się przy tym szczególe sprawozdania ponieważ choć to był drobiazg chciał solidnie poznać całą sprawę. 2. Zamknięto psa w komórce skąd choć strasznie skomlał już go nie wypuszczono. 3. Poszedł do szpitala skąd ponieważ go czeka operacja nieprędko wróci. 4. Będę się spieszył tak żeby wrócić na czas. 5. Będę się starał ze wszystkich sił tak żeby wrócić na czas. 6. Pogoda dziś jest taka sama jak była wczoraj 7. Pogoda dziś jest taka jaka była wczoraj. 8. Pobiegli tam skąd dochodził krzyk. 9. Pobiegli w koniec ogrodu

tam skąd dochodził krzyk. 10. Trzeba zadzwonić teraz gdy oni są w domu. 11. Trzeba zadzwonić niezwłocznie teraz gdy oni są w domu. 12. Wszedł na salę w chwili gdy czytano protokół z poprzedniego zebrania. 13. Wszedł na salę w tej chwili gdy czytano protokół z poprzedniego zebrania.

ТЕКСТЫ

ПОЛЬСКИЕ ПЕСНИ

Польские песни – это живая история народа. Они всегда звучали на праздниках, они выражали и радость, и грусть, они призывали к борьбе за свободу. Этим и объясняется жанровое и тематическое разнообразие польских народных песен – религиозных, патриотических, военных, революционных, профессиональных, походных, лирических, фривольных... Польская народная музыка оказала значительное влияние на музыкальную культуру многих европейских стран. Известная русская революционная песня «Варшавянка» Г. Кржижановского возникла на основе польской песни, текст которой в 1883 г. написал В. Свенцицкий. Польское происхождение имеют и некоторые известные русские городские романсы, например, «Утомленные солнцем» или «Синий платочек».

Sto lat

Sto lat, sto lat niech ży - je ży - je nam, sto lat, sto lat
niech ży - je, ży - je nam. Jeszcze raz, jeszcze raz niech żyje,
ży - je nam, niech ży - je nam! (3x)

Głęboka studzienka

Głęboka studzienka, głęboko kopana,
A przy niej Kasieńka jak wymalowana.

Przy studziencie stała, wodę nabierała,
O swoim Jasińku, kochanym myślała.

Żeby cię, Jasieńku, choć raz zobaczyła,
To bym do studzienki za tobą skoczyła.

Najpierw bym rzuciła ten biały wianeczek,
Com sobie uwiła ze samych różeczek.

Ucałuję listek szeroki, dębowy,
Razem z pozdrowieniem rzucę go do wody.

Zanieś go, studzienko, do Jasieńka mego,
Powiedz mu ode mnie, że czekam na niego.

1. Głę-bo-ka stu-dzien-ka, głę-bo-ko ko-pa-na,
a przy niej Ka-sień-ka jak wy-ma-lo-wa-na.

Kwiatek czerwony

Kwiaty kocham i ciebie
słońce i ciepły wiatr,
latem błękit na niebie,
kocham dziś cały świat.

W tym małym kwiatku czerwonym
szczęście zamyka się moje,
cały mój świat wymarzony
i wszystkie uśmiechy twoje.

Gra gitara piosenkę
płynie melodia w świat.
Podaj mi swoją rękę
a w niej czerwony kwiat.

W tym...

Mały kwiatku czerwony
dziś mi smutno i źle.

Świat jest cały zamglony
ty do mnie uśmiechnij się.

W tym...

Dziś jeszcze na ciebie patrzę
jutro zabierze mnie świat.
A w sercu moim zostanie
na zawsze czerwony kwiat.

W tym...

Płynie, śpiewnie

The musical score consists of six staves of music. The first staff begins with a treble clef and a common time signature. The first two staves are marked with a 'C' chord above the first measure and a 'G' chord above the second measure. The third staff has an 'F' chord above the first measure and a 'C' chord above the second measure. The fourth staff has a 'G7' chord above the first measure and a 'C' chord above the second measure. The fifth staff has an 'F' chord above the first measure and a 'C' chord above the second measure. The sixth staff has a 'G7' chord above the first measure and a 'C' chord above the second measure. The music is written in a simple, melodic style with eighth and quarter notes, and rests.

Czerwona róża, biały kwiat

Czerwona róża, biały kwiat (refren),
Wędruj, harcerko, harcerko, wędruj
Ze mną w świat!

A jak ja będę wędrować (refren),
Będą się ludzie, ludzie się będą,
Będą się ludzie dziwować.

Niech się dziwują i śmieją (refren),
Harcerz z harcerką, z harcerką harcerz,
Harcerz z harcerką wędrują.

Zawędrowali w ciemny las (refren),
Tu jest, harcerko, harcerko, tu jest,
Tu jest, harcerko, obóz nasz.

A kto nas tutaj obudzi (refren),
Kiedy daleko, daleko kiedy,
Kiedy daleko od ludzi.

Obudzi nas tu ptaszyna (refren),
Kiedy wybije, wybije kiedy,
Kiedy wybije godzina.

Godzina bije: raz, dwa, trzy (refren),
Wstawaj, harcerko, harcerko, wstawaj,
Wstawaj, harcerko, do pracy!

e H⁷ e G D⁷
Czer - wo - na ró - ża, bia - ły kwiat, czer - wo - na ró - ża,

e H⁷ e a H⁷ e
bia - ły kwiat; wędruj har - cer - ko, har - cer - ko, wę - druj,

C a H⁷ e
wę - druj, har - cer - ko ze mną w świat.

Miała baba koguta

Miała baba koguta, koguta, koguta,
Wsadziła go do buta, do buta, hej!
O mój miły kogucie...
Czy ci dobrze w tym bucie... jest?

Miała baba indora, indora, indora,
Wsadziła go do wora, do wora, hej!
O mój miły indorze...
Czy ci dobrze w tym worze... jest?

Miała baba barana, barana, barana,
Wsadziła go do siana, do siana, hej!
O mój miły baranie...
Czy ci dobrze w tym sianie... jest?

Mia - ła ba - ba ko - gu - ta, ko - gu - ta, ko - gu - ta,
Wsa - dzi - ła go do bu - ta, do bu - ta hej!

O mój mi - ty ko - gu - cie, ko - gu - cie, ko - gu - cie, ko - gu - cie,

ko - gu - cie, ko - gu - cie, czy ci dob - rze w tym bu - cie w tym bucie

w tym bu - cie w tym bu - cie jest.

Ty pójdiesz górą

Ty pójdiesz górą, (2 razy)
a ja doliną.
Ty zakwitniesz różą, (2 razy)
a ja kaliną.

Różyczki będą (2 razy)
panienki rwały,
a kaliny będą (2 razy)
ptaszki dzibały.

Ty będziesz panią (2 razy)
we wielkim dworze,
a ja będę księdzem (2 razy)
w cichym klasztorze.

A jak my pomrzemy, (2 razy)
każemy sobie
złote litery, czarne numery
wyrycić na grobie.

A kto będzie tam szedł, (2 razy)
pomyśli sobie,
co za wielka miłość (2 razy)
leży w tym grobie.

The musical score is written in 2/4 time and consists of four staves. The first staff contains the melody for the first line of lyrics, with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The second staff continues the melody for the second line of lyrics, with a treble clef and a key signature of one flat. The third staff continues the melody for the third line of lyrics, with a treble clef and a key signature of one flat. The fourth staff continues the melody for the fourth line of lyrics, with a treble clef and a key signature of one flat. The lyrics are written below the notes, and the music ends with a double bar line.

1. Ty pój - dziesz gó - ra, ty pój - dziesz gó - ra,
a ja do - li - - na,
Ty za - kwi - tniesz ró - żą, ty za - kwi - tniesz ró - żą,
a ja ka - li - - na.

Upływa szybko życie

Tekst i muzyka ks. F. Leśniak

Upływa szybko życie, jak potok płynie czas.
Za rok, za dzień, za chwilę razem nie będzie nas.

A nasze młode lata upłyną prędko w dal,
I w srecu pozostanie tęsknota, smutek, żal.

O jeszcze młodość nasza, jakże szczęśliwi my,
O niech przynajmniej teraz nie płyną gorzkie łzy.

The musical score is written on a single treble clef staff in 4/4 time. It consists of three lines of music with lyrics underneath. The first line starts with a treble clef, a key signature of one flat (F major), and a 4/4 time signature. The melody begins with a quarter note G4, followed by a quarter note A4, a quarter note B4, and a quarter note C5. The lyrics are "1. U - pły - wa szy - bko ży - cie, Jak po - tok pły - nie". The second line continues the melody with a quarter note D5, a quarter note E5, a quarter note F5, and a quarter note G5. The lyrics are "czas. Za rok, za dzień, za chwi - lę". The third line starts with a quarter note A5, a quarter note B5, a quarter note C6, and a quarter note B5. The lyrics are "Ra - zem nie bę - dzie nas. Za nas." The score includes various musical notations such as chords (F, C, C7, 1.F, 2.F), rests, and repeat signs.

1. U - pły - wa szy - bko ży - cie, Jak po - tok pły - nie
czas. Za rok, za dzień, za chwi - lę
Ra - zem nie bę - dzie nas. Za nas.

Jeszcze Polska nie zginęła (национальный гимн Польши)

Jeszcze Polska nie zginęła,
kiedy my żyjemy,
co nam obca przemoc wzięła,
szablą odbierzemy.

Marsz, marsz, Dąbrowski,
z ziemi włoskiej do Polski!
Ta twoim przewodem
złączym się z narodem.

Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę,
będziem Polakami, –
dał nam przykład Bonaparte,
jak zwyciężyć mamy.

Marsz, marsz...

Jak Czarniecki do Poznania
po szwedzkim zaborze,
dla ojczyzny ratowania
wrócim się przez morze.

Marsz, marsz...

Już tam ojciec do swej Basi –
mówi zapłakany:
– Słuchaj jeno, pono nasi
biją w tarabany.

Marsz, marsz...

The image shows a musical score for a march in 3/4 time, written in F major. The score consists of four staves of music with lyrics underneath. The lyrics are: "1. Jesz-cze Pol-ska nie zgi-nę-ła, kie-dy my ży-je-my, co nam ob-ca prze-moc wzię-ła, sza-błą od-bie-rze-my. Marsz, marsz, Da-brow-ski, z zie-mi włos-kiej do Pol-ski! Za Two-im prze-wo-dem złą-czym się z na-ro-dem." The music features various dynamics and articulations, including accents and slurs. Chord symbols (F, C, B, C7) are placed above the notes to indicate the harmonic structure.

1. Jesz-cze Pol-ska nie zgi-nę-ła, kie-dy my ży-je-my,
co nam ob-ca prze-moc wzię-ła, sza-błą od-bie-rze-my.
Marsz, marsz, Da-brow-ski, z zie-mi włos-kiej do Pol-ski!
Za Two-im prze-wo-dem złą-czym się z na-ro-dem.

Adam Mickiewicz (1798-1855)

Адам Мицкевич – выдающийся польский поэт, драматург, публицист, идейный вдохновитель польского демократического и освободительного движения XIX в. Родился около Новогрудка. Первые романтические стихи Мицкевича тесно связаны с образами и мотивами белорусского фольклора. За принадлежность к обществу филоматов в 1823 г. был арестован царскими властями и в 1824 г. выслан в Россию, где поддерживал близкие отношения с видными представителями русской культурной элиты, в том числе и с А. Пушкиным. Если ранние произведения А. Мицкевича написаны в духе романтизма, то в его поэмах «Дзяды» и «Пан Тадеуш» наметился переход к реализму. Третья часть «Дзядов» прямо направлена против русского самодержавия и захватнической политики России. После выезда во Францию преподавал в Collège de France, в 1848 г. создал в Италии польский легион. Был главным редактором международного демократически направленного журнала “La Tribune des Peuples” («Трибуна народов»). Последние годы жизни и творчества А. Мицкевича отмечены интересом к восточной философии и культуре, в частности, к иудаизму. Умер в 1855 г. в Стамбуле, в 1890 г. его прах был перезахоронен в Кракове в замке Вавель.

Trzech Budrysów

(Ballada Litewska)

Stary Budrys trzech synów, tęgich jak sam Litwinów,

Na dziedziniec przyzywa i rzecze:

«Wyprowadźcie rumaki i narządźcie kulbaki,

A wyostrzcie i groty, i miecze.

«Bo mówiono mi w Wilnie, że otrąbią niemylnie

Trzy wyprawy na świata trzy strony:

Olgierd ruskie posady, Skirgieł Lachy sąsiady,

A książdz Kiejstut napadnie Teutony.

«Wyście krzepcy i zdrowi, jedźcie służyć krajowi,

Niech litewskie prowadzą was bogi;

Tego roku nie jadę, lecz jadącym dam radę,

Trzej jesteście i macie trzy drogi.

«Jeden z waszych biec musi za Olgierdem ku Rusi,

Ponad Ilmen, pod mur Nowogrodu;

Tam sobole ogony i srebrzyste zasłony,

I u kupców tam dziengi jak lodu.

«Niech zaciągnie się drugi w księdza Kiejstuta cugi,
Niechaj tępi Krzyżaki psubraty;
Tam bursztynów jak piasku, sukna cudnego blasku
I kapłańskie w brylantach ornaty.

«Za Skirgiełłem niech trzeci poza Niemen przeleci;
Nędzne znajdzie tam sprzęty domowe,
Ale za to wybierze dobre szable, puklerze,
I mnie stamtąd przywiezie synowę.

«Bo nad wszystkich ziem branki milsze Laszki kochanki,
Wesolutkie jak młode koteczki,
Lice bielsze od mleka, z czarną rzęsą powieka,
Oczy błyszczą się jak dwie gwiazdeczki.

«Stamtąd ja przed półwiekiem, gdym był młodym
człowiekiem,
Laszkę sobie przywiozłem za żonę;
A choć ona już w grobie, jeszcze dotąd ją sobie
Przypominam, gdy spójrzę w tę stronę».

Taką dawszy przestrogę, błogosławił na drogę;
Oni wsiedli, broń wzięli, pobiegli.
Idzie jesień i zima, synów nie ma i nie ma,
Budrys myślał, że w boju polegli.

Po śnieżystej zamieci do wsi zbrojny mąż leci,
A pod burką wielkiego coś chowa.

«Ej, to kubel w, tym kubie nowogrodzkie są ruble ?»
– «Nie, mój ojczu, to Laszka synowa».

Po śnieżystej zamieci do wsi zbrojny mąż leci,
A pod burką wielkiego coś chowa.

Pewnie z Niemiec, mój synu, wiesz kubel bursztynu ?»
– «Nie, mój ojczu, to Laszka synowa».

Po śnieżystej zamieci do wsi jedzie mąż trzeci,
Burka pełna, zdobyczy tam wiele.

Lecz nim nim zborycz pokazał, stary Budrys już kazał
Prosić gości na trzecie wesele.

EXEGI MUNIMENTUM AERE PERENNIUS...

Z Horacjusza

Świeci się pomnik mój nad szklany Puław dach,
Przetrwa Kościuszki grób i Paców w Wilnie gmach,
Ni go łotr Wirtemberg bombami mocen zbić,
Ani świnią Austryjak niemiecką sztuką zryć.
Bo od Ponarskich gór i bliźnich Kowna wód
Szerzę się sławą mą aż za Prypeci bród.
Mnie w Nowogródku, mnie w Mińsku czytuje młodź
I nie leniwa jest przepisać wielekroć.
W folwarkach łaskę mam u ochmistrzyni cór,
A w braku lepszych pism czyta mię nawet dwór!
Stąd mimo carskich gróźb, na złość strażnikom ceł,
Przemycą w Litwę Żyd tomiki moich dzieł.

Henryk Sienkiewicz (1846-1916)

Генрик Сенкевич – выдающийся польский писатель, лауреат Нобелевской премии (1905), почетный член петербургской Академии наук. Его произведения переведены на многие языки мира. Наиболее известны его исторические романы «Огнем и мечом», «Потоп», «Пан Володыевский», «Quo vadis», «Крестоносцы». Они проникнуты национально-патриотическим духом, динамикой повествования, достоверностью отражения исторических событий, мастерством художественного стиля.

Potop (fragment)

To mówiąc Kmicic otulał panienkę fartuchem od sani, pięknym, z białego sukna i białymi wilkami podszytym; potem sam siadł, krzyknął na woźnicę: “Ruszaj” – i konie zerwały się z miejsca do biegu.

Zimne powietrze pędem uderzyło o ich twarze, więc zaniemowili i słycać było tylko świst zmarzłego śniegu pod płozami, parskanie koni, tętent woźnicy.

Wreszcie pan Andrzej pochylił się ku Oleńce:

– Dobrze waćpannie?

– Dobrze – odrzekła zarękawek i przytulając go do ust, by pęd powietrza zatamować.

Sanie gnały jak wichur. Dzień był jasny, mroźny. Śnieg migo-
tał jakby kto nań iskry sypał; z białych chat podobnych do kup
śnieżnych strzelały wysokimi kominami dymy różowe. Stada wron
polatywały przed saniami wśród bezlistnych drzew przydrożnych z
krakaniem donośnym.

O dwie staje za Wodogajami wpadli na szeroką drogę, w
ciemny bór, który stał głuchy, sędziwy i cichy, jakby spał pod obfitą
okiścią. Drzewa, migotając w ozach, zdawały się uciekać gdzieś w
tył za sanie, a oni leceli coraz prędziej i prędziej, jak gdyby rumaki
skrzydła miały. Od takiej jazdy głowa się zawraca i upojenie ogar-
nia, więc ogarnęło i pannę Aleksandrę. Przechyliwszy się w tył,
zamknęła oczy, całkiem pędowi się oddając. Poczowała słodką niemoc
i zdało jej się, że ten bojarzyn orszański porwał ją i pędzi wichrem, a
ona, mdlejąca, nie ma siły się oprzeć ani krzyknąć... I lecą, lecą
coraz szybciej... Oleńka czuje, że obejmują ją jakieś ręce... czuje
wreszcie na wargach jakoby pieczęć rozpaloną i palącą... oczy się jej
nie chcą odemknąć, jakoby we śnie. I lecą – lecą! Senną pannę
zbudził dopiero głos pytający:

– Miłujeszże mnie?

Otworzyła oczy:

– Jak duszę własną!

– A ja na śmierć i żywot!

Znowu soboli kołpak Kmicica pochylił się nad kunim Oleńki.
Sama też nie wiedziała, co ją upaja więcej: pocałunki czy ta jazda
zaczarowana?

I lecieli dalej, a ciągle borem, borem! Drzewa uciekały w tył
całymi pułkami. Śnieg szumiał, konie parskały, a oni byli szczęśliwi.

Władysław Reymont (1867-1925)

Станислав Владислав Реймонт был сыном деревенского органиста. С
1889 г. он стал подписывать свои письма фамилией Reymont. Единственное
образование, которое он получил, – три класса Варшавской воскресной
школы для рабочих. Однако это не помешало ему стать писателем – и
каким! В. Реймонт по праву считается классиком польской литературы.
Он – автор романа «Мужики», повестей «Комедиантка», «Обетованная
земля». Его творчество было высоко оценено, в 1924 г. В. Реймонт получил
Нобелевскую премию в области литературы. Столетие со дня рождения
писателя отмечалось под патронатом ЮНЕСКО.

Chłopi (fragment)

Wieczór już był zapadł, wiatr ustał, kurzawa się uciszyła, ale niebo wisiało czarne, bezgwiazdne, wezbrane chmurzyskami, niskie; śniegi szarzały posepnie, jakaś żalosna, zmęczona cichość przygniała świat, żaden głos ze wsi nie dochodził, a jeno gdzieś od kuźni szło dalekie, głuche bicie młotów.

W oborze było ciemno i duszno, krowy chlifały picie i głośno szorowały ozorami dna cebratek, a raz w raz postękiwały ciężko.

Jagna znalazła po omacku stołek, przysiadła się pod pierwszą z brzegu, namacała wymiona, wytarła je zapaską i wsparłszy głowę o kałdun krowi zaczęła doić.

Cichość ją ogarnęła, że by najlżejszy szelest słyszała wyraźnie; mleko siurkało raz po razie do szkopka, ze stajni dochodziły końskie tupania, to od chałupy szły przytłumione a jazgotliwe rozprawy Józki.

[...] śnieg, zaskrzypiał na podwórzu, jakby kto szedł z prawej strony od szopy, snadź wolno... przystawał nawet... bo przyciszało się na mgnienie... znowu szedł... śnieg trzeszczał coraz bliżej... oderwała głowę i spojrzała w szary otwór drzwi... Zamajaczyła w nim jakaś niewyraźna postać...

– Pietrek!... – zawołała.

– Cicho, Jaguś, cicho!

– Antek!

Struchlała całkiem i tak ją wszelka moc odeszła, że nie wykrztusiła ni słowa więcej, ruszyć się nie mogła, pomyśleć nie umiała, ciągnęła bezwiednie za wymiona jeno, że mleko strzykało na wełniak i na ziemię. Gorąc ją objął i kieby płomień palący wichrem wiał po niej, błyskawicami migotał w oczach a słodkością serce rozpierał, a tak ją cosik ułapiło za grdykę i zatkało piersi, że dziw nie padła umarłą...

– Od samych Godów czatowałem na ciebie, co dnia, w kaźden wieczór warowałem jak pies pod brogiem, nie wyszłaś!... – szeptał.

A ten głos zduszony, namiętny, zapiekły mocą kochania, nabrzmiały lubością, warem ją oblewał, ogniami, słodkością, krzykiem potęgi... Stał na wprost, czuła, że się wsparł na krowie, pochylił i patrzył w nią tak z bliska, aż jego gorący oddech palił ją w głowę.

– Nie bój się, Jaguś! Nikto nie widział, nie bojaś się. [...] i w dzień, i w nocy, i w każdy czas, ciągiem stoisz przede mną, na oczach mi wisisz. Jaguś, nic mi to nie powiesz?

– Cóż ci to rzeknę, co? – szepnęła rozplakany głosem.

Zmilkli oboje. Zabrakło im głosu, wzruszenie ich dławiło i ta bliskość, ta upragniona samotność, ta noc niemocą się na nich zwała, ciężarem słodkim, ale i dziwnym lękiem! Rwali się do siebie, a teraz i tego słowa rzecz było trudno i ciężko, pożąдали się nawzajem, a i ręki do się wyciągnąć było niepodobna – milczeli.

Krowa głośno chlipała picie i tak chlastała ogonem po bokach, że raz po raz zacinała go w twarz, aż go przytrzymał mocno, przechylił się barzej przez kłęby i szepnął znowu:

– Ani śpię, ani jem, ani robić mogę bez ciebie, Jaguś, bez ciebie...

– A mnie też nieletko, nie...

– Myślałaś to kiej o mnie, Jaguś, myślałaś?...

– Mogłam to nie myśleć, kiej mi ciągiem do głowy przychodzisz, ciągiem, że już rady nijakiej dać sobie nie mogę. Prawda to, żeś o mnie pobił Mateusza?

– Prawda. Cyganił o tobie, tom mu pysk stulił, a każdemu zrobię to samo!

[...] Przynął się z tyłu, bo wciąż siedziała przy krowie, objął ją potężnie przez piersi, przechylił głowę w tył, i wpił się tak mocno wargami w jej usta, że straciła oddech, opadły jej ręce, szkopek poleciał na ziemię, straciła przytomność, ale przeżyła się coraz mocniej i tak zapamiętała cisnęła się ustami do jego ust, że zwarli się na śmierć, padli w siebie i przez długą chwilę trwali w takim szalonym, dzikim, bezprzytomnym pocałunku.

Oderwał się wreszcie i chyłkiem wybiegł z obory.

Zerwała się wreszcie, aby doń skoczyć, ale już cieniem mignął na progu i przepadł w nocy. Nie było go, jeno ten cichy, palący szepł grał w niej tak mocno, a tak nakazujące, że się ze zdumieniem rozglądała po oborze... Juści, nie było nikogój; krowy jeno przeżuwały paszę i chlastały ogonami. Wyrzała w podwórze, noc stała za progiem nieprzeniknionymi mrokami, cisza gnietła świat, tyła co te kucia młotów pobrzękiwały w dalekościach...

A był przeciech, był... stał przy niej, obejmował ją, całował... jeszcze usta pałą, jeszcze ognie chodzą po niej błyskawicami, a w sercu zbiera taki krzyk radości, że nie wypowiedzieć! Jezus, mój Jezus! Poderwało ją cosik i niosło, że choćby w cały świat, zaraz, w ten mig, a poszłaby tam, z nim!... Jantoś! – krzyknęła bezwiednie i dopiero własny głos oprzytomnił ją nieco. Zwijała się z dojeniem ze wszystkich sił, ale była tak roztrzęsiona, że często pod przodkami krów szukała wymion, i tak roztkliwiona szczęściem, że dopiero idąc do chałupy, na mrozie poczuła, że ma twarz mokrą od płaczu.

Leopold Staff (1878-1957)

Леопольд Стафф – поэт, драматург, переводчик. Изучал во Львове право-ведение, философию и романскую филологию. В 1918 г. переехал в Варшаву, где провел и годы фашистской оккупации. Уже его первый том поэзии “Sny o potędze” (1901) свидетельствовал о том, что в польскую литературу пришел выдающийся лирик, мастер тонких психологических наблюдений, блестящий стилист. Поэзии Л. Стаффа чужды доминировавшие в польской лирике начала XX в. пессимистические и декадентские мотивы, которым он противопоставлял духовную активность и жажду жизни. Л. Стафф издал 18 книг стихов, среди них – “Ptakom niebieskim”, “W cieniu miecza”, “Ścieżki polne”, “Barwa miedzi”, поэму “Mistrz Twardowski”, а кроме того пьесы и историческую монографию “Michał Anioł”.

Mowa

Nie trzeba rozumieć śpiewu słowika,
Aby się nim zachwycić.
Nie trzeba rozumieć kumkania żab,
Aby się nim upajać.
Rozumiem mowę ludzką,
W której są słowa obłudne, co kłamią.
Gdybym jej nie rozumiał,
Byłbym największym poetą.

Julian Tuwim (1894-1953)

Юлиан Тувим – поэт, переводчик. Изучал юридические и философские науки в Варшавском университете. Один из основателей литературного ка-баре «Пикадор», беспспорный лидер литературного движения в довоенной

Польше, одна из наиболее ярких фигур известной литературной группы «Скамандер». Дебютировал в 1913 г. стихотворением “Prośba”. В ранней лирике Тувима (сборники “Czyhanie na Boga”, “Sokrates tańczący”, “Siódma jesień” и др.) отчетливо проявляется отрицание поэтики литературного направления «Молодая Польша», хотя сохраняется характерное для него романтическое настроение. В стихах этого периода доминирует культ жизни и цивилизации, оптимизм и витализм. Кроме того, Ю. Тувим был блестящим сатириком, вершиной его сатирического творчества является поэма “Bal w orefce”, показывающая политическую и экономическую элиту довоенной Польши. Широко известен Ю. Тувим также как переводчик, главным образом, русской литературы. Его переводы А. Пушкина до сих пор считаются непревзойденными.

PURS. Rozporządzenie

§1. W celu roztoczenia opieki i kontroli nad nie wyzyskaną dotychczas dla celów ogólnopaństwowych dziedziną podświadomości życia psychicznego obywateli Rzeczypospolitej – ustanawia się Państwowy Urząd Rejestracji Snów.

§2. Wszyscy obywatele Rzeczypospolitej bez różnicy płci i wyznania, od piątego roku życia wzwyż, obowiązani są co rano meldować w komisariacie treść i dokładny przebieg swoich snów. Meldunki przyjmować będzie i zapisywać przydzielony do każdego komisariatu urzędnik PURS-u. Osoby wojskowe składają zeznania u dyżurnego oficera komendy garnizonu.

§3. Za sen uważa się to, co się śni, roi, wzgl. marzy w stanie nieprzytomności i bezwładu podczas dokonywania czynności polegającej na spaniu.

§4. Kto świadomie lub podświadomie wprowadziłby władze w błąd, składając zeznania nie odpowiadające prawdzie, podlega grzywnie od 5 do 3000 złotych, przy czym kwestię prawdziwości złożonego zeznania rozstrzyga PURS.

§5. Każdy obywatel Rzeczypospolitej zaopatrzony będzie w “Książeczkę snów”, którą obowiązany jest nosić stale przy sobie i okazywać na każde żądanie policji oraz agentów PURS-u. W książeczce snów notowane będą każdorazowe wyniki zeznań oraz opinia władzy o takowych.

§6. Komisja opiniująca złożona z dwóch urzędników PURS-u, komisarza policji, lekarza i obserwatora, wyznaczać będzie co rok

pierwszego stycznia nagrody lub kary za całokształt działalności sennej.

§7. Pierwszeństwo mają sny patriotyczne, państwowotwórcze, batalistyczne oraz reprezentujące ideologię Rządu Rzeczypospolitej. Przy składaniu zeznań o snach powyższego charakteru konieczne jest potwierdzenie dwóch wiarygodnych świadków.

§8. Sny antypaństwowe, wywrotowe, lubieżne, pobudzające jedną część ciała przeciw drugiej, zagrażające ustrojowi państwa lub moralności publicznej oraz sny przekraczające zdolności wyobraźni komisji podlegają opodatkowaniu, przy czym komisja zastrzega sobie prawo do uzasadnionego podejrzenia, iż miały one miejsce, choćby zeznający twierdził, że śnił w myśl §7.

§9. Zabrania się mówić przez sen.

§10. Wszystkie znajdujące się na terenie Rzeczypospolitej senniki egipskie (wzgl. chałdejskie lub arabskie) mają być w ciągu trzech dni złożone w wojewódzkich urzędach cenzury państwowej w celu ostemplowania.

§11. Zabrania się prywatnego opowiadania snów.

§12. Wszelkie zażalenia składać można w PURS-ie, w wydziale “Zmór i koszmarów”.

§13. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem dzisiejszym.

O wizytach

Walcząc wytrwale i nieustępliwie z różnorakimi zmorami życia codziennego, czyli po prostu życia (bo gdzież jest poza codziennością to inne, przez duże Ż pisane?), chciałbym omówić groźny obyczaj składania wizyt oraz peryferie tego demonicznego zjawiska. Jeżeli istnieją kary policyjne za zakłócenie spokoju publicznego, to stokroć surowsze grzywny, i to pieniężne, należy nakładać na osobników zakłócających spokój prywatny, albowiem my hause is my castle – a lekkomyślne nawiedzanie mej warowni przez tzw. “znajomych” [...] jest wołającym o pomstę do Boga pogwałceniem najelementarniejszych praw człowieka do ciszy i spokoju.

Oczywiście, każdy z nas posiada wśród znajomych ludzi miłych, bliskich, rozumnych, z którymi chętnie pogada godzinę, nawet pół godziny, nie tylko pogada, ale i pomilczy z nimi, siedząc przy stole; każe bodaj wytoczyć kilka szklanek herbaty, poda nieodzowne ptifury lub jabłka (tępe nożyczki owocowe!). Powtarzam: owszem. Taki gość w dom – to radość, bez przesady. I szczęście – z przesadą.

Ale są wizyty piekielne, wizyty koszarne – przymusowe jak ciężkie roboty. O tych właśnie chciałbym obszerniej pomówić, a pomówiwszy – przekląć. Mianowicie: nagle, niespodziewane wizyty krewnych, powinowatych i z bożego dopustu znajomych oraz tychże osób odwiedziny dawno zapowiedziane. Przypatrzmy się z bliska tej ohydzie w obydwu nikczemnych odmianach.

– Proszę pana, jakiś pan.

– Nie ma mnie w domu.

– Kiedy już powiedziałam, że pan jest.

Dziewczę z województwa lubelskiego, spełniająca w moim domu funkcje pomocnicze w tzw. prowadzeniu gospodarstwa, zostaje obrzucona przez swego chlebobawcę spojrzeniem zapowiadającym, iż chlebobawczość może ustać.

I oto gość wiesza już palto w korytarzu, wyciera nos, poprawia przed lustrem włosy, zapina się, gdzie należy, aż wreszcie z świąteczną i wesołą miną wchodzi do pokoju. Zamiast powiedzieć mu surowo i stanowczo, z miejsca i bez pardonu: “won!” – a gdyby się upierał, wziąć za kark i wyrzucić na schody, z jakimś bydlęcym uśmiechem udaje, że przybycie faceta jest dla mnie jedną z najmiłszych niespodzianek:

– Dzień dobry! Jak się pan miewa? Proszę!... Niech pan siada.

No i zaczyna się. “Rozmowa” się zaczyna. Zbrodniarz wygłasza najpierw kilka zdań wstępnych:

– Dawno się już do pana wybierałem, ale wie pan, jestem tak zajęty, że trudno było. Teraz właśnie przechodziłem, więc wpadłem na chwilkę. Nie przeszkadzam?

Jedyną szczerą i istotną odpowiedzią byłoby: “Tak jest. Pan mi przeszkadza. Nawet bardzo. Do widzenia”. Po czym, lekko popychając gościa, należałoby zaprowadzić go do korytarza, dać mu do ręki palto, kapelusz, laskę, kalosze oraz inne rzeczy, które przyniósł ze

sobą, i usunąć go do sieni. Niech się tam ubierze. Ale wrodzona łagodność i uprzejmość nie pozwalają mi na stosowanie tych nie przyjętych, aczkolwiek całkiem naturalnych metod postępowania.

Odpowiadam więc:

– Ależ nie! Bardzo proszę...

– Może przerwałem pracę? (A widzi bestia, że na biurku leżą otwarte książki, rozłożone papiery i że stalówka mokra!)

– Nie... Tak... W ogóle... Proszę, niech pan spocznie. (Siedzi już od paru minut, ale co ja mu innego powiem?)

– I cóż pan porabia? – zapytuje miły gość.

– Tak, pracuje się...

– Jak tylko jest robota, to dobrze. Nie wyjeżdża pan?

Po tym pytaniu – genialna myśl błysła mi w głowie: Odpowiedzieć, że wyjeżdżam! Wyjeżdżam za pół godziny! Ale kto wie, czy groźny ten człowiek nie zechce mnie odprowadzić na dworzec? Mówię tedy:

– Wybieram się... Chciałbym pojechać, ale pieniędzy nie mam.

– Tak, te pieniądze rzeczywiście... Powszechna bolączka. Chociaż wie pan, jeżeli się za granicą praktycznie urządzić, to wcale nie drożej kosztuje niż u nas. Teraz jeden znajomy pojechał do Francji, to pisze, że...

I zaczyna opowiadać. Z sufitu zwisają już ciężkie stalaktyty stężącej nudy. Patrząc ponuro na rozprawiającego ochoczo gościa i marzę, że kiedy skończy relację o życiu za granicą (“inny świat, inni ludzie, tempo życia, kultura, dla pana jako poety”...), to wstanie i pójdzie. Ale człowiek ten jest Wezuwiuszem rozmowności. Literatura, sztuka, polityka, nauka – słowem, najdziwsze tematy. Wreszcie pyta, która godzina. Odpowiadam, że wpół do ósmej (przyszedł o piątej). “A, mówi, to trzeba uciekać. Miałem gdzieś być o siódmej”. I siedzi jeszcze pół godziny. Potem żegna się. Bardzo długo. W korytarzu, kiedy jest już w palcie, rozmawia jeszcze. Klamkę od drzwi trzyma w ręku przez kilka minut. Na odchodnym mówię mu: “Niech pan kiedy wpadnie” (myśląc sobie: pod samochód). Wtedy gość prosi, żebym ja go odwiedził, rozpina palto, odwiązuje szalik, rozpina marynarkę, wyjmuje z kieszeni portfel, z portfelu bilet wizytowy i daje

mi swój adres. Ale na wizytówce nie ma numeru telefonu. Więc gość wraca do mojego gabinetu, aby mi zapisać ten numer. A kiedy zapisuje – spostrzega na biurku jakąś książkę... I oto stojąc w palcie, zaczyna na nowo rozmowę – rozmowę o tej książce... Policja-a-a!!!

Nie mniej obmierzłym zjawiskiem jest tzw. “przyjęcie na kilka osób”. Tego typu wizyta nie spada wprawdzie jak grom, gdyż na kilka dni przedtem wiadomo, że “będą goście”, ale jest nie mniej potworna. Mówiąc ściśle: gorsza od poprzedniej przez posępną świadomość, że goście przyjdą, lepsza zaś o tyle – że obecność kilku osób zwalnia gospodarza od obowiązku intensywnego “prowadzenia rozmowy” i “bawienia” gości. Sprytny gospodarz może nawet zostawić gości samych, sam zaś – siąść w odległym pokoju przy oknie i patrzeć sobie na podwórze. Ale wie, z doświadczenia, że pani domu sprzeciwia się zazwyczaj takiemu postępowaniu. W licznym gronie rozmowa toczy się bardziej wartko. Mówi się o mieszkaniu, o tym, że się daleko mieszka (to nie przyłazcie, jeżeli wam daleko!!), że jest ślisko, że w tym roku było w Zakopanem przepełnienie, że w każdym domu grypa, że w “Perskim Kwiproku” świetny program, że Słonimski “już trochę zanadto”, że w Paryżu inne życie, ale ten frank teraz... że Sylwester był, albo będzie, lepszy albo gorszy niż w zeszłym roku, że od kilku lat klimat się zmienił, że “Cyrulik” bardzo dobry, że Litwa, że strajk górników w Anglii, że Piłsudski, że Charleston, że Dekobra, że Kaden, że drogo, że Bodo, że radio, że kika-rabasa rabamfuka dypa homba punta breks!...

Jedni złopiają herbatę, inni kawę, ci jedzą ciastka, tamci obie-
rają mistrzowsko pomarańcze i jabłka (są tacy artyści od obierania
owoców), stół zaśmiecony, pokój zaśmiecony, gospodyni namawia do
jedzenia, gramofon gra, zaczynają tańczyć.

– Valencja-a-a-a-a!

– Policja-a-a-a-a!!!

Stanisław Jerzy Lec (1909-1966)

Станислав Ежи Лец – известный поэт и сатирик. Широкою известностью получили его эпиграммы и философско-политические афоризмы. Собранные в книге “Myśli nieuczestane”, афоризмы С. Лeca принесли ему огромную популярность не только в Польше, но и во всем мире.

Myśli nieuczესane

W domu powieszzonego nie mówi się o stryczku. A w domu kata?

“Z eunuchami można mówić długo” – opowiadała pewna pani z haremu.

Zmartwychwstać mogą jedynie trupy. Żywym trudniej.

Wszystko jest w rękach człowieka. Dlatego należy je myć często.

Śniła mi się rzeczywistość. Z jaką ulgą się obudziłem.

Wołę napis “Wstęp wzbroniony” anizeli “Wyjścia nie ma”.

“Czuję, że rosną mi skrzydła!” – rzekła mysz. No i coś z tego, panie nietoperzu?

Żeby śmierć można było na raty odespać!

Pierwszym warunkiem nieśmiertelności jest śmierć.

Koniom i zakochanym inaczej pachnie siano.

Gdy zapachniały fiołki, rzekło łajno: “No coż, działają tanim kontrastem!”

“Jak należy się zachować – pytał mnie mój znajomy – “gdy znajdzie się u siebie w domu przyjaciela żony w łóżku z obcą kobietą?”

Piękne kłamstwo? Uwaga! To już twórczość.

Nawet w jego milczeniu były błędy językowe.

I masochiści wyznają wszystko na torturach. Z wdzięczności.

Nie bądź snobem. Nie kłam nigdy, gdy prawda się lepiej opłaca.

Spotkałem człowieka tak nieoczytanego, że musiał cytaty z klasyków wymyślać sam.

Byle smród, co walczy z wentylatorem, uważa się za Don Kiszota.

Czasem nawet głupi but pozostawia po sobie niezniszczony ślad.

Gdy plotki starzeją, stają się mitami.

Optymizm i pesymizm różnią się jedynie w dacie końca świata.

“Dzika świnia” – to brzmi szlachetniej niż po prostu “świnia”.

Można zmienić wiarę, nie zmieniając Boga. I odwrotnie.

Pytasz mnie, jak grał ów wirtuoz? W jego grze było coś ludzkiego: pomylił się.

Pewieu sodomita podniecał się oglądaniem podręcznika zoologii. Czy należy książkę tę uznać za wydawnictwo pornograficzne?

Stanisław Lem (1921)

Станислав Ежи Лем родился во Львове, после войны переехал в Краков, где закончил медицинский факультет Ягеллонского университета. Дебютировал стихами в еженедельнике “Tygodnik Powszechny”. Первая книга («Астронавты») была опубликована в 1951 г. Мировую известность С. Лему принесли переведенные более чем на 25 языков мира научно-фантастические произведения, а также философские и футурологические эссе. Наиболее известные произведения: «Звездные дневники» (1957), «Возвращение со звезд» (1961), «Солярис» (1961), «Сказки роботов» (1964), «Дознание пилота Пиркса» (1968), «Простуда» (1976), «Следственный эксперимент» (1982), «Провокация» (1984) и др.

Jak ocalał świat (с сокращениями)

Konstruktor Trurl sporządził raz maszynę, która, umiała robić wszystko na literę *n*. Kiedy była gotowa, na próbę kazał jej zrobić nici, potem nanizac je na naparstki, które też zrobiła, następnie wrzucić wszystkie do sporządzonej nory, otoczonej natryskami, nastawniami i naparami. Wykonała polecenie co do joty, ale ponieważ nie był jeszcze pewny jej działania, kolejno musiała zrobić nimby, nausznicę, neutrony, nurty, nosy, nimfy i natrium.

[...] Zaprosił wtedy do siebie konstruktora Klapaucjusza, przedstawił go maszynie i tak długo wychwalał jej nadzwyczajne zdolności, aż ów rozgniewał się skrycie i poprosił, aby i jemu wolno było coś jej rozkazać.

– Proszę bardzo – rzekł Trurl – ale to musi być na *n*.

– Na *n*? – rzekł Klapaucjusz. – Dobrze. Niech zrobi naukę.

Maszyna zawarczała i po chwili plac przed domostwem Trurla wypełnił się tłumem naukowców. Wodzili się za łby, pisali w grubych księgach, inni porywali te księgi i darli je na strzępy, w dali

widać było płonące stosy, na których skwierczeli męczennicy nauki, tu i ówdzie coś huknęło, powstawały jakieś dziwne dymy w kształcie grzybów, cały tłum gadał równocześnie, tak że słowa nie można było zrozumieć, od czasu do czasu układając memoriały, apele i inne dokumenty, w odosobnieniu zaś, pod nogami wrzeszczących, siedziało kilku samotnych starców i bez przerwy maczkiem pisało na kawałkach podartego papieru [...]

Klapaucjusz nie wiedział, co powiedzieć, więc oświadczył, że postawi maszynie jeszcze dwa inne zadania, a jeśli je ona rozwiąże, uzna, że jest taka, jak ma być. Trurl przestał na to i Klapaucjusz rozkazał, aby zrobiła nice.

– Nice! – wykrzyknął Trurl. – Słyszał kto coś takiego, co to są nice?!

– Ależ jak to, druga stroną wszystkiego – odparł Klapaucjusz spokojnie. – Nicować, przewracać na podszewkę, nie słyszałeś o tym? No no, nie udawaj! Hej, maszyno, bierz się do roboty!

Maszyna jednak działała już od dobrej chwili. Zrobiła najpierw antyprotony, potem antyelektrony, antyneutrino, antyneutrony i tak długo pracowała nie ustając, aż natworzyła bez liku antymaterii, z której zaczął się z wolna, podobny do dziwnie błyszczącej chmury w niebie, formować antyświat.

– Hm – rzekł bardzo niezadowolony Klapaucjusz – to mają być nice? Powiedzmy, że tak... Dajmy na to, dla świętego spokoju... Ale oto trzeci rozkaz: Maszyno! Masz zrobić Nic!

Maszyna przez dłuższy czas w ogóle się nie ruszała. Klapaucjusz ją zacierał z zadowolenia ręką, Trurl zaś rzekł:

– O co ci chodzi? Kazałeś jej nic nie robić, więc nic nie robi!

– Nieprawda. Kazałem jej zrobić Nic, a to co innego.

– Też coś! Zrobić Nic, a nie zrobić nic, znaczy jedno i to samo.

– Skądże! Miała zrobić Nic, a tymczasem nie zrobiła nic, więc wygrałem. Nic bowiem, mój ty przemądrzały kolego, to nie takie sobie zwyczajne nic, produkt lenistwa i niedziałania, lecz czynna i aktywna Nicość, to jest doskonała, jedyna, wszechobecna i najwyższa Niebyt we własnej nieobecnej osobie!

– Zawracasz głowę maszynie! – krzyknął Trurl, lecz naraz rozległ się jej spiżowy głos:

– Przestańcie się kłócić w takiej chwili! Wiem, co to Niebyt, Nicość, czyli Nic, ponieważ te rzeczy należą do klucza litery *n*, jako Nieistnienie. Lepiej po raz ostatni przyjrzyjcie się światu, bo wnet go nie będzie.

Słowa zamarły na ustach rozjuszonemu konstruktorom. Maszyna w samej rzeczy robiła Nic, a to w ten sposób, że kolejno usuwała ze świata rozmaite rzeczy, które przestawały istnieć, jakby ich w ogóle nigdy nie było. Usunęła już natągwie, nupajki, nurkownice, nędzioły, nąłuszki, niedostópki i nędasy. Chwilami wydawało się, że zamiast redukować, zmniejszać, wyrzucać, usuwać, unicestwiać i odejmować – powiększa i dodaje, ponieważ zlikwidowała po kolei niesmak, niepospolitość, niewiarę, niedosyt, nienasycenie i niemoc. Lecz potem znowu zaczęło się robić wokół patrzących rzadziej.

– Ojej! – rzekł Trurl. – Żeby coś z tego złego nie wynikło...

– E, co tam! – rzekł Klapaucjusz. – Przecież widzisz, że ona nie robi wcale Nicości Generalnej, a jedynie Nieobecność wszystkich rzeczy na *n*, nic się nie stanie, bo też ta twoja maszyna całkiem do niczego!

– Tak ci się tylko wydaje. – odparła maszyna.

– Zaczęłam, istotnie, od wszystkiego co na *n*, bo było mi to bardziej familiarne, ale co innego jest zrobić jakąś rzecz, a co innego usunąć ją. Usuwać mogę wszystko, z tej prostej przyczyny, że umiem robić wszyściuteńko, ale to wszyściuteńko na *n*, a więc Niebyt jest dla mnie fraszką. Zaraz was nie będzie ani niczego, więc proszę cię, Klapaucjuszu, abys powiedział jeszcze prędko, że jestem prawdziwie uniwersalna i wykonuję rozkazy jak się należy, bo będzie za późno.

– Ależ to... – zaczął przestraszony Klapaucjusz i w tej chwili zauważył, że istotnie, już nie tylko na *n* nikną różne rzeczy: przestały ich bowiem otaczać kambuzele, ściśnięta, wytrzapki, gryzmaki, ry-mundy, trzepce i pćmy.

– Stój! Stój! Cofam to, co powiedziałem! Przestań! Nie rób Niebytu!! – wrzeszczał na całe gardło Klapaucjusz, ale zanim maszyna się zatrzymała, znikły jeszcze graszaki, plukwy, filidrony i zamry. Wtedy dopiero maszyna znieruchomiała.

Świat wyglądał wręcz przeraźliwie. Zwłaszcza ucierpiało niebo: widać było na nim ledwo pojedyncze punkciki gwiazd; ani śladu prześlicznych gryzmaków i gwajdolnic, które tak dotąd upiększały nieboskłon!

– Wielkie nieba! – zakrzyknął Klapaucjusz. – A gdzież są kambuzele? Gdzie moje murkwie ulubione? Gdzie pćmy łagodne?! [...] Już niczego od ciebie nie chcę, śliczna maszyno, tylko proszę, zrób murkwie, bo bez nich życie mi niemiłe...

– Nie umiem tego, ponieważ są na *m* – rzekła maszyna. – Owszem, mogę na powrót zrobić niesmak, nienasycenie, niewiedzę, nienawiść, niemoc, nietrwałość, niepokój i niewiarę, ale na inne litery proszę się po mnie niczego nie spodziewać.

– Ale ja chcę, – żeby były murkwie! – ryknął Klapaucjusz.

– Murkwi nie będzie – rzekła maszyna. – Popatrz, proszę, na świat, jaki jest cały pełen olbrzymich czarnych dziur, pełen Nicości, która wypełnia bezdenne otchłanie między gwiazdami, jak wszystko dokoła stało się nią podszyte, jak czyha nad każdym skrawkiem istnienia. To twoje dzieło, mój zawistniku! Nie sądzę, żeby następne pokolenia miały cię za to błogosławić...

– Może się nie dowiedzą... Może nie zauważą..., – wyjąkał pobladły Klapaucjusz, patrząc z niewiarą w pustkę czarnego nieba i nie śmiać nawet w oczy spojrzeć swemu koledze.

Pozostawiwszy go obok maszyny, która umiała wszystko na *n*, wrócił chyłkiem do domu – świat zaś po dziś dzień pozostał już cały podziurawiony Nicością – tak jak go w toku nakazanej likwidacji zatrzymał Klapaucjusz. A ponieważ nie udało się zbudować maszyny na żadną inną literę, trzeba się obawiać, że nie będzie już nigdy takich wspaniałych zjawisk, jak pćmy i murkwie – po wieki wieków.

Maria Dąbrowska (1889-1965)

Мария Домбровская – прозаик, публицист. Изучала естественные науки в Лозанне, Брюсселе и Лондоне. Годы гитлеровской оккупации провела в Варшаве, активно участвуя в подпольной культурно-просветительской деятельности. Свое творчество М. Домбровская начала рассказами “Dzieci ojczyzny” (1918) i “Gałąź czereśni” (1922). Славу ей принесли цикл рассказов “Ludzie stamtąd” и роман “Noce i dnie” – одно из выдающихся достижений

польской реалистической литературы XX в. В творчестве писательницы доминируют философские и психологические мотивы в контексте эпической панорамы судеб польской интеллигенции на рубеже XIX и XX вв.

Przed ślubem

– Czas, czas! Do ślubu zbierać się czas!

Rumor się zrobił, wszyscy wstawali, państwo młodzi już dawno znikli, przyodziewano ich do ślubu.

Zuzię strojono w sąsiednim domu Popiołków, a dyrygowała ceremonią Aniela Pawoniakowa, znająca się na tym, co ładne.

– Nie tak – strofuje pomagające jej druhny. – Inaczej welon upniemy. Jeszcze mało asparagusa.

– Jadwisia, leć do domu przynieś asparagusy – nagli Małgorzata. Jadwisia odrywa zachwycone oczy od przystrajanej siostry, wybiega i niebawem powraca niosąc w obu rękach donice asparagusa, wczoraj tak starannie przybrane w białą i różową bibułkę.

Gospodyni domu, Popiołkowa, podtrzymuje tiulowy welon i roniąc łzy, powiada:

– Jakie to teraz wszystko inne. Dawniej to panna młoda musiała sobie rutę albo mirtę piękną na ślubny wianek wyhodować. A teraz, jak te nowe rządy nastały, to już asparagusy muszą być, mój ty Boże...

Zuzia poddaje się obrzędowi przystrajania posłusznie i w milczeniu. Oczy jej są szeroko otwarte, suche i nieruchome, wygląda ładniej niż wczoraj, bo krostki na czole i brodzie przypudrowała, blade policzki cokolwiek uróżowała, usta ma też leciutko pomadką pociągnięte – Czesiek lubi, żeby kobieta była po miejsku przyrządzona.

Przed chałupą goście zaczynają się niecierpliwić, że państwa młodych nie widać. Suma już się musiała zacząć, taksówka z miasteczka przyjechała, stoi tętniąc motorem. Wóz przybywa, z najdalszych krańców Pawłowic, z sąsiednich wsi zjeżdżają jeszcze stryjeczni, cioteczni, wujeczni obu rodzin.

– A gdzie Szczepan? – obejrzał się Boguski.

– Przecież pojechał do autobusu! Rucińskiej siostra ma przyjechać z mężem. Podobno chora na nogi. On ma bardzo miękkie

serce, Szczepan, to wziął i poleciał. Nie dam, powiada, żeby chora, starsza kobieta szła piechotą na nasze wesele. Ja nic o tym nie mówię, ale co teraz będzie? Autobus nie raz się spóźni, kiedy ci młodzi wyjadą do tego ślubu? Przecież Zuzia nie może jechać bez ojcowego błogosławieństwa. A Szczepana nie widać i nie widać.

– Przyjedzie. A ksiądz ze sumą poczeka – pociesza Michał.

– Ale ludzie czekają, tyle ludzi – skarży się Małgorzata. – Ja tak o to nie stoję, ale Szczepan, on się tyle namordował przy tym weselu i nawet dziecka nie pobłogosławi. Dla niego to takie nie wiem co, to błogosławieństwo!

Ku ciżbie gości nadchodzą tymczasem państwo młodzi. Sunie Zuzia, sztywna w swej długiej białej sukni jak figury na procesjach noszone. Z drugiej strony nadciąga Czesiek Ruciński w granatowym garniturze, z białą kokardką, przybraną Zuzinym asparagusem. Oboje w otoczeniu panien i kawalerów. Przed chatą ustawiono już stolik okryty serwetką, na nim domowy krzyż i dwie świece.

Młodzi, popchnięci przez kogoś, klękają nad podrzuconym dywaniczku, Aniela podaje Małgorzacie kropidło, ale ona tego nie widzi, cała drżąc obejmuje Zuzię, woła: “Moja córko, moje dzieci kochane, błogosławie...” I nic więcej nie rzekła, bo płacz zalał jej słowa. A i tego, co rzekła, nikt nie usłyszał [...]

Gdy przyszło do siadania i młodzi zajęli miejsca w taksówce, Zuzia oświadczyła nagle, że wsiąść wsiadła, lecz bez tatusia do ślubu nie wyjedzie. Zaczęło się więc ponowne czekanie. Jedni sarkali, że co to za płochy człowiek, taką ważną osobą jest w obrzędzie, a poleciał do autobusu, jak by się nie mógł kim wyręczyć. Inni mościli się na wozach. “A muzyka?” – wołano. “Muzyka zostaje, skrzypce tylko jadą do kościoła!” – postanowiano. “Skrzypce jadą!” – podawano sobie z ust do ust. Rudy skrzypek sadowi się na wskazanej mu furmance [...]

– Jedzie!!! – ktoś wreszcie krzyknął. Orszak weselny znieruchomiał i tylko słychać było furkotanie zapuszczonego po raz trzeci motoru ślubnej taksówki. Spoza nieznacznego wzniesienia drogi najpierw ukazał się łeb koński, potem wóz wyskoczył jak spod ziemi, w galopie mknąc ku patrzącym.

– Ojciec! Ojciec jedzie! – wydarło się ze wszystkich niemal ust i nigdy jeszcze chyba ojcowstwo Szczepana Jasnoty nie było tak

uczczone, choć on o tym nie wiedział, gdyż okrzyku nie słyszał. Zdarł lejce, aż koń mu dęba stanął; był sam na wozie, snadź nie przyjechali czekani goście. Szczepan nie zeszedł z wozu, tylko jakby go zniosło. Roztrącając ludzi biegł do taksówki wołając: – Zuzia moja! Córca moja kochana!

Zuzia wyskoczyła z auta jak z procy i zawisła na szyi ojca. Więcej nikt już nie widział, zakotłowało się dokoła: – “Siadać! Jazda! Taksówka jedzie pierwsza! Po porządku!” – słychać było ze wszystkich stron – wesele wreszcie ruszało. Małgorzata wybiegła z domu z parą mężowskich kamaszy – ten wariat poleciał do autobusu w roboczych kapciach. Szczepan rzucił lejce komuś z młodych i obuwał się na jadącym już wozie.

Wozów było dziewięć, wszystko rodzinne, koni tylko niektórzy dopożyczili, bo nieładnie do ślubu jechać w jednego konia. Jechano dobrym kłusem, trzymając się taksówki, która sunęła przodem, statecznie miarkując bieg, by nie musieli pędzić za nią galopem. Wozy były porządne, przepisowe. Każdy miał deski pomalowane na żółto, szaro lub brązowo, wszystkie miały koła z opon gumowych, na każdym wozie z boku tabliczka z wypisanym czarną farbą nazwiskiem właściciela i wioski. Zgoła były to wozy nowoczesne, a droga też była nowoczesna... Tylko jasna pogoda nad jadącym w milczeniu orszakiem, tylko ziemia gorejąca od barw październikowych – były prastare i odwieczne.

Sławomir Mrożek (1930)

Славомир Мрожек – драматург, прозаик, сатирик. Дебютировал в 1950 г. репортажем “Мłode miasto”. С 1963 г. жил в Италии, а с 1968 г. – в Париже. Наиболее известные произведения С. Мрожека – его пьесы “Policja”, “Indyk”, “Tango”, “Rzeźnia”, “Emigranci”. Произведения С. Мрожека выдержаны в стиле гротеска и иронии, они отражают внутренний психологический мир человека, брошенного в круговерть современной цивилизации. Комизм, зачастую с элементами кабаре, С. Мрожек достигает благодаря пародированию разных стилей: разговорного, официально-делового, публицистического и др.

Beczka śmiechu

Kupiliśmy beczkę na ogórki i postawiliśmy ją w sieni. Sień była ciemna i łatwo się potknąć o beczkę. Już pierwszego wieczora,

kiedy siedzieliśmy w kuchni, usłyszeliśmy łoskot. To dziadzio wracając z podwórka się potknął, a myśmy się śmieli.

Odtąd co wieczór czekaliśmy, aż ktoś wejdzie do sieni, a kiedy rozlegał się łomot, od razu robiło się wesoło. A jak już ktoś wszedł do kuchni, kulejąc i rozcierając sobie kolano, to boki można było zrywać.

Raz sąsiad się przewrócił i wtedy wujek aż dostał kolki, tak się śmiał, a kiedy sąsiadka skrzyła nogę, to stryjenkę trzeba było bić po plecach, bo się zakrztusiła ze śmiechu, takie to było śmieszne.

Potem szwagier miał pomysł, żeby założyć przedsiębiorstwo rozrywkowe. Napisał kredą przy bramie: BECZKA ŚMIECHU W OFICYNIE NA LEWO, stał na podwórzu i sprzedawał bilety. Klienci wchodzili, potykali się, a my mieliśmy rozrywkę. Tylko szwagier nic z tego nie miał, poza dochodem z biletów.

Żeby to było jeszcze śmieszniej, otworzyliśmy klapę w podłodze i klient najpierw się potykał, a potem wpadał do piwnicy. Tam była podstawiona balia z wodą i klient wpadał do wody.

Siedzimy raz w kuchni, dzień minął smutny, bo deszczowy, więc tym bardziej chcieliśmy się rozerwać. Ale frekwencja zapowiadała się nieduża z powodu deszczu. Siedzimy, czekamy i czekamy, wreszcie słyszymy, że ktoś wchodzi do sieni. Zaraz będzie wesoło. Nadśluchujemy, a tu nic. Tylko drzwi się otwierają, staje w nich klient, rozgląda się i powiada:

– No i gdzie jest ta beczka?

– Jakżeś pan wszedł i nie przewrócił się po drodze? – pytamy – przecież w sieni jest ciemno.

– Poświeciłem sobie zapalkami – powiada klient.

Ot, smutek.

Tajna misja

Prezes wezwał mnie do gabinetu, zamknął drzwi na klucz, zasłonił okna, kazał mi się zbliżyć i powiedział półgłosem:

– Krąży o mnie oszczerstwo, że nie ukończyłem szkoły podstawowej. Muszę temu położyć kres. Pojedzie pan do stolicy, służbowo ale ściśle tajnie. Nikomu ani słowa. W stolicy zostanie pan przez

kilka dni. Codziennie kupi pan jedną kartkę widokówkę, wypełni ją pan i wyśle na mój adres urzędowy. Chodzi o to, żeby każdy mógł przeczytać.

Zgodziłem się, oczywiście, ale zapytałem, co mam na tych kartkach pisać.

– Niech pana o to głowa nie boli. Oto wręczam panu odpowiednie teksty, już gotowe. Wystarczy przepisać je kolejno na widokówkach. Są to osobiste pozdrowienia dla mnie od różnych uczonych. Stolica to jest siedlisko nauki, niech ludzie wiedzą jakich mam przyjaciół, od razu przestaną mnie obgadywać.

Pojechałem. Stolica bardzo mi się podobała. Prosto z dworca poszedłem na pocztę. Kupiłem kartkę z pięknym widokiem Śródmieścia i przepisałem pierwszy tekst, który brzmiał:

“Kochany kolego, wszyscy cię tu bardzo mile wspominamy i bardzo nam ciebie brakuje. Napisz nad czym pracujesz”. Podpisano: “Prezes Akademii Nauk”.

Wysłałem tę kartkę i z poczuciem spełnionego obowiązku udałem się do izby wytrzeźwień, aby nie wydawać państwowych pieniędzy na hotel. Jakież było moje przerażenie, kiedy nazajutrz stwierdziłem brak koperty z tekstami powierzonymi mi przez Prezesa. Nie było rady i postanowiłem pisać do niego samodzielnie. Pomimo czujności personelu wyniosłem z biblioteki encyklopedię i zająłem zaciszny stolik koło bufetu, w przejściu do toalety, celem studiowania. Już nad ranem gotowa była kartka tej treści:

“Prezesku! Mam trudności z teorią. Czy nie znalazłbyś trochę czasu aby wpaść do mnie? Uściski rączek dla małżonki. Einstein”.

Kartka z czwartego dnia brzmiała:

“Albo pan, albo ja, o jednego z nas za dużo. Uznając pańską wyższość odchodzę na emeryturę. Może pan się zająć moimi truskawkami. Miczurin”.

Trochę brzydko wyszło, bo mi ktoś nadepnął na rękę i zrobiłem kleksa. Piątego dnia pomyślałem, że przydałoby się coś w lżejszej formie. Napisałem ołówkiem, bo pióro oddałem w zastaw kelnerowi:

“Kochanie, kiedy znowu zrobimy jakiś wynalazek? Twój stęskniony rączek Maria Curie-Skłodowska. Post scriptum: strasznie mi się chce pić”.

Post scriptum wyrwało mi się nieoficjalnie.

Szóstego dnia byłem już tak zmęczony, że napisałem tylko krótko:

“Jak się masz stary byku? Kopernik”.

Na tym urwała się korespondencja. Obecnie wracam ze stolicy. Pieszko, bo na bilet kolejowy mnie już nie stać, choć sprzedałem encyklopedię na bazarze. Niepokoi mnie coraz to bliższe spotkanie z Prezesem.

Nie martwię się jednak zbyt. Przynoszę mu ustne pozdrowienia od profesora Pasteura, wynalazcy szczepionki przeciwko wścieklicznie. A więc Prezes nie powinien się wściec.

Marek Nowakowski (1935)

Марек Новаковский – современный польский прозаик. Изучал правове­дение в Варшавском университете. Литературным дебютом был рассказ “Kwadratowy” (1957). В сборниках прозы “Ten stary złodziej” и “Benek Kwiciarz” ввел в польскую литературу тему преступной среды периферийных районов Варшавы. Перу писателя принадлежит повесть “Trampolina”, сборники рассказов “Silna gorączka”, “Zapis”, “Mizerykordia”, “Układ zamknięty”, “Robaki” и др., в которых обсуждаются проблемы мегаполиса, исследуются нравы и обычаи социальных меньшинств.

Raport o stanie wojennym

Bufet

W ministerstwie są dwa bufety. Jednak ten na dole jest lepiej zaopatrzony. Prowadzą dwie obrotne kobiety. Jedna dama. Druga – wulgarna i nieprzyjemna. Siłą rzeczy też mają trudności. Mimo to choć raz w tygodniu coś atrakcyjnego pojawia się u nich. Od rana sprawdzam. Wszyscy sprawdzają. Z naszego korytarza na parterze jest najbliżej. Schodzimy do piwnicy i sprawdzamy. W nieoczekiwanych godzinach przywożą towar. Z tą damą można się porozumieć. Grzecznie informuje, kiedy jest nadzieja na kupno czegoś. Z reguły koło południa była dostawa. Ta druga bardzo opryskliwa.

– Będzie albo nie będzie – odpowiada. – Trzeba uważać.

Nigdy nic nie odłoży. W ogóle one zważniały. Czują swoje znaczenie. A ludzie pokorni. Każdemu zależy, żeby zdobyć coś dla domu. Dzisiaj już dwa razy schodziłam na dół. Nic.

– Kochanie – powiedziała ta dama – na razie nie ma żadnych widoków.

Przystojna, starsza pani. Kiedyś też pracowała w biurze, zwolniła się i wzięła bufet w ajencję. Umarł jej ktoś bliski? Była w czarnej sukni.

Siedzę w pokoju i nudzę się jak mops. Pracy niewiele. Może jak przywrócą teleksy? A tak, w jaki sposób porozumieć się z tere-nem, czy dane do bilansu zbierać. Sam dyrektor ręce rozkładał.

– Jesteśmy bezradni... – chciał już psioczyć, ale opanował się i dodał: – Wyższa konieczność! Tak musi być.

Na Zoškę, która siedzi naprzeciw, nie mogę patrzeć. Wszystko spływa po niej jak po kacze. Lakieruje sobie paznokcie. Zęby ogląda w lusterku. Zęby ma piękne, równiutkie, białe... Czy ona wstydu w ogóle nie ma? Jej mąż brał w pracy kartki żywnościowe dla siebie i dla niej. Wydała się ta brudna afera. Publicznie o tym mówiono. Partia to wychwyciła i piętnuje. Chcą się czymś wykazać. Odnowili się i walczą o czystość szeregów. Uczepili się Zoški. Ona jest członkiem partii.

– Niech mnie wywalą! – śmieje się Zoška.

Głupia. Amoralna. Zazdroszczy jej tej beztroski. Niczym się nie przejmuje. Kompletnie. Wysłałam z pokoju. Napatoczył się na mnie ten zezol z kadr, ale nic nie powiedział. Zajrzałam do bufetu. Tam już było pięć osób ustawionych w kolejce.

– Dają coś? – pytam.

– Nie – odpowiada jedna pani, znam ją z widzenia, pracuje na czwartym piętrze w PKO. – Ale telefonują gdzieś. Coś ma być.

Rzeczywiście. Słysząc z zaplecza jakąś rozmowę. Bufet pusty. W gablocie tylko wczorajsze pączki. Nie miały wcale powodzenia. Gliniaste, leżały jak kamień w żołądku.

Już kilkanaście osób za mną. Ciągłe ktoś przybywa. Czekamy.

Wysła z zaplecza ta nieprzyjemna, opryskliwa baba.

– Czy coś będzie? – pytają ludzie.

– Bo ja i wiem? Podobno mają przywieźć pasztetową.

Ludzie ożywili się.

– Ale – dodała – ministerstwo chce przyjąć cały przydział dla swoich strażników.

Tych strażników cała sfera w związku ze stanem wojennym. Nigdy ich tylu nie było w tym gmachu.

Ludzie przygaśli. Stracili nadzieję. Ale stali. Pokazał się ktoś z trzeciego piętra. Facet. Niósł wypchaną torbę.

– Salceson dają – powiedział.

Rzuciliśmy się wszyscy do tamtego bufetu na górę. Nim tam dobiegłam, kolejka ciągnęła się już przez cały hall. Nawet ładny salceson.

Świeży. Znajoma pielęgniarka pokazała. Po ćwierć kilograma sprzedawali. Jednak załamałam się. Nie miałam zdrowia na taką kolejkę. Zresztą gdybym nawet czekała, to czy starczy dla mnie? Zrezygnowałam. Schodzę powoli na dół. Może coś na mieście zdobędę. W sklepie serowarskim. I zamiast zatrzymać się na parterze, zesłam na dół. Tam pusto. Nikogo przy ladzie. Ale w gablocie coś jest. Podchodzę. Patrzę. Kotlety.

– Co to jest? – pytam.

– Kotlety – odpowiada ta dama.

Kupiłam dziesięć. Nie było wcale limitu.

Minę miałam dosyć zaskoczoną, bo wyjaśniła z życzliwym uśmiechem:

– Dla strażników zabrali tylko samą pasztetową.

Taki szczęśliwy przypadek. Kotlety mięsne, ale razem z kapustą smażone. Oryginalne. Dosyć smaczne. Odchodziłam od lady z zakupem, a tu już z góry biegli ludzie. Skończył się salceson. Rzucili się do kotletów.

Wisława Szymborska (1923)

Wisława Szymborska закончила Ягеллонский университет, где изучала полонистику и романистику. Ее первый том поэзии “Dłatego żyjemy” был опубликован в 1952 г. Позднее она опубликовала сборники “Pytania zadawane sobie”, “Wołanie do Yeti”, “Sól”, “Sto pociech”, “Wszelki wypadek”, “Wielka liczba” и др. Лирика В. Шимборской отличается утонченным психологизмом, рефлексивностью, богатством культурных реминисценций. Она –

лауреатка многих престижных премий в Польше и за границей, является доктором honoris causa университета имени А. Мицкевича в Познане. В октябре 1996 г. получила Нобелевскую премию в области литературы.

Miłość od pierwszego wejrzenia

Oboje są przekonani,
że połączyło ich uczucie nagle.
Piękna jest taka pewność,
ale niepewność piękniejsza.

Sądzą, że skoro nie znali się wcześniej,
nic między nimi nigdy się nie działo.
A co na to ulice, schody, korytarze,
na których mogli się od dawna mijać?

Chciałabym ich zapytać,
czy nie pamiętają –
może w drzwiach obrotowych
kiedyś twarzą w twarz?
jakieś “przepraszam” w ścisku?
głos “pomyłka” w słuchawce?
– ale znam ich odpowiedź.
Nie, nie pamiętają.

Bardzo by ich zdziwiło,
że od dłuższego już czasu
bawił się nimi przypadek.

Jeszcze nie całkiem gotów
zamienić się dla nich w los,
zbliżał ich i oddalał,
zabiegał im drogę
i tłumiąc chichot
odskakiwał w bok.

Były znaki, sygnały,
cóż z tego, że nieczytelne.
Może trzy lata temu

albo w zeszły wtorek
pewien listek przefrunął
z ramienia na ramię?
Było coś zgubionego i podniesionego.
Kto wie, czy już nie piłka
w zaroślach dzieciństwa?

Były klamki i dzwonki,
na których zawczasu
dotyk kładł się na dotyk.
Walizki obok siebie w przechowalni.
Był może pewnej nocy jednakowy sen,
natychmiast po zbudzeniu zamazany.

Każdy przecież początek
to tylko ciąg dalszy,
a księga zdarzeń
zawsze otwarta w połowie.

Małgorzata Musierowicz (1945)

Małgożata Musierowicz – autor i ilustrator книг для детского и юношеского возраста. Закончила факультет графики Художественного института в Познани. Как литератор дебютировала повестью “Szósta kleпка” (1979). Затем опубликовала: “Kłamczucha”, “Ida sierpniowa”, “Kwiat kalafiora” (эта повесть была внесена в Международный почетный список имени Г.Х. Андерсена), “Opium w rosole”, “Brulion Bebe B” и др. Книги М. Мусерович достоверно отражают атмосферу личной и школьной жизни детей и молодежи. Написанные с юмором, душевным теплом, лишённые скучной назидательности, они пользуются большим читательским успехом.

Tort imieninowy

- Ciociu, cześć, tu Gaba.
- Co tam znowu, nie daj Boże?..
- Nie, nic takiego. Obiad odgrzałam, pyszny był. Teraz chciałabym upiec dla ojca tort, na imieniny.
- Tort? Rany boskie. Gabriela, ty się lepiej do tego nie bierz. Jak kto ma takie maślane łapy, to lepiej niech piłkę kopie.

– Oj, ciociu, ciociu, ja przecież gram w kosza. To jest piłka ręczna. Jak mi ciocia nie da przepisu na tani i szybki tort, to wezmę przepis z tej starej książki i na pewno mi się nie uda.

– Gabriela! On ci się nie uda i tak.

– Więc niech mi ciocia da tani przepis. Przynajmniej produktów mniej się zmarnuje.

– Tak – powiedziała ciotka. – To brzmi rozsądnie. No dobrze, więc słuchaj. Kostka margaryny...

– Już piszę, już. Kostka margaryny...

– Cztery łyżki mleka, cztery łyżki kakao...

– Ciociu, skąd ja wezmę kakao, przecież tego nigdzie dostać nie można.

– Stoi tam u was w szafce nad zlewem, wysuszone na kamień. Będzie w sam raz. Pisz dalej. Półtorej szklanki cukru...

– Tak...

– Włożyć do granka i raz zagotować. Ma zabulgotać, jasne?

– Jasne. Ale co ma zabulgotać?

– Wszystkie produkty, włożone do garnka.

– Razem mają zabulgotać?

– Razem. Potem trzeba to ostudzić i dodać jedno żółtko.

– A co z białkiem?

– Boże, daj mi cierpliwość. Gabrielo, białko należy oddzielić od żółtka i wlać do miseczki.

– [...] Pisz dalej. Odać z masy pół szklanki...

– Czego pół szklanki?

– Tej masy! Po upieczeniu posmarujesz nią tort.

– Aha.

– Do masy w garnku dodać trzy żółtka...

– A białka do miski.

– Szybko się uczysz.

– A widzi ciocia. Chcieć to móc.

– Dalej – półtorej szklanki mąki, proszek do pieczenia, skórkę otartą z cytryny. Wymieszać, dodać pianę z tamtych czterech białek. Znowu wymieszać i wlać do formy.

– Co tak ciocia głos zniżyła?

– Bo to już koniec. Koniec przepisu. I obleciał mnie strach, że podpalisz dom.

– No, to jeszcze zobaczymy. To pa, ciociu, dziękuję za przepis i zadzwonię, jak upiekę.

– Gabrysiu, dziecko kochane...

– Tak?..

– Błagam cię, uważaj na siebie.

– Ciociu, spokojnie. Postanowiłam być kobieca. I dlatego wszystko się uda. Wszystko!

Pieczenie tortu Gabriela zaczęła od wyszorowania kuchennego stołu. Następnie wyrzuciła z kuchni wszystkie siostry i zamknęła się od wewnątrz na klucz. Potem przygotowała garnek i wszystkie potrzebne produkty, wreszcie, zerkając co chwila w przepis, przystąpiła do czynności właściwej. Roztopiła w garnku produkty opisane w pierwszej części recepty i z napięciem czekała, co będzie dalej. Czy to już? Czy jeszcze nie? Dylemat stawał się coraz poważniejszy. Masa od spodu podejrzanie posykiwała, bąbelków przybywało, lecz nie słychać było żadnego odgłosu. – Chyba zadzwonię do ciotki – powiedziała Gabriela do bąbelków. A wtedy z głębi czekoladowej masy wypłynął jeden gigantyczny bąbel i wszystko razem w sposób niewątpliwy zabulgotało.

Gabriela zdjęła garnek z ognia i triumfalnie zaniosiła go na parapet otwartego okna, żeby masa wystygła. Po czym zajęła się ubijaniem piany, czerpiąc niezwykłą satysfakcję z faktu, że mimo wszystko nie przypaliła garnka.

Po kwadransie starannej pracy wszystkie składniki zostały połączone, a proszek do pieczenia, starannie przebadany pod kątem podobieństwa do sody oczyszczonej, wsypany został do ciasta. Można było teraz wlać je do formy.

Po godzinie tort był gotów. Ponieważ wykonanie kremu przekraczało możliwości Gabrieli, przekrojone warstwy ciasta zostały posmarowane konfiturą. Po wierzchu oblała go Gabriela pozostawioną uprzednio w szklance czekoladową masą, co dało artystyczny efekt brunatnego połśniewania na wszystkich obłościach i krawędziach. Ozdobiony orzechami, wyglądał tak cudownie, że przybyłe do kuchni trzy siostry wydały z siebie trzy zgodne okrzyki zachwyty...

Jerzy Trammer (1947)

Ежи Траммер является профессором геологии и работает в Варшавском университете. С 1987 г. он регулярно публикует миниатюрные рассказы-фельетоны – сначала на страницах альманаха “Res Publica”, затем в газете “Gazeta Wyborcza” и ее литературном приложении “Magazyn”. Описанию текущих событий и следующих за ними общественных настроений Е. Траммер придает форму философской притчи, иногда близкой к гротеску. Своими литературными учителями считает А. Кемпинского, С. Мрожека, М. Новаковского и К. Воннегута.

Siekiera

Za komunizmu w naszym parku wieczorami kręcił się facet z siekierą. W końcu zebraliśmy się w kilku i osaczyliśmy go koło kasztanowca. Bardzo się przestraszył i ze łzami w oczach tłumaczył, że nie jest ani bandytą, ani zbrojcem.

– A siekierka po co? – zapytaliśmy. Wtedy rzekł:

– Jeszcze dziesięć lat temu bardzo kochałem nasze biuro. Potem zrozumiałem, że to, co tam robię, nie jest nikomu potrzebne. Teraz czuję się jak człowiek, którego pozorna praca ma przysłonić fakt, że jest on wzięty na utrzymanie. Również i w sklepach nie jestem kupującym, który wybiera, przebiera i gawędzi ze sprzedawcą. Sklep jest dla mnie dusznym i zatłoczonym punktem rozdzielania towarów. Oto wydają mi przeznaczone dla mnie porcje, dobrze, jeśli uda się otrzymać kawałek żółtego sera. Wożą mnie z łaski, leczą mnie z łaski, z łaski wysyłają mnie na wczasy. To wszystko nie jest życiem, jest bolesnym absurdem. Moje życie zaczyna się po zmroku. Idę wówczas z siekierą do parku. Cicho odłamuję z drzew suche gałęzie, rąbię je na szczapki, które gromadzę na zimę. Zimą w naszym mieszkaniu kaloryfery grzeją nadzwyczaj dobrze, czego zazdroszczą nam znajomi. Grzejników wyłączyć nie można, ponieważ gdy próbuje się je zakręcić, z zaworów tryska gorąca woda. W mroźne dni niecierpliwie czekam, aby żona i dzieciaki zasnęli. Szeroko otwieram okno w kuchni, aż z ust leci mi para. Wtedy palę w starej kuchni węglowej, która została z dawnych czasów. Ogień trzaska, robi się ciepło. Z własnej inicjatywy, własnoręcznie zdobytym opałem ogrzewam pomieszczenie.

Jego wyjaśnienia trafiły nam do przekonania. Przeprosiliśmy i puściliśmy go wolno.

Później nikt się go nie bał. – Nieszkodliwy dziwak – mówiono. – Element folkloru dzielnicy.

Gdy upadł komunizm, przestał przychodzić.

W zeszłym tygodniu starszy syn przybiegł do domu zdyszany.

Tato! – wołał. – Facet z siekierą znowu się pojawił!

ПОЛЬСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ

A

- absolwent** *м.* выпускник
aczkolwiek хотя
agencja *ж.* агентство
ajencja *ж.* (*устар.*) агентство
akademik *м.* 1. академик; 2. студенческое общежитие
akcja *ж.* 1. действие; 2. акция; 3. кампания
aktor *м.* актер, артист
akurat как раз, точно, именно
analiza *ж.* анализ
apel *м.* 1. обращение, призыв, воззвание; 2. переключка
artysta *м.* художник, артист
asparagus *м.* аспарагус
aspekt *м.* 1. аспект; 2. (*грамм.*) вид
atak *м.* 1. атака, нападение; 2. (*мед.*) приступ, припадок
atrakcyjny увлекательный, привлекательный, захватывающий
awans *м.* 1. повышение по службе; 2. аванс

B

- bać się** бояться
badacz *м.* исследователь
badanie *ср.* исследование
bagatela *ж.* пустяк, мелочь
balia *ж.* бочка, бадьа, лохань
bardzo очень
barwa *ж.* цвет
barwny цветной
baśń *ж.* сказка
bać 1. или; 2. будь (от *być*)
bezczelny бессовестный, наглый, нахальный, бесстыдный

- bezpieczeństwo** *ср.* безопасность
bezpośredni непосредственный
beztroski беззаботный
bezwiednie безотчетно, бессознательно
bezwzględny 1. безусловный, абсолютный; 2. суровый, жестокий, беспощадный
bibulka *ж.* 1. тонкая бумага; 2. промокательная бумага
biec бежать
bierny пассивный
bilans *м.* баланс
biurko *ср.* письменный стол
blacha *ж.* жесь, листовое железо
blazen *м.* шут, паяц, клоун
błąd *м.* ошибка
blok *м.* 1. блок; 2. (жилой) корпус
bloto *ср.* грязь
boczny боковой
bodziec *м.* стимул, импульс
bohater *м.* герой
boisko *ср.* (спортивная) площадка
boski 1. божий, божеский; 2. чудесный, очаровательный
bowiem потому что
bóg *м.* бог
ból *м.* боль
brak *м.* 1. недостаток, нехватка, отсутствие; 2. брак
brakować недоставать, отсутствовать
brama *ж.* ворота
branza *ж.* отрасль
branka *ж.* 1. набор (в армию); 2. (*устар.*) полонянка, пленница
brązowy бронзовый
bróg *м.* стог, скирда
brunatny коричневатый, бурый
brzmieć звучать
brzuch *м.* живот

bursztyн *м.* янтарь
but *м.* ботинок, сапог
by чтобы
bydło *ср.* скот
bydłęсу скотский
byle 1. только бы, лишь бы; 2. незна-
чительный, малейший
były бывший
bynajmniej отнюдь (не), ничуть (не),
совсем (не)

C

całkiem вовсе, совсем, абсолютно
całkowicie полностью, совсем
całkowity полный, весь
całość *жс.* всё, целое
cały целый, весь
cebratek *м.* бадья, лохань, ведро
cecha *жс.* 1. черта, признак, свойство;
2. метка
centrala *жс.* 1. центр, центральное
руководство, центральный пункт;
2. центральная телефонная станция
centrum *ср.* центр
chęć *жс.* желание
chłop *м.* крестьянин, мужик
chłopak *м.* парень
chór *м.* хор
chętnie охотно, с удовольствием
chichot *м.* хихиканье
chodnik *м.* 1. тротуар; 2. половик, до-
рожка; 3. ход, проход, коридор; 4. до-
рожка, тропинка
chwiać się колебаться
chwila *жс.* момент, мгновение, минута
chyba пожалуй
chylkiem крадучись, украдкой, тай-
ком
ciężar *м.* 1. тяжесть; 2. вес
ciąg *м.* продолжение
ciało *ср.* тело
ciastko *ср.* пирожное
ciągiem *обл.* непрерывно, все время

cienki тонкий
ciężar *м.* 1. вес; 2. тяжесть, бремя
ciżba *жс.* 1. толпа; 2. толчея, давка
clo *ср.* пошлина
cmentarz *м.* кладбище
co что
coś что-то
cofać 1. двигать назад; 2. отменять,
отказываться
coraz всё, с каждым разом
cosik *см.* coś
córka *жс.* дочь
cug *м.* 1. цуг; 2. цуговая лошадь
cyganić *разг.* плутовать, врать
część *жс.* часть
członek *м.* член
człowiek *м.* человек
często часто
czatować подстерегать, подкараули-
вать, поджидать
czerwiec *м.* июнь
czolowy главный, основной
czujność *жс.* бдительность, зоркость,
чуткость
czwartek *м.* четверг
czy 1. или; 2. ли
czyhać подстерегать, подкарауливать
czyn *м.* 1. действие, поступок; 2. по-
чин, обязательство
czynić 1. делать; 2. поступать (*хоро-
шо, плохо*)
czynnik *м.* фактор
czynny 1. активный, деятельный;
2. действующий, рабочий, функцио-
нирующий
czytelnik *м.* читатель

D

dachówka *жс.* черепица
dążenie *ср.* стремление
dążyć стремиться
decydować решать, иметь решающее
значение

decyzja *жс.* решение
deska *жс.* доска
deszcz *м.* дождь
dętka *жс.* камера (велосипеда, мяча и т.д.)
dlaczego почему
dlatego потому
długi долгий, длинный
dość достаточно, довольно
doświadczenie *ср.* опыт
doba *жс.* 1. сутки; 2. время, эпоха
docierać 1. доходить, добирать, проникать, достигать; 2. дотирать, притирать
dotadni положительный, позитивный
dojrzewać 1. созреть; 2. вырасти
dokola кругом, вокруг
dokonać осуществить, исполнить, выполнить
dolegliwość *жс.* недуг, недомогание
donica *жс.* 1. цветочный горшок; 2. глиняная миска, горшок
doniosły важный
dopóki пока
dopiero только, всего (*о времени*)
doprawdy в самом деле, правда, действительно, по правде говоря
doprowadzić довести, привести
doskonały превосходный, отличный, совершенный
dostarczać доставлять, поставлять, предоставлять
doświadczenie *ср.* 1. опыт, эксперимент; 2. опытность
dotąd 1. до этого места, досюда; 2. до этого времени, до сих пор
dotychczas до этого времени
dotyczyć касаться, относиться
dotyk *м.* прикосновение
dowódca *м.* командир
dowodzić 1. доказывать; 2. командовать
dowolny любой, произвольный
doznać узнать, испытать, изведать

dół *м.* 1. яма, впадина; 2. низ
drób *м.* домашняя птица
drabina *жс.* лестница
drastyczny 1. острый, сильнодействующий; 2. непристойный
drzwi *мн.ч.* дверь
duży большой
duma *жс.* гордость
dworzec *м.* вокзал
dyrygować дирижировать
dysponować распоряжаться
dyspozycja *жс.* распоряжение
dywaniczek *м.* коврик
dziś сегодня
dzięki 1. благодарность; 2. благодаря
dziać się происходить, совершаться, делаться
dział *м.* 1. отдел, раздел; 2. доля
działać действовать
działacz *м.* деятель
działalność *жс.* деятельность
działanie *ср.* действие, воздействие
dziadek *м.* дедушка, старичок
dziadzio *м.* 1. дедушка (отец отца или матери); 2. старик, старый человек
dziecięcy детский
dziecko *ср.* ребенок
dziedzina *жс.* отрасль
dziedziniec *м.* двор
dzielnica *жс.* 1. район (города); 2. область
dzielny 1. энергичный; 2. отважный
dzieło *ср.* произведение, творение
dzisiaj сегодня
dzisiejszy сегодняшний
dźwięk *м.* звук, звучание

E

ekipa *жс.* коллектив, группа, команда, отряд
ekspedientka *жс.* продавщица

eliminacja *жс.* 1. отборочные соревнования; 2. исключение
ewentualny возможный

F

facet *м.* тип, субъект, лицо
fach *м.* профессия, специальность
fachowiec *м.* специалист
fala *жс.* волна
firanka *жс.* занавеска
folwark *м.* фольварк, усадьба
frekwencja *жс.* посещаемость, частота
fundusz *м.* фонд
furkotanie *ср.* или **furkot** *м.* шум, гудение, жужжание
futro *ср.* мех

G

głąb *м.* 1. качан; 2. дурак; 3. глубина
gęba *жс.* 1. рот; 2. морда
gąbka *жс.* губка
głośny громкий
gałąź *жс.* ветка, ветвь
gablota (tka) *жс.* 1. стеклянная витрина; 2. горка (мебель)
gadać болтать
gardzić презирать, пренебрегать
garnek *м.* 1. горшок, кастрюля; 2. кружка
garnitur *м.* 1. костюм; 2. гарнитур, набор
gatunek *м.* вид, род, жанр
gawędzić болтать, балагурить
gdy когда, если
gdź потому что
gdzie indziej в другом месте, в другое место
gest *м.* жест
ginać гибнуть, пропадать
gmach *м.* здание

golić 1. брить; 2. обдирать, облапошивать
goręjący сверкающий, горящий, неопалимый
gorliwy старательный, усердный, беззаветный, рьяный
gospodyni *жс.* хозяйка
granatowy 1. темно-синий; 2. гранатовый
grdyka *жс.* кадык
grono *ср.* 1. кисть (соцветие); гроздь, кисть; 2. круг, общество
grot *м.* 1. стрела; 2. грот-мачта; 3. острие, наконечник; 4. грот
gruby толстый, большой, широкий
grudzień *м.* декабрь
grzbiet *м.* хребет, спина
grzeczny 1. вежливый, учтивый; 2. послушный
grzywna *жс.* денежный штраф
gumowy резиновый

H

halas *м.* шум, крик
hall *м.* холл
hasło *ср.* 1. лозунг; 2. пароль; 3. сигнал; 4. заглавное слово
helikopter *м.* вертолет
herbata *жс.* чай
herbatnik, -i *м.* печенье
huta *жс.* металлургический завод

I

igrzyska *мн.ч.* игры, турнир
ilość *жс.* количество
impreza *жс.* мероприятие
inny иной, другой
interesujący интересный
izba wytrzeźwień вытрезвитель
iż союз что

Ж

- jamnik** *м.* такса (собака)
jarzębina *жс.* рябина
jarzyna *жс.* овощи
jaskinia *жс.* 1. пещера; 2. притон
jasny светлый
jazgotliwy 1. лязгающий, грохочущий, трескучий; 2. крикливый
jać *книжн.* начать
jednak однако, но
jednocześnie одновременно
jednolity однородный, единый, монолитный, цельный
jednostka *жс.* 1. лицо; 2. единица
jedynie только
jeleń *м.* олень
jeno *книжн.* только, лишь
jeszcze еще
już уже
juści или **juźci** вестимо, само собой, конечно

К

- kadłub** *м.* корпус
kajak *м.* байдарка
kalafior *м.* цветная капуста
kalamarz чернильница
kaldun *м.* разг. брюхо
kamasze 1. штиблеты, мужские ботинки; 2. гамаша, гетры
kapcie домашние туфли, тапочки
kapłan *м.* священник, жрец
karny дисциплинарный, криминальный, уголовный
kartka *жс.* 1. карточка; 2. листок, страница
kasjerka *жс.* кассирша
kawal *м.* 1. кусок; 2. анекдот
kawaler *м.* 1. холостяк; 2. кавалер, поклонник; 3. кавалер (ордена)
kawiarnia *жс.* кафе

kazać 1. велеть, приказывать; 2. заставлять, принуждать

kał *м.* угол

kelner *м.* официант

kiedy когда

kilka несколько

kino *ср.* 1. кино; 2. кинотеатр

klamka *жс.* дверная ручка

klapa *жс.* 1. клапан, крышка; 2. лацкан, отворот; 3. провал, неудача

klasówka *жс.* классная работа

klękać становиться на колени

klęska *жс.* 1. поражение; 2. несчастье

klosz *м.* 1. абаяур, колпак; 2. ваза; 3. клёш

klamstwo *ср.* ложь, вранье

klus *м.* рысь

końcowy заключительный, конечный

koło 1. круг; 2. колесо; 3. кружок, общество 4. около

kolczyk *м.* серьга, сережка

kolej *жс.* 1. железная дорога; 2. колея; 3. очередь

kolejka *жс.* 1. очередь; 2. узкоколейка

kolejność *жс.* последовательность, очередность

kolejny очередной

kolejowy железнодорожный

kolki колики

kolumna *жс.* колонна

konieczność *жс.* необходимость

kontynuować продолжать

korytarz *м.* коридор

korzystać пользоваться

kostka *жс.* 1. косточка; 2. щиколотка, лодыжка; 3. игральная кость, кубик; 4. кусок

kościół *м.* костёл, храм

kółko *ср.* кружок

krawat *м.* галстук

krağ *м.* круг

kredka *жс.* 1. мел; 2. цветной карандаш

kres *м.* 1. край, предел, граница; 2. окраина, пограничная область

krew *жс.* кровь
kręcić крутить
krępować 1. беспокоить, стеснять, ограничивать; 2. связывать
krosta *жс.* гнойник, прыщ, короста
kruchy ломкий, хрупкий, ненадежный
krzesło *ср.* стул
krzyż *м.* крест
krzywda *жс.* ущерб, вред, несправедливость, зло
książę *м.* князь
książka *жс.* книга
kształt *м.* вид, форма
kształtowanie *ср.* формирование
ku к (чему-л.)
kubel *м.* 1. ведро, ушат; 2. бадья; 3. параша
kucie *ср.* 1. ковка; 2. долбление, высекание (скалы); выковывание, создание, выработка
kulbaka *жс.* седло
kuleć хромать
kupa *жс.* 1. куча, груды, ворох; 2. куча, масса, уйма, множество; 3. купина
kupno *ср.* покупка, купля
kurzawa *жс.* пыль, вьюга, метель
kwestia *жс.* проблема, вопрос
kwiecień *м.* апрель

L

lada 1. прилавок, стойка; 2. лоток; что попало, малейший, любой
lanie *ср.* 1. литье; 2. трепка, взбучка
larwa *жс.* личинка
laska *жс.* 1. трость, 2. палка
ład *м.* земля, суша
łądować 1. причаливать; 2. приземляться
lecz но, все-таки
lek *м.* лекарство
lekki легкий

lewica *жс.* 1. левая рука; 2. левая партия
lęk *м.* испуг, страх
lichtarz *м.* подсвечник, канделябр
liczny многочисленный
lipiec *м.* июль
lista *жс.* список
listopad *м.* ноябрь
lokal *м.* 1. помещение; 2. бар, ресторан
lokator *м.* квартирант
lot *м.* полёт
lotniczy авиационный
lotnik *м.* летчик
lotnisko *ср.* аэропорт
lubieżny сладострастный, чувственный
ludowy народный
luty февраль
ładny красивый
łajno *ср.* помет, кал, навоз
łańcuch *м.* цепь
łącznie вместе
łączność *жс.* связь, сообщение
łączyć связывать, соединять
łąka *жс.* луг
łatwo легко
loskot *м.* грохот, шум
łóżko *ср.* кровать
łza *жс.* слеза

M

maczek *м.* 1. *уменьш.* от **mak**; 2. бирсерный почерк
magazyn *м.* 1. склад; 2. магазин
malarz *м.* художник
małżeństwo *ср.* 1. брак, супружество, замужество; 2. брачная пара; 3. брачная жизнь
małżonka *жс.* жена, супруга
mapa *жс.* карта
marchew *жс.* морковь
martwić się беспокоиться

marynarka *жс.* 1. пиджак; 2. флот (морской)
marynarz *м.* моряк, матрос
marzec *м.* март
marzenie *ср.* мечта
maść *жс.* 1. мазь; 2. масть (лошадей)
matka *жс.* мать
mała *жс.* мукá
maż *м.* 1. муж; 2. деятель, муж (государственный)
mecz *м.* матч
meldować 1. рапортовать, докладывать; 2. прописывать
mężczyzna *м.* мужчина
między между
międzynarodowy международный
mięsień *м.* мускул, мышца
miarkować 1. сдерживать, укрощать; 2. соображать, догадываться, смеяться; 3. ориентироваться
miasto *ср.* город
miejsce *ср.* место
miejski городской
miesiąc *м.* месяц
mieszkać жить
mieszkanie *ср.* квартира, жилье
mieszkaniec *м.* житель
mijać 1. миновать, проходить мимо; 2. опережать, обгонять; 3. проходить, миновать, уходить (о времени)
milczeć молчать
milczenie *ср.* молчание
mimo 1. несмотря на..., вопреки; 2. мимо
mistrz *м.* 1. мастер; 2. чемпион; 3. маэстро
mistrzostwo *ср.* 1. мастерство; 2. чемпионат
mit *м.* миф
mknać мчаться, нестись
mniej меньше
może может, может быть
morderca *м.* убийца
móc мочь

mówca *м.* оратор, выступающий
mówić говорить
mrówka *жс.* муравей
musieć быть должным

N

nabrzmiały опухлый, припухлый
nadajnik *м.* передатчик
nadal в дальнейшем
nadawać się годиться, подходить, быть пригодным
nadawać передавать
nadmiar *м.* излишество
nagana *жс.* выговор, порицание
nagle 1. вдруг, неожиданно; 2. спешно
naglić 1. торопить; 2. принуждать, понукать
nakład *м.* тираж
należyty соответствующий, надлежащий, должный
namiętny страстный
nań на него
napar *м.* навар, настой
napatoczyć się 1. попасться, подвернуться, случиться; 2. наткнуться
napić się выпить, напиться
napięty напряженный
naprawa *жс.* ремонт
naprawdę действительно, в самом деле
narta *жс.* лыжа
narząd *м.* орган
narzekać жаловаться
narzucić 1. набросить; 2. навязать, заставить
następnie затем, в дальнейшем, потом, далее
nastawnia 1. механизм дистанционного управления; 2. пост дистанционного управления; 3. центральный стрелочный пост на железной дороге; 4. щитовой блок (*электр.*)

naśladować 1. перенимать, подделывать; 2. брать пример, подражать
natężenie *ср.* 1. напряжение; 2. интенсивность
natomiast зато
natrysk *м.* душ
nawias *м.* скобка (*граф.*)
nazwisko *ср.* фамилия
nędry 1. бедный, убогий, нищенский; 2. жалкий, мизерный, скудный; 3. плохой, негодный
nic ничто, ничего
nica *ж.* изнанка
nicować 1. перелицовывать, выворачивать на изнанку; 2. извращать; 3. критиковать, придирается
niebawem вскоре
niebieski голубой
niech пусть
nieco несколько, немного, слегка, чуть-чуть
niedźwiedź *м.* медведь
niedziela *ж.* воскресенье
niejednokrotnie неоднократно
niemal почти
niemniej тем не менее, все-таки, однако
nieparzysty непарный, нечетный
niepospolitość *ж.* 1. незаурядность; 2. незаурядная личность (*устар.*)
nieprzenikniony непроницаемый
niesamowity 1. необычный, необыкновенный; 2. страшный, ужасный
nietoperz *м.* летучая мышь
niewątpliwie несомненно
niewiele немного
niezły неплохой
niezbędny необходимый
niezbyt не очень
niezmiernie безмерно
niezwykle необычно, исключительно
nikdy никогда
nikt никто
niż *союз* чем

notatnik *м.* записная книжка
notować записывать, отмечать
nowoczesny современный
nurkować нырять
nurt *м.* 1. фарватер; 2. течение; 3. ход

O

obawiać się бояться, опасаться
obcy чужой
obecnie теперь, сейчас
obecność *ж.* наличие, присутствие
obecny 1. присутствующий, наличный; 2. теперешний, современный
obejrzyć осмотреть, посмотреть
obgadywać обговаривать, обсуждать, сплетничать
obierać 1. чистить, очищать, снимать; 2. выбирать, избирать
objąć обнять, охватить
objaw *м.* 1. явление; 2. симптом, признак
obmierzły мерзкий, неприятный
obojętny равнодушный, безразличный
obok 1. *предлог* около; 2. *наречие* рядом, близко
obora 1. коровник; 2. скот
obowiązujący обязательный
obrada *ж.* 1. заседание, совет; 2. обсуждение
obradować 1. заседать; 2. обсуждать
obraz *м.* 1. картина; 2. образ
obrotny ловкий, оборотливый, предприимчивый
obserwator *м.* наблюдатель
obserwować наблюдать
oburzony возмущенный, негодующий, недовольный
obwód *м.* 1. окружность; 2. область
obywatel *м.* гражданин
ochmistrzyni *ж.* 1. (*уст.*) жена двоюродного; 2. (*устар.*) экономка, ключница, гувернантка, воспитательница
oczywiście конечно

odbiorca *м.* получатель
odbiornik *м.* приемник
odcinek *м.* отрезок
odebrać 1. принять, получить, 2. отнять, отобрать, взять обратно
odmawiać отказывать
odmienny 1. другой, иной, разный; 2. изменчивый
odnieść отнести, соотнести
odporność *ж.* 1. сопротивляемость; 2. иммунитет
odpowiedź *ж.* ответ
odrębny 1. отдельный; 2. своеобразный
odwiedzić посетить
ofiara *ж.* жертва
oficyjna *ж.* флигель
ogłosić объявить
ogarnąć 1. обхватить, обнять; 2. охватить, окружить; 3. охватить (умом), постичь, понять; 4. охватить, обуздать, овладеть (кого-то охватил гнев)
ogłądać смотреть, осматривать
ognisko *ср.* костер, огонь
ogon *м.* хвост
ohyda *ж.* 1. мерзость, гадость; 2. (*устар.*) отвращение, омерзение
ojcowstwo *ср.* 1. отцовство; 2. авторство
okazja *ж.* случай, возможность
okazywać 1. предъявлять, показывать; 2. проявлять, показывать, обнаруживать
okiść *ж.* смерзшийся снег
okręt *м.* корабль
określać определять, обозначать
określenie *ср.* определение
określony определенный
okres *м.* 1. период; 2. квартал
okropny страшный, ужасный
olbrzymi огромный, громадный
omawiać 1. обсуждать; 2. оговаривать
opór *м.* сопротивление
opad *м.* 1. осадки; 2. опадание

opanować овладеть
oparcie *ср.* опора
opatrunek *м.* перевязка
opieka *ж.* 1. забота, попечение; 2. опека
opinia *ж.* 1. мысль, мнение, взгляд; 2. репутация
opodatkowanie *ср.* налогообложение
opona *ж.* 1. шина; 2. оболочка
oprócz кроме
opracowanie *ср.* разработка
opryskliwy резкий, грубый, неприятный
oprzeć się 1. опереться; 2. противиться
oprzytomnić привести в чувство
oraz и, а также
ornat *м.* риза (*церк.*)
orszak *м.* свита, кортеж
osaczyć окружить, взять в кольцо
osiągnąć достигнуть
osiągnięcie *ср.* достижение
osiedle *ср.* 1. поселок; 2. микрорайон
osobnik *м.* индивид, личность
osobny отдельный, особый
osobowy личный
ostateczny окончательный, последний
ostatnio в последнее время
oszczędność *ж.* бережливость, экономия
oszczerstwo *ср.* клевета, наговор
ośrodek *м.* центр, средоточие
oświadczyć заявить, сообщить
otóż таким образом, итак
otaczać окружать
otchłań *ср.* пучина, бездна
oto вот
otoczenie *ср.* окружение
otrąbić (*устар.*) дать сигнал трубой (о прибытии)
otulać окутывать, укутывать
otwór *ж.* отверстие
otwarty открытый
otwierać открывать
owocowy фруктовый

owszem да, конечно

ózór 1. язык (животного); 2. кулин.
язык

Ó

ów тот, другой, иной

P

paczka жс. 1. пачка; 2. посылка

palić 1. жечь; 2. курить

państwo ср. 1. государство; 2. супружеская пара; 3. Вы (при вежливом обращении к группе, состоящей из мужчин и женщин)

państwowy государственный

papież м. папа римский

papier м. бумага

parapet м. подоконник

parasol м. зонт

pas м. 1. пояс; 2. ремень, привод

pasma ср. 1. моток ниток; 2. ряд, полоса; 3. повязка, бинт

Pasożyt м. паразит

pastwisko ср. пастбище

pasza 1. корм, фураж; 2. пастбище

patrzeć смотреть

patyk м. прут, палка

październik м. октябрь

pełny полный

pęd м. 1. стремительное, быстрое движение; 2. стремление, порыв; 3. побег, росток

pędzić 1. гнать; 2. мчаться

piątek м. пятница

pieczęć жс. печать

piekielny адский, дьявольский

pielegnować 1. ухаживать; 2. культивировать, развивать

pielegniarka жс. медсестра, сиделка

pieniądz м. 1. деньги; 2. монета

pieprz м. перец

pierwiastek м. 1. элемент; 2. (мат.) корень

piękno ср. красота

piękny красивый

pięść жс. кулак

pięściarz м. боксер

piętro ср.

piętnować 1. клеймить; 2. обсуждать, клеймить

piętro ср. 1. этаж; 2. ярус

pijak м. пьяница

piłka жс. мяч

piłkarz м. футболист

piosenkarz м. певец

pisarz м. писатель

pisownia жс. правописание, орфография

piwnica жс. подвал

plac м. площадь

placówka жс. 1. пост; 2. пункт, отделение, учреждение

plecy спина

plaski плоский

plaszczyzna жс. плоскость

platek м. 1. лепесток; 2. лоскуток, клочок; 3. кусочек, ломтик, пластинка

pleć жс. пол (мужской, женский)

pluco ср. легкое

płynąć 1. плыть; 2. течь

plciowy половой

po miejsku по-городскому, на городской манер

po omacku на ощупь, ощупью, вслепую

połączyć объединить, соединить

pożyteczny полезный

pochodzić происходить

pociąg м. поезд

porcisk м. снаряд

podczas gdy тогда как

podczas во время

podejmować 1. поднимать; 2. делать; 3. угощать

podejrzenie ср. подозрение

podejrzewać подозревать
poderwać 1. рвануть вверх, резко под-
нять; 2. поднять; 3. надорвать (сни-
зу); 4. подорвать, расшатать
podstawowy 1. основной; 2. началь-
ный
pogrzeb *м.* погребение
pojęcie *ср.* понятие
pojazd *м.* 1. экипаж; 2. транспортное
средство
pojedynczy единственный
pokład *м.* 1. палуба; 2. пласт
pokarm *м.* 1. еда; 2. корм; 3. материн-
ское (грудное) молоко
polecenie *ср.* 1. поручение, распоря-
жение, приказ; 2. рекомендация
polegać 1. заключаться; 2. рассчиты-
вать, полагаться, надеяться
pomóc помочь
pomarańcza *ж.* апельсин
po między между
pomiar *м.* измерение
pomijać обходить, опускать, упускать,
не касаться, не затрагивать
pomoc *ж.* помощь
potoczny подсобный, вспомогатель-
ный
pomsta *ж.* месть
pomyślny удачный, счастливый
pomysł *м.* мысль, замысел
ponad 1. более чем; 2. над
pończocha *ж.* чулок
ponieważ поскольку, потому что
poprzedni предшествующий
poprzez через
porażka *ж.* поражение
porcelana *ж.* фарфор
porozumieć się
porozumienie *ср.* соглашение, догово-
ренность
portfel *м.* бумажник
posąg *м.* статуя, монумент
posługiwać się использовать, употре-
блять

poseł *м.* 1. посланник; 2. депутат
posępny мрачный, угрюмый
posilek *м.* питание, еда
posiadać владеть
postęp *м.* прогресс
postać 1. вид, форма, состояние; 2. фи-
гура, вид; 3. лицо, персона
postawa *ж.* 1. положение, поза, пози-
ция; 2. фигура, осанка, внешний вид;
3. позиция, отношение, подход
postękiwać стонать, охать, жаловаться
posunięcie *ср.* движение, продвижение,
шаг
poszczególny отдельный
potęga *ж.* сила, могущество, мощь
potknąć się споткнуться
potrafić смочь, суметь
potworny ужасный
powód *м.* 1. причина, основание; 2. ис-
тец
poważny важный, серьезный, значи-
тельный
powiedzieć сообщить, сказать
powietrze *ср.* воздух
powinowaty свойственник, находя-
щийся в свойстве
powołać 1. призвать; 2. создать
powodować вызвать, обусловить
powodzenie *ср.* успех, удача
powszechny всеобщий, повсеместный
pozór *м.* 1. внешний вид; 2. причина
poza 1. кроме, за исключением; 2. поза
poziom *м.* уровень
pozorny мнимый, кажущийся, види-
мый
pójść пойти
prąd *м.* 1. течение; 2. ток; 3. направ-
ление
prasa *ж.* пресса
prawie почти
prędko быстро
prezes *м.* председатель
prężyć się напрягаться, стоять на вы-
тяжку

promotor *м.* 1. научный руководитель; 2. инициатор
propozycja *жс.* предложение
prostować выпрямлять, исправлять
prowadzić вести, направлять
przebieg *м.* 1. ход, течение, развитие, процесс; 2. пробег
przeciętny 1. средний; 2. посредственный
przecież 1. все же, однако; 2. ж (же)
przeciech *см.* **przecież**
przeciw против
przed перед
przedni передний
przedział *м.* 1. купе, отделение; 2. интервал
przefrunąć пролететь, перепорхнуть
przejście *ср.* переход
przejaw *м.* проявление, симптом
przejmować się волноваться, беспокоиться, принимать близко к сердцу
przekazać передать
przekształcać преобразовать, трансформировать, видоизменить
przemawiać говорить, выступать
przemycać провозить контрабандой, протаскивать
przemysł *м.* промышленность
przepis *м.* 1. рецепт (приготовления чего-л.); 2. правило, инструкция
przepisowy соответствующий положению, отвечающий правилам
przepraszać просить прощения
przeprowadzić 1. провести; 2. перевести, переместить
przeraziły пронзительный, пронизывающий, ужасный
przesada *жс.* преувеличение
przestępstwo *ср.* преступление
przestać перестать
przestrzeń *жс.* пространство
przeszłość *жс.* прошлое
przetrwać 1. пережить, сохраниться; 2. выдержать, перенести

przewaga *жс.* преимущество
przewidywać предвидеть
przez 1. через; 2. на протяжении, в течение
przeżuwać пережевывать
przodek *м.* 1. предок; 2. передок (позвонок); 3. (*устар.*) передняя часть чего-л.
przy около, при
przycisk *м.* 1. пресс-папье; 2. ударение, акцент; 3. нажим, кнопка
przydział *м.* 1. придача; 2. распределение, надел; 3. назначение, прикомандирование
przyjąć принять
przyrządek *м.* 1. случай; 2. случайность; 3. падеж
przyrządzać приготавливать
przysłonić прикрыть, заслонить
przyszły будущий
przytłumiony приглушенный
przewodniczący *м.* председатель
psioczyć жаловаться, ругать
psyk *м.* 1. морда, пасть (животного); 2. морда, харя

R

rabat *м.* скидка
raczej пожалуй, скорее, вернее
raczek *м.* 1. рачок; 2. раковая шейка; 3. карагуз
radzić советовать
ramienie *ср.* плечо
rano 1. утро; 2. утром
rata *жс.* взнос, частичный платеж
rejestracja *жс.* регистрация
rekin *м.* акула
relacja *жс.* 1. донесение, отчет, доклад; 2. соотношение, связь
resort *м.* 1. ведомство; 2. компетенция
ręka *жс.* рука
robotnik *м.* рабочий
rodzaj *м.* род, сорт

rodzina *жс.* семья
rok *м.* год
rokowania переговоры
rola *жс.* 1. роль; 2. земля, пашня
rolnictwo *ср.* сельское хозяйство
ropa *жс.* 1. гной; 2. нефть
rozebrać się раздеться
rozerwać się 1. разорваться; 2. раз-
вlechься
rozkażać приказать, повелеть
rozlegać się 1. раздаваться, звучать;
2. простираться
rozmaity разный, разнообразный
rozpocząć начать
rozprawa *жс.* 1. заседание суда, су-
дебное разбирательство, слушание
дела, процесс; 2. трактат, научное
сочинение; 3. диспут, обсуждение,
споры; 4. бой, сражение, столкно-
вение
rozprawiać рассуждать, разглагольст-
вовать
rozrywka *жс.* забава, потеха
rozstrzygać решать, разрешать
roztkliwiony растроганный, нежный
roztrzęsiony 1. разбросанный; 2. взвол-
нованный, расстроенный; 3. трясу-
щийся, дрожащий
rozwój *м.* развитие
rozwiązać 1. развязать; 2. решить, раз-
решить; 3. распугать; 4. расформи-
ровать
różny разный, всякий
również также
równocześnie одновременно
rumak *м. (поэт.)* конь
rumor *м.* шум, грохот
rząd *м.* 1. ряд; 2. правительство
rzec сказать, произнести
rzecz *жс.* вещь, предмет
rzeczywistość *жс.* действительность,
реальность
rzeka *жс.* река
rzęsa *жс.* ресница

rzucić бросить, подбросить
rzut *м.* 1. бросок; 2. (*спорт.*) удар

S

sadowić się усаживаться, пассажи-
ваться
sala *жс.* зал, палата
salceson *м.* зельц
samochód *м.* автомашина, автомобиль
samotny одинокий
sarkać ворчать, брюзжать
sąd *м.* 1. суд; 2. суждение, мнение,
мысль
schody лестница
sen *м.* сон
serwetka *жс.* салфетка
sędziwy престарелый, преклонного
возраста
sięgnąć 1. протянуть, потянуться (за
чем.-л.); 2. достать
siedlisko *ср.* очаг
sierpień *м.* август
silnik *м.* мотор, двигатель
siurkać сочиться, струиться
składnia *жс.* синтаксис
skąd откуда
skarżyć się жаловаться
skazać приговорить, осудить
sklep *м.* магазин
skomplikowany сложный
skrawek отрезок, лоскут, кусок
skrzydło *ср.* крыло
skutek *м.* результат
skwiercieć трещать, шипеть
sluchawka *жс.* 1. телефонная трубка;
2. наушники; 3. стетоскоп
sluszny правильный, надлежащий
słynny известный, знаменитый, слав-
ный
śnadź (*устар.*) знать, наверно, видно
solenizant *м.* именинник
sos *м.* соус, подливка

spadek *м.* 1. падение, снижение, спуск; 2. наследство; 3. уклон, наклон

spełniać исполнять, выполнять, удовлетворять

spinka *жс.* запонка, закладка

spізowy 1. бронзовый, медный; 2. кованный, четкий; крепкий, незыблемый; 3. медный, звучащий, как медь (голос)

społeczeństwo *ср.* общество

społeczny общественный

spośród из, из числа

spodziewać się 1. ждать, ожидать; 2. надеяться, рассчитывать

spojrzenie *ср.* взгляд

sporządzić составить, приготовить

spoznać заметить, приметить, обратить внимание

spowodować обусловить

spowszednieć стать обычным, будничным

spoza из-за

sprawca *м.* исполнитель

sprawdzać проверять

sprzed с, од

sprzęt *м.* 1. оборудование, оснащение; 2. предмет домашнего обихода; 3. уборка урожая

ssaki *мн.ч.* млекопитающие

stać 1. стоять; 2. мочь

stać się 1. сделаться; 2. случиться, произойти

stajnia *жс.* 1. конюшня; 2. конный завод

stały 1. взрослый; 2. неизменный, постоянный

stanowczo решительно, категорически

stanowić 1. постановлять, решать; 2. представлять (собой)

stanowisko *ср.* 1. должность; 2. позиция; 3. точка зрения

statecznie солидно, степенно

statek *м.* судно, корабль

stąd отсюда

sterować 1. править, управлять; 2. править, руководить

stęskniony соскучившийся

stężały затвердевший, застывший

stosować применять

stosowanie *ср.* применение, употребление

stosunek *м.* отношение

stowarzyszenie *ср.* общество, объединение

strój *м.* убор, одежда, наряд, костюм

streszczać резюмировать, обобщать

strofować отчитывать, делать замечания

stronictwo *ср.* партия

struchleć испугаться, перепугаться, оробеть

strumyk *м.* ручей

stryczek *м.* 1. веревка с петлей, петля; 2. петля, виселица

stryj *м.* дядя (по линии отца)

stryjenka *жс.* тетка (по линии отца)

strzęp *м.* 1. лоскут, обрывок, клочок; 2. **strzępy** лохмотья; 3. **strzępy** бахромы

strzykać 1. брызгать, прыскать; 2. стрельнуть, кольнуть

stulić 1. свернуть, сложить, сжать; 2. (*устар.*) прижать, поджечь, подогнуть

stwierdzić 1. констатировать, отметить; 2. подтвердить

styczeń *м.* январь

sufit *м.* потолок

suma *жс.* 1. сумма; 2. итог, результат; 3. поздняя обедня

sunąć двигаться

surowiec *м.* сырье

sylwetka *жс.* силуэт

szachy шахматы

szacunek *м.* 1. оценка, расценка; 2. уважение, почтение

szafirowy сапфировый, синий

szarzeć 1. сереть; 2. становиться серым, будничным; 3. светать; 4. смеркаться

szczegół *м.* подробность, деталь

szczegółowy подробный, детальный

szczególnie особенно

szczególny особенный, отдельный

szczery искренний

szczyt *м.* верх, вершина

szereg *м.* ряд, шеренга

szklany стеклянный

szkopek *м.* подойник

szlak *м.* путь, дорога

szpilka *жс.* 1. булавка; 2. шпилька (для волос); 3. игла, иголка (хвои)

szuka *жс.* 1. штука; 2. искусство, мастерство; 3. пьеса

sztywny 1. жесткий, твердый; 2. негибющийся, отвердевший, окаменевший; 3. натянутый, холодный, чопорный, официальный

szwagier *м.* шурин

Ś

ścisły точный

śledź *жс.* селедка

śliczny прекрасный, красивый

ślub *м.* 1. обет, клятвенное обещание, клятва, зарок; 2. брак, бракосочетание

śmiać się смеяться

środek *м.* 1. середина, центр; 2. средство

środowisko *ср.* среда, окружение

świadectwo *ср.* свидетельство, аттестат

świadek *м.* свидетель

świat *м.* мир

światło *ср.* свет

świetny прекрасный

T

tablica *жс.* 1. таблица; 2. доска (школьная); 3. плита

tamten тот

tani дешевый

tchórzliwy трусливый

też также

temat *м.* тема

tempo *ср.* темп

ten этот, тот

tępy тупой

teraz теперь, сейчас

teren *м.* территория, местность

teżent *м.* топот, цоканье

teżnić 1. пульсировать; 2. кипеть, бить ключом; 3. топтать, цокать

tkwić 1. торчать, сидеть; 2. помещаться, находиться, заключаться

tlum *м.* толпа

toczyć się 1. катиться; 2. идти своим ходом, протекать, происходить

tor *м.* 1. дорога, путь; 2. траектория

tortura *жс.* пытка, истязание

towarzyszyć сопровождать

trafić попасть

trawnik *м.* газон

treść *жс.* содержание, смысл

trema *жс.* волнение

treść *жс.* содержание

troska *жс.* забота

truskawka *жс.* клубника

trwać 1. продолжаться; 2. оставаться

trwały 1. длительный; 2. сильный

tryskać 1. бить струей, хлестать; 2. брызгать

trzaskać 1. трещать, потрескивать; 2. хлопать; 3. лупить, хлестать

trzoda *жс.* стадо

tu здесь

turniej *м.* турнир

tuzin *м.* дюжина

tydzień *м.* неделя

tył *м.* 1. задняя часть, зад; 2. тыл, тылы

tyle столько
tylko только
tyśiąć *м.* тысяча
tytuł *м.* заглавие, название

U

ułamek *м.* 1. (*mat.*) дробь; 2. обломок
ubiegły прошлый, пройденный, прошедший
ubrać одеть
uchwała *ж.* решение, постановление
uciec убежать
uczczony почетный, уважаемый, почтенный
uczelnia *ж.* учебное учреждение
uczynić сделать, совершить, осуществить
udać się 1. удался, посчастливиться; 2. отправиться, направиться, выбраться
udawać прикидываться, притворяться, делать вид
udostępnić популяризовать, сделать доступным
udowodnić доказать
ufać доверять
ująć 1. взять, схватить; 2. поймать, арестовать; 3. заключить, оправить; 4. расположить в свою пользу, снизить симпатию; 5. отнять, убавить
ujemny отрицательный
ujrzeć увидеть, заметить
ukazać się появиться, показаться
umiejętność *ж.* умение, мастерство
umysł *м.* разум
unikać избегать
upaść 1. упасть, свалиться; 2. прийти в упадок; 3. пасть, опуститься; 4. пасть, быть свергнутым; провалиться, рухнуть
upiąć заколоть, скрепить
upierać się упираться, упорствовать, сопротивляться

upominek *м.* подарок, сувенир
upowszechnić распространить
uprzejmość *ж.* вежливость, учтивость
urlop *м.* отпуск
uroda *ж.* красота
urząd *м.* 1. ведомство, бюро; 2. должность
urządzenie *ср.* 1. организация, учреждение; 2. оборудование
urząd *м.* 1. учреждение, ведомство, бюро; 2. должность, пост, служба
urzędnik *м.* служащий, чиновник
usiłować пробовать, стремиться
ustawa *ж.* закон, положение
uważać считать, думать, полагать
uwaga 1. быть внимательным, следить; 2. беречь; 3. беречься, остерегаться; 4. считать, полагать, иметь мнение, думать
uzasadniony обоснованный
uznać признать
uzupełnienie *ср.* дополнение

W

wachlarz *м.* 1. веер, опяхало; 2. круг, диапазон
wada *ж.* недостаток, порок
walczyć бороться, сражаться, соперничать
walizka *ж.* чемодан
walka *ж.* борьба, соперничество
war *м.* 1. кипяток; 2. жара, зной
warga *ж.* губа
warować сторожить, караулить кого-л.
warunek *м.* условие
wątpić сомневаться
wbrew наперекор, вопреки
wcale вовсе
wciąż постоянно
wczesny ранний
welna *ж.* шерсть
według согласно, в соответствии
wędrować путешествовать

węglowy угольный
welniak *м.* 1. полушерстяная домотканая ткань; 2. фуфайка; 3. передник, юбка
welon *м.* вуаль
wesele *ср.* свадьба
wesprzeć 1. опереть, подпереть; 2. подержать, помочь, оказать помощь
wewnętrzny внутренний
więc значит, таким образом, итак, тем самым
większość *жс.* большинство
wiarygodny или **wiarogodny** достоверный, подлинный
widok *м.* вид, пейзаж, перспектива
widokówka *жс.* открытка
widownia *жс.* 1. зрительный зал; 2. публика, зрители
widzieć видеть
wieś *жс.* деревня
wiedzieć знать
wiejski крестьянский
wiek *м.* 1. век, столетие; 2. возраст; 3. вечность
wiele много
wielekroć многократно
wielki большой, крупный
winda *жс.* лифт
wizja *жс.* 1. видение, провидение; 2. осмотр
wkrótce скоро, вскорости, в скором времени
właśnie 1. да; 2. именно; 3. как раз
właściciel *м.* владелец, обладатель
właściwie 1. правильно, надлежащим образом; 2. собственно, собственно говоря
właściwy 1. свойственный, характерный; 2. соответствующий
władza *жс.* власть, органы власти
włączać включать, присоединять
wnętrze *ср.* 1. внутренность, внутренняя часть; 2. недра; 3. интерьер
wnet сейчас, скоро, сразу (же)

wniosek *м.* 1. предложение; 2. заключение, вывод
wolać звать
wobec в связи, по отношению
woleć хотеть, предпочитать
wolno 1. свободно; 2. можно; 3. медленно
worek *м.* мешок
wówczas тогда
wpaść 1. упасть, провалиться; 2. наскочить, наехать; 3. вбежать, влететь; 4. наброситься, накинуться; 5. зайти
wracać 1. возвращаться; 2. возвращать, восстанавливать
wraz 1. вместе; 2. сейчас, сразу же, немедленно
wręcz прямо, напрямик, открыто
wreszcie наконец
wrzątek *м.* кипяток
wrzesień *м.* сентябрь
wściec się 1. взбеситься, заболеть бешенством; 2. взбеситься, прийти в ярость
wścieklizna *жс.* бешенство
wskaźnik *м.* показатель
wskutek в результате
współczesny современный
współpraca *жс.* сотрудничество
wspólny совместный
wspaniały прекарсный, замечательный, чудесный
wstążka *жс.* лента
wstęp 1. вход; 2. вступление, введение
wstrząs *м.* потрясение, стресс
wszelki всякий, любой
wszystek весь
wśród среди
wtedy тогда
wuj *м.* дядя (по линии матери)
wybitny известный, выдающийся
wybrnąć 1. выбраться; 2. выкрутиться
wycieczka *жс.* экскурсия, прогулка
wydawać się казаться

wydział *м.* 1. отдел, отделение; 2. факультет
wyjątek *м.* исключение
wyjątkowy исключительный, чрезвычайный
wyjrzeć выглянуть
wykład *м.* 1. лекция; 2. толкование, изложение
wykazać 1. показать; 2. проявить
wykrztusić 1. отхаркнуть; 2. выговорить с трудом, выдать из себя
wykształcenie *ср.* 1. образование; 2. образованность, воспитанность
wymagać требовать
wymienić 1. выменять; 2. назвать, перечислить, упомянуть
wynosić 1. выносить; 2. возвышать; 3. составлять, равняться
wyobraźnia *жс.* фантазия
wyposażyć 1. оснастить, обеспечить; 2. дать приданое
wyprawa *жс.* 1. экспедиция; 2. выделка (кожи); 3. штукатурка
wyraz *м.* 1. слово; 2. выражение, отражение
wyrok *м.* приговор
wyrzucić 1. выбросить; 2. выгнать
wysilek *м.* усилие
wystarczyć хватить, быть достаточным
wytoczyć 1. выкатить; 2. слить, выпустить; 3. выдвинуть, предьявить, возбудить
wytrwały стойкий, настойчивый, упорный
wytyczna указание, директива
wywiad *м.* 1. разведка; 2. интервью
wywierać оказывать, производить, вызывать
wywołać 1. вызвать; 2. объявить, огласить; 3. возбудить; 4. проявить (фотоснимок)
wywrotowy подрывной, диверсионный
wyznanie *ср.* 1. признание; 2. вероисповедование

wzór *м.* образец, модель, пример
wzgląd *м.* 1. соображение, причина, обстоятельство; 2. расположение, благосклонность; 3. снисхождение
wziąć взять, принять
wzrost *м.* 1. рост; 2. возрастание, рост, увеличение

Z

z reguły как правило
zabieg *м.* 1. процедура, операция; 2. прием, мероприятие; 3. старание, усилие
zabrać się 1. взяться; 2. выбраться, собраться
zabytek исторический памятник
zachęta *жс.* поощрение, одобрение
zachować się 1. сохраниться, удержаться, уцелеть; 2. повести себя, поступить
zachwyć *см.* восхищение, изумление
zacinąć 1. изрезывать, ранить; 2. надрезать, надсекать, надрубать; 3. заострять; 4. кусать, колоть, жалить; 5. задевать, уязвлять; 6. защемлять, зажимать; 7. хлестать, стегать; 8. сечь, хлестать (о ветре, дожде)
zacofany отсталый
zacząć начать
zagadnienie проблема, вопрос
zająć się заняться (делом), взяться
zajrzeć заглянуть
zakład *м.* 1. предприятие, учреждение; 2. пари; 3. залог; 4. складка, подшивка (платья и т.д.)
zakażenie *ср.* заражение
zakłócenie *ср.* 1. нарушение; 2. перебои, помехи
zakres *м.* 1. объем; 2. сфера, отрасль, область; 3. диапазон
zakrzusić się поперхнуться, подавиться

zaleta *ж.* преимущество, достоинство
zalać осуществить, сделать
załoga *ж.* экипаж, команда, коллектив, персонал
założenie *ср.* 1. закладка; 2. предпосылка, отправная точка
zamiast вместо
zamierzać намереваться
zamordować убить
zaopatrzyć снабдить, обеспечить
zapalenie воспаление
zapewne наверно, вероятно, очевидно, по-видимому
zapewnić 1. заверить; 2. гарантировать, обеспечить
zapinać się застегиваться
zaplecze *ср.* 1. тыл; 2. место с тыльной стороны; 3. база, резерв
zapomnieć забыть
zarówno также, одинаково
zarządzenie *ср.* распоряжение, приказ
zasada *ж.* 1. принцип; 2. основа
zasadniczy принципиальный, основной
zasięg *м.* 1. дальность, радиус действия; 2. охват, объем
zaskoczyć 1. захватить, застать врасплох; 2. удивить, поразить
zaskoczyć удивить
zasłona *ж.* 1. штора, занавеска; 2. завеса, заслон (*воен.*); пелена, завеса
zastanowić się задуматься
zastaw *м.* залог
zastrzegać оговаривать, выговаривать
zaś же
zatkać заткнуть, закупорить
zatloczony набитый (битком), переполненный
zatrzymać się задержаться, остановиться
zawartość *ж.* содержимое
zawczasu заблаговременно, заранее, вовремя

zawily запутанный, непонятный, сложный
zawierać содержать, заключать (в себе)
zawodowy профессиональный
zawora *ж.* засов, задвижка
zawsze всегда
zażalenie *ср.* жалоба
zazwyczaj обычно, преимущественно
zboczeniec *м.* извращенец
zbrodnia *ж.* преступление
zbrodniarz *м.* преступник
zbyteczny лишний, чрезмерный
zdążyć успеть
zdanie *ср.* 1. мысль, мнение; 2. (*грамм.*) предложение
zdarzenie *ср.* событие, происшествие, случай
zdecydowany решительный
zdjąć снять
zdjęcie *ср.* снимок
zdrowie *ср.* здоровье
zduwienie *ср.* изумление, поражение
zegar, **-ek** *м.* часы
zespół *м.* коллектив, группа, состав
zewnątrzny внешний, окружающий
zewrzeć się 1. сомкнуться; 2. схватиться, сойтись, обхватить друг друга
zeznanie *ср.* показание
zgłoszenie *ср.* заявление, постановление, сообщение
zgoła совсем, вовсе
ziemia *ж.* земля
zjawisko *ср.* явление, феномен
zlew *м.* 1. раковина (на кухне); 2. бассейн (реки)
zły 1. плохой; 2. злой
zmęczony усталый
zmiana *ж.* изменение
zmora *м.* 1. кошмар; 2. призрак, привидение
znajdować się находиться, быть
znaleźć найти

zobowiązywać обязывать
zostać 1. остаться; 2. стать
zrezygnować отказаться
zupełnie совсем, целиком, полностью
zwłaszcza особенно, главным образом
zwłoka ж. задержка, промедление
zwłoki останки, труп
związek м. союз, связь, отношения
zwierzę животное, зверь
zwiąć się 1. свертываться, сматываться; 2. скручиваться; 3. завиваться; 4. сжиматься, съеживаться, корчиться; 5. быстро справляться с чем-л.
zwłaszcza особенно
zwolennik м. сторонник, последователь
zwrócić się 1. повернуться; 2. обратиться
zwycięstwo ср. победа

Ż

źle плохо
żrenica ж. зрачок, зеница
źródło ср. источник

Ż

żaden никто, ни один, никакой
żagiel м. парус
żarówka ж. лампочка
żądać требовать
że союз что
żeby союз чтобы
żegnać się 1. прощаться, расставаться; 2. креститься
żelazko ср. утюг
żłopać хлебать
żmija ж. 1. змея; 2. гадюка; 3. змея, гадюка, ехидна
żołnierz м. солдат, воин
żyzny плодородный, урожайный

ГРАММАТИЧЕСКИЙ РУССКО-ПОЛЬСКИЙ СЛОВАРЬ ГЛАГОЛЬНОЙ СОЧЕТАЕМОСТИ

В словарь включено около 300 русских глаголов и их лексических соответствий в польском языке, которые обладают иной грамматической сочетаемостью.

агитировать за кого-л./что-л.	– agitować za kimś/czymś
адресовать кому-л./чему-л.	– adresować do kogoś/czegoś
аплодировать кому-л./чему-л.	– oklaskiwać kogoś/coś
ассоциироваться у кого-л. с кем-л./чем-л.	– kojarzyć się komuś z kimś/czymś
беспокоиться о ком-л./чем-л.	– martwić się, niepokoić się o kogoś/coś
благодарить кого-л./что-л. за что-л.	– dziękować komuś/czemuś za coś
болеть за кого-л./что-л.	– kibicować komuś/czemuś
болеть чем-л.	– chorować na coś
болеть что-л. кому-л.	– boleć coś kogoś boli
или у кого-л. болит	
бороться за что-л.	– walczyć o coś
бояться за кого-л./что-л.	– bać się, lękać się o kogoś/coś
брать пример с кого-л.	– wzorować się na kimś/czymś
браться за что-л. (начинать какое-то дело)	– zabierać się, brać się do czegoś
бросать что-л.	– rzucać, miotać, ciskać czymś
взяться за что-л. (начать какое-то дело)	– podjąć się czegoś
возглавлять что-л.	– przewodniczyć czemuś
выбрать кем-л.	– powołać, wybrać na kogoś/coś
выглядеть как кто-л.	– wyglądać na kogoś/coś
выиграть у кого-л./чего-л.	– wygrać z kimś/czymś
высказаться за что-л.	– wypowiedzieć się, przemówić za czymś
выступить за что-л.	– wystąpić o coś
говорить о чем-л.	– mówić o czymś или iść/chodzić o coś komuś (o co ci idzie?)

голосовать за кого-л./что-л.	– głosować na kogoś/coś
гордиться кем-л./чем-л.	– chlubić się kimś/czymś или z kogoś/czegoś; być dumnym z kogoś/czegoś
грустить, тосковать о ком-л./чем-л.	– boleć nad kimś/czymś, smucić się kimś/czymś / z kogoś/czegoś, tęsknić do kogoś/czegoś / za kimś/czymś, czuć gorycz, smutek itp. za kimś/czymś
давать (в результате чего-л.) что-л.	– owocować czymś
делить, разделить между кем-л./чем-л.	– podzielić między kogoś
держаться за кого-л./что-л.	– trzymać się kogoś/czegoś
добиваться чего-л.	– dobić się czegoś / o coś
догадаться о чем-л.	– domyślić się czegoś
доказывать что-л.	– dowodzić czegoś
достичь чего-л.	– osiągnąć coś
ждать кого-л./чего-л.	– czekać na kogoś/coś
жениться на ком-л.	– ożenić się z kimś
заботиться о ком-л./чем-л.	– dbać, troszczyć się, ubiegać się o kogoś /coś, czuwać nad kimś/czymś
забрать у кого-л. что-л.	– zabrać komuś coś
забыть что-л.	– zapomnieć czegoś
завидовать кому-л./чему-л. в чем-л.	– zazdrościć komuś/czemuś w czymś
загрустить от чего-л.	– zmartwić się czymś
запретить что-л.	– zabronić, zakazać czegoś
защищать кого-л./что-л.	– bronić kogoś/czegoś
защищать, поддерживать что-л.	– obstawać za kimś/czymś
звонить кому-л.	– dzwonić do kogoś
злоупотреблять чем-л.	– nadużywać czegoś
избавиться от кого-л./чего-л.	– pozbyć się kogoś/czegoś
излучать что-л.	– promieniować czymś
изучать что-л.	– studiować coś или uczyć się czegoś
инвестировать во что-л.	– inwestować w coś / w czymś
искать кого-л./что-л.	– szukać kogoś/czegoś
испытать что-л.	– doznać czegoś

лечь на кого-л./что-л.	– położyć się na kimś/czymś
наблюдать за кем-л./чем-л.	– dozorować, nadzorować, śledzić kogoś /czegoś
напасть на кого-л./что-л.	– napaść kogoś/czegoś
начать с чего-л.	– zacząć od czegoś
ненавидеть кого-л./что-л.	– nienawidzić kogoś/czegoś
обворовать кого-л.	– okraść kogoś (potерпевший) z czegoś (предмет воровства)
обеспечивать кого-л./что-л. чем-л.	– opatrywać kogoś/coś czymś/w coś или wyposażać coś w coś
обожать что-л.	– przepadać za czymś
обсуждать что-л.	– obradować nad czymś
обусловливать что-л.	– przesądzać o czymś
овладеть чем-л.	– opanować coś
огрابتь, обворовать кого-л.	– obrabować kogoś z czegoś
оказать что-л.	– udzielać czegoś
опекать кого-л.	– opiekować się kimś
опираться на кого-л./что-л.	– opierać się o coś (только неодуш.) или na kimś/czymś
опускаться во что-л.	– pogrążyć się w czymś
осуществить, сделать что-л.	– dokonać czegoś
отважиться, дерзнуть на что-л.	– pokusić się o coś
отказать кому-л./чему-л. в чем-л.	– odmówić komuś/czemuś czegoś
отказаться от чего-л.	– zrezygnować z czegoś
отнять что-л. у кого-л.	– odjąć coś komuś
отречься от кого-л./чего-л.	– wyprzeć się kogoś/czegoś
отсутствует что-л.	– brakuje czegoś (komuś)
ошибиться в чем-л.	– zawieść się na czymś
поддерживать кого-л./что-л.	– patronować komuś
подозревать в чем-л.	– posądzać o coś
подражать кому-л./чему-л.	– naśladować kogoś
позволить что-л. сделать	– pozwolić na coś
поздравлять кого-л./что-л. с кем-л./чем-л.	– wieszować, gratulować komuś/czemuś kogoś/czegoś
познакомиться с кем-л./чем-л.	– poznać kogoś/coś
пользоваться чем-л.	– korzystać z czegoś

попробовать что-л.	– próbować czegoś
попрощаться с кем-л./чем-л.	– pożegnać kogoś/coś или pożegnać się z kimś/czymś
посещать что-л.	– uczęszczać do czegoś
постараться сделать что-л.	– postarać się o coś
потребовать что-л.	– potrzebować czegoś
потрясти кого-л./что-л.	– targnąć kimś/czymś
предостеречь кого-л. от чего-л.	– ostrzec, przestrzec, uchronić, ukryć kogoś przed czymś
предпочитать кого-л./что-л. кому-л./чему-л.	– woleć kogoś/coś od kogoś/czegoś
председательствовать на чем-л., руководить чем-л.	– przewodniczyć czemuś
прервать кого-л.	– przerwać komuś
претендовать на что-л.	– mieć roszczenie do czegoś
приговорить к чему-л.	– skazać na coś
приготовиться к чего-л.	– przygotować się do czegoś/na coś
придавать значение кому-л./чему-л.	– przywiązywać wagę do kogoś/czegoś
признаться в чем-л.	– przyznać się do czegoś
прикоснуться к кому-л./чему-л.	– dotknąć kogoś/coś
принадлежать кому-л./чему-л.	– należeć do kogoś/czegoś
принудить кого-л. к чему-л.	– wymusić kogoś na czymś
присматривать за кем-л./чем-л.	– doglądać, dopilnowywać kogoś/czegoś
присматриваться к кому-л./чему-л.	– przypatrywać się, przyglądać się komuś /czemuś
проиграть кому-л./чему-л.	– przegrać z kimś
просить за кого-л.	– prosić za kimś
просить о ком-л./чем-л.	– prosić o kogoś/coś
равняться с кем-л./чем-л.	– dorównywać komuś/czemuś
радоваться чему-л.	– radować się, cieszyć się z czegoś
разбираться в чем-л.	– znać się na czymś
разочароваться в ком-л./чем-л.	– rozczarować się do kogoś/czegoś
решать что-л. (иметь решающее значение)	– decydować o czymś или rozstrzygać coś /o czymś или stanowić o czymś
рисковать кем-л./чем-л.	– ryzykować kogoś/coś

руководить кем-л./чем-л.	– przewodzić komuś/czemuś или nad kimś/czymś
слушать кого-л./что-л.	– słuchać kogoś/czegoś
смеяться над кем-л./чем-л.	– śmiać się/żartować z kogoś/czegoś
сожалеть о ком-л./чем-л.	– ubolewać nad kimś/czymś, żałować za kimś/czymś
сомневаться в ком-л./чем-л.	– wątpić w kogoś/coś
сопровождать кого-л./что-л.	– towarzyszyć komuś/czemuś
спорить о ком-л./чем-л.	– spierać się o kogoś/coś
справиться с кем-л./чем-л.	– sprostać komuś/czemuś
спрашивать о ком-л./чем-л.	– pytać o kogoś/coś
считать кем-л./чем-л.	– uważać za kogoś/coś
сыграть (решающую) роль в чем-л.	– zaważyć na czymś
тяготить кого-л./что-л.	– ciążyć komuś/czemuś; obarczać kogoś czymś
убегать, скрываться от кого-л./чего-л.	– czmychać, uciekać, umykać przed kimś/czymś
убедить в что-л.	– przekonać o czymś / do czegoś
убедиться в чем-л.	– przekonać się o czymś
удивляться кому-л./чему-л.	– dziwić się komuś/czemuś или podziwiać kogoś/coś
узнать о чем-л.	– dowiedzieć się czegoś / o czymś
узнать по чему-л.	– poznać z czegoś
улыбаться кому-л.	– uśmiechać się do kogoś
умереть от чего-л.	– umrzeć, zemrzeć na coś
употребить что-л.	– użyć czegoś
упражняться в ком-л./чем-л.	– ćwiczyć coś
упрекать кого-л. в чем-л.	– zarzucać komuś coś
учить кого-л. чему-л.	– uczyć kogoś czegoś

ГРАММАТИЧЕСКИЕ ФОРМЫ

ГЛАГОЛОВ

Здесь приводятся польские глаголы (с их переводами на русский язык), которые образуют более трудные и менее регулярные грамматические формы, что связано с чередованиями гласных и согласных звуков, которые происходят в их основе.

Biec /biegnać (бежать)	– biegnę, biegnie, biegł, biegła, biegli, biegły, biegnij!, biegnąc, biegnący, dobiegłszy, pobiegłszy, przybiegłszy.
Bóść (бодать)	– bodę, bodzie, bódł, bodła, bodli, bodły, bodąc, bódź!
Brać (брать)	– biorę, bierze, biorąc. См. также: dobrać, nabrać, odebrać, rozebrać, zebrać и др.
Chrzęścić (крестить)	– chrzczęczę, chrzęści, chrzęścił, chrzęści!, chrzczęczę.
Chwiać (się) (шатать(ся))	– chwieję, chwieje, chwiej!, chwiał, chwiali / chwieli, chwiały. Cp.: śmiać się.
Ciąć (резать)	– tnę, tnie, ciął, cięła, cięli, cięły, tnij! См. также: odciąć, przeciąć, rozciąć, ściąć, uciąć.
Ciągnąć (тянуть)	– ciągnę, ciągnie, ciągnął, ciągnęła, ciągnęli, ciągnęły, ciągnij!
Dać (дуть)	– dmę, dmie, dał, dęła, dęli, dęły, dmij!, dęty.
Deptać (топтать)	– depczę, depcze, depcząc, depcz!
Dojrzeć (дозреть)	– dojrzeję, dojrzeje, dojrzał, dojrzała, dojrzeli, dojrzały, dojrzej!
Dojrzeć (заметить, увидеть)	– dojrzę, dojrzy, dojrzał, dojrzała, dojrzeli, dojrzały, dojrzyj!
Drzeć (рвать, драить)	– drę, drze, darł, drzyj!, drąc.
Drzeć (дрожать)	– drzę, drży, drzał, drżeli; drzyj!, drzyjcie!, drząc.
Giąć (гнуть)	– gnę, gnie, giął, gięła, gięli, gięły, gnij!
Gnieść (давить)	– gniotę, gniecie, gniótl, gniotła, gniotli, gniotły, gnieć!, gniotać, gnieciony.
Grzać (греть)	– grzeję, grzeje, grzej!, grzał, grzali /grzeli.
Grzęznąć /grząźć (грязнуть)	– grzęznę, grzęźnie, grzązł, grzęzła, grzęzli, grzęzły, ugrząznąć, ugrzązłszy /ugrzęznawszy.

Iść (<i>идти</i>)	– idę, idzie, szedł, szła, szli, szły, idź!, idąc, idący. См. также: dojść, nadejść, obejść, odejść, podejść, pójść, przejść, przyjść, rozejść się, ujść, wejść, wyjść, zajść, zejść.
Kaszać /kaszeć (<i>кашлять</i>)	– kaszłę, kaszle, kaszał, kaszlali, kaszwały, kaszłacy, kaszłaj!
Kasać (<i>кусать</i>)	– kąsam, kasa, kąsają, kąsając, kąsaj!
Kląć (<i>проклинать</i>)	– klnę, klnie, kłął, kłęła, kłęli, kłęły, klnąc, klnij!, przekląwszy.
Kłęknać (<i>стать на колени</i>)	– kłękne, kłęknie, kłęknał, kłękł, kłęknij!, ukłąkszy /ukłęknawszy.
Kłuć (<i>колоть</i>)	– kłuję, kłuje, kłuj!, kłując или: kole, kole, ko!, kłuł, kłuła, kłuli, kłuły; kłuty, ukłuwszy.
Kwitnąć (<i>цвести</i>)	– kwitnę, kwitnie, kwitnął /kwitł, kwitła /kwitnęła, kwitły /kwitnęły, kwitnij!, zakwitłszy /zakwitnąwszy.
Lać (<i>лить</i>)	– leję, leje, lał, lała, lali / leli, lały, lej!
Legnąć /iec (<i>лечь</i>)	– legnę, legnie, legł, legła, legli, legły, legnij!
Leźć (<i>лезть</i>)	– lezę, lezie, laźł, leźli, laźły, leź!, wylązłszy.
Łgać (<i>лгать</i>)	– łzę, łze, łzyj!, łgał.
Marznąć (<i>мерзнуть</i>)	– marznę, marznie, marzł /marznął, marzła, marzli, marzły, marznij!
Miać (<i>мять</i>)	– mnę, mnie, miął, mięła, mięli, mięły, mnij!, mięty.
Miesić (<i>месить</i>)	– mieszę, miesi, miesząc, miesił, miesiła, miesł!, zamiesiwszy.
Mieść (<i>мести</i>)	– miotę, miecie, miótl, miotła, miotli, miotły, mieć!
Mleć (<i>молоть</i>)	– miele, miele, mełł, mełła, mełli, mełły, miel!, mielony.
Móc (<i>мочь</i>)	– mogę, może, mogący, mógł, mogła, mogli, mogły.
Najać (<i>нанять</i>)	– najmę, najmie, najął, najęła, najęli, najęły, nająwszy, najmij! См. также: objąć, odnając, wyjąć, wynając, zając, zdjąc i др.
Najmować (<i>нанимать</i>)	– najmuję, najmuje, najmij!, najmował, najmowała, najmowali, najmowały, najmując. См. также: wynajmować, obejmować, odejmować, podejmować, pojmować, przejmować, przyjmować, ujmować, wyjmować, zajmować, zdejmować и др.
Nieść (<i>нести</i>)	– niosę, niesie, nieś!, niósł, niosła, nieśli, niosły, niósłszy, niosąc.
Obejrzyć (<i>осмотреть</i>)	– obejrzę, obejrzy, obejrzał, obejrzeli, obejrzały, obejrzyj! См. также: przejrzeć, rozejrzeć się, ujrzyć, wejrzeć, wyrzyć, zajrzeć, spojrzeć.

Pachnąć (<i>пахнуть</i>)	– pachnę, pachnie, pachnął /pachniał, pachnęła /pachniała, pachnęli /pachnieli, pachnęły /pachniały, pachnąc, pachnący, pachnij!
Patrzeć (<i>смотреть</i>)	– patrzę, patrzy, patrzył, patrzyła, patrzeli, patrzyły, patrz!, patrząc.
Patrzeć (<i>смотреть</i>)	– patrzę, patrzy, patrzył, patrzyła, patrzyli, patrzyły, patrz!, patrząc.
Pleć (<i>полоть</i>)	– см. mleć.
Pleść (<i>плести</i>)	– plotę, plecie, plótl, plotła, pletli, plotły, plotąc, pleć!, splótszy, zaplótszy, rozplótszy.
Prząść (<i>прясть</i>)	– przędę, przędą, prządł, przędła, przędli, przędły, prządź! /przędź!, uprządźszy.
Przedsięwziąć (<i>предпринять</i>)	– przedsięwzmę, przedsięweźmie, przedsięwziął, przedsięwzięła, przedsięwzięli, przedsięwzięły.
Przeleknąć się (<i>испугаться</i>)	– przeleknę się, przeleknie się, przełakł się, przelekleła się, przelekleli się, przelekleły się, przeleknij się!
Prześlaknąć (<i>просочиться</i>)	– prześlaknę, prześlaknie, prześlakł /prześlaknął, prześlakła /prześlaknęła, prześlaknij!, prześlaknąwszy /prześlakłszy.
Przysięgnąć (<i>присягнуть</i>)	– przysięgnę, przysięgnie, przysięgł, przysięgła, przysięgnij!, przysięgłszy.
Rosnąć (<i>расти</i>)	– rosnę, rośnie, rósł, rosła, rośli, rosły, rośnij!
Rozpostrzeć (<i>раскинуть, распротереть, развернуть</i>)	– rozpostrę, rozpostrze, rozpostrzyj!, rozpostarł, rozpostarłszy.
Rwać (<i>рвать</i>)	– rwę, rwie, rwał, rwij!, rwąc.
Rzec (<i>сказать</i>)	– rzeknę, rzeknie, rzekł, rzekła, rzekli, rzekły, rzeknij!, rzekłszy.
Schnąć (<i>сохнуть</i>)	– schnę, schnie, schnął /sechł, schła, schły, schnij!
Siąść (<i>сесть</i>)	– siądę, siądzie, siądź!, siadł, siadłszy.
Słać (<i>стелить</i>)	– ściełę, ściele, ścieł!, ściełąc, słał, słała, ślali, słały, ślany, wysławszy.
Ssać (<i>сосать</i>)	– ssę, ssie, ssał, ssij!, ssący.
Strzec (<i>стеречь</i>)	– strzegę, strzeże, strzeź!, strzegł.
Śmiać się (<i>смеяться</i>)	– śmieję się, śmieje się, śmieję się!, śmiał się, śmiała się, śmiali się, śmiały się, śmiejąc się.
Tlić się (<i>тлеть</i>)	– tłę się, tli się, tlił się, tliły się, tłac się, tlij się!
Trzeć (<i>тереть</i>)	– trę, trze, tarł, trzyj!
Wieść (<i>вести</i>)	– wiodę, wiedzie, wiedź!, wiódł, wiodła, wiedli, wiodły, wiódłszy, wiodąc.

Wieżć (<i>везти</i>)	– wiozę, wiezie, wieź!, wioźl, wiozła, wieźli, wiozły, wioźlszy, wioząc.
Więdnąć (<i>вянуть</i>)	– więdnę, więdnie, więdnął /wiądl, więdła, więdły, więdnij!, więdnąc, więdnący, zwiędły.
Wlec (<i>тянуть</i>)	– wlokę /wlekę, wlecze, włókl, włokła /wlekła, wlekli, włokły /wlekły, wleczył, wlokąc /wlekąc, zawłókszy.
Zaprząć (<i>запрячь</i>)	– zaprzęgnę, zaprzęgnie, zaprzęgl, zaprzęgła, zaprzęgli, zaprzęgnij!
Zawrzeć (<i>заклчить, закрыть</i>)	– zawrę, zawrze, zawarł, zawarła, zawarli, zawarły, zawrzyj!

АББРЕВИАТУРЫ

Познакомьтесь с некоторыми сокращениями (аббревиатурами), широко распространенными в современном польском языке, особенно – в языке средств массовой информации и так называемой «деловой прозе». Обратите внимание, что в таких выражениях ударение обычно ставится на последний слог.

Сокращение	Произношение	Значение
AK	[aka]	Armia Krajowa ‘Армия Краёва’ или Akcja Katolicka ‘Католическая акция’ (организация светских католиков, возникла в 1930 г.)
ANIMEX	[animex]	Centrala Importowo-Exportowa Artykułów i Przetworów Pochodzenia Zwierzęcego ‘Центр по экспорту-импорту товаров и продуктов животноводства’
AWS	[awues]	Akcja Wyborcza “Solidarność” ‘Избирательное движение «Солидарность»’
BUW	[buf]	Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego ‘Библиотека Варшавского университета’
ChD	[chade]	Chrześcijańska Demokracja ‘Христианская демократия’ (политическое движение)
DS	[dees]	Dom Studencki ‘Студенческое общежитие’
DT	[dete]	Dom Turysty ‘Гостиница для туристов’

Сокращение	Произношение	Значение
GUS	[gus]	Główny Urząd Statystyczny ‘Главное статистическое управление’
KUL	[kul]	Katolicki Uniwersytet Lubelski ‘Католический университет в Люблине’
LO	[el-o]	Liceum Ogólnokształcące ‘Общеобразовательный лицей’
MEN	[men]	Ministerstwo Edukacji Narodowej ‘Министерство народного образования’
MON	[mon]	Ministerstwo Obrony Narodowej ‘Министерство обороны’
MSW	[emeswu]	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ‘Министерство внутренних дел’
MSZ	[emes-zet]	Ministerstwo Spraw Zagranicznych ‘Министерство иностранных дел’
NBP	[enbepɛ]	Narodowy Bank Polski ‘Польский национальный банк’
NIK	[nik]	Najwyższa Izba Kontroli ‘Верховная контрольная палата’
OBOP	[obop]	Ośrodek Badania Opinii Publicznej ‘Центр исследования общественного мнения’
ONZ	[oenzet]	Organizacja Narodów Zjednoczonych ‘Организация Объединенных Наций’
PAN	[pan]	Polska Akademia Nauk ‘Польская академия наук’
PKiN	[pekaiɛn]	Pałac Kultury i Nauki ‘Дворец культуры и науки’
PKO	[pekaɔ]	Powszechna Kasa Oszczędności ‘Общая сберегательная касса’

Сокращение	Произношение	Значение
PKP	[pekape]	Polskie Koleje Państwowe ‘Польские железные дороги’
PKS	[pekaes]	Państwowa Komunikacja Samochodowa ‘Государственная автомобильная коммуникация’
PSL	[peesel]	Polskie Stronnictwo Ludowe ‘Польская крестьянская партия’
PWN	[pewuen]	Państwowe Wydawnictwo Naukowe ‘Государственное научное издательство’ (название издательства)
RFN	[erefen]	Republika Federalna Niemiec ‘Федеративная Республика Германии’
RWE	[erwue]	Radio “Wolna Europa” ‘Радио «Свобода»’
SB	[esbe]	Służba Bezpieczeństwa ‘Служба безопасности’
SLD	[eselde]	Sojusz Lewicy Demokratycznej ‘Союз демократических сил’ (политическая партия)
UJ	[ujot]	Uniwersytet Jagielloński ‘Ягеллонский университет (в Кракове)’
UW	[uwu]	Uniwersytet Warszawski ‘Варшавский университет’
ZChN	[zetchaen]	Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe ‘Национальное христианское объединение’ (политическая партия)

ОТВЕТЫ К УПРАЖНЕНИЯМ*

Часть 1

1. Графика

2.

chusta, mnich, chować, historia, homonim, chytry, dmuchać, heretyk, choroba, harfa, chandra, chrzan, huragan, bohater, wychowanie, szlachetny, wierzch, ohyda, ach, zeschły, chaotyczny, histeryczny, higieniczny, hipnoza, hipoteza.

3.

ból	plócienna bluza
Bóg	wnuczka Józefa
but	skórzane buty
bór	zupa ogórkowa
buk	żółta skóra
bój	smutny nastrój

4.

temperament, sądzić, kęsać, pensja, ręka, gołąb, głęboki, prezent, kobieta zamężna, mądry, klient, konspiracja, wdzięczny, sala kongresowa, cementowa plomba, pulsujące światło, tendencyjny pisarz, komfort, konwój, konserwa, okienko, koncertować.

5.

wieczerza	przestarzały
krążyć	drzemie
pożar	sprzedaż
pisarz	grzech
mistrz	żywy
wybrzeże	przystojny
możemy	brzydki

* Ответы даны к упражнениям, которые отмечены знаком “*”.

6.

olbrzymie morze
pożółkłe żagle
przenikliwe spojrzenie
pożyteczne urządzenia
rozłożyste drzewa
porzucić rzemiosło
patrzeć w przyszłość

młodzieżowe książki
niepotrzebne uprzedzenia
poprzednie zdarzenia
żarliwe przemówienia
złożyć oręż
wstrzymać sprzedaż
ostrzec przed zagrożeniem

7.

etiuda
asteroida
legitymacja
komisja
epopeja
kasjer
sympozjum
biologia
biblioteka

liceista
aksjomat
ekspedientka
kolekcja
stoisko
wakacje
porcja
historia
emocja

entuzjazm
akwarium
diadem
kurier
diagnoza
jezuita
misja
regionalny
dialog

8.

Znane są anegdoty na temat zapamiętania się Reymonta w pracy pisarskiej. Uciekał wtedy przed wszystkimi, unikał krewnych i przyjaciół jak wrogów, milczał, palił papierosy i pisał. Opis wesela Jagusi doprowadził go do stanu tak wielkiego wyczerpania, że wezwano lekarza. Ten, mając Reymonta pod stałą opieką, zdumiał się. Widział bowiem swego pacjenta przypadkowo parę dni temu w najlepszym zdrowiu. Teraz miał przed sobą obraz kompletnej słabości, prawie że zapaści. Zatroskanie energicznego doktora zmieniło się w gniew. Znał już trochę naturę pisarza. Poblądł i cicho, ale dość groźnie zapytał: “Co pan najlepszego znów zrobił?” Reymont uśmiechnął się ledwie dostrzegalnie i wyszeptał: “Tańczyłem. Trzy dni tańczyłem na chłopskim weselu”.

9.

Na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie znajduje się kilka pomników. Na tle Pałacu Staszica, obecnej siedziby Polskiej Akademii (Nauk, stoi pomnik Kopernika. W pobliżu hotelu “Bristol” ustawiono pomnik Bolesława Prusa. Naprzeciwko ulicy Trębackiej znajduje się pomnik Adama Mickiewicza. Przed Urzędem Rady Ministrów ustawiono pomnik księcia Józefa Poniatowskiego. Na placu Zamkowym wznosi się kolumna Zygmunta.

2. Фонетика

5.

а) `szczegół, ode`braliśmy, cyber`netyka, `czterysta, `plastycy, `fabu-
la, `miałabyś, `Wallenrod, `opera, `ryzyko, `maksimum, `minimum, po`win-
nyśmy, foyer, `Ferdynand, `Waszyngton, A`meryka, `Korea, wi`dzieliście;
'особенность', 'мы отобрали', 'кибернетика', 'четыреста', 'скульп-
торы', 'фабула', 'ты бы имела', 'Валленрод', 'опера', 'риск', 'макси-
мум', 'минимум', 'мы должны', 'фойе', 'Фердинанд', 'Вашингтон',
'Америка', 'Корея', 'вы видели';

б) 1. `na dół 'вниз' – na `dół 'в яму'; 2. `na wierzch 'вверх' – `na
wierzch 'на верхнюю часть ч.-л.'; 3. `za drzwi 'вон' – za `drzwi 'за две-
ри'; 4. `na dzień i `na noc 'дневной и ночной' – na `dzień 'на один день',
na `noc 'на одну ночь'; 6. `na rok 'в год' – na `rok 'на год'.

6.

Густым лесом, густым всюду идут гуси извилистым рядом.

Блоха блоху толкала, блоха плакала.

Король Карл купил королеве Каролине бусы кораллового цвета.

В Щебжешине майский жук гудит в тростнике.

Во время засухи шоссе сухое.

В джунглях было дождливо и много дождевых червей.

Вышли охотничьи собаки на коньках.

Часть 2

1. Имя существительное

1.

М.р.	Ж.р.	Ср.р.
kwiat	twarz	jajo
korytarz	straż	babsko
lekarz	młodzież	kocisko
nóż	goleń	stanowisko
koń	kobieta	
Toruń	peşeta	
poeta	pięta	

Rysio	Kasia	
misio	kiść	
liść	kądział	
pędziel		

2.

a) atlasu, Austriaka, bagażu, barszczu, biedaka, domu, spodka, sprzedawcy, kierunku, kołnierzyka, hamulca, piasku, szacunku, szkieleta, brzucha, zjazdu;

b) kalendarze, pisarze, mistrzowie, kotki, dziadkowie, młotki, ludzie, badacze, odkurzacze, senatorowie, detektory, aktorzy, grzesznicy, pierniki, lata, pasjansy, polonezy, dni, tygodnie, mężowie, podróże.

3.

a) miesiące, okien, pieniędzy, słów, tysięcy, jabłek, głów, świąt, snów, rąk, matek;

b) o aniele, gołębiu, wężu, stroju, pnium, lecie, pierożku, wierze, krwi, wsi, kwiecie.

4.

a) sweter, litr, wiatr, termometr, zamek, malec, plotka, Niemiec, gra, widelec, plaster, Węgier, świerk, kobierzec, szyfr, ludożerca;

b) chłopca, swetra, kościółka, człowieka, ołówka, budynku;

b) szkiełko, skrzydełko, miotełka, maselko, ciateczko, kóteczko, klusieczka, córeczka.

5.

1. wujkowie; 2. Anglicy; 3. Polki; 4. przyjaciele; 5. koty; 6. biolodzy; 7. wykładowczynie; 8. ludzie; 9. nauczyciele, nauczycielki; 10. studenci, studentki; 11. dzieci; 12. bracia; 13. aktorzy; 14. Arabowie, Francuzi, Polacy, Węgrzy, Włosi.

6.

a) 1. chemii; 2. Iwony; 3. artykułu; 4. domu; 5. dziadka; 6. cukru; 7. grosza; 8. mięsa; 9. męża; 10. muzyki; 11. sera;

b) 1. zajęć; 2. długopisów i zeszytów; 3. wiadomości; 4. piosenek; 5. jabłek; 6. ziemniaków, bułek; 7. braci.

7.

a) 1. Markowi; 2. bratu; 3. panu Nowakowi; 4. koledze; 5. wujkowi; 6. siostrze; 7. myszy; 8. córce; 9. mieszkaniu; 10. mięsu;

б) 1. dzieciom; 2. uczennicom; 3. koleżankom; 4. jajkom i wędlinom; 5. kolegom; 6. rodzicom; 7. ludziom; 8. dziadkom.

8.

a) 1. film; 2. książkę; 3. wodę i piwo; 4. Piotra i Barbarę; 5. długopis; 6. sprawozdanie; 7. wykładowcę; 8. Anię;

б) 1. sukienki; 2. kuzynów; 3. spacery; 4. piosenki; 5. córki; 6. siostrzeńców, siostrzenice; 7. siostry.

9.

a) 1. studentką; 2. samolotem; 3. długopisem; 4. literaturą; 5. masłem; 6. autobusem; 7. mlekiem; 8. Anią;

б) 1. studentami; 2. córkami; 3. koleżankami; 4. wykładowcą; 5. nauczycielką; 6. lekarzami; 7. polem.

10.

a) 1. obiedzie; 2. bazarze; 3. domu; 4. przystanku; 5. lekarzu Nowaku; 6. rzece; 7. szkole; 8. musze; 9. stacji; 10. podłodze; 11. biurku; 12. cieście;

б) 1. filmach; 2. fotelach; 3. kotach; 4. ścianach; 5. kanapach; 6. krzesłach; 7. pałacach.

12.

a) 1. ‘высшая степень творческой одаренности’/‘человек, обладающий высшей степенью творческой одаренности’; 2. ‘странный человек, чудака’/‘подлинник’; 3. ‘титул монарха’/‘в шахматной игре: нападение на короля противника’; 4. ‘мужской голос, средний между басом и тенором’/‘певец с таким голосом’; 5. ‘хвойное дерево’/‘древесина этого дерева’; 6. ‘дерево семейства буковых’/‘коричневый цвет, цвет каштана’;

б) 1. ‘болотная птица’/‘длинный шест у колодца’; 2. ‘гусак’/‘бутылка’; 3. ‘змея’/‘шланг’; 4. ‘белая ворона’/‘редкая, уникальная вещь, чаще – книга’;

в) 1. ‘дедушка и бабушка’ – ‘шипчики для орехов’; 2. ‘старики’ – ‘нищие’; 3. ‘монархи’ – ‘шахматные фигуры’; 4. ‘любимцы влиятельного лица’ – ‘лошади, на которые делается большинство ставок на скачках’; 5. ‘представители народов, населяющих арабские страны’ – ‘лошади арабской породы’;

г) 1. oczy, 2. oka, 3. oka, 4. oczy, 5. ucha, 6. uszy, 7. uszy.

13.

1. medycynę, lekarką; 2. dziennikarzem, dziennikarzem, kolegami; 3. rodzinę, ojca, matkę, braci, sióstr; 4. zupy, bigosu, mięsa; 5. cukierków,

jajek, zapalek; 6. biurku, krzesła, podłódze; 7. sekretarce, pani Danucie, dyrektorowi, panu Nowakowi; 8. kapeluszm, sukienkom, paltom.

14.

przecuciach, sprawy, życia, samolotem, mieście, Adriatykiem, dnia, samolotu, nerwom, wypadku, hotelu, przecuć, ulicach, miasta, domami, glicynią, skrzynki, kartkę, kraju, sklepu, wystawie, kieszeni, kupcowi, portmonetki, miejscu, państwie, pieniędzy, dokumentów, katastrofą, sytuacji, hotelu, pokoju, portmonetkę, stole, chwili, przecucią, razie, przecucia, prawdę.

15.

barwnik, barwistość, bezbarwny, domisko, domostwo, domownik, bezdomny, głosownia, pogłoska, kwiatek, kwiaciarz, kwietnik, piórko, opierzenie, pierzyna, ręcznik, naręczce, doręczzenie, zaręczzenie, rękaw, rączka, słoweczko, słownictwo, wysłowienie.

16.

odkurzacz, odpylacz, barwiarnia, dzieciarnia, kawiarnia, księgarnia, kozuch, łakomczuch, mazidło, głosisko, kocisko, lotnisko, ognisko.

2. *Имя прилагательное*

1.

złośliwe kobiety, mężczyźni, darmozjady (нелично-м. форма – оттенок иронии), lenie, brutale, niepotrzebni, drogie panie, roztargnione, nierozsądne, naiwne, panie, silni, sprawni, szybcy, bicepsy i inne mięśnie, piękne, przydatne, kobiety, rozlewające, wymachujące, trzymające, drogie panie, mężczyźni, niepotrzebni, kobiety.

3.

a) 1. Nie kupię starego samochodu. 2. Nie widzę pięknego jeziora. 3. Nie czytałem nowej powieści. 4. Nie mam nowego słownika. 5. Nie myje wysokiego okna. 6. Nie znam ładnej dziewczyny. б) 1. On nie zdał trudnych egzaminów. 2. Nie lubię grzecznych dzieci. 3. Nie noszę czerwonych sukienek. 4. Nie skończyliśmy interesujących projektów. 5. Nie lubię kwaśnych jabłek. 6. Nie znam nowych ulic.

4.

a) 1. systematycznej pracy 2. kochającej rodzinie 3. wiernemu przyjacielowi 4. zdrowemu życiu 5. nowemu programowi 6. silnej woli 7. określönemu planowi; б) 1. obcym ludziom 2. ładnym nauczycielkom 3. interesującym

historiom 4. nowym czasopismom 5. starym przyjaciółom 6. kochanym ciociom.

5.

a) 1. Poproszę świeżą gazetę. 2. Poproszę niebieski długopis? 3. Poproszę interesującą książkę 4. Poproszę pismo kobiece? 5. Poproszę ładną zabawkę? 6. Poproszę kartę telefoniczną? 7. Poproszę kolorową widokówkę? **б)** 1. Sprzedam rasowe psy. 2. Sprzedam sukienki ślubne. 3. Sprzedam małe kotki. 4. Sprzedam włoskie buty. 5. Sprzedam egzotyczne zwierzęta. 6. Sprzedam stare książki. 7. Sprzedam dywany perskie.

6.

a) 1. Ewa jest ambitną studentką. 2. Pan Nowak jest inteligentnym wykładowcą. 3. Agnieszka jest troskliwą pielęgniarką. 4. Pan Stachura jest pracowitym rolnikiem. 5. Pani Nowak jest wykształconą lekarką. 6. Piotr jest grzecznym policjantem. 7. Pani Malinowska jest doświadczonym kierownicą. **б)** 1. Jesteśmy troskliwymi pielęgniarkami. 2. Jesteśmy zdolnymi lekarkami. 3. Jesteśmy wykształconymi wykładowcami. 4. Jesteśmy ambitnymi docentami. 5. Jesteśmy doświadczonymi nauczycielkami. 6. Jesteśmy inteligentnymi policjantami. 7. Jesteśmy pracowitymi uczennicami.

7.

a) 1. na stole obiadowym 2. o nowej książce 3. na wygodnym łóżku 4. w przystojnym studencie 5. na współczesnym malarstwie 6. o ścisłej diecie **б)** 1. na interesujących wykładach 2. o ekskluzywnych samochodach 3. o wysokich oknach 4. o dzikich zwierzętach 5. po krętych ulicach 6. na klatkach schodowych.

8.

świętej, cichym, omdlałym, pierwsze, krótkie, trzepotliwe, całą, zgłodniałych, napiętym, złym, wszystkich, siwe, zielonkawymi, całym, groźną, ponurą, milczącą, podruzgotanych, przerwanych, głębokimi, dziką, głuchym, mrocznym.

9.

a) 1. grzeczniejsza 2. droższa 3. większy 4. starszy 5. milsza 6. młodsza 7. ciekawsza **б)** 1. najważniejszy 2. najdłuższa 3. najbardziej interesujący 4. najtańszy 5. najładniejsze 6. najpiękniejsze 7. najlepsze.

10.

najbardziej zajęta, cieplejsze, chłodniejsza, najpiękniejsza, najkrótsze i najjaśniejsze, najprawdziwszy, bardziej niebieskie, najbądź zarozumiały, bardziej wypoczęta, mądrzejszy, najdroższy, tańszy, bliższa.

11.

boski, bezbożny, bezbrzeżny, przybrzeżny, górny, górski, górzysty, podgórski, leśny, laskowy, nieludzki, wodny, wodnisty, nadwodny, nadziemny, nadziemski.

12.

białawy, brzożowy, czasowy, dzieciaty, głośisty, gniazdowy, kościsty, kształtowy, kwiecisty, parowy, włochaty, żonaty.

3. *Имя числительное*

1.

1. dwoje dzieci; 2. dwie brzozy; 3. dwóch kolegów; 4. dwa ołówki i dwa pióra; 5. dwóch przyjaciół i dwóch koleżanek; 6. dwom/dwu obrazom; 7. dwom/dwu studentom; 8. dwóch turystów i dwie turystki; 9. dwa krzesła i dwa fotele; 10. dwoma/dwu chłopcami i dwiema/dwoma dziewczynami; 11. dwóch takich.

3.

н.п. – 1. dwa samochody, dwóch panów, dwoje uczniów; 2. trzy koty, trzech sportowców, troje dzieci; 3. cztery kobiety, czterech żołnierzy, czworo ludzi; 4. pięć studentek, pięciu studentów, pięcioro studentów; sześć książek, sześciu sprzedawców, sześcioro zwierząt.

4.

1. pięć; 2. dziesięcioro; 3. dwudziestu jeden; 4. dwadzieścia dwie; 5. dwudziestu pięciu; 6. dwustu trzydziestu dwóch i sto pięćdziesiąt pięć; 7. dwa tysiące pięćset czterdzieści jeden i pięciu tysięcy sześciuset dwięćdziesięciu siedmiu.

6.

Piotrek gada trzy po trzy; on; niczego nie dałbym za niego – mam jego za trzy litery; jesteś do niczego – nie wart jesteś trzech groszy; była nierozgarnięta, nieśmiała – nie umiała trzech zliczyć; lubił dorzucać swoje uwagi nie będąc pytany – wsadzał swoje trzy grosze; przyjechał do Mińska i zrozumiał, że to można było odnaleźć w naszym miasteczku – za siódmą górę po ziarnko maku jechać.

7.

1. dwa; 2. dwa, jedna; 3. dwóch, trzeci; 4. jedna; 5. stu; 6. cztery;
7. dwie.

9.

1. bardzo dużo razy; 2. z trzema lub czterema; 3. 3 lub 4 jabłka;
4. dwa razy tyle, ile wynosiła opłata; 5. mężczyznom i kobietom.

4. Наречие

1.

1. krótko; 2. szybko; 3. skwapliwie; 4. rzadko; 5. późno; 6. dobrze;
7. często; 8. dobrze; 9. miękko, twardo.

2.

brzydki – (naj)brzydzi, brzydko – (naj)brzydziej; cichy – (naj)cichszy, cicho – (naj)ciszej; daleki – (naj)dalszy, daleko – (naj)dalej; głupi – (naj)głupszy, głupio – (naj)głupiej; mądry – (naj)mądrzejszy, mądrze – (naj)mądrzej; niski – (naj)niższy, nisko – (naj)niżej; rzadki – (naj)rzadszy, rzadko – (naj)rzadziej; słaby – (naj)słabszy, słabo – (naj)słabiej; śmiały – (naj)śmielszy, śmiało – (naj)śmielej; tani – (naj)tańszy, tanio – (naj)taniej; uprzejmy – (naj)uprzejmiejszy, uprzejmie – (naj)uprzejmiej.

3.

1. nigdy; 2. wśród; 3. zawsze; 4. dziś, jutro; 5. wiele, mało; 6. wśród;
7. wiele; 8. trochę; 9. wiele, mało.

4.

bardzo dobrze jest mieć dobre dziecko; szlachetne kamienie wyglądały szlachetnie; złośliwe kobiety złośliwie gadały; złe czasy są, dlatego czuję się źle; ładne kobiety wyglądały ładnie, dokładne informacje sprawdzę dokładnie.

5. Местоимение

2.

1. nie, go, ich; 2. ich, go; 3. ich, nie, je; 4. ciebie, tobą, tobie, ci;
5. mnie, mnie, mi.

3.

1. moją, twoją, mojej; 2. mojego, twojego, swojego, jego; swoje, twoich, jej.

4.

1. mnie, ci, go mi; 2. mu, mu; 3. cię, mi; 4. ciebie.

5.

1. ten, kto, wszystkim; 2. moje, mnie; 3. każdemu, ci; 4. nasze; 5. ta; 6. same; 7. żadnej; 8. swoją; 9. sobie; 10. nic.

6. Глагол

1.

a) klaskać, kupować, lizać, myć, trafiać, puszczać, udowadniać, uspokajać, wchodzić, wyłączać, zbierać;

б) zgasić, nakręcić, pomylić się, zaofiarować, wypłoszyć, rozpatrzyć, udoskonalić, wykzyknać, wylać, wyrwać, zginąć.

3.

a) 1. biegnie, biegnę; 2. odpoczniesz, zajmiemy się; 3. pójdą, przyjdiesz; 4. biorę, niesiesz, przywiozą; 5. możesz, pomogą; jeżdżę, chodzę, twierdzisz; 6. muszę, wożę;

б) 1. swiśnie, piśnie; 2. boli; 3. wstaje, daje; 4. śmieje się, płacze; 5. rąbią, lecą; pisze się; 6. głaszczy; policzkuje; 8. wszędzie, wyje; 9. boi się; 10. doje, dopije, tyje; 11. ma; 12. zna; 13. rwie; 14. rządzi, błądzi; 15. ciąży.

4.

rwę, rwiesz; ssę, ssiesz; dmę, dmiesz; obejmę, obejmiesz; tłukę, tłuczesz; strzegę, strzeżesz; płynę, płyniesz; lżę, lżesz; wezmę, weźmiesz; tnę, tniesz; gniotę, gnieciesz; piorę, pierzesz.

5.

1. chcę, chciałem, dowiem się, dowiedziałem się, przyjdę, przyszedłem; 2. musisz, musiałaś, opowiedzą, opowiedzieli, zobaczą, zobaczyli; 3. myślą, myślały, rozumiemy, rozumiały, umieją, umiały; 4. zajmie, zajęła, zamknie, zamknęła; 5. może, mogłem, czekam, czekałem, przywiezie, przywiozła; 7. jadłeś (jadłaś), przyniosę, przyniósłem.

8.

a) 1. ubiera się; 2. ubrać się; 3. wkładali; 4. stroją się; 5. włożyli;

б) 1. mówić; 2. wymawia; 3. wymówiłem; 4. wyrażała; 5. wyraził;
6. rozmawiali; 7. wmówiłem.

9.

1. kochajmy się, rachujmy się; 2. radź, słuchaj; 3. przystępuj;
4. chodźcie; 5. pamiętaj; 6. pchajcie; 7. wygraj; 8. budź; 9. przesadz;
10. używaj; 11. daj; 12. siedź; 13. sprzedawaj; 14. uderz; 15. strzeż się.

11.

1. zaprzyjaźń się (zaprzyjaźnij się); 2. naostrz; 3. poweźmij; 4. przyjmij;
5. krój; 6. głódź się; 7. trzęś; 8. ubieraj się, przezięb się; 9. pozdrów.

13.

1. pachnący; 2. grający; 3. uciekający; 4. latający; 5. fascynujący; 6. #;
7. uczący się; 8. odjeżdżający; 9. spacerujący.

14.

1. zaczęty; 2. uszyta; 3. napisany; 4. umyte; 5. opalony; 6. ogolony;
7. pieczone; 8. zamyślony; 9. zamkniętymi; 10. zmęczonym.

15.

a) 1. kupując; 2. gotując; 3. wchodząc; 4. nie myśląc; 5. #; 6. nie odrabiając;
7. biorąc;

б) 1. zrobiwszy; 2. wyszedłszy; 3. powziąwszy; 4. upiększywszy;
5. odróżniwszy; 6. upartywszy.

16.

a) 1. wybudowano; 2. kupiono; 3. zamówiono; 4. mówiono; 5. czeka-
no; 6. rozpoczęto; 7. zaczęto; 8. powiedziano; 9. nadawano;

б) 1. przynosi się; 2. nie pali się; 3. pisze się; 4. wydaje się; 5. stawia
się; 6. nosi się; sprzedaje się; 7. wystawia się; 8. nosi się; buduje się.

Часть 3

1. Словосочетание

1.

1. Ci, którzy **nadużyli jej zaufania**, niewątpliwie opuszczą jej szeregi. 2. **Od dnia trzeciego listopada** bieżącego roku podjęły prace związane z realizacją podwyżek emerytur i rent. 3. Pewne rezerwy są, **szukamy**

ich właśnie na wydziałach produkcyjnych. 4. Umarł w **wieku dziewięćdziesięciu** lat. 5. **Takiego jubileuszu** nie może sobie **urządzić** żaden teatr Europy. 6. Wszystkie koła rolnicze **podporządkowane są administracji**. 7. Zrozumieliśmy, że stąd **zainteresowanie nauką, polityką, kulturą**. 8. I teraz **jakie kłopoty napotkalem?** 9. Słuchacze **zażyczyli sobie czegoś** więcej na ten temat. 10. To dużo większa rewolucja niż ta, **której dokonała** kiedyś czcionka drukarska Gutenberga. 11. Czy moglibyśmy sprecyzować słuchaczom tematy, **na które** będziemy przede wszystkim **rozmawiali**.

2.

1. Mają za zadanie wyeliminowanie osoby, która **się poświęci pełnieniu** tej niewdzięcznej funkcji ciuciubabki. 2. Roślina **potrzebuje dużej ilości** wilgoci. 3. W orkiestrze panuje taka dyscyplina, **której solista nie jest w stanie sobie wyobrazić**. 4. Gdy się chodziło po tych salach, wśród obrazów nieznanymi w większości, to się wierzyć nie chciało, że **tego mógł dokonać** jeden człowiek. 5. Kilka spraw **jest wartych takiego przedstawienia**. 6. Potrzebne jest uzupełnienie tego, **czego nam brak**. 7. By **dociec sedna** konfliktu, dziennikarz musiałby zabawić się w oficera śledczego. 8. **Większość jego** spostrzeżeń wcale nie **jest oryginalna**. 9. Jeżeli nawet **dotrzymamy terminu**, to i tak przywiozą ten materiał tuż przed Wigilią. 10. **Na czym opieram** własne przekonania? 11. Mam tu na myśli system **nadzorowania szkoły**.

3.

1. Mamy **około stu** procent zapasu. 2. Zakład posiada 12 ciągników, z tego **6** w tej chwili tylko **sprawnych**. 3. **Dwustu kilkudziesięciu żołnierzy** maszeruje za dowódcą miarowym krokiem. 4. **Sześć powiązanych ze sobą tematycznie części** poematu **odpowiada** różnym przeżyciom pięknej Psyche. 5. **Wydarzyły się również cztery kolizje**. 6. Wydajemy w **nakładach dwustu pięćdziesięciu** tysięcy. 7. Wykonał skok **na odległość stu dwudziestu** metrów. 8. Nasza organizacja **liczy dziewięćdziesięciu siedmiu członków**. 9. Już zgłoszono **stu dziesięciu zawodników**. 10. Otrzymaliśmy od dwóch tysięcy **do siedmiu tysięcy** ośmiuset ton. 11. Straż pożarna i inni uczestnicy akcji ratunkowej ewakuowali **około czterystu osób**. 12. Po prostu **dwóch ludzi musi** w pewnym momencie zacząć mówić zrozumiałym językiem. 13. **Wiele problemów powinno** znaleźć miejsce na zjeździe Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków. 14. Zapraszam państwa na siedem i **pół godziny** programu. 15. Liczba zachorowań **około dziesięciu procent** rocznie w świecie wzrasta.

6.

1. Dziś młodzi ludzie nie znają już na pamięć Herberta czy Barańczaka.
2. Bez Tołstoja, Czechowa czy Dostojewskiego literaturę trudno sobie wyobrazić.
3. Amerykanie mieli papierosy, czekoladę i nylonowe pańczochy.
4. Zwykle podczas takiego turnieju jak mistrzostwa Europy czy świata oczekuje się rekordów.
1. 5.Seriale oglądają: mechanik samochodowy i doktor habilitowany, pani Krysia z mięsnego i ja.
5. Naszym celem jest przywrócenie związku między polityką a kulturą.
6. Wieczorami żołnierze grali w piłkę i / lub siatkówkę.
7. Jacek dobrze gra w piłkę i siatkówkę.
8. Popularyzował jego osobę, a tym samym jego ideały.
9. Zobaczyłem wtedy obu i od razu.
10. Czy można kraj rozwijać, lecz nie reformować?
11. Mówiliśmy o tym podczas spotkań w marcu w Witebsku i w kwietniu w Warszawie.
12. Na kuchni ani na stole nie znalazłem nic.

8.

1. W kopalniach musi być spokój i ład oraz koleżeńskie wzajemne zaufanie.
2. Sprzedawca w sklepie więcej zarabia, a profesor, obibok czy człowiek w ogóle nie pracujący ma dochody kuse albo żadne.
3. Projekt broni tych, którzy dobrze pracują lub mają kierować czy myśleć.
4. Satyra spełnia rolę społeczną – trudnego do zastąpienia kanału informacyjnego, a także katalizatora napięć i nastrojów.
5. Jest to I tom w serii “Kościół a Żydzi i judaizm”.
6. Z czołowej piątki tylko Polak nie miał upadku, leżeli zarówno Fadiejew, Kotin jak Pietrenko i Zander.
7. Będzie tu 17 filmów amerykańskich, 10 niemieckich jak również 9 z innych krajów europejskich i tylko 3 filmy polskie.
8. Potrzeba nam również trzeźwej głowy i dobrej oraz wydajnej pracy.
9. Wyrazili oburzenie i wielki żal jak również zgorszenie z powodu zachowania prezydenta.
10. Chodzi o poczucie obowiązku, jakie prezydent i premier a także przewodniczący parlamentu mają wobec kraju.

2. Простое предложение

1.

1. Ten student będzie kiedyś znakomitym uczonym. 2. Kowalski został dyrektorem Instytutu. 3. Kasia jest jeszcze mała. 4. Mało kto jest tak elegancki. 5. Staje się coraz mądrzejszy. 6. Nadal jest mistrzynią świata. 7. Olga była zarazem zgrabna i wysportowana. 8. Nie musisz być niecierpliwy. 9. Anna i Jacek są małżeństwem. 10. Kasia i Jurek to rodzeństwo. 11. Ta autostrada nie będzie jedyna w Polsce. 12. Najważniejsze dla nas w tej chwili jest zrozumienie, że jesteśmy razem. 13. Funkcja druga nie wydaje mi się mniej ważna. 14. Dziwne. się wydaje, że nie pomyślono jednocześnie o tym. 15. Nie bądźmy dziećmi. Bądźmy zdrowi.

2.

1. Borem i lasem szedł cesarski żołnierz. 2. Z sandałami w rękach pędziliśmy drogą. 3. Tymi rumowiskami będzie pani źle iść. 4. Po chwili ścieżką ruszyło w ich stronę dwóch turystów. 5. Dojechaliśmy szosą do miejsca. 6. Ktoś idzie moim śladem. 7. Oceanami płynęły góry lodowe grożąc losom okrętów.

5.

do niedawna, do dnia, dotychczas, do widzenia, do siego roku, do prawdy, donikąd;

od niechcenia, od teraz, od wczoraj, od razu, od dawna, od ciebie, od rzeczy;

na ogół, na pamięć, naprzeciwno, na pozór, na pewno, nawzajem, na wieczór;

po prostu, pomału, po uczniowsku, po kolei, po dawnemu, pośrodku, po kryjomu;

w dal, w ogóle, wzwyż, wszecz, w przeddzień, w pół, w kółko;

z wolna, zgoła, znienacka, z nagła, z czasem, z powrotem, z reguły.

14.

1. Projekt odrzucono w całości. 2. To wypracowanie jest jeszcze lepsze. 3. Pozostaje jeszcze coś takiego jak honor. 4. Łobuzie jeden, zostaw ją w pokoju. 5. On cokolwiek ci będzie jeść z ręki. 6. Już deptać trawników Gosia to nigdy nie deptała. 7. No, z kim miałem tam pójść? 8. Nudne nie nudne, poczytamy. 9. Niech on przyjdzie. To czym go poczęstujemy? 10. Jest chory, rozbity psychicznie i w ogóle. 11. Skąd on wie, że będą wstrzymywać te wypłaty? 12. Jak Ola go uwielbia, tak Ala go lekceważy. 13. On za całe uzbrojenie miał jeden granat ręczny. 14. Uciekł, zanim mógł się zorientować, co się dzieje.

17.

1. Na to pytanie odpowiedzieć byś nie potrafił.
2. Uczyć byście się nie chcieli, ale mieć dobre stopnie – na pewno.
3. Tak postępując byś prawdopodobnie uniknął gniewu rodziców.
4. Z pewnością trzeba by się zastanowić nad zorganizowaniem wyjazdu.
5. Wiele rzeczy warto by wziąć pod uwagę.
6. Już wcześniej powinni byśmy przewidzieć trudności.
7. Za późno wykonano by remont szkoły, gdyby nie pomoc rodziców i uczniów.
8. Dekoracje przypięto by już wczoraj, ale zabrakło pinezek.

3. Сложное предложение

6.

1. Materiał, na którym są namalowane kwiaty.
2. Mężczyzna, który nosi okulary.
3. Buty, które mają podeszwy z gumy.
4. Bluzka, która ma długie rękawy.
5. Duży pokój, który ma dwa okna.
6. Kostium, który ma futrzany kołnierz.
7. Kobieta, która ma na sobie futro.
8. Palto, które jest podszyte futrem.
9. Sukienka, która ma pasek.
10. Starszy człowiek, który ma smutną twarz.
11. Koszula, na której jest krata.
12. Żołnierz, który ma na sobie mundur.
13. Płaszcz, który ma jedwabną podszewkę.

10.

1. Wyszedł z domu, aby odetchnąć świeżym powietrzem.
2. Mówił, że mi pomoże.
3. Nie można wyjść z domu, ponieważ pada ulewny deszcz.
4. Miał wrogów, bo któż ich nie ma!
5. Gdyby miał odpowiednie wykształcenie, mógłby dostać dobrą pracę.
6. Kiedy wracali ze spaceru, zaczynało się ściemniać.
7. Spóźnia się na pociąg, bo za późno wyszła z domu.
8. Bardzo rzadko jest w domu, bo dużo pracuje.
9. Okazało się, że rozwiązałem poprawnie zadanie.
10. Budził się, żeby znów zasnąć.
11. Nie zносиła, aby ją ośmieszano.

12. Było ciemno, kiedy wróciłem do domu.
13. Nie mam ochoty tańczyć, natomiast chętnie porozmawiam z tobą.

Об авторах

Киклевич Александр Константинович (род. в 1957 г.) – доктор филологических наук, профессор кафедры теоретического и славянского языкознания Белорусского государственного университета, руководитель секции польского языка, главный редактор ежегодника "Polonistyka". Кандидатская диссертация – 1984 г., докторская диссертация – 1995 г.

Научная работа за границей: 1993-1994 гг. – институт славистики университета имени Карла Франца в Граце (Австрия) – стипендиат Фонда поддержки научных исследований (Fonds zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung); 1997-1998 г. – семинар славистики Рурского университета в Бохуме (Германия) – стипендиат фонда имени Александра Гумбольдта (Alexander von Humboldt – Stiftung); 1999 г. – институт польского языка Варшавского университета (Польша) – стипендиат фонда поддержки науки (Kasa im. J. Mianowskiego – Fundacja Popierania Nauki).

Член Международного общества полонистов "Бристоль"; Международной ассоциации белорусистов; Белорусской ассоциации коммуникативной лингвистики.

Научные работы (более 200) в области славистики и теории языка. Некоторые публикации: Язык и логика. Лингвистические проблемы квантификации. München: Otto Sagner, 1998; Хто ёсць хто ў сучаснай беларускай лінгвістыцы. Мінск, 1997; Категория квантификации в славянских языках /Międzynarodowy Kongres Slawistów. Bochum, 1998 и др.

Кожина Алла Андреевна (род. в 1963 г.) – доктор филологических наук, доцент кафедры теоретического и славянского языкознания Белорусского государственного университета. Кандидатская диссертация – 1989 г., докторская диссертация – 1999 г.

Научная работа за границей: 1988, 1990 гг. – институт польского языка и культуры для иностранцев "Polonicum" Варшавского университета (Польша); 1997 г. – институт славистики Рурского университета в Бохуме (Германия) – стипендиат фонда DAAD.

Работы в области палеославистики и компаративистики (более 50). Некоторые публикации: Интровертированный образ мира в творениях Кирилла Туровского. Минск, 1999; Практичная граматыка польскай мовы. Мінск, 1995 (в соавторстве с К.М. Гюлумянц и И.В. Курьян); Белорусский язык для русскоязычных. Минск, 1994 (в соавторстве с Е.Н. Руденко) и др.

СОДЕРЖАНИЕ

К читателю	3
Часть I. ГРАФИКА. ОРФОГРАФИЯ. ФОНЕТИКА.....	7
1. Графика и орфография.....	7
1.1. Алфавит	7
1.2. Диграфы	8
1.3. Диакритические знаки	9
1.4. Обозначение мягкости согласных звуков	10
1.5. Правописание заимствованных слов.....	11
1.6. Правописание <i>u – ó</i>	15
1.7. Правописание <i>ž – rz</i>	17
1.8. Правописание <i>ch – h</i>	19
1.9. Правописание <i>j – i</i>	20
1.10. Правописание <i>gie – ge</i>	21
1.11. Правописание <i>ę – en, em, a – on, ot</i>	22
1.12. Правописание прописной и строчной букв	23
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	25
2. Фонетика	27
2.1. Согласные звуки	27
2.2. Гласные звуки	30
2.3. Полугласные звуки	32
2.4. Взаимодействие звуков в речи.....	32
2.5. Чередования гласных звуков.....	35
2.6. Чередования согласных звуков	37
2.7. Ударение.....	40
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	43
Часть II. МОРФОЛОГИЯ.....	27
1. Имя существительное.....	47
1.1. Категория рода	47
1.2. Категория одушевленности – неодушевленности	50
1.3. Категория мужского лица.....	50
1.4. Категории числа и падежа	52
1.5. Типы склонения существительных	52
1.6. Чередование звуков в основах существительных	53
1.7. I (мужское) склонение	55
1.8. II (среднее) склонение	63
1.9. III (женское) склонение.....	66
1.10. Другие типы склонения существительных	70
1.11. Словообразование существительных	71
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	77

2. Имя прилагательное	47
2.1. Склонение прилагательных	84
2.2. Степени сравнения прилагательных	88
2.3. Словообразование прилагательных	90
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	94
3. Имя числительное.....	84
3.1. Количественные числительные	99
3.2. Сборные числительные	102
3.3. Порядковые числительные.....	103
3.4. Дробные числительные	104
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	104
4. Наречие	99
4.1. Сравнительная степень	107
4.2. Словообразование наречий	108
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	110
5. Местоимение	111
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	115
6. Глагол.....	117
6.1. Категории глагола	117
6.2. Инфинитив	120
6.3. Изъявительное наклонение. Настоящее время	120
6.4. Изъявительное наклонение. Прошедшее время	124
6.5. Изъявительное наклонение. Будущее время	127
6.6. Повелительное наклонение	128
6.7. Условное наклонение	130
6.8. Причастия и деепричастия	131
6.9. Словообразование глаголов	133
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	135
Часть III. СИНТАКСИС	143
1. Словосочетание	143
1.1. Типы словосочетаний	143
1.2. Подчинительные конструкции	145
1.3. Конструкции с беспредложным управлением	149
1.4. Конструкции с числительными	151
1.5. Сочинительные конструкции	154
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	164
2. Простое предложение	169
2.1. Коммуникативные типы польских предложений	169
2.2. Способы выражения сказуемого	176
2.3. Способы выражения времени действия.....	180
2.4. Способы выражения места действия	184
2.5. Способы выражения направления действия	186
2.6. Способы выражения цели действия	187
2.7. Способы выражения причины действия.....	188

2.8. Способы выражения средства действия.....	189
2.9. Способы выражения адресата	190
2.10. Синтаксические функции существительных и местоимений в дательном падеже.....	190
2.11. Порядок слов в простом предложении.....	192
2.12. Односоставные предложения	195
2.13. Синтаксические конструкции с отглагольными существительными (девербативами)	200
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	204
3. Сложное предложение	212
3.1. Типы сложных предложений	212
3.2. Типы сложносочиненных предложений	213
3.3. Типы сложноподчиненных предложений.....	214
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	221
4. Пунктуация.....	225
4.1. Общая характеристика польской пунктуации	225
4.2. Правила постановки точки.....	227
4.3. Правила постановки запятой.....	231
4.4. Знаки препинания при простой речи	234
<i>УПРАЖНЕНИЯ</i>	235
ТЕКСТЫ.....	239
ПОЛЬСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ	278
ГРАММАТИЧЕСКИЙ РУССКО-ПОЛЬСКИЙ СЛОВАРЬ ГЛАГОЛЬНОЙ СОЧЕТАЕМОСТИ	298
ГРАММАТИЧЕСКИЕ ФОРМЫ ГЛАГОЛОВ.....	303
АББРЕВИАТУРЫ	307
ОТВЕТЫ К УПРАЖНЕНИЯМ.....	310
Часть 1.....	310
1. Графика.....	310
2. Фонетика	312
Часть 2.....	312
1. Имя существительное.....	312
2. Имя прилагательное	315
3. Имя числительное.....	315
4. Наречие.....	318
5. Местоимение	318
6. Глагол.....	319
Часть 3.....	320
1. Словосочетание	320
2. Простое предложение.....	323
3. Сложное предложение.....	324

По вопросам **оптового** приобретения книг
обращаться по тел. **286-13-93, 213-68-99**
Книжный Интернет-магазин издательства "ТетраСистемс"
<http://www.book.shop.by>
(доступен в Минске по БЕСПЛАТНОЙ линии: тел. **210-57-87**)

Научно-популярное издание

КИКЛЕВИЧ Александр Константинович
КОЖИНОВА Алла Андреевна

ПОЛЬСКИЙ ЯЗЫК

Редактор С.В. Процко
Корректор С.В. Процко
Компьютерная верстка А.А. Кузей
Дизайн обложки Е.Л. Новицкая
Ответственный за выпуск А.Ф. Мясников

Подписано в печать с готовых диапозитивов 07.07.2001.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Бумага книжно-журнальная офсетная. Гарнитура Таймс.
Печать офсетная. Печ.л. 20,0. Усл.печ.л. 32,4. Тираж 3100.
Заказ

Налоговая льгота – Общегосударственный классификатор Республики Беларусь
ОКРБ 007-98, ч. 1; код 22.11.20.650

Научно-техническое общество с ограниченной ответственностью «ТетраСистемс».
Лицензия ЛВ № 76 от 19.11.97 до 19.11.02.
220106, г. Минск, а/я 139 (тел. 286-13-93; E-mail: ts@open.by; <http://www.ts.by>).

Качество печати соответствует качеству представленных издателем диапозитивов.

Отпечатано с готовых диапозитивов заказчика
в типографии издательства "Белорусский Дом печати".
220013, г. Минск, пр. Ф. Скорины, 79.